

ÍRÁN

(Turistický průvodce)

Základní text tohoto průvodce byl dotvořen v roce 2001. Ceny a praktické informace byly průběžně aktualizovány v letech 2003, 2005, 2008 a 2009.

© Slavomír Horák, 2009

OBSAH

OBSAH.....	I
POZNÁMKA K PŘEPISU PERSKÝCH A ARABSKÝCH JMEN	IV
PŘED CESTOU.....	1
CO SI PŘEČÍST.....	1
INTERNETOVÉ STRÁNKY	5
CESTOVNÍ DOKLADY A VÍZA	6
PŘECHOD HRANIC A CELNÍ PŘEDPISY	9
VÍZA DO DALŠÍCH ZEMÍ	10
DOPRAVA DO ZEMĚ	12
KDY CESTOVAT, KLIMA	14
PRAKTICKÁ ČÁST A–Z	16
BEZPEČNOST	16
ČAS	16
DĚTI A CESTOVÁNÍ V ÍRÁNU	16
DOPRAVA V ZEMI	17
ELEKTRICKÉ NAPĚTÍ	25
FOTOGRAFOVÁNÍ	25
HROMADNÉ SDĚLOVACÍ PROSTŘEDKY	25
INFORMACE	26
INTERNET	26
ITINERÁŘE	26
JAZYK	27
KALENDÁŘ	32
MAPY	33
MÍRY A VÁHY	34
NÁKUPY A SUVENÝRY	34
OTEVÍRACÍ HODINY	35
PENÍZE A VÝMĚNA PENĚZ	36
POŠTA.....	36
ROZPOČET	36
STÁTNÍ A NÁBOŽENSKÉ SVÁTKY	37
STRAVOVÁNÍ	38
TELEFON.....	40
UBYTOVÁNÍ.....	40
VSTUPNÉ	41
VYBAVENÍ NA CESTU	41
ZDRAVOTNÍ PŘÍPRAVA	41
LIDÉ A ZEMĚ	43
DĚJINY.....	43
POLITICKÝ SYSTÉM	54
SEZNAM PROVINCIÍ A JEJICH HLAVNÍCH MĚST	55
UMĚNÍ	58

ARCHITEKTURA	63
NÁBOŽENSTVÍ.....	64
VZDĚLÁNÍ.....	70
PRAVIDLA CHOVÁNÍ	70
PŘÍRODA A ZEMĚ.....	73
PŘÍRODNÍ POMĚRY	73
VODOPIS	73
POPIS PAMÁTEK.....	74
TEHERÁN	74
HISTORIE.....	74
PAMÁTKY.....	74
OKOLÍ TEHERÁNU	77
TEHERÁN – PRAKTICKÉ INFORMACE.....	78
CENTRÁLNÍ ÍRÁN – SEVERNÍ ČÁST	83
DEMÁVEND	83
QOM.....	83
QAZVÍN	84
ZANDŽÁN.....	84
TAČHT-E SOLEJMÁN	85
SOLTANÍJE.....	85
ALAMUT.....	86
CENTRÁLNÍ ÍRÁN – JIŽNÍ ČÁST	88
ŠÍRÁZ.....	88
PERSEPOLIS A NAQŠ–E ROSTAM	94
PASARGAD	96
ESFAHÁN.....	97
KÁŠÁN.....	103
OKOLÍ KÁŠÁNU	105
JAZD	106
KERMÁN	109
MÁHÁN.....	111
BAM.....	111
ZÁPADNÍ ÍRÁN.....	113
TABRÍZ.....	113
OKOLÍ TABRÍZU	114
ARDABÍL.....	115
HAMADÁN	116
OKOLÍ HAMADÁNU	118
AHVÁZ.....	120
ŠUŠ	120
ČOGHA ZANBÍL	121
POBŘEŽÍ PERSKÉHO ZÁLIVU	122
BUŠEHR.....	122

III

BANDAR–E ABBÁS	123
HORMOZ	124
VÝCHODNÍ ÍRÁN	125
ZÁHEDÁN	125
HRANICE S PÁKISTÁNEM.....	125
MAŠHAD	126
TÚS	128
NÍŠÁBUR	130
POBŘEŽÍ KASPICKÉHO MOŘE (MÁZÁNDARÁN, GÍLÁN A GOLESTÁN)	132
RAŠT	132
MASÚLE.....	133
GONBÁD–E KÁVUS	133
KM VZDÁLENOST MEZI HLAVNÍMI CENTRY.....	134
SLOVNÍK POJMŮ	135
REJSTŘÍK.....	139
SEZNAM RÁMEČKŮ.....	142

POZNÁMKA K PŘEPISU PERSKÝCH A ARABSKÝCH JMEN

Vzhledem k tomu, že celá práce je určena většinou lidem, kteří neznají perštinu nebo jiný východní jazyk, při přepisech perských, případně arabských jmen je používáno zjednodušené transkripce, tak, aby se přepis co nejvíce přiblížil originálu. Celkově s držím metodiky přepisu z učebnice Bahrámí, H. – Osvald, J.: Česko–perská konverzace. Praha, 1972.

Znakem „ ‘ “ označuji arabskou/perskou hlásku *‘ajn* (hrdelnice), a to pouze uprostřed slova (s výjimkou názvů arabského kalendáře). Tím pádem není nijak přepisovaná *hamza*, která se právě tímto grafémem označuje.

Jestliže je v perštině několik písmen pro jedno české (**z**, **s**, **t**, **h**), ponechávám pouze jeden český znak. Vyjimku dělám u arabských/perských písmen *qáf* a *qejn*, které odlišuji jako „q“, resp. „gh“

Písmeno **w** (*waw*) je přepisováno jednoduchým „v“, nikoliv obvyklým w (hláska vyslovuje se podobně jako anglické „w“ – will).

Písmenem **q** označuji perské písmeno *qáf*, tj. zadní hlásku „k“ (jazyk se přimyká k hornímu patru více vzadu než v češtině), např. ve slově *qibla*.

Grafémy **gh** označuji pro odlišení perské *qejn* – hrdelní zvuk, připomínající ráčkování.

Arabskou hlásku **dh** (znělé „th“ – jako anglické this) ponechávám v přesném přepisu z arabštiny pouze u názvů měsíců (*dhúl hidždža*).

U vlastních jmen je použito přepisu z jazyka, ke kterému se daná osobnost hlásila. Tak například pro *imáma Hosejna*, který je spojen se šíitským prostředím, ponechávám perský přepis, naopak pro *Saddáma Husajna*, používám arabskou variantu. Podobně se slovem Mohammed (persky), resp. Muhammad (arabsky). Některá slova potom zjednodušuji úplně – např. *šia*, místo správného *ší‘a*.

Historická jména přepisují podle knihy Tauer, F.: Svět islámu. Praha, 1984 a podle metodiky v práci Gombár, E.: Moderní dějiny islámských zemí (např. Násero–d–dín)

U některých názvů měst uvádím název obvyklý v češtině – např. Teherán, místo Tehrán. Tam, kde se český přepis míst výrazně liší od anglického (např. nápisy na silničních ukazatelích), uvádím i anglický přepis.

PŘED CESTOU

Írán na první pohled

Rozloha: 1 643 503 km²

Počet obyvatel: cca 66 mil. (2007)

Hlavní město: Teherán (13 mil. – oficiálně, přibližně 16 mil. neoficiálně)

Další města: Mašhad (2,3 mil.), Esfáhán (1,5 mil.), Tabríz (1,5 mil.), Šíráz (1,2 mil.)

Složení obyvatel: Peršané (50%), Ázerbajdžánci (18%), Kurdové (9%), Arabové (2,2%), Židé (0,3%), dále Gílánci, Lorové, Mázándaránci, Baličové

Náboženské poměry: šíité (91%), sunnité (7,8%), křesťané (0,7%), Židé (0,3%), zoroastrovci (0,1%)

Státní zřízení: islámská republika

HDP: 2780 USD na osobu (2005)

Měna: Íránský rijál (Rls) = 100 dinárů (nepoužívá se)

Úřední řeč: perština

CO SI PŘEČÍST

Dějiny a současná politika

Axworthy, Michael: Dějiny Íránu. Říše ducha – od Zarathustry po současnost. Lidové noviny, Praha, 2009. Komplexní přehled dějin Íránu.

Brož, Ivan: Husajn kontra Chomejní: irácko-iránská válka 1980-1988. Epoque, Praha, 2007. Kniha určena především zájemcům o vojenskou historii. Popisuje průběh války, která dodnes má svůj dopad na režim v zemi i na jeho obyvatele.

Bureš, Jaroslav: Dialog civilizací: iránská odpověď na současný proces globalizace. In: Mezinárodní politika, 5/2001, s. 10–13.

Cvrkal, Zdeněk: Írán. Libri, Praha, 2007. Stručné dějiny Íránu z pera jednoho z nejlepších znalců této země v České republice.

Gombár, Eduard: Dramatický půlměsíc. Libye, Írán, Sýrie – režimy v transformaci. Karolinum, Praha, 2001. Odborná publikace o vývoji v Íránu, Libyi a Sýrii v posledních 20–30 letech.

Gombár, Eduard: Moderní dějiny Blízkého východu. Karolinum, Praha, 1999. Přehled dějin islámských zemí od konce 18. století do konce první světové války zahrnuj i stručný vývoj Persie v tomto období.

Chátamí, Sejded Mohammad: Islám, dialog a občanská společnost. Velvyslanectví Íránské islámské republiky, Praha, 2001. překlad Eduard Gombár. Stěžejní práce Chátamího, která je především propagací nového politického směru iránského presidenta.

Chomejní, Ajatolláh Rúholláh: Velájat-e faqíh. Hokumat-e eslámí (překladatel Zdeněk Cvrkal). Institut pro uspořádání a vydávání děl imáma Chomejního, Teheran, 2004. Stěžejní práce Chomejního, jejíž teze se staly základem porevoluční politiky v Íránu.

Klíma, Otakar : Zarathustra. Orbis, Praha, 1964. O životě a díle proroka, který přinesl světu první zjevení náboženství – zoroastrismus – fenomén, který vydržel ve staré Persii po více jak 1000 let.

Klíma, Otakar: Sláva a pád starého Íránu. Orbis, Praha, 1975. Pro zájemce, kteří mají zájem o starověkou historii Persie – od příchodu prvních národů až po pád Sásánovské dynastie a nástup islámu. Neklidná atmosféra celého regionu, střídání dynastií a velcí králové,

to vše je historie stará 2500 let, kterou si člověk nejvíce uvědomí na místech jako Persepolis nebo Šuš.

Korán. překlad Ivan Hrbek, Praha, Odeon, 1972, (1991, 2. vydání). Jeden z nejlepších překladů Koránu, pokud lze u této knihy hovořit o překladu. Prof. Hrbek seřadil pro lepší orientaci sůry podle doby vzniku a nikoliv v klasickém pořadí podle velikosti, a tak je kniha pro čtenáře mnohem přehlednější. Doplněno bohatým poznámkovým aparátem a úvodem, který ukazuje na historické, kulturní, geografické podmínky vzniku islámu a seznamuje s jazykovou a formální stavbou díla.

Kropáček, Luboš: Duchovní cesty islámu. Vyšehrad, Praha, 1993. Téměř „povinná“ četba všech, kteří se vydávají poprvé do islámského světa. Fundovaným, ale čtivým způsobem se zde naznačují základy islámského náboženství, včetně šíitské sekty.

Kropáček, Luboš: Islámský fundamentalismus. Vyšehrad, Praha, 1996. Pojednání o islámském fundamentalismu, jeho přijímání v Evropě a dalších aspektech tohoto pojmu, na Írán se zaměřuje stručná charakteristika na s. 185–191.

Lewis, Bernard: Dějiny Blízkého Východu. Lidové noviny, Praha, 1997. Stručná historie celé oblasti v řadě titulů Dějiny států pomůže zařadit dějiny Íránu do širšího kontextu celé oblasti.

Morier, James: Hadži Baba z Esfahánu. Odeon, Praha, 1975. Překlad jednoho z nejlepších děl o Íránu z minulého století. Příběhy obyčejného perského „světáka“, které dokonale popisují Persii a částečně i Turecko na počátku 19. století.

Pahlaví, Farah: Paměti. Argo, Praha. Kniha vzpomínek dcery posledního íránského šáha.

Pavlincová, Helena a kol.: Slovník – judaismus, křesťanství, islám. Mladá Fronta, Praha, 1994. encyklopedie, která se hodí do každé knihovničky, kde jsou v každé kapitole rozebrány nejdůležitější pojmy všech tří monoteistických náboženství.

Rypka, Jan: Dějiny perské a tádžické literatury. ČSAV, Praha, 1963. Kniha pro zájemce, kteří se chtějí hluboko ponořit do perské (a tádžické) literatury. Jedná o zásadní vědecké dílo, které bylo přeloženo do několika světových jazyků, včetně perštiny.

Sarra, Harris – Bell, Barbora, Mosallai: Byla jsem íránskou princeznou. IRY, Příbram, 1998. Pro milovníky autobiografií a memoárové literatury byly do češtiny přeloženy vzpomínky poslední íránské princezny z rodu Pahlaví, která byla nucena odejít v důsledku islámské revoluce do exilu.

Stierlin, Henri: Starověká Persie. Knižní klub, Praha, 2007.

Šáhín, M. R.: Křížová cesta Íránu. Nakladatelství politické literatury, Praha, 1964. Přestože tato kniha není prosta jisté tendenčnosti, vypráví o zejména moderní historii Íránu, konci vlády Qádžárovců, dynastii Pahlaví do 50. let.

Wanner, Jan: Írán a německý imperialismus 1934–41. Universita Karlova, Praha, 1973. Pro zájemce o hlubší studium dějin je určena studie našeho předního historika, která pojednává o Íránu od 20. do 40. let.

Cestopisy

Bičík, Ivan; Krůta, Miroslav: Cílem je Zágros. Orbis, Praha, 1975. Líčení z geologické a horolezecké expedice, která se dostala do málo prozkoumaných končin centrálního Zágrusu. Kromě jiného jsou zde popisy výstupu na Demávend a Kúh-e Dínár v Zágrusu.

Černý, Michal: Írán – země, kam se nejedí. IEC, Jihlava, 1998. Jediná cestopisná kniha, která v poslední době vyšla o Íránu z pera cestovatele, publicisty a geologa. Zavádí nás na známá, ale především málo známá místa této krásné země.

Hříbek, Josef: V zemi lva a slunce. Črty z cest napříč Persií. Země a Lidé, Praha, 1927. Poutavý cestopis středoškolského učitele z jeho pětiměsíční cesty po Íránu, která líčí tamější poměry v letech 1919–1920.

Janka, Otto: *Za skleněnou horu*. Olympia, Praha, 1977.

Janka, Otto: *Poušť jde za tvým stádem*. Olympia, Praha, 1983. Dvě knihy publicisty, který se zúčastnil přírodovědeckých expedic a měl možnost projet prakticky celý Írán. Velmi čtivou formou přibližuje historii a současnost Íránu, chování obyvatel a zvyky, které se často nezměnily ani po revoluci.

Kapuściński, Ryszard: *Na dvoře šáha šáhů*. Panorama, Praha, 1981. Reportáž světově proslulého novináře o íránské revoluci.

Kolář, Jan: *Na vlnách revoluce v zemi věčných ohňů*. Praha, 1936. Příběh českého inženýra, který pobýval v Íránu v roce 1921–25 v době povstání Mirzy Kúček chána v severním Íránu (Gílán).

Kropáč, Zdeněk: *Země ve vichřicích*. Naše Vojsko, Praha, 1983, str. 119–163. Publicistický popis poměrů v Íránu krátce po vypuknutí islámské revoluce, který dává mnohem zajímavější, i když pouze novinářský obrázek o situaci v zemi.

Mahmoodyová, Betty; Hoffer, William: *Bez dcerky neodejdu*. Ikar, Praha, 1997 (nověji Alpress, Frýdek Místek, 2007). Svěho času americký bestseller. Přes strhující děj a napětí příběhu, je v ní jen velmi málo, co by si turista jedoucí do Íránu mohl odnést a podrobnosti, které jsou zde líčeny nejsou možná nepravdivé, ale nelze podle nich posuzovat Írán (asi jako byste si chtěli udělat obrázek české společnosti podle Mementa od Radka Johna). Kniha navíc sloužila jako nástroj americké propagandy proti Íránu.

Rypka, Jan: *Íránský poutník*. Družstevní práce, Praha, 1946. Jeden z našich předních orientalistů a Íránistů se vydává v roce 1934 na oslavy 1000 let narození perského básníka Ferdousího (viz kapitola Tús) a poté zůstává na rok v Persii. V knize popisuje své dojmy a setkání s lidmi a zemi pod režimem prvního šáha z dynastie Pahlaví.

Rushdie, Sálmán: *Satanské verše*. S.l.n., 1995. Zřejmě nejslavnější kniha tohoto spisovatele. POZOR! V žádném případě není doporučeno tuto knihu brát s sebou do Íránu – je zakázána.

Sladký, Jiří: *Írán plný mučedníků*. Mladá Fronta, Praha, 2006. Kniha českého cestovatele, která zpracovává zážitky z přibližně deseti cesty do Íránu. Přestože se netají někdy až nekritickými sympatiemi k Íránu, ukazuje poutavou formou zajímavé črty ze života v Íránu.

Synek, Lukáš: *Hedvábnou stezkou po stopách dávných karavan*. Cestář, Praha, 2008. Poutavý cestopis o cestě z Istanbulu do Číny s dobrou kapitolou k Íránu.

Štětina, Jaromír: *Studna pro Mandon*. Panorama, Praha, 1984. Cestopis českého geologa a později novináře, který pobýval v Íránu na geologických pracích v době vypuknutí íránské revoluce a kriticky hodnotí probíhající události.

Tureček, Břetislav: *Světla a stíny islámu*. Knižní klub, Praha, 2007. Kniha postřehů a reportáží z Íránu, Afghánistánu a Pákistánu a dalších muslimských zemí z pera jednoho z předních českých novinářů a velmi dobrého znalce Blízkého východu. Obsahuje řadu zajímavých sond do života perské společnosti.

Česká knižní bibliografie k perské literatuře

Curtisová, V. S.: *Perské mýty*. Praha, 1998. Kniha, která mapuje hlavní íránské legendy, především z doby předislámské.

Čúbak, Sádek. *Spravedlnost*. Odeon, Praha, 1975. Přel. Věra Kubíčková-Stivínová a Jiří Osvald.

Džámí, Abdurrahmán. *Jarní zahrada (perské bajky)*. Praha: 1957. Překlad Jan Marek

Firdausí. Zál a Rúdábe. Praha: Nakladatelství ČSAV, Praha 1958. Překlad Věra Kubíčková-Stivínová.

Ferdousí: Kniha králů – Šáhnáme. Česká akademie císaře Františka Josefa, Praha, 1910, překlad Jaromír Borecký. Část ze 60 000 veršů jednoho z klasiků perské poezie, která podává

výklad historie „pro poučení šáha Mahmúda a ostatním vladařům“. Krásná zpěvná dvojverší doplňuje vynikající překlad v češtině staré 90 let.

al-Ghazzalí: Zachránce bloudícího (přel. Luboš Kropáček). Vyšehrad, Praha, 2005. Výběr z díla jednoho z předních islámských filosofů a teologů.

Gurgání, Fachruddín. O lásce Vís a Rámína. Přel. Kubíčková-Stivínová, Věra. Praha: Odeon, 1979.

Háfez, Šamsuddín, Muhammad: Co zbude z růží, když je slavík zradí. Odeon, Praha, 1987, překlad Věra Kubíčková-Stivínová.

Háfez, Šamsuddín, Muhammad: Z dívánu. Supraphon, Praha, 1986, překlad Věra Kubíčková-Stivínová.

Háfeze–e Šírází: Z dívánu Háfeze. J. Oto, Praha, 1881. Překlad dr. Jaroslav B. Košut, přebásnění Jaroslav Vrchlický

Hedáját, Sádeq: Tři kapky krve. SNKLU, Praha, 1964. Výbor povídek jednoho z nejvýznamnějších moderních iránských spisovatelů.

Hledání pravdy a krásy. Antologie perské literatury. Ed. Bečka, Jiří a Marek, Jan. DharmaGaia, Praha, 2006. Tato publikace Vám přinese ukázky z nejvýznamnějších děl perské literatury

Chajjám, Omar: Čtyřverší. Dar ibn Rušd, Praha, 2000. Výběr z dřívějších překladů tohoto básníka. Starší vydání např. 1974.

Chajjám, Omar: Robáijját: Omarova nesmrtelná čtyřverší. Dar Ibn Rushd, Praha, 2001 (ed. Jiří Bečka).

Ikbál, Muhamed: Hlas karavanního zvonku. Odeon, Praha, 1977, překlad Jan Marek, přebásnění Václav Daněk

Ikbál, Muhammad. Poselství z Východu. Nakladatelství ČSAV, Praha, 1960, překlad Jan Marek.

Nizámí, Arúzí Ahmad bin Umar bin Alí: Naučení korunnímu princí aneb Čtyři rozpravy. Odeon, Praha, 1974.

Nizámí, Arúzí Ahmad bin Umar bin Alí: Příběh panice a jiné básně. Československý spisovatel, Praha, 1972.

Nizámí, Arúzí Ahmad bin Umar bin Alí: Chvály. Melantrich, Praha, 1953.

Nizámí, Arúzí Ahmad bin Umar bin Alí: Sedm princezen. Svět sovětů. Praha. 1959. Přehled překladů děl jednoho z nejvýznamnějších iránských a ázerbajdžánských básníků. Vše překlady prof. Jana Rypky.

Oběti ohněm (výbor literárních památek). Odeon, Praha, 1985, překlad Otakar Klíma.

Pět svátečních svitků. Píseň písní – Rúť – Žalozpěvy – Kóhelet – Ester. SNKLHU, Praha, 1958, překlad Věra Kubíčková-Stivínová, Stanislav Segert [jazyková spolupráce], Jaroslav Seifert a Vilém Závada [přebásnění]. Praha: SNKLHU, 1958.

Po cestách Alláhových. Perské legendy a paraboly. Praha, 1948, překlad Věra Kubíčková-Stivínová a Jan Rypka.

Rubá'iját. Výbor ze starých perských mystiků. Symposion, Praha, 1948, překlad Věra Kubíčková-Stivínová.

Rúmí, Džaláluddín Balchí: Masnaví. Protis, Praha, 1994, překlad Jiří Bečka, přebásnil Josef Hiršal.

Rúmí, Džaláluddín: Masnaví básně vnitřního klidu: výbor z Masnavíje ma'naví, gazelů a čtyřverší. DharmaGaia, Praha, 2001, překlad Jiří Bečka.

Rúmí, Džaláluddín Balchí: Masnaví. Protis, Praha, 1995, překlad Jiří Bečka, jazyková spolupráce Josef Hiršal

Rúmí, Džaláluddín: 159 súfíjských povídek. Dobra, 2003, překlad B. Gato ml.

Sa'adí, Muslíhuddín Širází: Růžová zahrada. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1954, překlad Věra Kubíčková.

Sa'adí, Muslíhuddín Širází: Myšlenky o lásce a mládí Šeicha Muslihuddina Sa'diho ze Širázu. B. Kočí, Praha, 1926, překlad. Jindřich Entlicher.

Sa'adí, Muslíhuddín Širází: Růžový sad Šejcha Muslihu-d-dína Sa'diho ze Širázu. B. Kočí, Praha, 1906.

Průvodci a mapy

Elliot, Mark – Burke, Andrew: Iran. Travel guide. Lonely Planet, Victoria, 2008 (5. vydání). Osvědčené vydání průvodce ze světoznámé série.

Baker, Patricia – Smith, Hillary: Iran. Bradt Travel Guides, Bucks – London, 2009 (3. vydání). Podrobnější než Lonely Planet, ponděku méně praktických informací, ale plně postačující pro cestování v této zemi.

Brezina, Ivan – Heřmanská, Iva: Cesta na východ. Maťa, Praha, 1998. První český průvodce, který přináší základní informace téměř všech státech Asie, včetně několikastránkového popisu nejzajímavějších míst v Íránu.

Gladiš, David a kol.: Hedvábná stezka. Freytag & Berndt, Praha, 2007. Průvodce nejen po Íránu, ale i po Turecku, Afghánistánu či Pákistánu.

INTERNETOVÉ STRÁNKY

Lonely planet (<http://www.lonelyplanet.com/dest/mea/iran.htm>) – stránka světoznámého nakladatelství průvodcovské literatury, která obsahuje základní informace o zemi.

Iran Travel and Tourism Organization (www.itto.org) – internetová stránka s popisem nejvýznamnějším popisem základních památek.

Payvand (www.payvand.com/travel) – stránka s mnoha odkazy na cestování o Íránu.

Velvyslanectví Íránu v Kanadě (www.salamiran.org) – základní informace o zemi (historie, turistické zajímavosti, geografie, literatura, umění).

Stanford University Iranian Page (<http://tehran.stanford.edu>) – odkazy na stránky o literatuře, historii, geografii, cestování aj.

Prezident Íránu (<http://www.president.ir/en/>) – oficiální stránka aktuálního prezidenta Íránské islámské republiky

Sejjed Mohamed Chátamí (<http://khatami.persia.org>) – neoficiální stránka.

www.netiran.com – oficiální stránka íránských úřadů se základním představením Íránu, právními zákony (vč. oficiálního překladu ústavy do angličtiny), odkazy na nejnovější zprávy

Iranian Virtual Library (<http://ivl.8m.com/>) – odkazy především politicko-ekonomické stránky – politický systém, dokumenty, analýzy, statistická data.

www.iranaccess.com – stránka s odkazy na různé praktické informace v Íránu – kultura, doprava (mj. i jízdní řád a ceny železnic, letový řád Iran Air z Teheránu).

Cultural Heritage Foundation (www.chf-iran.com) – stránka, která pomůže především milovníkům archeologických vykopávek.

Российско – иранский культурно-информационный сайт (<http://www.c-c-iran-russia.org>) – pro milovníky ruštiny existuje zajímavá stránka Kulturního střediska v Moskvě. Některé údaje však nejsou přesné.

Cestopisy z Íránu (<http://www.seznam.cz>) – po zadání hesla Írán vyjede několik velmi zajímavých odkazů na reportáže. Zřejmě nejzajímavější a nejúplnější v češtině je na stránce <http://www.sweb.cz/iran>.

Vyhledávače (AJ, perština)

www.farsinet.com

www.persia.org

www.iranmania.org

www.ankaboot.com

CESTOVNÍ DOKLADY A VÍZA

Cestovní a další doklady

Potřebujete cestovní pas s platností alespoň 6 měsíců od plánovaného odjezdu ze země. Je vhodné jej nosit při sobě. Jste-li ubytováni v hotelu, hoteliéři často vyžadují pas do úschovy. Potřebujete-li jej však mít u sebe (např. pro prodloužení víza), všude vám to bez problémů umožní.

Víza

POZOR!! Není doporučeno mít v pase jakékoliv razítko, které dokládá váš pobyt v Izraeli. Na některých zastupitelských úřadech by se mohly vyskytnout problémy.

Turistické vízum

O vízum požádejte na velvyslanectví Íránské islámské republiky v Praze (Na Zátorce 18, Praha 6, 220570455). Vyplníte 3 formuláře na stroji (žádosti vyplněné rukou se nepřijímají!!!!) anglicky a 4 foto. Ženy musí být na fotce se zahalenou hlavou. Standardní čekací doba je asi 2–3 týdny. V případě napjaté situace v zemi (léto 2009) se však čekání může prodloužit až na měsíc a více. Zároveň je udělení víz nejisté, úřady v Teheránu mohou odmítnout vízum i osobám, které cestují do Íránu poprvé a dosud s Íránem zjevně neměly žádný vztah.

Pokud přijde souhlas, lze získat jednovstupové turistické vízum na velvyslanectví v Praze bez dalších formalit (letenky, rezervace ubytování apod.). Po 2–3 týdnech si telefonicky ověříte, zda přišel souhlas s udělením víza. Poté zaplatíte v ČSOB v Praze Na Příkopech příslušnou částku a s potvrzením o zaplacení si můžete dojít pro íránské vízum (víza je uděleno během 3 dnů). Platnost víza je obvykle 1 měsíc.

Cena víza: 1980 Kč

Zastupitelský úřad ČR v Teheránu

Adresa: Chejábún–e doktor Lavásání, 199, Farmaníje, P. O. Box. 11365–4457. telefon: +98 21 2288149, 2288051, 2287552, 2288153, fax: +98 21 2802079. e–mail: teheran@embassy.mzv.cz. Jak se dostat na velvyslanectví viz kapitolu o Teheránu.

Pokud plánujete delší pobyt v zemi, je dobré zaregistrovat se prostřednictvím systému ministerstva zahraničí

<http://drozd.mzv.cz>.

Zastupitelské úřady Íránské islámské republiky mimo ČR

Další možností, jak se dostat do Íránu, je požádat o vízum na ambasádě v cizině (v jiných evropských zemích). **POZOR!!!** Zastupitelský úřad v cizině však nemusí vízum udělit, protože vízum by mělo být vyřizováno na velvyslanectví v mateřské zemi. Na druhé straně bylo možné získat turistické vízum bez dalších formalit například v Erzurumu, v poslední době i v Istanbulu nebo v Almaty (Kazachstán). Autor tohoto průvodce získal vízum bez problémů například v Kyjevě. Na tento fakt však nelze spoléhnout a není vyloučeno, že získání víza bude komplikováno požadavkem na pozvání z Íránu (pokud jej máte, není problém získat vízum kdekoli).

Afghánistán

Kábul: Solh str., Čahar ráh-e šír púr. Tel. 00873 17 24700, 26750

Džalálábád: tel. 68262442, fax. 28262442

Herát: Ave. Velájat, tel. 2820, 2821, 2830, otevřeno kromě čtvrtku a pátku 8 – 14.30

Arménie

Jerevan: Bidagdžoam 1, tel. +374 – 2 – 51141, 280457, 259830, 223340, fax. 151141, pracovní doba: Po–Pá 8.30 – 16.20

Ázerbajdžán

Baku: Bonjan Safarov 4, 370001, tel. +994 – 12 – 926143, 928006, 926131; fax. 980733, Po–Pá 8.30–13, 14.30–18

Nachičevan: Atatork 13, + 994 136 – 56705, 44613, fax. 2556, Po–Čt 9–17

Česká republika

Praha: Na Zátorce 18, 160 00, Praha 6, tel. + 420 220 570 454, 220 570 455, Po–Pá 9–13

Gruzie

Tbilisi: Čavčavadze 80, tel. +995 – 32 – 913656, konzulární oddělení 913659, fax. 913628, iranemb@geo.net.ge

Indie

Dillí: Barachamba 5, New Delhi 110001, tel. + 91 – 11 – 3329600, 3329601, 3329602, 3320491, fax. 3325493, Po–Čt 9–16, Pá–So 9–13

Bombaj: Jagmohandas Laxmibai 47, „Swapnalok“, 1. patro, tel. +91 – 22 – 3613886, 360073, 3634102, 3631029, fax. 3637002, Po–Pá 9–17

Hajdarábád: Banjara Hills, 8–2–502/1, Road 7, + 91 – 40 – 3350728, 3352722, fax. 3355061, Po–Pá 9–17

Jordánsko

Ammán: Džabal Oman, Zahran str., Fuzi Molgha, tel. + 9626 4641281, 4641282, fax. 4641383, So–Čt 8–14.30

Kazachstán

Almaty: Kabanbaj Batyr 119, 480059, tel. + 7 – 3272 – 675055, 673933, fax. 542754, Po–Pá 9–17

Kyrgyzstán

Biškek: Razkov 36, + 7 – 3312 – 226964, 227914, 223141, fax. 620009

Pákistán

Islámábád: House 222–238, St. No. 2, G–5/1, tel. + 92 – 51 – 276270, 276271, 276272, 279582, fax. 824839, So–St 7.30–14.30, Čt 7.30–14

Pešawár: 18–111/C Park Ave. University Town, + 92 – 091 – 41114, 41259, 840305, 44270, fax. 840395, So–St 8–15, Čt 8–14

Karáčí: 81 Šáh rah–i Iran, Clifton Beach, + 92 – 21 – 5874371, 5874370, fax. 5874633, So–St 8–15, Čt 8–14.

Láhaur: Shadman 55, + 92 42 – 7590926–9, fax. 7575650, So–St 7–14, Čt 7–13

Quetta: Hali 2/33, + 92 081 73725, 75255

Polsko

Warszawa: ul. Krolowej Aldony 22, 03–928, tel. + 48 – 22 – 6174293, 6171518, fax. 6178452, Po–Pá 8–16

Rakousko

Wien: Jauresgasse 9–1030, tel. + 43 – 1 – 7137537, 7122650, 7126512, 7122657, 7122658; fax.: 7135733, 7134694, Po–Čt, So 8–16.30

Rusko

Moskva: Pokrovskij bulvar 7, 117292, tel. + 7 095 – 9177282, 9178440, 9170039, 9179204, fax. 2302897, Po–Pá 9–17

Sýrie

Damašek: Autoastard, Al–Mazzeah, u Razi Hospital, 2691, tel. + 963 – 11 – 6117675, 6116459, 6112378, 6110594, fax. 6110997, 6116431, So–Čt 8–14

Turecko

Ankara: Tehran Caddesi 10, Kavaklidere, 33, tel. + 90 312 – 4274320, 4274321, 4274322, 4274323, fax. 4682823, Po–Pá 8–13.30, 15–17, Ne 8–14.30

Istanbul: Ankara Caddesi 1/2, Cagaloglu, tel. + 90 – 212 – 5138230, 5138231, 5138232, 5138233, 5279529, fax. 5115219. So–Čt 8–13

Erzurum: Aliravi Caddesi, Ogretim Fakultesi, tel. + 90 442 3159983, 3162285, 3154407, fax. 3161182, So–Čt 8–17

Trabzon: Taksim Caddesi, Kizil Toprak Sokagi, 61100, tel. + 90 – 462 – 3267650, 3267651, 3267653, fax. 3267652, So–Čt 8–15.30

Turkmenistán:

Ašghabat: Teheranskaja ul. 3, + 993 12 244611, 249707, fax. 350565, Po–Pá 9–18

Uzbekistán:

Taškent: Puškin mojdoni 20, Parkněskaja ul., tel. + 7 – 3712 – 406694, 686968, 683877, 686475, 684719, fax. 687818, 406761, Po–Pá 9–18

Kompletní seznam všech zastupitelských úřadů Íránské islámské republiky je k dispozici na stránce íránského ministerstva zahraničí: <http://www.mfa.gov.ir/cms/cms/Tehran/en/Missions/>

Prodlužování víz

Turistická víza lze bez větších problémů 1-2x prodloužit, a to o různě dlouhou dobu – od týdne až po měsíc. Obracejte se na Police Department for Allien Affairs (*atbá'-e charedží*), jehož úřad lze najít v každém hlavním městě provincie. Pokud nevíte, kde se příslušný úřad nachází, vezměte si taxi, které není drahé a spolehlivě doveze na žádané místo.

Obecně platí, že nejlepšími místy k prodlužování jsou velká turistická centra – Esfahán, Šíráz, Tabríz, naopak nejhorší místa jsou tam, kde se shromáždí nejvíce uprchlíků z Afghánistánu – tj. Teherán a Mašhad. V dalších provinciích lze teoreticky vízum prodloužit, ale budete působit mnohem více exoticky a také zdaleka nemusíte narazit na někoho, kdo mluví anglicky.

K prodloužení víz obvykle potřebujete:

- vyplnit 1–2 formuláře;
- 1–3 fotky pasového formátu (dívky se zahalenou hlavou, je dobré mít již z domova);
- zaplatit v příslušné pobočce banky (většinou *bank-e melli*) poplatek (někdy je možné přímo na úřadu);
- fotokopie zadní strany pasu a víz se vstupním razítkem, což znamená nechat okopírovat stránku s fotografií v cestovním pase na místě – v okolí úřadů vždy najdete nějakou kopírku (کوپی).

Ne vždy budete potřebovat všechny tyto náležitosti, ale je dobré je mít připravené. Požádejte v hotelu, ve kterém jste ubytováni, o vizitku – v žádosti o prodloužení víz občas mohou vyžadovat hotel, ve kterém žijete, včetně adresy a telefonu.

Překročení doby pobytu

Pokud překročíte platnost víza, obraťte se opět na *atba'-e charedží* v příslušné pohraniční provincii (tj. nejezděte na hranici, budete stoprocentně vráceni). Překročení víza je pokutováno oficiálně částkou až 29 EUR za každý den ilegálního pobytu. Zároveň můžete být zapsáni na seznam nežádoucích osob, což znamená, že budete mít po určitou dobu zakázaný vstup do země. Na cizinecké policii v příslušném hraničním městě dostanete povolení k opuštění země, což musíte učinit do 24 hodin.

PŘECHOD HRANIC A CELNÍ PŘEDPISY

Do země je zakázáno dovážet:

- alkoholické nápoje
- vepřové maso
- zbraně
- hořlaviny a výbušniny
- hazardní hry
- tiskoviny, filmy, fotografie – znevažující náboženství, erotické, pornografické materiály (takovým jsou například i módní časopisy).
- kopie zahraničních filmů, CD nebo videokazety
- materiály, které mají protistátní nebo protiislámský charakter (nikde není přesně psáno, jaké to jsou věci a rozhodnutí záleží na příslušném úředníkovi).
- syrské libry, saúdskoarabské rijály, emirátské dirhamy, irácké dináry či libanonské liry

Drahocenné věci, které jsou dováženy do země, mohou být zapsány do pasu, takové věci nelze prodávat a je třeba je doložit při vývozu. V tomto případě je důležité, aby byl na celnici potvrzen jejich vývoz ze země.

K vývozu se nepovolují:

- antikvární věci, zlato, stříbro a další drahocennosti, každý turista může vyvézt pro osobní potřebu 150 g zlata nebo 3 kg stříbra bez váhy drahokamů.
- ručně tkané nebo vázané koberce či rohože, jejichž celková plocha překračuje 12 m²

Dovoz a vývoz peněz:

Na dovoz cizích valut není omezení, při dovozu více jak 1000 USD v hotovosti je nutné tyto peníze deklarovat. Při vývozu více jak 500 dolarů by mělo být na tuto částku povolení, stejně tak jako by každý cizinec měl předložit doklad o výměně peněz v bance. V praxi se však toto opatření příliš neprověřuje.

Je zakázán dovoz/vývoz více jak 200 000 Rls v íránské měně.

Při odjezdu z Íránu může cestovatel bezcelně vyvézt následující předměty:

- sušené ovoce a max 10 kg pistácií
- osobní svršky
- íránské ručně vyrobené předměty bez omezení (ne pro obchodní účely)
- íránské hudební nástroje
- zboží z dovozu (nevyrobené v Íránu - jednou ročně do 50 USD)
- na základě výnosu Centrální banky každý držitel cestovního pasu může vyvézt při cestě do Evropy nebo do zámoří obnos 1000 USD buď v hotovosti nebo v cestovních šecích. Pro doprovázející osobu je povoleno 500 USD na osobu.

Celní prohlídky se značně liší. Na letišti jsou všechna zavazadla prosvícena a v případě podezření na dovoz některé ze zakázaných věcí může následovat důkladná prohlídka.

VÍZA DO DALŠÍCH ZEMÍ

Tato část obsahuje stručné informace o vízech do zemí, které se nacházejí v okolí Íránu (**informace z 2008-2009**)

Turecko:

Platí bezvízový styk do 30 dnů

Pákistán:

Jediným pohraničním přechodem pro cizince je Mirdžave/Taftan u Záhedánu.

Velvyslanectví Pákistánské islámské republiky v Praze, U Páté Baterie 7/761, Praha 6 - Střešovice, 162 00, tel. 233 312 868, e-mail: parepprague@gmail.com, úřední hodiny Po-Pá 9-12.

K získání víza je nutno předložit: platný pas, 2x foto, 1x formulář, rezervace letenky, potvrzení od zaměstnavatele (AJ), itinerář cesty. Cena víza 31 USD (1 vstup, platnost 3 měsíce nebo 2-vstupový tranzit), platí se na velvyslanectví v USD. 100% express příplatek za víza do dvou dnů

Ázerbajdžán:

Hranice jsou otevřeny v Astaře (Kaspické moře) a Džolfě (Nachičevan)

Pokud přilétáte do Baku, můžete si bez jakýchkoliv formalit vyřídit vízum na letišti. Cena za 1 měsíční turistické 90 USD. V ostatních případech je nutno vyřídit si pozvání od ázerbajdžánské cestovní kanceláře.

POZOR!! Neexistují diplomatické vztahy mezi Arménií a Ázerbajdžánem, není otevřený žádný přechod (vč. Nachičevanu) a někdy se dokonce mohou vyskytnout problémy s vydáním víza do Ázerbajdžánu v případě arménského razítka v pase. Vízum zcela určitě nedostanete, pokud máte vízum Republiky Náhorní Karabach.

Velvyslanectví v Teheránu: Chajábún–e Akdásije 50, Chajábún–e Pásdarán, tel. 2280063. V případě přejezdu hranic na pozemním přechodu nebo v přístavu v Baku je nutné mít zajištěná víza předem. Nutností je pozvání z **pozvání ázerbájdžánské cestovní kanceláře** a (alespoň teoreticky) **rezervace hotelů** na celou předpokládanou délku pobytu.

Na velvyslanectví vyplníte 1x formulář, 2x foto. Vydání víza je potom prakticky na počkání či v průběhu jednoho dne. Vybrané cestovní kanceláře, které mohou vyřídit víza do Ázerbajdžánu:

www.azerbaijan24.com

<http://www.stantours.com>

<http://www.travelazerbaijan.land.ru>

Arménie:

Arménské vízum je možné získat na kterékoli hranici, cena za 21 denní turistické vízum 6 USD, nutno vyplnit 1 formulář (foto není nutné).

Velvyslanectví Teherán: 1 Kúče–je Ostad Šahrijár, roh Chejábún–e Rází, Chejábún–e Džumhurí–je Eslámí, Teherán, tel.: 0098 21 6704833; 6704838, fax: (98 21) 6700657

POZOR: Protože nejsou dosud navázány diplomatické vztahy mezi Arménií a Tureckem, nelze arménské vízum získat v Turecku. Stejně tak je zavřená arménsko – turecká hranice. Podobně neexistují diplomatické vztahy s Ázerbajdžánem a hranice mezi oběma republikami jsou uzavřené.

Afghánistán:

Afghánská víza lze získat na zastupitelském úřadu v Praze za 50 USD (1 formulář, 1x foto a dopis vysvětlující účel cesty). Velvyslanectví v Praze: Na Kazance 634/7, 170 00 Praha 7 – Troja, tel: 854 42 28, fax: 854 20 09

Úřední hodiny: 09.30 – 14.00 /po–pá/

Turkmenistán

Pro turistické vízum potřebujete pozvání, potvrzení o zajištění služeb (ubytování a stravování) a průvodce, který Vás teoreticky musí provázet po celé zemi mimo Ašgabat. Cena modelového 14-denního pobytu vyjde přibližně na 1500 USD (zahrnuje ubytování v guest housech a 2-3* hotelích, pozvání, povinný cestovní průkaz - Travel Pass, registraci, vstupné do cca 3 požadovaných památek, transfery, pozemní dopravu pronajatým autem, letenku Turkmenabat – Ašgabat, jízdenku na vlak Ašgabat-Türkmenbaşı a zpět).

Tranzitní víza jsou vydávána obvykle na 5 dní. Obvykle počítejte cca se 2 týdny na vyřízení, respektive ověření Vaší žádosti (resp. Vaší osoby). Pozvání není nutné, stačí na velvyslanectví vyplnit žádost o vízum, 1x foto, kopie pasu, víza do předchozí a další země (např. Írán, Uzbekistán, Rusko apod.). Služeb průvodce ani zajištění od cestovní kanceláře není potřeba.

Cestovní kanceláře v Turkmenistánu:

Latif: <http://www.turkmenistan-travel.com>

Ayan tour: www.ayan-travel.com.

Stantours: <http://stantours.s5.com/index.html>

DOPRAVA DO ZEMĚ

Letecky

Z Prahy do Teheránu je možné letět s přestupem s několika společnostmi. K levnějším patří Aeroflot či THY (turecké aerolinie). S určitými slevami se lze dostat i přijatelných 11-14000 Kč/zpáteční letenka. Existuje i možnost zakoupení letenek z Německa či Rakouska do Íránu a zpět s Iran Airem (letenka Evropa-Teherán se pohybuje okolo 500 EUR zpáteční + poplatky). Viz stránku www.iranair.com.

Z dalších společností léta do Teheránu například KLM (přestup Amsterdam), Austrian Airlines (Wien), Alitalia (Řím) nebo Lufthansa (Frankfurt). Ceny u těchto společností jsou však obvykle vyšší.

Cenu letenky lze vygenerovat například na stránce www.letenky.cz, <http://gtscz.gtsint.cz> nebo www.letuska.cz. Na těchto stránkách je možná i rezervace po internetu.

Pozemní doprava

Obvykle se dělí na Praha - Istanbul a Istanbul - Teherán.

1. Praha-Istanbul

1.1. Letecky:

Obvyklá cena do Istanbulu je okolo 6-7000 Kč. V rámci vyhlášených akcí je možné dosáhnout slevy až na úroveň železniční či autobusové jízdenky. Tady stačí sledovat nabídky na www.letuska.cz, www.gtsint.cz, Turkish Airlines (obvyklá cena letenky od 200 EUR výše) aj. Poměrně levné jsou také maďarské aerolinie – MALÉV, který ve vybrané dny nabízí zpáteční letenky cca od 4500 Kč. Mimosezónu lze také doletět s Lufthansou či Austrian Airlines.

1.2. Autobusem

Na trase Praha - Brno - Istanbul jezdí denně linka s přestupem v Sofii. Odjezd z Prahy v 9.00, příjezd do Istanbulu v 19.00 následující den. Cena otevřené zpáteční jízdenky 3825 Kč, cca 3500 studenti a mládežníci do 26 let. Podle mých zkušeností máte sice otevřenou jízdenku, ale ani po rezervaci nemáte místo zcela jisté a rozhodují často ostré lokty. Spoj do Sofie také bývá dost často vyprodán.

1.3. Železnici

Je to sice nejdelší, ale ve srovnání s autobusem pohodlnější a nemusí to být výrazně dražší.

Trasa	Cena	Poznámka
Praha – Břeclav		Lze použít jakoukoliv slevu ČD
Břeclav - Svilengrad Gr. (BG-TUR hranice)	3320 Kč	zpáteční jízdenka City Star In-karta, platnost 1 měsíc, nutno koupit alespoň 3 dny dopředu
Svilengrad Gr. - Istanbul	1065 Kč	zpáteční jízdenka, obyčejná* (1000 Kč se slevou Rail Plus)

* - alternativou je zakoupení jízdenky v Kapikule na turecké straně hranice (vlak zde stojí cca 1 hodinu, kdy je nutno vyřídít razítko v pasu). Zdroj: <http://www.jizdenka.cz> (pro získání ceny City Star je nutno posunout datum alespoň 3 dny dopředu), ověřeno prosinci 2009)

Jízdní řád (2010)

12.21	Praha Hol.	15.39
5.28	Budapest Keleti pu.	22.32
5.04	Budapest Keleti pu.	23.00
21.25	Beograd	6.29
19.21	Beograd	7.50 (R)
22.00 (R)	Istanbul Sirkeci	7:50

(R) - povinná rezervace (cestu prodraží řádově o stovky korun).

Pro trasu Beograd - Istanbul lze také zakoupit přímé lehátko za 9,40 EUR (snad by to mělo jít i z Prahy).

Zdroje: <http://www.vlak.cz>, <http://reiseauskunft.bahn.de>, <http://www.tcdd.gov.tr> (Turecké železnice i v AJ)

2. Istanbul - Teherán

2.1. Autobusem

Autobusy odjíždějí z hlavního autobusového nádraží (Otogar), íránské autobusy (Tehran Tur, Aseman Tur) potom vyjíždějí z Ordu caddesi (stanice tramvaje Laleli), odjezdy jsou denně odpoledne. Vzhledem k bezvízovému styku mezi Tureckem a Íránem jezdí denně několik linek. Nejlépe se poptat po příjezdu na autobusové nádraží v Istanbulu. Cestovní doba Istanbul - Teherán je cca 50 hodin (záleží na řidičích, stání na hranicích atd.). Cenově to vychází cca na 35-50 USD, zkuste uplatňovat jakoukoliv kartičku na slevu (ISIC, Press-card aj.). Vzhledem k tomu, že autobusy dost dlouho stojí na hranicích než se všichni cestující prověří (jednou jsme takto stáli 11 hodin), lze jet s přestupy. V ideálním případě vypadá itinerář takto:

- Istanbul odjezd okolo poledne
- Erzurum příjezd ráno, obvykle do 1-2 hodin chytne minibus (dolmuş) nebo autobus do Dogubayazitu
- v Dogubayazitu jste před polednem, můžete si dát oběd a vyrazit dalším minibusem na hraniční přechod
- individuálně přejdete hranici (to nemusí trvat tak dlouho) - v ideálním případě jste okolo 16-17 h na druhé straně hranice (Bázárgán). Vyměníte si peníze a chytne autobus do Tabrízu. Z Tabrízu odjíždějí autobusy do Teheránu ještě pozdě v noci, cesta trvá přibližně 7-8 hodin, takže ráno můžete být v Teheránu. V ideálním případě chytne autobus přímo z Bázárgánu nebo z Maku (kousek od hranic).

- Zpět je opět vhodné vyjet večer z Teheránu tak, abyste byli na hranicích dopoledne.

Celkově můžete stlačit dobu strávenou v autobusech na nějakých 40-45 h.

Cenově to vyjde cca o polovinu draž, ale jste zase rychleji v Íránu.

2.2. Vlakem

Přímý vlak Istanbul – Teherán jezdí pouze jednou týdně, ale ta cesta je opravdu atraktivní, včetně jednoho trajektu přes jezero Van (na cestě tam přes den). Do Tatvanu jedete tureckým vlakem, po trajektu si ve Vanu přesednete na íránský vlak. V obou úsecích je k dispozici lehátko. Nevýhodou bývají častá zpoždění, až několik hodin.

Cena z Istanbulu do Teheránu je 82,5 YTL (36,9 EUR)+ 23,10 YTL (10,3 EUR) povinné lehátko, do Tabrízu je potom cena 72,2 YTL (zdroj: [TCDD](http://www.tcdd.gov.tr))

Jízdní řád:

15.45 (Ne)	Istanbul Haydarpaša	22.55 (St)
9.30 (Pá)	Tabríz	5.15 (So)
20.15 (Čt)	Teherán	18.45 (So)

Istanbul Haydarpaša - nádraží na asijské straně Bosporu (doprava lodí z Galatského mostu)

Zdroje: <http://www.tcdd.gov.tr> (Turecké železnice i v AJ), <http://www.rajatrails.com> (Íránské železnice i v AJ)

KDY CESTOVAT, KLIMA

Írán je země mnohotvárného klimatu a teplé, stejně jako studené či mírné počasí se tady dá prožít téměř po celý rok. Zimy jsou na většině území (kromě Perského zálivu) chladné, zatímco teploty přes 40°C jsou v červenci a srpnu běžným jevem. Pravidelné deště jsou na severu v provincii Mázándarán u pobřeží Kaspického moře. Pokud chcete projet celý Írán obvykle je nejlepší doba návštěvy na jaře (duben, první polovina května) nebo na podzim (konec září, říjen, počátek listopadu). Nikde není příliš horko ani příliš zima, na jaře navíc taje sníh na horách, a tak se zazelenají i polopouště. Tající sníh však může působit i komplikace jako například zaplavené vozovky apod. V létě je nutno se připravit na velká vedra prakticky na celém území, která jsou však suchá (kromě pobřežních oblastí) a zdravý člověk je může relativně dobře snášet po určité aklimatizaci. Zima je naopak chladná ve většině oblastí kromě Perského zálivu. Je nutno připravit se i na zvýšené srážky, téměř po celém území, s výjimkou některých pouštních oblastí.

Severozápad Íránu je všeobecně nejchladnější a nejbohatší na srážky z celé země. Zimy v Ázerbajdžánu a Kurdistánu jsou kruté – teploty klesají hluboko pod nulu a v prosinci a únoru jsou často až -20°C. Sníh zůstává ležet až do časného jara, na horách roztává ještě později. Léta jsou zde relativně mírná a jara a podzimy příjemné. Více na jihu, v Bachtaránu, Ilamu a Lorestánu jsou zimy mírnější, jara a léta příjemná a léta horká, ale ne vysilující.

Oblast kolem Kaspického moře a severně od pohoří Álbors je vydatná na srážky s jejich průměrným ročním úhrnem asi 1300 mm za rok. Po celý rok bývá zatažená obloha a pomáhá tak snižovat teplotu oproti místům položeným ve srážkovém stínu na jihu. Zimy jsou mírnější, než jinde v severním Íránu. Oblast Kaspického moře patří k nejvyhledávanějším místům mezi Íránci v létě.

Na severovýchodě Íránu jsou chladné zimy s teplotami okolo nuly, a to díky chladným větrům ze severu. Léta jsou suchá a horká. Duben–květen a konec září–začátek listopadu jsou nejpríjemnějšími měsíci na cestování. Srážky jsou kolem 250 mm za rok, nejvyšší v březnu a v létě prakticky nejsou.

Poušť Dašt-e Kevír jihovýchodně od hlavního města, je pustá, nepříznivá a velmi horká a suchá v létě. V zimě může teplota klesnout hluboko pod nulu. Jestliže se někdy dá hovořit o příjemném klimatu, pak je to mezi říjnem a prosincem. Dašt-e-Lút na jih je ještě dokonce horší, spadne zde nejméně srážek v celé zemi.

V Teheránu, v centrální náhorní plošině se klima mění podle směru proudění: Střední a jižní část centrálních provincií má obvykle horká a suchá léta, ale stačí zajet autobusem na svahy Demávendu a teplota klesne o několik stupňů. Avšak není vlhko a večery jsou příjemně osvěžující. Zimy v hlavním městě mohou být velmi nepříjemné, zejména v noci může teplota klesnout i na -15°C, ačkoliv veškerý sníh zmizí kolem počátku března. Občasné deště se dají očekávat mezi listopadem a polovinou května, ale nejsou příliš vydatné – kolem 240 mm. Květen a podzim jsou obvykle nejlepším časem k návštěvě.

Střední Írán je velmi horký a čím více na jih, tím je tepleji, přestože jsou zde některá místa s vyšší nadmořskou výškou. Vlhkost je obvykle zanedbatelná. Zimy jsou chladné, ale ne tak

jako na severozápadě. Deště jsou obvyklé kolem pozdního podzimu a sníh se udržuje ve vyšších nadmořských výškách. Srážky jsou různorodé a liší se od místa k místu, ačkoliv se většinou pohybují okolo 250 mm za rok. Na některých místech, jako například Jazd prakticky vůbec neprší. Jara a podzimy jsou obvykle příznivé k cestování v této oblasti – je slunečné počasí ale ne vedro a noční teploty jsou chladnější.

Zcela na jihu, v okruhu asi 200 km okolo Perského zálivu jsou běžné vysoké teploty (pravidelně kolem 45°C a někdy dokonce přes 50°C), což spolu s velmi vysokou vlhkostí vytváří velmi nepříjemné podnebí. V létě, mezi polovinou května a polovinou září je lepší se této oblasti vyhnout. Zimy jsou naopak relativně příjemné; nejlepší pro návštěvu v Chúzestánu a v okolí Perského zálivu je období mezi koncem listopadu a začátkem března.

Na jihovýchodě Íránu, stranou od Perského zálivu, jsou teploty o něco nižší. Léta jsou horká a suchá, zimy jsou mírné a suché. Dole v Balúčistánu, podél mořského pobřeží, je klima velmi podobné klimatu okolo Perského zálivu, v létě dokonce ještě teplejší a se silnými větry. Je zde velmi málo srážek a mráz by zde byl pravděpodobně velkou novinkou. Zimní měsíce jsou zde opět nejlepší čas k cestování.

Průměrné teploty v některých městech (v °C):

město	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII
Ahváz	12,5	16,2	20,1	23,5	31,9	35,7	37,8	36,4	32,5	26,0	22,1	15,3
Bandar–e Abbás	17,7	18,9	23,2	23,6	29,6	33,1	34,0	33,5	31,8	28,6	23,6	18,8
Bandar–e Anzalí	8,6	3,8	8,2	14,7	20,7	25,3	27,3	25,5	21,6	17,5	15,5	9,5
Bušeher	14,8	16,6	21,0	22,8	30,1	31,7	33,3	33,1	29,9	25,2	22,1	16,8
Esfahán	4,0	4,7	11,8	14,4	22,0	27,5	29,7	29,0	24,5	16,1	11,6	5,7
Hamadán	–0,6	–0,8	7,1	9,3	15,1	20,0	23,3	24,2	18,2	11,9	8,6	0,4
Kermán	6,2	4,9	12,2	13,8	21,5	26,1	25,8	25,6	23,2	13,8	11,6	4,4
Chorramábád	4,8	6,7	10,5	13,2	19,2	23,7	27,1	27,6	21,8	15,7	12,2	5,7
Mašhad	1,5	–1,5	5,2	14,1	19,8	24,2	27,7	25,4	20,0	13,2	11,1	3,2
Rašt	7,8	3,3	8,7	15,7	21,0	23,0	27,0	25,2	21,5	17,0	15,2	8,7
Semnán	4,7	3,2	12,2	16,3	23,2	22,3	33,6	32,2	26,4	18,6	13,4	5,7
Šíráz	6,6	4,8	12,8	14,9	23,2	27,7	29,1	28,9	25,1	17,3	12,8	7,4
Tabríz	0,4	–0,4	4,1	11,1	17,1	21,7	27,3	25,5	20,2	14,0	9,5	1,4
Teherán	4,8	2,8	12,1	15,2	22,3	27,9	32,0	30,7	25,3	18,7	13,9	6,0
Orumíje	0,1	–0,6	6,1	9,6	15,1	19,0	22,9	22,0	17,9	11,5	4,8	1,4
Jazd	7,5	6,3	14,8	17,4	25,7	31,4	33,2	31,8	27,6	18,5	13,9	6,6
Záhedán	6,7	5,5	17,1	17,9	26,2	29,0	30,6	29,5	25,3	17,6	13,7	7,7
Zandžán	–0,4	–1,7	6,4	10,2	16,0	21,2	25,4	24,8	19,2	13,7	8,5	0,9

PRAKTICKÁ ČÁST A–Z

BEZPEČNOST

Podobně jako ve většině zemí Blízkého Východu, je i Írán země, ve které se můžete pohybovat s mnohem větší jistotou bezpečnosti než kdekoliv v Evropě – kapesní krádeže a násilí vůči cizincům jsou prozatím zanedbatelné. Přesto je vhodné zachovávat běžnou opatrnost.

Ač se podle stále vzácněji se objevujících nápisů *marg bar amriká* nebo *marg bar esraíl* (Smrt Americe! Smrt Izraeli!) může zdát, že i oficiální propaganda je zaměřená proti cizincům, vedení státu nemá nic proti jednotlivým turistům, spíše nesouhlasí s politikou jejich vlád (to se bohužel týká i České republiky). Většina cizinců, kteří navštívili Írán si obvykle pochvalují přátelské vystupování běžných lidí vůči cizincům, íránskou pohostinnost (kterou je ale dobré nezneužívat a která je také tak trochu přetvářkou jako mnoho dalších věcí, se kterými se v Íránu setkáte) a vůbec na projevy pozornosti, které Íránci cizincům věnují. Jestliže někdo bude mít něco proti České republice, tak spíše proti politice naší vlády, než proti vám samotným.

Vnitřní kontroly a cla (checkpointy)

Okolo větších měst jsou na silnicích a dálnicích policejní kontroly, které sledují pohyb cestujících a zboží (často se hledá pašované zboží). Tyto kontroly jsou však především zaměřené na řidiče. V blízkosti hranic, především z Afghánistánem a Pákistánem se můžete setkat s důkladnější kontrolou cestujících nebo jejich zavazadel. K cizinci ze Západu jsou policisté obvykle mnohem benevolentnější.

ČAS

Časový rozdíl je posunut o 3,5 h napřed oproti GMT, tj. 2,5 h oproti SEČ. Írán přijal změnu letního času, takže tento poměr zůstává po celý rok.

DĚTI A CESTOVÁNÍ V ÍRÁNU

Někdo může namítnout, že jet s dětmi do Íránu je šilenství, avšak při troše dobré vůle ze všech stran není tento způsob cestování velký problém. Cestovat s dětmi, menšími i většími, představuje v Íránu klíč k otevření srdcí místních lidí. Děti, zvláště děti cizinců, jsou centrem pozornosti, ve městě snad nebude hodiny, kdy by Vaši ratolest nechtěl nějak pohlazit, obejmout nebo alespoň pochválit. Íránci a zvláště Íránky nosí obvykle ve svých taškách spoustu bonbónů a malých čokolád, kterými musejí okolojdoucí děti (a opět zvláště cizinců) obdarovávat.

Ve velkých městech se objevují různá hřiště, dětské koutky či atrakce pro děti, byť kvalita může kolísat a ne vždy je najdete v centrech měst. Ideální způsob trávení volného času je páteční odpoledne v parku na pikniku, kde se lze seznámit s mnoha vrstevníky, přičemž jazyková bariéra (zvláště u menších dětí) většinou nepředstavuje problém.

Při plánování cesty s malými dětmi je samozřejmě brát v úvahu nutnost odlišné klima, prostřední, stravu a zvláště dlouhé vzdálenosti, které zvláště ve dne a v horku mohou být pro děti (a také rodiče) velmi úmorné (málokteré evropské děcko Vám vydrží sedět 8 hodin přes den v autobusu). Noční přesuny obvykle malé děti vydrží docela dobře, horší je to však pro rodiče, kteří se často vůbec nevyspí. Varianta leteckých přesunů nebo alespoň nočních lehátkových vlaků (tam, kde je to možné) stojí za zvážení. Při denních přesunech lze využít pronájem meziměstského taxi, který tří- až čtyřčlennou rodinu nemusí zruinovat a je pohodlnější pro všechny i s možností zastávek.

Jídlo je obvykle dobře snesitelné, íránský chléb a rýže je k dostání všude i v případě nucené diety, čelou-kebáb (rýže s mletými masem) obvykle není ostrá a děti jí snášejí dobře (v mnoha restauracích mají tutéž variantu s kuřetem). Ovoce je jinak dobré kvality a sladkostí je na výběr dostatek.

V oblasti hygieny je potřeba dodržovat obvyklou opatrnost, lze doporučit pít vodu převařenou nebo balenou (alespoň v případě menších dětí), která není drahá a je prakticky všude k dostání. Plenky pro malé děti jsou k dostání ve městech na bazarech i v obchodech, v odlehlejších oblastech může být s nimi problém. Hygiena (pravidelné mytí rukou) je mnohem potřebnější než v Evropě, vhlčené ubrousky se však obvykle dají sehnat stejně jako plenky a umýt ruce lze v každé restauraci.

Dívky od cca 8-10 let (pro Íránce vypadají obvykle evropské dívky starší) by měly nosit šátek stejně jako dospělé ženy. Problém s pohlavími může nastat při návštěvě pánské toalety s dívkou, ale u cizinců je tento způsob řešení situace obvykle tolerován.

DOPRAVA V ZEMI

Autobus

Jezdit na gumových kolech je zřejmě nejlepší a také nejlevnější způsob, jak se dostat v Íránu z místa na místo. V autobusové přepravě existuje několik autobusových společností, které jezdí za stejně laciné ceny. Jsou označeny čísla (např. Cooperative Company No. 1, 2 atd. – v perštině je to slovo *Ta'avoni* – *Ta'avoni-je hašt* tedy např. znamená Cooperative Company No. 8.). Často jsou tyto společnosti značeny v angličtině či perštině nějakým dalším názvem – např. Taavoni No. 1 se označuje jako Iran Peyma atp. Za nejlepší společnost se považuje Iran Peyma (<http://iranpeyma.info>), dále Taavoni No. 2, 5 a 15, prakticky jsou však rozdíly malé.

Kategorie autobusů jsou teoreticky rozdělené na obyčejný (*mamulí*, *omumí*) a super (Volvo). Rozdíl mezi oběma kategoriemi činí cca 20–30%. V obyčejných autobusech ve většině případů nefunguje klimatizace a větrat se dá otevřeným oknem. V noci a v zimě však bývá chladno.

Ve velkých městech jsou většinou stavěny autobusová nádraží (*terminály*), ze kterých odjíždí většina autobusů. Obvykle však leží mimo centrum a je nutno použít místní dopravu, což však obvykle není velký problém, protože na *terminál* míří velká část taxi, sběrných taxi nebo autobusů ze všech částí města. Poněkud specifická situace je v Teheránu, který má vzhledem ke své rozloze několik *terminálů* (viz příslušnou kapitolu). Na každém terminálu jsou prodejny jízdenek jednotlivých společností, s obvykle výrazně vyvedeným seznamem destinací. Je vhodné si umět přečíst persky názvy cílových stanic, protože málokde jsou nápisy v latině (s výjimkou Teheránu a mezinárodních destinací). Na velkých terminálech však obvykle alespoň někdo z příslušné společnosti umí pár slov anglicky a pomůže Vám s koupí jízdenky (samozřejmě pouze pro vlastní společnost).

Mezi velkými městy jezdí obvykle několik spojení denně, do menších měst je doprava samozřejmě méně frekventovaná a do některých odlehklých oblastí autobus vůbec nejezdí. V takovém případě ovšem po příslušné oblasti jezdí několik minibusů denně. Pokud místo, kde nastupujete, leží na hlavní silnici, je možné si jakýkoliv autobus „stopnout“, Bude-li volno, řidiči vás určitě vezmou. Pokud chcete vystoupit kdekoliv na trase, bude vám to bez problémů umožněno, avšak zaplatíte stejnou cenu, jako byste jeli až do cílové stanice nebo do nejbližšího většího města.

Ceny se orientačně pohybují okolo 0,7-1 USD za 1 hodinu jízdy v závislosti na frekvenci trasy nebo typu autobusu. Například trasa Tabríz – Teherán okolo 70 000 Rls, Teherán – Esfahán 60 000 Rls (2009). Návrat nebo změna data na předem koupené jízdence obvykle není problém. Do určité míry je možné si takto zajistit i nocleh, ačkoliv po několika nocích budete

stejně chtít vyhledat nějaký hotel. V autobusech s videem se seznámíte s íránskou nebo indickou kinematografií, kterou většinou představují kriminální nebo dojemné filmy.

Téměř na každém autobusovém nádraží je alespoň jedna společnost, u které si můžete (za malý poplatek cca 0,2 USD, někde i zdarma) uschovat vaše věci, pokud přijedete ráno a večer chcete pokračovat.

Autobusový park tvoří většinou autobusy IRANKHORDO, které byly vyráběny v licenci Mercedesu a většinou již mají odslouženo mnoho let a rychlost nemusí být nijak závratná. Vozové skříně bývají krásně ozdobeny různými nápisy, kde kromě náboženských hesel např. YA HUSSEIN apod. se objevují i nápisy v někdy velice kouzelné angličtině – např. ALWAYS IN MY HARD. Mezi většími městy jezdí i nově vyráběné autobusy VOLVO, vyráběné v Íránu v licenci.

Minibusy

Tento způsob dopravy zaplňuje mezery tam, kde autobusy nejezdí. Jsou také cenově výhodnější než sběrné taxi nebo taxi (viz dále), ale o něco dražší než autobusy. Cena za meziměstskou přepravu je asi 0,1 USD za 10 km. Trasy minibusů jsou pevně stanovené a vždy platíte až do cílové stanice, i když vystupujete dříve. Platí se přímo řidiči, v některých městech bývá i kancelář společnosti, která tyto minibusy provozuje. Podobně je možné využívat tyto minibusy i ve městech.

Sběrné taxi

Rychlý způsob dopravy, který využijete nejčastěji ve městech, zvláště pokud se nebudete chtít tlačit v nacpaných městských autobusech s batohy na zádech. Najdete je i na meziměstských trasách. Sběrné taxi mají svá zvláštní stanoviště, kde se řidiči předhánějí ve vyvolávání svého směru – většinou jezdí po jedné trase. Tyto taxíky vyjíždějí, jakmile se naplní.

Ceny jsou pevně stanovené za celou trasu – např. v Teheránu zaplatíte 0,5-1 USD na hlavních trasách – mezi autobusovými terminály, vlakovým nádražím a centrem.

Dostanete se jimi do odlehlejších oblastí, kam jezdí minibusy a autobusy pouze řídce. Je to však také jedna z mála možností, jak se dostat na pákistánské hranice ze Záhedánu či po ostrově Qešm, .

Taxi

Taxi není drahé a vyplatí při 3 a více cestujících po městech místo sběrného taxi, protože vás zaveze na místo, které si určíte. Taxi je kromě vlastního auta jediná možná doprava na některá odlehlá místa jako je např. Čak–Čak u Jazdu, avšak meziměstská doprava taxíkem je zbytečně drahý luxus. Při ceně nezapomeňte smlouvat, i když výsledek nebude příliš valný. Větší šance na snížení ceny máte při celodenním delším výjezdu s taxíkem.

Letadlo

Írán je velká země a následkem toho je časté spojení mezi velkými městy. Hlavními centry letecké dopravy jsou Teherán a Mašhad, zatímco mezi ostatními oblastními městy může existovat spojení pouze několikrát týdně, případně vůbec. Vnitrozemská přeprava je díky dotacím stále relativně dostupná. Základem letecké dopravy je státní Iran Air (www.iranair.com), kromě ní existuje i několik dalších společností – např. Iran Asseman (www.iaa.ir), Mahan Air (www.mahan.aero) aj. Letenky na Iran Air lze zakoupit i v České republice (například v CK GTS International (<http://www.gtsint.cz>), avšak s manipulačním poplatkem 400 Kč, který často dosahuje ceny letenky. Orientační ceny letenek (podzim 2009): Teherán – Mašhad 50-75 USD (1:30 h), Teherán – Záhedán 75 USD (1:45 h), Teherán – Esfahán 36 USD (1 h), Teherán – Bandar–e Abbás 95 USD (2 h). Bandar-e Abbás – Mašhad 70 USD (2 h, Iran Asseman), Šíráz – Tabríz 40 USD (Iran Asseman) aj. Změna letenky je

vesměs možná bez poplatků. Nejvýhodnější je kupovat u cestovních kanceláří, kde se lze většinou domluvit i anglicky. V každém městě jsou poznatelné podle nálepek leteckých společností na dveřích, případně anglickými nápisy nad vchodem. Vlajková letecká společnost země Iran Air poskytuje 50% na jednu zpáteční letenku po Íránu, pokud s ní přiletíte do Íránu z Evropy.

Vlak

První železnice byla v Íránu postavena v roce 1886 mezi Teheránem a historickým hlavním městem Rej (18 km), ale hlavní výstavba byla zahájena až v souvislosti se zvyšováním napětí v mezinárodní politice ve 30. letech, kdy se Sovětský svaz a Velká Británie dohodli na vybudování transíránské železnice od Perského zálivu do Ázerbajdžánu. Postupně byla vybudována základní síť s centrem v Teheránu. V 90. letech byla dokončena železnice do Bandar-e Abbásu a do Turkmenistánu, zároveň byl nedávno spojen Mašhad a Bandar-e Abbás. V současné době se staví železnice z Kermánu přes Bam do Záhedánu, která by měla spojit základní íránskou železniční síť s pákistánskou a indickou, a strategická železnice z Mašhadu do Kermánu, která by měla umožnit spojení Střední Asie a Perského zálivu.

Přestože železniční síť není tak hustá jako silniční, je tento druh dopravy velice přitažlivý. Trati vedou často mnohem zajímavější krajinou než autobusy. Centrem železniční sítě je Teherán, kde začíná, končí či projíždí velká část rychlíků v zemi, a Mašhad, kam se sjíždějí

espresy s poutníky ze všech koutů země. Vlaky mezi Teheránem a velkými městy (Esfahán, Choramšahr, Bandar-e Abbás, Jazd, Kermán, Tabríz) jezdí nejméně 1x denně, do Tabrízu a Mašhadu jezdí potom několik spojů za den. Prakticky na každé trati je možné najít velmi zajímavý úsek – tak můžete projet divoké hory Lorestánu nebo Álborzu, pouště mezi Jazdem a Kermánem či Bandar-e Abbásem. Velmi scénická je trať z Teheránu do Sárí u Kaspického moře. Mezinárodní tratě jsou celkem čtyři, z toho dvě slouží pro mezistátní osobní vlaky – Nejzajímavějším mezinárodním směrem je mezinárodní rychlík do Istanbulu, respektive do Damašku a ze Záhedánu na východě do pákistánské Quetty. V roce 2008 jezdil i mezistátní osobní vlak mezi Džolfou v Íránu a stejnojmenným městem v Nachičevanské oblasti Ázerbájdžánu.

Jízdné se výrazně liší podle druhu vlaku, třídy a časové polohy. Čím lepší časová poloha, tím vyšší kategorie vlaku a samozřejmě cena. Nejlepší třídy jsou luxusní lehátka pro 2 osoby. Pokud nevykoupíte celé kupé, dělí se lehátkové vlaky striktně na mužské a ženské části. Problémem íránských železnic jsou však častá zpoždění, kde hodina je spíše obvyklá. Podrobné informace o jízdních řádech a cenách na internetových stránkách (<http://www.raja.ir>).

Jízdní řád vlaků na zimu 2009-2010

(<http://www.slavomirhorak.euweb.cz/iran-vlaky2009.xls>).

platnost – zima 2009-2010											
Příjezd do výchozí stanice	Dny jízdy	Odjezd z cílové stanice	Číslo vlaku zpět	Příjezd do cílové stanice	Dny jízdy	Odjezd z výchozí stanice	Číslo vlaku tam	Cena	Typ/třída vlaku	Cílová stanice	Výchozí stanice
14:45	Denně	6:00	373	14:20	Denně	6:30	372	230000	Pardis tren	Mašhad	Teherán
15:30	Obden	7:00	379	15:10	Obden	7:00	378	230000	Pardis tren	Mašhad	Teherán
16:00	Obden	6:30	173	16:30	Obden	6:20	172	268000	Pardis tren	Mašhad	Qom
16:20	Obden	7:20	375	16:50	Obden	7:10	374	175000- 190000	Turbo tren	Mašhad	Teherán
21:20	Denně	15:15	951	13:10	Denně	7:40	950	24000	Sedačky	Mašhad	Teherán
10:50	Denně	5:00	953	21:10	Denně	15:45	952	32000	Railbus	Mašhad	Teherán
22:30	Denně	8:30	319	0:00	Denně	10:25	318	20000	Autobus, 2. třída	Mašhad	Teherán
7:00	Denně	21:50	325	20:20	Denně	11:10	324	25000/ 55500	1. a 2. třída	Mašhad	Semnán
7:30	Denně	0:40	337	18:40	Denně	12:10	326	18000/ 41000	1. a 2. třída	Mašhad	Šáhrúd
22:00	Denně	12:10	355	22:10	Denně	12:10	354	28000/ 42000	1. třída - 6-lehátka/ 2. třída sedadla	Nišápúr	Teherán
2:40	Obden	10:20	359	6:00	Obden	14:10	358	75000/ 110000	1. třída - 6-lehátka/ 2. třída sedadla	Tabas	Teherán
1:10	Denně	13:20	351	1:10	Denně	13:40	350	60000	2. třída autobusová	Mašhad	Teherán
1:50	Denně	13:40	323	2:20	Denně	14:30	322	60000	2. třída autobusová	Mašhad	Teherán
2:10	Denně	14:20	353	2:40	Denně	15:15	352	85000/ 200000	1. třída - 4-lehátka/ 2. třída sedadla	Mašhad	Teherán

3:10	Denně	15:30	331	3:20	Denně	16:15	335	140000	1. třída - 6-lehátka	Mašhad	Teherán
3:50	Denně	15:55	349	4:40	Denně	17:10	348	120000	luks - 2 lehátka	Mašhad	Teherán
4:10	Denně	16:20	335	5:40	Denně	17:50	334	180000	1. třída - 4-lehátka	Mašhad	Teherán
5:05	Denně	16:50	0:00	6:10	Denně	18:20	338	240000	1. třída - 4-lehátka	Mašhad	Teherán
5:30	Denně	17:20	337	6:40	Denně	18:50	336	240000	1. třída - 4-lehátka	Mašhad	Teherán
6:30	Denně	18:30	431	7:00	Denně	19:40	340	265000	1. třída - 4-lehátka	Mašhad	Teherán
7:05	Denně	19:30	343	7:30	Denně	20:15	342	265000	1. třída - 4-lehátka	Mašhad	Teherán
8:10	Denně	20:30	333	8:05	Denně	20:30	332	140000/ 260000	1. třída - 4-lehátka/ 6-lehátek	Mašhad	Teherán
5:55	Denně	17:55	345	8:25	Denně	21:20	344	200000	1. třída - 4-lehátka	Mašhad	Teherán
11:45	Denně	23:55	347	10:20	Denně	23:00	346	120000	Luks - 6-lehátek	Mašhad	Teherán
8:35	So-Út	21:00	361	9:10	Po-Čt	22:00	360	202500	1. třída - 4-lehátka	Mašhad	Teherán
16:10	Denně	14:40	971	8:00	Denně	7:10	970	8500	sedačky	Mašhad	Nišápur
23:00	Obden	18:10	973	12:05	Obden	7:30	972	19000	sedačky	Mašhad	Cháf
5:05	Obden	22:40	975	3:35	Obden	20:25	974	29500	sedačky	Mašhad	Tabas
11:05	Denně	19:10	581	10:45	Denně	18:10	580	300000	1. třída - 4-lehátka	Mašhad	Esfahán
10:00	Obden	20:00	585	13:50	Obden	19:40	584	185000	1. třída - 6-lehátek	Mašhad	Esfahán
12:05	Denně	11:10	481	21:10	Denně	20:50	480	84500/ 260000	1. třída - 4-lehátka/ 6-lehátek	Mašhad	Tabríz
1:50	Denně	23:30	181	12:30	Denně	10:30	180	109000	1. třída - 6-lehátek	Mašhad	Ahváz
4:40	Denně	12:00	183	4:05	Obden	11:35	182	225000	1. třída - 4-lehátka	Mašhad	Arak
9:50	Obden	20:00	185	11:30	Obden	21:30	184	46000/ 76500	1. třída - 6-lehátek/ 2. třída - sedačky	Mašhad	Qom
5:05	Denně	12:00	483	4:05	Obden	11:30	482	45000/ 95000	1. třída - 4-lehátka/ 2. třída - sedačky	Mašhad	Zandžán
13:05	Obden	22:20	485	11:00	Obden	20:30	484	39500/ 84000	1. třída - 4-lehátka/ 2. třída - sedačky	Mašhad	Qazvín
10:40	Obden	21:25	487	11:00	Obden	22:00	486	90000	2. třída - lehátka	Mašhad	Qaradž

12:20	Obden	21:25	583	11:30	Obden	20:00	582	45000/ 95000	1. třída - 4-lehátka/ 2. třída - sedačky	Mašhad	Kášán
12:00	Obden	22:40	681	7:50	Obden	18:40	680	220000	1. třída - 4-lehátka	Mašhad	Jazd
10:10	Obden	18:10	781	7:50	Obden	15:20	780	230000	1. třída - 4-lehátka	Mašhad	Kermán
12:20	Obden	15:10	881	15:40	Obden	18:00	880	320000	1. třída - 4-lehátka	Mašhad	Bandar-e Abbás
14:20	Obden	22:20	281	13:50	Obden	21:00	280	166000	1. třída - 4-lehátka	Mašhad	Sarí
12:30	Čt, každý 2. týden.	14:00	583	22:40	Pá, každý 2. týden	21:00	582	388000	1. třída - 4-lehátka	Mašhad	Šíráz
8:30	dtto	14:00	689	13:30	dtto	19:10	688	320000	1. třída - 4-lehátka	Mašhad	Šehrezá
17:20	Denně	14:30	933	13:20	Denně	10:30	932	14500	sedačky	Serachs	Mašhad
9:35	Denně	6:45	939	21:40	Denně	18:50	938	14500	sedačky	Serachs	Mašhad
5:45	Denně	11:15	119	7:20	Denně	12:20	118	24000	sedačky, 2. třída	Ahváz	Teherán
7:20	Denně	12:40	131	7:00	Denně	13:35	130	61500	1. třída - 6-lehátek	Chorramšahr	Teherán
9:00	Denně	17:20	133	8:45	Denně	18:20	132	130000	1. třída - 4-lehátka	Ahváz	Teherán
2:00	Denně	12:30	151	7:50	Denně	19:20	150	26500/ 28500	1. třída - 6-lehátek/ 2. třída - sedačky	Andimešk	Teherán
20:30	Denně	18:10	911	8:50	Denně	6:20	910	5000	2. třída	Ahváz	Chorramšahr
17:50	Denně	15:10	929	14:20	Denně	11:50	928	8000	2. třída	Andimešk	Ahváz
6:15	Denně	18:20	431	6:55	Denně	18:10	430	190000	1. třída - 4-lehátka	Tabríz	Teherán
7:40	Denně	18:35	433	5:55	Denně	17:10	432	40000/ 59000	1. třída - 4-lehátka/ 6-lehátek	Tabríz	Teherán
7:50	Obden	20:00	435	7:30	Obden	20:10	434	50000	2. třída lehátka	Tabríz	Qaradž
4:50	Denně	18:20	423	6:40	Denně	20:20	422	35500/ 52000	1. třída - 4-lehátka/ 6-lehátek	Maráqe	Teherán
4:05	Denně	16:50	421	8:30	Denně	22:10	420	25500	2. třída - lehátka	Maráqe	Teherán
10:10	Denně	6:40	463	18:25	Denně	14:50	462	44000	2. třída	Zandžán	Teherán
21:40	Denně	16:10	455	11:35	Denně	6:20	454	55000	2. třída	Mijáneš	Teherán

11:45	Denně	7:10	461	20:45	Denně	12:10	460	19500	sedačky	Zandžán	Teherán
0:20	Denně	17:15	451	13:15	Denně	6:50	450	24000	sedačky	Mijáneh	Teherán
12:55	Denně	6:35	453	22:05	Denně	10:30	452	24000	sedačky	Mijáneh	Teherán
6:30	Denně	22:50	451	6:05	Denně	22:40	520	20000	1. třída - 6-lehátek	Esfahán	Teherán
12:00	Denně	6:30	625	22:20	Denně	12:30	624	105000	luks sedačky	Jazd	Teherán
5:05	Denně	21:10	621	4:00	Denně	20:00	620	80000	1. třída - 6-lehátek	Jazd	Teherán
3:45	Denně	20:10	623	5:25	Denně	20:00	622	60000	1. třída - 6. lehátek	Jazd	Teherán
7:00	Denně	17:50	721	7:00	Denně	16:50	720	150000	1. třída - 6 lehátek	Kermán	Teherán
6:55	Obden	16:35	723	9:10	Obden	18:25	722	15000	1. třída - 5 míst	Kermán	Teherán
19:00	Denně	13:30	961	11:40	Denně	6:10	960	24000	1. třída - 6-lehátek	Kermán	Jazd
16:00	Denně	13:00	963	11:00	Denně	8:00	962	11000	2. třída	Bam	Kermán
10:45	Denně	15:10	821	8:10	Denně	12:40	820	185000	1. třída - 6-lehátek	Bandar-e Abbás	Teherán
9:05	Denně	14:10	823	9:05	Denně	14:10	822	300000	1. třída - 4-lehátka	Bandar-e Abbás	Teherán
8:35	Obden	16:45	824	6:55	Obden	15:55	532	140000	1. třída - 6-lehátek/ 2. třída - sedačky	Bandar-e Abbás	Esfahán
4:30	Denně	21:25	217	6:20	Denně	22:40	216	28500/55000	2. třída - lehátka	Sárí	Teherán
3:30	Denně	20:25	219	15:45	Denně	8:50	218	145000	2. třída - sedačky	Sárí	Teherán
19:00	Pátek	16:35	125	17:40	Čt	15:10	124	8000	sedačky	Qom	Teherán
18:00	Denně	16:00	945	11:00	Denně	8:00	944	8500	sedačky	Džolfa	Tabríz

Stop

Stopování v Íránu funguje, ale u osobních automobilů je většinou placený. Pokud se však sprátelíte s místními, určitě po Vás nebudou nic chtít. Podobně jako v Turecku se vám ale často dostane velmi pohostinného přijetí. Kamióny naopak obvykle berou zadarmo a cizinci mají v tomto směru určitě zelenou. Pokud však nejste skalní stopaři, dáte většinou přednost laciné autobusové nebo železniční dopravě. V některých oblastech s nízkou frekvencí dopravy (Čogha Zanbíl) je často stop jedinou možností, jak se na místo dostat (s výjimkou taxi).

Lod'

Existuje časté spojení mezi Bandar-e Abbásem a ostrovy v Perském zálivu (Hormoz, Kiš aj.) a mezi těmito ostrovy. Škála dopravních prostředků je různorodá – od několikamístných motorových člunů až po trajekty, které většinou bývají levnější. Existuje také spojení z Íránu na Bahrajn nebo do Spojených Arabských Emirátů (z Bandar-e Abbásu a Bušehru) a příležitostně také z Bandar-e Anzalí v Kaspickém moři do Baku a v určitých dnech i do Astrachaně v Rusku (na těchto trasách mají však přednost náklady před lidmi).

ELEKTRICKÉ NAPĚTÍ

Všude se používají zásuvky na 220 V standardních rozměrů, ovšem na některých místech setkáte s užšími zásuvkami (přechodovou zásuvku lze pořídit v každém obchodu elektro – persky *tabdil-e priz*). Obvykle však stačí použít větší sílu. Pokud se chystáte spát v hotelích, je ponorný vaříč velmi užitečná věc – k uvaření čaje, vajec aj.

FOTOGRAFOVÁNÍ

Normální turistické objekty je možné fotografovat bez omezení. Je zakázáno fotografovat strategické objekty jako letiště, nádraží, vojenské budovy, námořní doky, vězení, telegrafní stanice apod. jako všude na světě. Tyto objekty jsou často označeny přeškrtnutým fotoaparátem a někde i anglickým nápisem „NO PHOTO“. Leckdy však toto označení chybí a rozlišit, co je či není strategický objekt je obtížné a ruka všudypřítomné policie může takto dosáhnout i na vás. Buďte opatrní, pokud fotografujete ženy – čím více zahalená žena, tím méně se chce vystavovat zvědavému oku objektivu – snažte se vždy požádat o dovolení.

V mnohých internetových kavárnách si lze stáhnout fotky na CD či na USB, avšak počítejte s tím, že si často musíte nejprve nahrát fotky na společný disk a až poté si jej můžete u administrátora nahrát na svou kartu či CD.

HROMADNÉ SDĚLOVACÍ PROSTŘEDKY

Televize

V Íránu vysílá řada kanálů státní televize, téměř výhradně v perštině, menší část zpráv v noci je vysílána v arabštině a na některých kanálech běží ve večerních hodinách základní přehled zpráv v angličtině. Regionálně se objevují i programy v ázerbajdžánštině, turkmenštině, balúčštině, kurdštině aj. Na jihu a jihozápadě země je možné naladit stanice států Perského zálivu – např. Kuvajtská televize vysílá na jednom z kanálů v angličtině a jejich zprávy jsou poměrně dobré. Stejně tak lze okolo perského zálivu naladit al-Džazíru či jiné arabské kanály. Obzvláště zajímavé jsou pro Evropana vysílání pátečních modliteb, které obvykle přenášejí řeč některého z významných náboženských činitelů ve vybrané velké mešitě v Teheránu. Podobné záběry jsou k vidění i v době náboženského svátku.

Rozhlas

I s menšími přístroji je možné chytit vysílání BBC, která je zřejmě nejsledovanější zahraniční rozhlasovou stanicí mezi Íránci, nebo Hlasu Ameriky. V současné době je Česká republika v nepříliš dobrém světle kvůli vysílání Rádía Ázadí (Svoboda – www.radioazadi.org – pouze v perštině), jejíž poslechovou není mezi Íránci příliš vysoká. Vzít si s sebou rádio na krátké vlny není problém, stejně jako koupě laciného přístroje přímo v Íránu (cca 10-15 USD).

Noviny

Z novin vychází v angličtině Teheran Times (www.teherantimes.com), Iran Daily (www.iran-daily.com) a Keyhan International (www.keyhanintl.com). Mimo Teherán a větší turistická centra je obvykle problém je sehnat. Všechny noviny přinášejí denní přehledy událostí, články z kultury, tipy na turistické zajímavosti apod.

INFORMACE

Turistické informační kanceláře sice fungují ve většině větších nebo turisticky atraktivních městech, ale většina informací a materiálů je v perštině, stejně jako mapy měst (ty se dají sehnat i u některých stánků nebo v knihkupectvích). Na druhou stranu zde obvykle můžete získat základní informace o městě a jak se kam dostat. Kvalita informačních středisek postupně stoupá a ve větších městech je anglicky hovořící personál již samozřejmostí, v Esfahánu nebo Šírázu vám jsou schopni dodat i materiály v angličtině.

Centrální turistické informace jsou v Teheránu na adrese: chejábún-e Valí-je Asr, kúče-je Damešk 11, tel. 021 / 892212–5. Iránská turistická centrála (ITTO) se prezentuje na internetu na stránce www.itto.org.

Mnohem lepší materiály můžete většinou sehnat v knihkupectvích a přestože většina věcí je v perštině, existují i některé anglické mutace. Není to však zdaleka záležitost laciná ve srovnání s místními cenami – ceny jsou přizpůsobeny západnímu standartu a obrazová publikace o Íránu vyjde asi na 20 USD.

INTERNET

Internetové kavárny jsou běžné ve velkých městech a turistických centrech. Obvyklá cena je cca 1,5 USD za hodinu (v turistických centrech však až 2 USD), přičemž rychlost připojení se velmi liší. Použití disket, USB disků apod. je často umožněno pouze u administrátora.

ITINERÁŘE

Tranzit přes celou zemi, pokud se nebudete chtít nikde zastavovat, trvá asi 3–4 dny od tureckých na pákistánské hranice.

Chcete-li využít tranzitní víza, stihnete navštívit maximálně jedno město. Nejvíce turistů se zastavuje v Esfahánu, ale může to být i Šíráz nebo Mašhad.

Za 2 týdny si můžete prohlédnout nejvýznamnější památky na tranzitní trase – Tabríz, Esfahán se zajiždí do Šírázu (vč. Persepolis, Naqš-e Rostam a Pasargád), Jazd, Kermán, Bam, popř. Mašhad s okolím – v tomto případě však budete muset maximálně využívat noční autobusy.

Za 4–5 týdnů lze objet nejzajímavější historická místa celého Íránu – Teherán (Qom), Chúzestán (Šuš, Čogha Zanbíl), Šíráz (vč. Persepolis a Naqš-e Rostam), Isfahán (Kášán), Jazd (příp. Čak-Čak), Kermán (Máhán), Bandar-e Abbás, Bam, Mašhad a okolí, pobřeží Kaspického moře či Tabríz. Z dalších míst – Demávend (cca 4–5 dní), Hamadán (2 dny), Bušehr (1 den), Hormoz (1 den), Kiš (2–5 dní), Ardabíl (1 den), trekking v Zágrosu nebo Álborzu (cca 7 dní podle programu),

JAZYK

Úřední řečí Íránu je perština (*fársí*), která patří do rodiny indoevropských jazyků. Spadá do podskupiny tzv. indo-íránských jazyků a kromě vlastního Íránu ji rozumí také v Afghánistánu (příbuzný jazyk *darí*) a Tádžikistánu (*tódžikí* a další íránské jazyky v této zemi). Pro více jak polovinu lidí v Íránu je to mateřský jazyk.

Perština je velmi starý jazyk se třemi historickými variantami. Nejstarší je tzv. staroperština, známá především z Achajmenovských nálezů (6–4 století př. n. l.). Nejvýznamnějším projevem tohoto období je tzv. jazyk *Avesty* (svaté texty zoroastrovského náboženství), který je některými vědci považován za specifický a samostatný jazyk. Středoperština (*pahlaví*) se rozšířila zejména v době sásánovské (3–7 st. n. l.), ve které bylo sepsáno množství manichejských a zoroastrovských textů. Dobyť Sásánovské říše Araby znamenalo na určitou dobu ústup perštiny na úkor arabštiny. Od 9. století však začíná její renesance do tzv. moderní perštiny, která se od této doby gramaticky příliš nezměnila. Především ve slovní zásobě zůstal silný vliv arabštiny a vedle perského slova se běžně používá i jeho arabská varianta a pro některá slova (zejména ta, která jsou spojena s islámem) perské ekvivalenty neexistují. Ve 20. století je snaha o redukci arabismů a protěžování perských výrazů.

Kromě perštiny jsou v Íránu rozšířeny další jazyky a dialekty. Z těch hlavních je to např.:

- mázándaránština (cca 4,7%) a gílánština (*gílakí*, cca 4,8%) na severu země u Kaspického moře
- ázerbajdžánština (jižní dialekty) na severozápadě země (asi 20% obyvatel z celkového počtu)
- lorština (lórí) na jihovýchod od Teheránu (asi 7%)
- kurdština s mnoha dialekty (jeden z nejvýznamnějších *gorání*) na západě Íránu
- turkmenština (na severovýchodě země)
- arabština na jihozápadě (Chúzestán)
- dále jazyky některých menších národů – balúčština (*balúčí*, na jihovýchodě země), arménština aj.

Někteří Íránci ve městech umí anglicky a lidé, ochotných pocvičit si angličtinu v rozhovoru s vámi, bude velké množství. Vyjímečně můžete narazit na Íránce, který studoval nebo studuje v cizině a ovládá ruštinu, němčinu, francouzštinu. Další evropské jazyky neovládá téměř nikdo.

Existuje rozdíl mezi spisovnou perštinou, která se obvykle vyučuje, a hovorovou perštinou, kterou hovoří všichni. K těm nejčastějším změnám, které se v hovorové perštině vyskytují je záměna "a" na "u" před souhláskou "n" (např. mehmánpazír/hotel se obvykle řekne mehmúnpazír). Většina frází zde uvedených jsou přizpůsobeny hovorové perštině.

Některé další zvláštnosti fonetiky:

Písmeno „ch“ (v mezinárodních prepisech „x“) – jazyk je při vyslovení této souhlásky opřen o zadní patro mnohem více vzadu. Např. Chomejní.

Písmeno „ejn“ („ ‘ “, v češtině označované „^c“) – zadní hrdelnice, jazyk není opřen o patro, trochu připomíná zvuk při dávení.

Písmeno „qejn“ (zde přepisované jako „gh“) se vyslovuje jako hrdelní souhláska (francouzské „r“ posazené více dozadu)

Písmeno „n“ se před souhláskami obvykle mění na „m“ (Gonbád – Gombád)

Pro zájemce o hlubší seznámení s perštinou existuje několik učebnic a pomůcek:

Mirchi, R.: První česko-perský slovník. Pardis, Praha, 1996. Slovník, který je určen spíše pro perskojazyčné studenty v Čechách než pro praktické využití na cestě.

Mirchi, R.: Konverzace persko-česká, česko-perská. Pardis, Praha, 2002. Užitečná příručka pro zvládnutí základních konverzačních obrátů

Mirchi R.: Učebnice perského písma – Písanka. Pardis, Praha, 2006. Pro vážné zájemce o perské písmo, jeho pochopení před cestou je určena tato kniha. Turistovi směřujícímu do Íránu může alespoň částečná znalost písma pomoci k lepší orientaci v zemi.

Mirchi, R.: Perská gramatika. Pardis, Praha, 2007. Základní přehled pro vážnější zájemce o perštinu

Marek, J.: Úvod do perštiny. Karolinum, Praha, 1974. Staré, ale stále využitelné skriptum pro posluchače orientálních jazyků FF UK Praha, soustřeďuje se však především na gramatický výklad.

Osvald, J. – Bahrámí, H.: Teheránská hovorová perština. Academia, Praha, 1972. Přes třicet let stará, ale stále dobře využitelná příručka. Má výhodu, že je možné ji reálně využívat na cestě.

V České republice je možné studovat perštinu například na Státní jazykové škole v Praze na oddělení orientálních jazyků, kde se téměř každý rok otevírá první ročník perštiny. Jednu z několik let se otevírá i obor perština na Ústavu Blízkého východu a Afriky Filosofické fakulty UK Praha (Celetná 20).

V Teheránu lze studovat například na International Center for Persian Studies, cena školného je asi 1000 USD za semestr, přičemž je možné získat až 50% sleva. Kontakt: + 98 21 2717120, dehkhoda@chamran.ut.ac.ir.

Pro základní znalost a domluvu není perština složitý jazyk a pro neznalého je nejvíce deprimující odlišné písmo, které se však dá s trochou cviku zvládnout alespoň do té míry, že budete schopni pomalu luštit názvy měst nebo nápisy hotelů apod. Perština, podobně jako arabština, nepíše některé krátké samohlásky, což působí další potíž při luštění nápisů a písm. Problémem je i perské písmo (tzv. *nastalik*), které je trochu zdobenější od klasického písma, s jakým je možné se střetnout v oficiálních dokumentech, novinách apod., které píší tzv. *naschem*.

Několik základních frází v perštině, které jsou nejvíce potřeba.

Základní obraty

Bále	Ano
náchejr (ná – hovorově)	Ne
Dorost	Dobře, OK
Salám alejkum	Dobrý den
Salám	Ahoj, nazdar (při prvním kontaktu je zdvořilejší používat předchozího pozdravu)
Šab bechejr	Dobrý večer, dobrou noc
Chodá háfez (chodáfez méně formálně)	Nashledanou (Nashle)
Mersí, tašakor, motašakram	děkuji (všechny formy použitelné)
Lotfá	Prosím (při žádosti o laskavost)
Befármajíd	Prosím (nabídka)
Bebachšíd	Pardon, promiňte
Níst	Nic, není
Šomá ahl–e kodžá? šomá kodžá–í?	Odkud jste?
(man ahl–e) ček/slovák hastam	jsem Čech/Slovák
Čekíja/Slovákíja/Čecoslovákíja	Česko/Slovensko/Československo
(Šomá) ... baladí/baladíd	Mluvíš/te ...

Inglízí	Anglicky
Faránsí	Francouzsky
Almání	Německy
Arabí	Arabsky
Fársí	Persky
Farsí balad nístam	Nemluvím persky
Farsí kam baladam	Mluvím málo persky
Chejlí kam	velmi málo
hále šomá chúb–e? hále–tún četowr–e? atd.	Jak se máte?
Chúb–e. Chúb–am	Dobře. Mám se dobře
Chejlí chúb–e	Velmi dobře
Bad–e	Špatně
Esme–tún číst? Esme šomá čí–je?	Jak se jmenuješ/te?
Esmem ... –ast	Jmenuji se ...
Šomá če kár mikoníd?	Co děláš? (Jaké je tvoje zaměstnání)
... hastam	Jsem (Pracuji jako)
... nístam	Nejsem
Cháredží	Cizinec
Dánešdžú	Student
Mo' allem	Učitel
Džahángard	Turista
Mosáfer	Cestující, cestovatel
Chabárnegár	Novinář
Mehmún (–e...)	host (koho)
Mosalmán	muslim
Masíhí	křesťan
Jahúdí	žid
In číst/In čí–je?	Co je to?
Čand–é? Če kadr–e?	Kolik (peněz)? Kolik to stojí?
Čand tá?	Kolik (věcí, kilogramů)?
Chejlí zijád	velmi mnoho (např. při smlouvání)
Chejlí kam	velmi málo
arzún/gerún	levný/drahý
Bozorg/kúček	velký/malý
ghašang (zíbá)/zešt	krásné/ošklivé
dúr/nazdík	blízko/daleko
bálá/pájín	nahoru/dolů

Tázací zájmena a ukázání směru

Kodžá	Kde?
... kodžást	Kde je ...?
Kí	Kdy? Kdo?
Čí	Co
Indžá/ándžá (undžá)	tady/tam
Jek rást	Přímo
Dast–e čáp	Doleva
Dast–e rást	Doprava

Ubytování

Mehmúnpazír
 Mosáferchúne
 Otágh
 Otágh–e jek/do/sé nafarí
 Otágh–e ázádí
 Hammám
 Duš
 Čand šab?
 Jek/do/sé šab

Hotel
 Levný hotel (penzión)
 Pokoj
 Jedno/dvou/třílůžkový pokoj
 Volný pokoj
 Koupelna
 Sprcha
 Kolik nocí?
 Jedna/dvě/tři noci

Stravování

restorán
 čelou kebábí

 čajchúne
 Gházá
 núš
 nún
 karé
 berendž
 panír
 tochm–e morgh
 asal
 mast
 Morabbá (morabbá–je goudže farangí)
 chijár
 pejáz
 goudže–je farangí
 síb zamíní
 síb
 zardalú
 chormá
 indžír
 holú
 hendúne

Restaurace
 Jednoduchá restaurace, kde je většinou pouze
 čelou kebáb
 čajovna
 Jídlo
 Pití
 Chléb
 Máslo
 Rýže
 Sýr
 Vejce
 Med
 Jogurt
 Džem (jahodový džem)
 Okurka
 Cibule
 Rajče
 Brambory
 Jablko
 Meruňky
 Datle
 Fík
 Broskev
 Vodní meloun

Doprava

terminál
 istgáh (istgáh–e ráh ahán)
 forudgáh
 Belít
 sandalí
 daradže–je jek/do/sé
 ghetár
 otobus
 taksí
 savarí
 havápejmá

Autobusové nádraží
 Vlakové nádraží
 Letiště
 Lístek, jízdenka
 Sedadlo
 První/druhá/třetí třída
 Vlak
 Autobus
 Taxi
 Sběrné taxi
 Letadlo

mašín
kaští
lendž

Auto
Lod'
Motorový člun

Ve městě

chúne
chejábún
mejdún
kúče
markaz (markaz–e šahr)
masdžed
kelísá
postchúne, mocháberát
múze
sefárat (s.–e džumhurí–je ček/slovák)

Dům
ulice, třída
náměstí
malá ulička
centrum (města)
mešita
kostel
Pošta, telefonní stanice
Muzeum
velvyslanectví (České/Slovenské Republiky)

Čas

saat čand–é
saat
rúz
sobh
zohr
šab
hafte
máh
sál
sál–e gozášt
sal–e ajandé, sál–e digar
emrúz
fardá
dirúz
emšáb
došambé
sešambé
čáršambé
pandžšambé
džame'e
šambé
jekšambé

Kolik je hodin?
hodina
den
ráno
poledne
večer, noc
týden
měsíc
rok
vloni
příští rok
dnes
zítra
včera
dnes večer
pondělí
úterý
středa
čtvrtek
pátek
sobota
neděle

Číslovky

sefr
jek
do
sé
čahár/čár (hovor.)
pandž
šeš
haft

0
1
2
3
4
5
6
7

hašt	8
noh	9
dah	10
yázdah	11
davázdah	12
sízdah	13
čahárdah/čárdah (hovor.)	14
panzdah (punzdah (hovor.)	15
šanzdah/šunzdah (hovor.)	16
hafdah	17
hašdah	18
núzdah	19
bíst	20
bíst o jek	21
sí	30
čehel	40
pandžáh	50
šast	60
haftád	70
haštád	80
navad	90
sád	100
sád–o čehel–o čár	144
devíst	200
sísád	300
čarsád	400
punzsád	500
šešsád	600
haftsád	700
Haštsád	800
Nomád	900
Hezár	1000
hezár–o nohsád–o navád–o noh	1999
sál–e do hezár–o sé	Rok 2003
Miliyún	1 000 000

KALENDÁŘ

Perský kalendář

Perský kalendář (*hidžrí–je šamsí*) se liší od evropského (*miládí*) i arabského (*hidžrí–je ghamarí*). Je následovníkem zoroastrovského kalendáře, jehož základem je solární cyklus. Nový rok odpovídá začátku jara – 21.března. V roce 2010 začne rok 1389. Do mobilního telefonu je šikovná Java aplikace

Roky se ovšem počítají podle arabského kalendáře, který má počátek roku 622. Pro přepočet je tedy nutné odečíst od našeho letopočtu 622 (nebo 623 v době od 1. ledna do 21. března) Pokud si koupíte i anglicky psanou knihu v Íránu, pozorně sledujte jestli data v ní uvedena jsou doplněna AD (After Death), což je náš letopočet, nebo AH (After Hijra), tedy arabského kalendáře.

Názvy perských měsíců:

farvardín (1) – 21. března – 20. dubna
ordibehešt (2) – 21. dubna – 21. května
chordád (3) – 22. května – 21. června
tír (4) – 22. června – 22. července
mordád (5) – 23. července – 22. srpna
šahrívar (6) – 23. srpna – 22. září
mehr (7) – 23. září – 22. října
ábán (8) – 23. října – 21. listopadu
ázar (9) – 22. listopadu – 21. prosince
dej (10) – 22. prosince – 20. ledna
bahmán (11) – 21. ledna – 19. února
esfand (12) – 20. února – 20. března

Arabský kalendář

Tento kalendář se v Íránu používá především pro stanovení náboženských svátků. Je sestaven podle lunárního cyklu a má 353 dnů (tj. od 11–12 méně než evropský kalendář, a tak je vůči našemu pohyblivý), rozdělených do 12 měsíců po 29 nebo 30 dnech. Začíná se počítat od našeho roku 622, tedy odchodem Muhammada do Madíny (*hidžra*). V roce 2002 začne podle arabského kalendáře rok 1423. Výpočet z evropského kalendáře se dělá odečtením čísla 622, výsledek se vynásobí 33 a vydělí 32.

Názvy měsíců (s počtem dní): muharram (30), safar (30), rabí' al-awwal (30), rabí' ath-thání (30), džumádá-l-úlá (29), džumádá-l-áchira (30), radžab (29), ša'bán (29), ramadán (30), šawwál (29), dhú-l-qa'da (30), dhú-l-hidždža (29)

On-line převody z arabského na gregoriánský kalendář a opačně lze nalézt například na stránce : <http://islamicity.com/PrayerTimes/Convert.asp>. Do mobilního telefonu je vhodná aplikace Alvi Calendar (<http://www.brothersoft.com/mobile/alvi-calendar-download-11605.html>) v angličtině.

Další zajímavé programy pro mobilní telefony lze nalézt například na stránkách:

<http://www.freemobilespot.com/Islamic.htm>

<http://www.islamicmobile.net/indexE.htm>

Evropský kalendář

V běžném mezinárodním styku se také používá evropský kalendář s názvy měsíců převzatými z francouzštiny nebo nověji i z angličtiny.

MAPY

Vedle jednoduchých map měst, které dostanete v cestovních kancelářích, má nejlepší mapovou produkci **Nakladatelství Gita Shenasi** (www.gitashenasi.com), které vydává plány měst, mapy a atlasy Íránu (*Road Atlas of Iran – atlás-e rahhá-je írán*), částečně i v angličtině. Pro základní informace o zemi (o geografii, historii a jednotlivých provinciích Íránu) je vhodná publikace *Iran Today*, byť některá politická a společenská témata jsou zde zpracovány v oficiálním duchu. Ze stejné dílny pochází i publikace *Teheran Today* s podrobným plánem Teheránu a informacemi o městě. Adresa jejich centrální pobočky: Gita Shenasi, mejdún-e haft-e tír, křižovatka s chejábún-e Karím Chán-e Zand, č. 61, filiálka leží na chejábún-e rází/chejánún-e ostád šahrijár č. 15, nedaleko park-e dánešdžú (paralelní s chejábún-e engheláb), kde seženete veškerou produkci této firmy (pokud půjdete po chejábún-e engheláb od hlavní budovy Teheránské univerzity/dánešgáh-e teherán na východ k parku

dánešdžú, na konci tohoto parku se dáte doprava dolů a první ulicí doleva, obchod je anglicky a persky označen po pravé straně).

MÍRY A VÁHY

V Íránu se používá metrický a kilogramový systém (bez dekagramů nebo decimetrů), vyjímecně je možné se setkat se starými váhovými jednotkami – např. *1 sír* = cca 75 gramů, *čaraq* = 10 *sír* = 750 gr, zlato a drahé kameny se mohou v některých případech vážit v *mešgálech* = cca 4,7 gr.

Při měření vzdáleností se lze občas setkat s *farsangy* = cca 6,24 km.

NÁKUPY A SUVENÝRY

Asie žije obchodem a tento fakt neopomínají ani Írán. Nejvíce zboží stále nakoupíte na tradičních bazarech, které si přes záplavu levného textilu stále drží příchutě a vůně Orientu a často tvoří jakési město ve městě se svými chodbami, ve kterých není problém se ztratit, mešitami a hlavně spoustou obchůdků i prodavačů, kteří mají svůj obchod pouze na krku nebo dokonce jen v ruce. Kromě tradičních bazarů lidé nakupují i ve velkých moderních nákupních centrech, které ovšem často připomínají moderní bazary, či supermarketech.

Většina cen je však již daných a nedá se o nich smlouvat. Vyjímkou z tohoto pravidla jsou většinou turistické suvenýry, různé starožitnosti, koberce apod. Občas lze usmlouvat něco u ovoce či zeleniny.

Obchody na ulicích

Ulice jsou často pokračováním bazarů a v jejich obchodech seženete prakticky vše potřebné. Chleba – místní placky – koupíte v pekárnách – vytáhnou vám je horké přímo z pece, stánky a obchody s ovocem a zeleninou jsou na každém rohu a v každém městě je množství obchodů s potravinami, stejně jako s drogistickým zbožím, hygienickými potřebami, papírem, elektronikou apod.

Suvenýry

Nejlepší nákupy suvenýrů jsou ve velkých a turistických městech – Teheránu, Esfahánu, Šírázu a Mašhadu. Další centra mají sice menší sortiment zboží, ale také o něco levnější ceny. Jedním z nejznámějších íránských produktů jsou koberce – o jejich nákupech – viz samostatná kapitola dále. Dalšími zajímavými suvenýry jsou tisíce druhů šátků v nejrůznějších barvách.

V Esfahánu nemůžete neprojit bez povšimnutí kolem krámků kovotepců. Zde nezapomeňte smlouvat co nejvíce. Na tomto „turistickém“ bazaru jsou také k dostání nádherně ručně dělané ubrusy na prostírání.

V Mašhadu se můžete dát vyfotit „u hrobky Emáma Rezy“. Fotografové vám na přání „namontují“ váš portrét tak, abyste stáli před hrobkou. Ve stejném městě se prodávají modlitební kameny ze „zaručeně pravé hlíny z Mekky“. Velmi populární jsou i portréty Chomejního a Chámeneího v nejrůznějších podobách. Dále si můžete koupit zlato, tyrkys (proslavený je nišáburský).

Cenný suvenýr představují publikace o Íránu nebo jednotlivých regionech či místech (Persepolis, Kermán). Barevné knihy na křídovém papíře jsou však poměrně drahé. Ceny všech knih jsou obvykle napsány přímo na knize, bohužel pouze persky. U hrobek básníků si můžete koupit celé sbírky přeložené do angličtiny. Pohlednice jsou k dostání v různé kvalitě a pouze na některých turistických místech. Méně kvalitní jsou asi za 1000 Rls, série kvalitních 12 kvalitních pohlednic Šírázu a Persepolis vyšla na 4–5 USD.

Koberce

Perský koberec je zřejmě jedním z nejproslulejších výrobků Íránu. Nejstarší koberce byly vyráběny již v Achajmenovském období a byly nalezeny na Altaji (lokalita Pazyryk). Íránské koberce se vyvážely do Číny i do Říma. Velký rozvoj výroby nastal po dobytí Íránu muslimy a přijetím islámu v této oblasti, kdy se ukázala potřeba modlitebních koberců. Vrcholem výroby tradičních koberců bylo safíjovské období, kdy se poprvé začaly koberce ve větší míře vyvážet do Evropy, kde si rychle získaly značnou oblibu. Dnes tvoří obchod s koberci důležitou složku íránského vývozu.

Základní látkou je vlna z ovčí, která je považována za nejkvalitnější. V menší míře se objevují v tradičních kobercích hedvábí. Dnes se samozřejmě používají i syntetické tkaniny.

Existují dva základní typy koberců – vázané a tkané. V motivech převládají zahradní koberce s květinovými motivy záhonů a vodními kanály, vázové, kdy motiv, obvykle květinový a bohatě zdobený zvířecími postavami, vyrůstá z vázy, nebo lovecké, které se podobají miniaturám. V Persii se také často objevuje tzv. strom života, který je úpravou vázového koberce.

Tradice ruční výroby koberců se stále udržuje na mnoha místech země a nejnámějšími centry výroby koberců jsou např. Tabríz (provincie Ázerbajdžán, turecké a ázerbajdžánské vzory), Chorásán (turkmenské koberce), Kordestán (zejména oblast Sanandadž), Kašán, Lorestán (proslulé koberce *gabbeh*) a mnoho dalších. V Íránu najdete kromě perských i turkmenské, arménské, ázerbajdžánské, turecké a další koberce.

Jestliže si budete chtít koupit koberec, rozmyslete si důkladně, co chcete a zda jste ochotni tahat domů velký koberec, který lze dnes již sehnat i u nás, byť za větší peníze (k ceně koberce budete určitě muset připočítat převoz přes hranice a koberec není zrovna skládačka do batohu. Kvalitní koberec se pozná především na rubové straně, a to podle počtu uzlíků na čtvereční cm. Nejlepší koberce mají nejméně 45 uzlíků na čtvereční cm, nejméně kvalitní mají okolo 20–30 uzlíků – ty jsou také nejlevnější. V každém případě je dobré se poradit před nákupem s nezávislým odborníkem.

Nejlevněji vyjde jednoduchý modlitební koberec (cca 50 x 90 cm), kvalitní koberec (1 osoba však smí vyvážet 1 koberec o velikosti max. 12 m²) vyjde na stovky až tisíce dolarů. Za tuto cenu dostanete již vysokou kvalitu, přesto pokud plánujete koupit podobně drahého koberce, rozmyslete si, zda Vám stojí za to tahat se s kobercem domů. V současné době existuje i v ČR několik obchodů s kvalitními perskými koberci, obvykle za vyšší cenu než v Íránu, zato certifikát o původu a kvalitě je samozřejmostí.

OTEVÍRACÍ HODINY

Úřady a instituce jsou otevřeny přibližně od 8 do 16 h (některé státní instituce však mají pouze do 14 h) od soboty do středy, kdy se vyplatí nejlépe kamkoliv chodit. Některé úřady bývají otevřené i ve čtvrtek dopoledne (8–11/12), což je obdoba naší soboty. Úřady, banky, ale i např. cestovní kanceláře, bývají zavřeny v pátek. Veřejná doprava však funguje denně bez ohledu na svátky, v době některých velkých státních svátků (Nový rok) je však těžké získat jakékoliv jízdenky nebo ubytování.

Muzea bývají otevřená denně (cca 9–12 a 15–18) kromě pondělků nebo pátků.

Obchody jsou často otevřeny každý den, některé ale zavírají v pátek, vč. mnoha bazarů. Odpoledne (12–15 h) mají obchodníci často pauzu. Mnoho obchodů ožije po 5 hodině večer a otevřeno bývá asi do 21 h, často i déle.

Autobusové společnosti, letecké společnosti a některé cestovní kanceláře mívají zpravidla otevřeno denně, ve větších městech i non-stop. Na menších městech může být otevírací doba těchto zařízení omezena.

PENÍZE A VÝMĚNA PENĚZ

Měnou v Íránu jsou rijály (Rls), v hovoru se cena velmi často uvádí **v tumánech**, přičemž 1 rijál = 10 tumánů. Tuto skutečnost je třeba si vždy vyjasnit. Někdy se také používá zkrácené označení – tj. výraz „do tumán“ (2 tumány) odpovídá 2000 tumánu, tj. 20000 Rls.

Bankovky jsou vydány v nominálních hodnotách 50 000, 20 000, 10 000, 5 000, 2000, 1000, 500, 200, 100 Rls, mince – 250, 100, 50, 20, 10 Rls. Jako ve všech státech Blízkého Východu mají všechny bankovky na jedné straně anglický text. Pokud měníte vyšší částku, připravte se na to, že dostanete balík pěti– nebo desetitisícových bankovek. Nejlepší kurs je v pouličních směnárnách, obvykle označených anglicky Exchange, a pohybuje se přibližně okolo **10 000 Rls za 1 USD** (2009). Podobný kurs je v bankách, avšak zdaleka ne všechny pobočky bank mění dolary.

Na černém trhu dnes bývají ceny přibližně stejné jako ve směnárnách. Obvyklý trik těchto obchodníků je dát méně peněz a další desetitisícové bankovky je nutno z nich tahat a hádat se. Proto ulici spíše nedoporučuji. Při cestě z Turecka kvete černý obchod hned v pohraničním městě Bázargán, těsně za hraniční závorou (neberte nabídky, které vám dají přímo v hraničním pásmu).

Cestovní šeky lze vyměnit v centrálních pobočkách bank v Teheránu, což je ovšem velmi zdoluhavý proces a navíc cestovní šeky American Expres nejsou přijímány vůbec. Pokud jde o kreditní karty, tak některé obchody přijímají embosované VISA nebo Mastercard a ve větších městech je množství bankomatů, které však málokdy přijímají zahraniční karty. V každém případě lepší vzít si hotovost.

POŠTA

Pošta (*mocháberát, post*) funguje poměrně spolehlivě, dopisy a pohledy jdou domů asi 1–2 týdny, cena za pohled domů 1000 Rls. Pohledy lze sehnat v hlavních turistických centrech (Esfahán, Šíráz) v ceně 300 – 1500 Rls. Balík do Čech cca 5 kg stojí cca 190 000 Rls a dojde spolehlivě.

ROZPOČET

Chcete-li pouze jet tranzitem a máte jízdenku z Istanbulu do Teheránu, na autobus z Teheránu do Záhedánu, 1 laciné ubytování (Teherán, Záhedán) a taxi na hranice s Pákistánem je 60-80 USD plně dostačující částka. Budete-li platit jízdné již od hranic s Tureckem a využijete 5–denní tranzit (viz kapitola itineráře) postačí asi 100-150 USD. Pokud se budete chtít každý den ubytovávat v hotelu a pouze při přesunech spát v autobuse, utratíte za měsíc asi 400-500 USD. Za to si dopřejete ovšem spoustu jídla, suvenýry, veškerou dopravu, telefon domů, internet aj. Použijete-li 1–2krát k přesunům letadlo, lepší hotely apod., počítejte s přibližně 700-1000 USD na měsíc. Tyto údaje jsou samozřejmě přibližné, záleží samozřejmě na tom, jak budete utrácet.

Inflace tlačí ceny nahoru a mohou nastat dramatické změny v cenách některých služeb a zboží. Cenovému vývoji se však kurs dolaru již nepřizpůsobuje a náklady na cestu tak spíše rostou. Roční inflace se v posledních letech pohybovala okolo 20% ročně. Výše uvedené odhady jsou pro ceny z roku 2009.

STÁTNÍ A NÁBOŽENSKÉ SVÁTKY

Svátky jsou dvojího druhu – náboženské a světské.

Náboženské se řídí podle arabského kalendáře.

1. muharram – islámský Nový rok

10. muharram – ‘ašurá – nejvýznamnější šíitský svátek – tryzna za Emáma Hosejna, který zemřel roku 680 u Karbalá. V tento den probíhají významné oslavy v zejména náboženských centrech (Qom, Mašhad), cizincům se nedoporučuje cestovat na tato místa v tento den kvůli nebezpečí shromáždění některých extrémních islámských (i když menšinových) proudů. Reálně však nehrozí o mnoho větší nebezpečí, než v jiných případech.

20. safar – arba’in–e Hosejní

28. safar – smrt Proroka, tryzna za Emáma Hassana

13. radžab – narození Emáma Alího

27. radžab – noc vzestupu Proroka Muhammada na nebesa (*lajlat al–mi’radž*)

15. ša’bán (arab. *lajlat al–bara’a*, per. *šáb–e barát*) – noc modliteb za mrtvé, v Íránu se však slaví jako datum narození dvanáctého (tzv. „skrytého“) Emáma Muhammada Abú–l–Qásima (mahdího)

21. ramadán – tryzna za Emáma Alího – opět jeden z významných svátků. Přestože je spojen s postním měsícem (ramadán), konají se opět velká shromáždění a průvody.

1. šawwal (arab. ‘id al–fitr) – jeden z nejvýznamnějších muslimských svátků na ukončení postního měsíce ramazánu. Trochu připomíná naše vánoce z rozdáváním dárek, návštěvami příbuzných a hrobů předků.

25. šawwal – tryzna za Emáma Sadíqa

11. dhú ‘l–ka’da – narození Emáma Rezy. V tento den se konají velká shromáždění u hrobky osmého Emáma Rezy v Mašhadu.

10. dhú’l hidždža (‘id al–kabír – velký svátek, ‘id al–adhá, ‘id al–qurbán) – spolu s ‘id al–fitr nejdůležitější muslimský svátek při příležitosti ukončení poutě do Mekky (*hadždž*). Hlavním programem je obětování ovce (nejčastěji), krávy nebo jiného zvířete. V Íránu se na konci ramadánu slaví tzv svátek *al–Qods* (Světový den Jeruzaléma), který je obvykle spojen s demonstracemi a plamennými projevy proti Izraeli a na podporu Palestinců.

K přesnému přepočtu na gregoriánský kalendář viz kapitolu „Kalendář“.

Národní svátky se slaví podle perského kalendáře, a tak nejsou vůči našemu pohyblivé:

1. farvardín (21.3.) – *nourúz* – Nový rok (viz dále)

29. esfand (29.3.) – den znárodnění (souvisí s převzetím kontroly na Anglo–íránskou ropnou společností v roce 1951)

12. farvardín (1.4.) – Den islámské revoluce (den, kdy byla v referendu v roce 1979 schválena islámská republika)

13. farvardín (2.4.) – 13. den po Novém roce, obvykle se jezdí na piknik.

14. chordád (4.6.) – výročí úmrtí Emáma Chomejního, většinou je v této době hojně navštěvována vesnice Chomejn, kde se velký Ajatolláh narodil, a Qom, kde studoval a působil.

15. chordád (5.6.) – den povstání proti šáhovi a výročí uvěznění Emáma Chomejního (spojeno s událostmi v Íránu v roce 1963).

7. tír (28.6.) – smrt dr. Sejjeda Beheští, jednoho z nejvýznamnějších lidí revoluce 1979, zakladatele Islámské republikánské strany, který byl zabit při atentátu v roce 1360 (1981)

17. šahrívar (8.9.) – den mučedníků revoluce

22. bahmán (11.2.) – den vítězství islámské revoluce v roce 1357 (1979).

29. esfand (20.3.) – den znárodnění ropného průmyslu 1331 (1953)

Zde uvedené svátky jsou pouze ty hlavní. Dále se ve větší nebo menší míře slaví množství svátků, které jsou zasvěceny některému z 12 Emámů (viz kapitola Islám) nebo jejich rodinám. K těm nejvíce slaveným patří:

14. bahmán (3.2.) – výročí Emáma Dža'fara as-Sádeqa

29. bahmán (18.2.) – narození Emáma Rezy

Volným dnem je, podobně jako ve většině muslimských zemí, pátek, naší sobotě odpovídá čtvrtek a podle toho jsou také otevřeny úřady a instituce (viz otevírací hodiny).

Nou rúz

Nový rok je určitě nejvýznamnějším svátkem Íránců. Svatky trvají několik dní a dají se přirovnat k našim vánocům. Obvykle se navštěvují rodiny, vyměňují se dárky.

Na novoročním stole se obvykle objevují zvláštní jídla a nesmí zde chybět Korán, zlatá mince, zlatá ryбка ve sklenici a tzv. Sedm „S“ (*haft sin*), sedm věcí, které v perštině začínají písmenem „sin“: zeleň (*sabze*), sladká halva (*samanu*), plod džiddy (*sendžed*), somach (*somáq*), česnek (*sír*), ocet (*serke*), hyacint (*sombol*).

K novoročním zvykům patří dávání dárek starším mladším, žena by měla sníst tolik vařených vajec, kolik má dětí. O půlnoci na Nový rok se čte novoroční modlitba štěstí, zdraví a bohatství.

Ramadán

Většina cestovatelů má obavy z nefungující dopravy a dalších turistických služeb. Pobyt v muslimské zemi může být docela zajímavá zkušenost (zvláště, pokud se dobrovolně zavázete k půstu) a rozhodně není třeba se výrazněji obávat problémů. Pro cestovatele v tuto dobu by měla platit zásada neprovokovat a přistupovat k tomuto svátku s určitou tolerancí a pokorou.

Doprava v Íránu však funguje i v této době více méně bez problémů (některé spoje a trasy pouze jsou trochu omezeny, ale dostanete se prakticky všude). Na konci ramazánu však často bývají dopravní prostředky beznadějně obsazeny dlouho dopředu (především vlaky a letadla), takže v tomto případě může nastat problém.

Pokud jde o jídlo, restaurace, čeloukebáby a další stravovací zařízení bývají přes den většinou uzavřené. Obchody, alespoň některé, však zůstávají otevřené a nakoupit základní věci nepředstavuje větší problém. Na cestách sice platí pro muslimy výjimka (a je také hojně využívána), pro cestovatele je však přece jen lepší, pokud se schovají se svým jídlem do soukromí.

Po setmění naopak pro muslimy obvykle nastává doba velkých rodinných hostin až do pozdních nočních hodin, na něž naváže bohatá snídaně ještě před ranním svítáním. Mnoho lidí v tuto dobu spíše přibírá kila.

STRAVOVÁNÍ

Íránská kuchyně je velmi pestrá, ale často se k ní dostanete pouze v rodinách nebo v lepších restauracích.

Základem kuchyně je rýže, chléb, zelenina a ovoce. Maso se většinou krájí nebo mele jako doplněk, nikoliv jako základní jídlo.

Základním nápojem je čaj, obvykle s cukrem, ale na stole se objevují i ovocné nápoje, na ulici uvidíte stánky s různými mléčnými koktejly. Místní nejprodávanější limonáda nebo „kola“ se jmenuje Zam–Zam. Alkoholické nápoje jsou zakázány, ačkoliv se s nimi možná setkáte (zejména v lepší, málo konzervativní společnosti se na stole objevuje whisky, nejčastěji

pašovaná z Libanonu). Nemuslimové mají na základě zvláštního předpisu povoleno používat alkoholické nápoje pro náboženské obřady (mešní víno).

Prakticky ke každému jídlu se objevuje **rýže**, často zdobená šafránem (*za'farán*). Je základem pro jedno nejčastějších jídel *plov*:

čelou kebáb – nejčastější jídlo ve všech restauracích, rýže s mletým masem opečeným na jehlách.

plov-e širín (sladkokyslá rýže s hrozkami, mandlemi a pomeranči), *plov-e sabzí* (rýže s čerstvou zeleninou), *plov-e 'adas* (rýže s čočkou a masem), *plov-e morg* (rýže s kuřetem), *plov-e lubíjá* (rýže se zelenou fazolkou) *čelou barré* (rýže s jehněčím masem), *čelou máhí* (rýže s rybou)

táhečín – klasicky to byla spečená rýže ze dna kotle, ve kterém se vařila, dnes se připravuje běžným pečením .

Maso je obvykle skopové a téměř vždy pečené – *kebáb*. Jeho základní druhy jsou například: *kebáb-e kubide* (maso nakrájené na kousky), *džúdzé-je kebáb* (kuřecí maso), *fille kebáb* (rybí maso). Můžete se setkat i s typem našich karbanátků (*kolet*).

Jako **obloha** se obvykle podává krájená zelenina, pečená rajčata, nakládaná zelenina v kyselém nálevu (*torší*).

Žádné íránské jídlo se neobejde bez **chleba** (*nún* – pod tímto pojmem se myslí tenké kulaté nebo oválné placky – nejlepší chléb, doplněný o vejce, jsem měl v Hamadánu). Ve vlaku nebo v hotelu obvykle dostanete *lavaš*, velmi tenký chléb, nakrájený do velkých obdélníků nebo trojúhelníků. Dlouhý, úzký tvar chleba prozrazuje *sangak*.

Další vynikající jídla:

áb gúšt – hustý masový vývar, nejlepší v Tabrízu

choreš-e bádendžán – vývar ze skopového masa a baklažánů

mirzá kásemí – specialita z Gílánu

mast-o chíjár – chladný a velmi osvěžující jogurt s okurky

dolma – plněné baklažány nebo klasicky zelný list

kúkú – vaječné omelety, nejčastěji se zeleninovou náplní

Íránské cukrárny jsou přeplněny mnohými druhy sladkostí, většinou velmi sladkých. Specialitou Esfahánu je *gaz* (pistáciové oříšky zalité ve ztuhlém pěnovém krému).

Na výběr jsou také desítky druhů zákusků, často velmi sladkých, ale vynikajících.

Na bazarech jsou různé druhy ořechů (pistáciové – *peste*, vyhlášeným krajem pistáciových oříšků je okolí Rafsandžánu v provincii Kermán), mandlí (*bádám*), hrozinek (*kešmeš*), sušeného ovoce (*noghl* – sušené švestky), směsí oříšků a ovoce (*adžíl*),

Z nápojů je nejčastěji podáván čaj (čáj), méně káva (*kahve*), na ulicích jsou především v létě k dispozici nádrže s chladnou vodou (*ab-e ášamidání*, *áb-e núšidání* – pitná voda). Alkohol lze sehnat pouze na černém trhu a běžný turista, neznalý poměrů by měl tuto činnost přenechat místním lidem a pít pouze mimo veřejnost. Nejlépe je vyhnout se alkoholu úplně.

Stravovací zařízení jsou v každém malém městečku či vesnici. Existuje řada „fast-foodů“, kde se lze najíst v rozmezí 1-3 USD (obvykle íránská varianta „hamburgeru“ či něčeho podobného, většinou o něco chutnější, než v Evropě). Jídlo v restauraci nižší a střední kategorie včetně nápojů pořídíte za 6-10 USD.

TELEFON

V každém městě jsou telefonní ústředny (*telefún, mocháberát*), většinou v blízkosti pošty nebo spolu s ní. Pro spojení do Čech se někdy vyžaduje se záloha předem, od které se potom odečte skutečně protелефonovaná částka. Cena za 1 minutu hovoru do Čech je asi 0,6 USD, v některých případech budete ale muset zaplatit minimálně na 3 minuty. Po celém Íránu jsou rozšířené telefony na kartu, která se prodává ve stáncích v různých nominálních hodnotách. Obvykle jsou však vhodné pro volání po Íránu, do zahraničí to nejde vždy. Stánky či obchody často mají veřejné telefony pro místní hovory obvykle za 200 Rls.

Pohotovostní čísla: lékařská pohotovost 123, požární ochrana 126, policie 129

Mobilní telefony

Mobilní telefony v Íránu teoreticky fungují, prakticky je roaming u všech českých operátorů nejistý. Někdy to jde, někdy nejde. Patrně nejlepší roaming má český T-mobile. Řešením je koupit si íránskou kartu, například u mobilního operátora Iran Cell (www.irancell.ir), aktivace na měsíc stojí u levnějšího tarifu cca 6 USD, ceny místních hovorů potom vycházejí na 500-700 Rls (levněji pouze do vlastní sítě), SMS po Íránu cca za 100 Rls. Ceny hovorů do ČR vycházejí okolo 2-3 USD za minutu, SMS obvykle odcházejí a přicházejí spolehlivěji než s roamingem.

UBYTOVÁNÍ

Položka za hotely bude patrně největší útratou v jinak poměrně laciné zemi. Celkově lze říci, že v každém městě v Íránu je dostatečný výběr ubytovacích zařízení všech kategorií, včetně laciných *mosáferchúne*. V některých místech je možné, že od cizince může být v levnějším hotelu vyžadován souhlas místní policie. V některých levných hotelích mohou být cizinci zcela odmítnuti. Na některých místech mohou vznikat problémy při cestování v neoddaném páru. Zákaz ubytovat nesezdané dvojice platí pro Íránce a může být teoreticky vyžadováno i po cizincích. Je to však spíše výjimka. Prakticky ve všech hotelích jsou alespoň větráky na stropě, v lepších hotelích je klimatizace samozřejmostí.

Mosáferchúne – ubytovny

I v menším městě je obvykle minimálně jedna *mosáferchúne*. Ne vždy však berou cizince. Jedno lůžko obvykle stojí okolo 1-3 USD, ale protože většinou zaplatíte dvou nebo třílůžkový pokoj, cestujete-li v páru, je obvyklá cena na jednoho nižší, za dvoulůžkový pokoj asi 5-7 USD. V těchto *mosáferchúne* však většinou chybí sprchy, protože Íránci jsou zvyklí chodit do veřejných lázní – *hammam*, které najdete ve všech městech, nejčastěji okolo bazaru. Teherán je dražší ve všech směrech a i tyto levné *mosáferchúne* si účtují až dvojnásobek.

Hotely střední kategorie

Ve větších a turisticky atraktivních místech je možné najít několik poutačů v angličtině na hotely střední kategorie, které jsou obvykle postačující, pokud požadujete čisté, ale nikoliv drahé ubytování. Ceny dvoulůžkových pokojů se pohybují okolo 20-30 USD (v Teheránu až dvojnásobek), někdy je v ceně zahrnuta i snídaně.

Hotely vyšší kategorie

Ve většině větších měst je možné se ubytovat i v luxusních hotelích s kompletním servisem, ale nepředpokládám, že by tam zavítal český turista s omezeným rozpočtem. Obvyklá cena takového ubytování je od 40-50 USD výše. Informace o hotelech vyšší a vybrané i střední kategorie je možné nalézt na stránce Iran Tourism and Touring Organization (www.itto.org).

Hostely

V některých městech (Esfahán, Bam) fungují hostely na způsob evropských Youth hostelů a schází se tam většina turistů s batohem na zádech. Jsou zde zařízené společné ložnice (dormitory) za 3–4 USD. Obvykle se zde potkávají cestovatelé a můžete zde získat informace o Íránu, Pákistánu, Indii. Často tyto hostely nabízejí další služby pro backpackers (zajištění jízdenek, okružní jízdy, auta, informace apod.).

Spaní venku

Spaní venku není nikde zakázáno a naopak Íránci velmi rádi na různých místech piknikují a přespávají. Mnoho místních lidí spí na autobusových nádražích při čekání na autobus. Cizinec sice může vypadat trochu exoticky, ale nakonec to málokdo řeší, spíše za Vámi mohou lidé chodit a upozorňovat na nebezpečí spaní venku, případně budou zvát k sobě domů. Ve městech se také můžete stát terčem zájmu policistů, kteří se vám budou snažit namluvit, že spaní v parku je nepřijatelné a budou vás posílat do hotelu. Mimo větší města se dá nouzově přespát i v mešitách, které jsou často otevřeny po celou noc a mají k dispozici i vodu. V horách nebo jinde v přírodě je možné spát pod stanem nebo pod širákem bez problémů. Na nejvyšších horách (Álborz) je stan potřebný i v létě.

Pozvání do rodiny

Díky přirozené pohostinnosti Íránců se vám může dostat pozvání často, zvlášť pokud cestujete v páru. Nesnažte se však někam nacpat jenom proto, že chcete ušetřit za ubytování. Važte si každého pozvání a využijte jej k dalšímu poznání života Íránců. Obzvláště sympatické páry, zvláště cestující s dětmi budou v rodinách velmi vítány.

VSTUPNÉ

Donedávna byla v Íránu uplatňována politika dvojích cen, kdy cizinec platil až desetinásobek místní ceny. Od roku 2004 se však mnohé změnilo a vstupné do jakýchkoliv památek nyní stojí maximálně 1-1,5 USD.

VYBAVENÍ NA CESTU

Vzít s sebou mj. množství pasových fotografií (prodlužování víz aj.) – ženy se zahalenou hlavou, fotokopie zadní stránky pasu, adresu a telefon zastupitelského úřadu v Teheránu (zapamatujte si telefonní číslo). Z dalších dokumentů nezapomeňte na pojištění, ISIC kartu, případně další dokumenty (například řidičský průkaz, který můžete nechat v hotelu místo pasu).

ZDRAVOTNÍ PŘÍPRAVA

Pro Írán jsou doporučena očkování proti:

hepatitidě A, břišnímu tyfu, obrně, malárii (především v období březen – listopad v provinciích Sístán va Balúčestán, Hormozgán a Kermán, na sever od pohoří Zágros, západ a jihozápad země) a choleře (zejména oblasti okolo Perského zálivu. Na jihovýchodě je určitá možnost plísni při koupání ve stojaté vodě.

Zdravotnictví v Íránu prošlo v minulých letech mnohými změnami. Z universit vychází stále více lékařů a začíná jich být dokonce přebytek. Největší koncentrace kvalitních nemocnic je však nadále v Teheránu, kde se koncentruje okolo 40% lékařů země a v některých oblastech stále chybí lékaři. Kvalitní nemocnice jsou na druhé straně k dispozici v každém velkém městě a většinou je možné se zde domluvit i anglicky. Tento servis je však vykoupen vyšší cenou, kterou je nutno zaplatit (operace srdce ve špičkovém centru v Teheránu vyjde v přepočtu na cca 400 tisíc korun). V menších městech a na vesnicích často bývá místní lékař

jeden z mála lidí, kteří umí anglicky, ale zdaleka to není pravidlem. Rovněž i vybavení ordinací se značně liší. Snažte se ptát spíše na dražší lékaře, kteří léčí místní elity. Takoví lékaři mají často za sebou praxi nebo studia v zahraničí a ovládají cizí jazyky.

Cestovní pojištění je určitě dobrá investice. Problémem je jeho uznávání – místní lékaři raději dávají přednost zaplacení v hotovosti, než domluvě s pojišťovnou. Za základní prohlídku si lékař může říci mezi 1–5 USD podle místa a kvality doktora.

Voda

Všeobecně lze říci, že voda z kohoutku v Íránu je většinou pitná, pro Teherán to platí absolutně. Pro, kteří by chtěli být velmi opatrní, v každém obchodě je možné koupit balenou vodu nebo limonádu. Pro základní dezinfekci postačí převaření na ponorném vařiči, jestliže víte, že se budete pohybovat v některých venkovských oblastech centrálního nebo jižního či jihovýchodního Íránu, stojí za úvahu vzít dezinfekční prostředky.

Pitný režim: Na druhé straně se, zejména v létě, nelze vyhnout dodržování pitného režimu. Tam, kde teploty dosahují 40°C a více, je potřeba vypít nejméně 3–4 litry tekutin za den, minimálně než si zvyknete na podnebí, v oblastech okolo Perského zálivu to ovšem může být až 6–8 litrů na den. Na druhé straně Íránci také musejí pít a na ulicích jsou většinou instalovány železné tanky s vodou a ledem, ze kterých je možné volně pít. Podle lékařů je doporučeno pít spíše vlažnější vodu a kombinovat ji s několika doušky ledové, ale zkušenosti ukazují, že člověk je ve vedru schopen a ochoten vypít úplně všechno.

LIDÉ A ZEMĚ

DĚJINY

Praktické dějiny Íránu vhodné i na cestu lze nalézt v publikaci Cvrkal, Zdeněk: Dějiny Íránu. Libri, Praha, 2007.

První státy na území Íránu

První archeologické nálezy pocházejí ze 4. tis. př. n. l. Území Íránu bylo středem zájmu mnoha kmenů pro svou odlehlost a dobře chráněnou hradbami vysokých hor. A tak zemí prošli Árijci, kteří dali zemi dnešní název Írán (země Árijců), Elamité a Médové. Všichni založili první organizované státy. **Elamité** založili v Šuš okolo roku 1200 př. n. l. své hlavní město a jejich říše se prostírala nejen na teritorii současného západního Íránu, v povodí Tigridu a pobřeží Perského zálivu. Několikrát porazili Asýrijce a jako válečnou kořist si odvezli i slavnou stélu s Chammurabiho zákoníkem, která byla také v Šuš nalezena.

V této době začíná příliv kmenů, které již hovořily íránskými jazyky. Tyto národy se usídlily v centrálním Íránu (řecký název Fárs – země Pársů) a byly pod nadvládou Assyrijců.

Na západě Íránu se usadili **Médové**, národ, jehož původ je prozatím ne zcela jasný. V 8.–7. století př. n. l. založili velkou říši, zahrnující téměř celý dnešní Írán s hlavním městem Ekbatana (dnešní Hamadán). Na počátku 6. století př. n. l. rozvrátila Médská říše Asýrii, ale musela již vzdorovat rostoucímu vlivu Pársů.

Předislámské říše v Íránu

Poslední médský panovník podlehl v polovině 6. století př. n. l. zakladateli **Achajmenovské říše** Kýrovi Velikému (Kuruš). Nejprve si zvolil za sídlo Šuš a později si vystavěl nové hlavní město Pasargád, jedno z nejnavštěvovanějších míst v současném Íránu. Hlavním náboženstvím nové říše se stal zoroastrismus.

Po jeho smrti vládl sedm let jeho syn Kambýses, jehož vláda byla poznamenána četnými povstáními a vnitřními nepokoji v říši, stejně jako pokusy o znovuoobnovení Médské říše. Až jeho nástupce Dáreios I. (Dárjuš) Veliký dokázal opět říši konsolidovat. Začal se stavbou výstavního hlavního města v Persepoli (dnes *Tacht-e džamšíd*) na skalní terase pod horou Rachmat nedaleko dnešního Šírázu. Dáreios dokázal vybudovat ohromnou říši, která sahala od Dunaje až po Indus. Dokázal zorganizovat dokonalou síť poštovního a kurýrního spojení. Na západě ale narazil na rozvíjející se řeckou kulturu, která se rozšířila na pobřežní maloasijské osady (tzv. Velká kolonizace) a byl poražen u Marathonu. Lépe se v tomto boji nevedlo ani jeho synovi Xerxovi, který utrpěl od Řeků v bitvě u Salaminy. Přesto se Peršanům podařilo udržet si v Řecku značný vliv, který spočíval v podpoře některých městských států proti druhým. Koncem 5. století se však začaly ve velké říši objevovat separatistické tendence jednotlivých satrapů v provinciích. Peršané si přesto zachovali kontrolu nad severní a východní částí tzv. „úrodného půlměsíce“ až do 2. poloviny 4. století př. n. l. V této době se na západě začíná formovat Makedonie a 30. léta tohoto století jsou ve znamení vítězného tažení **Alexandra Makedonského**. Tehdejší vládce Dáreios III. mu podlehl v důležitých bitvách (Issos v JV Turecku, Gaugamela aj.). Nakonec byl nucen ustoupit i ze svého hlavního města – Persepolis, kterou Alexandr vypálil údajně v opilosti. Alexandr přiřadil Persii ke své říši, která zaujímal téměř celý tehdy známý svět – jeho vojska se zastavila až u Indu v dnešním Pákistánu. Celé území jeho říše bylo ovlivněno hellénistickou kulturou a Alexandr využil vybudované infrastruktury z předchozího období a dal světu nová velká díla. Naopak stará sídla – např. Šuš – byla zapomenuta.

Po smrti Alexandra spravovali Írán **Seleukovci**. V této době začaly do celé oblasti proudit osadníci z Řecka. V údolích Afghánistánu, Pákistánu nebo na Pamíru jsou dodnes některé národy, které se hlásí k řeckému odkazu. Koncem 3. století př. n. l. se začalo Seleukovské panství rozpadat a v roce 190 př. n. l., po porážce Seleukovců od Římanů v bitvě u Magnésie, byl jejich stát rozvrácen kočovnými **Parthy** pod vedením Arsakovců. Nejvýznamnějším vládcem byl král Mithridates (171–138 př. n. l.), který obnovil bývalou Achajmenovskou říši v téměř celé své velikosti. Sídlem Parthů se stalo město Rej, v dnešní jižní části Teheránu. Později bylo hlavní město přeneseno do dnešního Hamadánu (Ekbatana), zatímco letním sídlem se stal Ktésifón na území dnešního Iráku.

Za 400 let své existence Parthská říše vedla hlavní boje na západě s Římany, především o Malou Asii, Kavkaz a dnešní Blízký Východ. Na počátku 3. tisíciletí se však potenciál Parthských králů postupně vyčerpal – v roce 224 n. l. bylo zahájeno povstání vůdce kmene Sásánovců Ardašira I. (224–241 n. l.) a po asi dvacetiletém boji převzali Sásánovci kontrolu nad Íránem.

Sásánovci si vybrali za své sídlo Ktésifón a odtud podnikali výpravy na západ proti Římu – král Šáhpur, následník Ardašira, ve slavné bitvě u Edessy (260 n. l.) porazil římské legie a zajal římského císaře Valeriána (tento reliéf lze nalézt v Persepoli a v Naqš-e Rostam). Na Římské říši se podařilo získat Arménii a další území, kde došlo k pronásledování křesťanů ze strany Šáhpura II. (307–379). Na východě však představovaly hrozbu pro Sásánovskou říši kočovné turko–mongolské kmeny Bílých Hunů.

Největšího rozmachu dosáhla Sásánovská říše za Chosroua I. (531–579), zvaný též Anušírván Spravedlivý. Podařilo se mu porazit Bílé Huny a obsadit rozsáhlá území v dnešní Střední Asii. Upevnil i vnitřní uspořádání říše – vybudoval peněžní systém daní, dobře vycvičenou pravidelnou armádu, vydával mnohé zákony a pozval do země mnohé vynikající učence své doby.

Posledním významným vládcem Sásánovců byl Chosrou II. (591–628), za jehož vlády dosáhla Sásánovská Persie největšího rozmachu. Dobyl Jeruzalém, odkud odvezl Svatý kříž, Egypt a větší část Byzantské říše v Malé Asii – došel až k branám Konstantinopole. Byl však nakonec poražen byzantským vojevůdcem Héraklem.

Islámský středověk

Roku 633 začala **arabsko–perská válka**, ve které arabští nájezdníci poměrně snadno rozvrátili Sásánovskou říši a vyhnali posledního sásánovského krále Jazdgirda III. Roku 637 bylo dobyt centrum Persie Ktésifón a o 5 let později Nahávand, další významné centrum.

Následkem arabského vpádu bylo přijetí islámu v Íránu a úpadek perštiny, která byla vystřídána arabštinou. Původní náboženství Zarathuštry s kultem ohně se udrželo pouze v několika městech středního Íránu (Kermán, Jazd). „Uctívači ohně“ nebyli často mezi muslimy vítáni a mnozí odešli dále na východ – do Indie.

Persie se za občanské války mezi muslimy se zúčastnila odboje proti Ummajovcům na straně šíí a Abbásovců a dodnes je Írán jednou z mála zemí na světě, kde většina muslimů patří k šíitům (k dalším patří např. Bahrajn nebo Ázerbajdžán a mírnou většinu mají šíité také v Iráku).

Když se v roce 750 ujala chalífátu **dynastie Abbásovců** a přenesla centrum muslimské říše do Bagdádu, Peršané zaujímali postupně vysoké posty ve státní správě. Peršané také vnesli významný vklad do tehdy bouřlivě se rozvíjející islámské vědy a literatury.

Abbásovský chalífát postupně od 10. století ztrácel své pozice v Íránu, kde se moc přesunula do rukou místních správců, často předtím jmenovaných z Bagdádu. Tak vznikla například dynastie Bújovců, na severu Persie, Sámánovců ve Střední Asii, Ghaznovců v Afghánistánu.

Tyto dynastie byly většinou tureckého původu, které však většinou přebírali impulsy z nově se rodící perské kultury.

V 1. polovině 11. století obsadili Írán **středoasijsť Seldžukové**, kteří předtím dobyli větší část střední Asie a rozvrátili středoasijskou říši Chórezmsáhů. První významný panovník – Tughrul Beg si zvolil své centrum v Chorásánu (severozápad Íránu). Jeho následovník Alp Arslan (1063–1072) dokázal rozšířit své impérium na západ, když v roce 1071 porazil byzantská vojska v bitvě u Malazgirtu (Manzikert, dnešní východní Turecko). Alp Arslan proslul kromě svých dobytelských válek i dlouhým vousem, který si údajně musel zavazovat při lovu a svým vynikajícím vezírem Nizámo–I–Molkem, který vychovával i jeho syna Málík Šáha (1072–1092). Ani v této době se nepodařilo zajistit v říši vnitřní pořádek – největším nebezpečím byl zřejmě „Stařec z hory“, Hassan ibn as–Sabbáh, který si zvolil za sídlo své sekty asasínů nepřístupné hory západního Álborsu (blíže viz Alamut). V polovině 12. století, po smrti posledního velkého Seldžukovce Sultána Sandžara (1092–1157) se Írán postupně rozdrobil na malé státy, které nemohly odolat první vlně mongolských nájezdů ve 20. letech 13. století.

Opětne sjednocení země dovršil krví a mečem Čingischánův vnuk **Hülegü chán** v polovině 13. století, který prošel Íránem, zlikvidoval s velkým úsilím asasíny v jejich centru na hradě Alamut, vyplenil Bagdád (1258) a zanechal v celé dobyté oblasti místodržící a ti vládli v Íránu téměř celé století jako tzv. Ílchánové. Mongolové zničili mnohé památníky arabské kultury, avšak sami přejali islám a rozšířili je do Mongolska a Číny. Podporovali také obchod, objevné cesty (právě v této době cestoval přes Persii do Číny Marco Polo) a vystavěli nádherné architektonické památky, především v Tabrízu (Ghazzan chán) a Soltanji, spojené s mauzoleem sultána Öldžeiti, (1304–1316). Po smrti tohoto sultána se centralizovaná moc v Íránu opět rozpadla a jedinou oblastí spravovanou z jakéhosi centra byl jih Íránu v čele s dynastií Muzaffarovců (současníci básníka Háfeze).

V průběhu 14. a 15. století vládly Íránu turecké dynastie Džalájirovců, Karakoyunlu a Akkoyunlu, načas přerušené nájezdy Tamerlána (Timura) na počátku 15. století. Potomci Timura po jeho smrti (1405) dlouho jeho panství neudrželi pohromadě, přesto si však uchovali kontrolu nad některými provinciemi a především měli zásluhu o rozvoj perské kultury ve Střední Asii a Afghánistánu. K nim patřil především Šáhpur (1408–1447), který vystavěl v Herátu jedno z nejkrásnějších měst tehdejšího světa, a Ulugbek, proslulý svým zájmem o vědu, zejména astronomii.

V Íránu samotném se však brzy dostali do popředí turkmenské kmeny **Akkoyunlu**, kteří byli na přelomu 15. a 16. století postupně vytlačeni Safíjovci.

Shah Abbas I the Great
1587-1629

převzato ze stránky
<http://www.iles.umn.edu/faculty/bashiri/Esfahan/Julfa.html>.

Safíjovský, Afšárovský a Zandovský Írán

Počátkem 16. století se však v Íránu dostala do popředí dynastie Safíjovců, která odvozovala svůj původ od šíitského vládce z okolí Ardabílu šejcha Safío–d–Dína (z. 1334, dnes mauzoleum). Do popředí se dostal tento rod až na počátku 16. století za Ismaíla I. (1502–1524). Ten sice podlehl osmanské armádě v bitvě na polích u Čaldiránu (1514), přesto však vytvořil v Persii nový centralizovaný stát, který sahal od Bagdádu po Herát. Právě kvůli osmanským nájezdům bylo centrum říše přeneseno z Tabrízu do Qazvínu. Mezopotámie s Bagdádem byla později ztracena Ismaílovým synem Tahmáspem (1524–75) v bojích s Osmanským sultánem Sulejmanem (stejný panovník vedl osmanská vojska v bitvě u Moháče v roce 1526), ale přesto si Perská říše získala dominantní postavení na muslimském Východě. Pro středoasijské

chanáty byla perská kultura dominující až do 19. století. Safíjovci také zavedli šíitský islám dvanácti emámů (isná ašaríja) jako státní náboženství.

Největší politický, ekonomický a kulturní rozkvět Perské říše je spojen s šáhem Abbásem I. (1587–1629), zvaným Veliký, který proslul výstavbou nového hlavního města v Esfahánu, jehož monumenty můžeme v plné kráse obdivovat dodnes. Abbás obchodoval s Evropou a dokonce navrhoval spojenectví evropských velmocí proti Osmanské říši (viz kapitola Esfahán – dějiny). Ustanovil také obchodní vztahy s Anglií a dalšími evropskými státy. V letech 1600 a 1604 vyslal šáh Abbás I. posly do Evropy, aby zjistil možnosti společného útoku proti Turkům a při té příležitosti navštívil i Prahu.

Dne 20. října 1600 byl v Praze nevídaný shon. Celé město na nohou. Říšská a česká šlechta o 35 vozech, 100 jezdcích a 500 pěších se vypravila pod vedením nejvyššího komořího až k záměčku Hvězdě. Tak nařídil císař. Mnoho lidí nemohlo se zvědavostí dočkat a spěchalo za nimi. Všechny pražské ulice, v nichž se dala očekávat vzácná podívaná, byly ovšem hustě obsazeny. Vojáci stáli špalírem po obou stranách ulic. Vjezd do pražského hradu byl vrcholem slavnosti; sám nepřístupný a plachý Rudolf II. přihlížel z oken hradu. Praha prý nepamatovala, že by kdy cizí poselstvo bylo v ní uvítáno s takovou mimořádnou poctou a s takovým sběhem lidu. Byli to hosté z dalekého, na tehdejší poměry předalekého Íránu – vyslancové íránského šáha Abbáse I. S průvodcem, jeden z nich skutečný Íránec Hosejn Alí-beg, druhý anglický rytíř–dobrodruh ve službách íránských, Sir Antony Sherley. Přinášeli císaři Abbásovu nabídku na velkou alianci proti společnému osmanskému nepříteli. Měly do ní vstoupit jednak všechny evropské státy bez rozdílu konfese, jednak Írán. Ačkoliv strach turecký na křesťanská knížata a íránského šáha těžce doléhal, výsledek poselství, jež obešlo všechny význačné dvory evropské, nebyl valný. Abbás se namáhal i dále a znovu vypravil roku 1604 posly do Prahy, než aliance se ani tehdy, ani později neuskutečnila. Evropa byla náboženskými spory příliš rozháraná a především oba partneři příliš od sebe vzdáleni, aby podnikli se soudobými nedostatečnými komunikačními prostředky společný útok na Turka. Tak vešla Praha po prvé ve styk s Íránem a s jeho hlavním městem Esfahánem. Skvělé rytiny pražských rytců Sadelerů jsou toho podnes výmluvným dokladem. Někteří myslí také na sgrafita domu „U Štorchů“ vedle staroměstské radnice, na nichž se totiž vyskytuje velbloud. (Rypka, Jan: Íránský poutník, str. 387–388)

Následovníci Abbáse však nebyli schopni udržet celou říši pohromadě. Stát si zachoval jednotu jenom díky tomu, že státy v sousedství Persie také procházely krizí. Na počátku 18. století však začaly nepokoje mezi kurdskými kmeny na západě, ze severu a severozápadu postupovalo Rusko (v roce 1668–1669 se vylodil na pobřeží Kaspického moře Stěnka Razin, blíže viz kapitola o Raštu), na západě Osmanská říše a na východě se formovaly afghánské kmeny. Ty také stály u konce Safíjovské epochy v Íránu. Nejprve byl jimi vypleněn Esfahán a poslední safíjovský šáh byl nucen uprchnout na sever, kde se pod ním zformovaly rody Afšárovců a Qádžárovců. Do čela armády se brzy dostal Afšárovec Náder Kulí (známější později jako Náder Šáh, který vyhnal Afghánce, dobyl Qandahár v Afghánistánu, větší část Střední Asie a vytáhl do Indie, odkud přivezl ohromné bohatství (vč. tzv. Pavího trůnu a diamantu Hora Světla – Kúh-e Núr). Na základě svých vojenských úspěchů se v roce 1736 korunoval na perského šáha. Byl zavražděn v roce 1747.

Po jeho smrti se chopil vlády Lorský vezír Karím Chán-e Zand. Nevládl však jako šáh, nýbrž jako *vakíl* (regent). Jeho sídlem se stal Šíráz (citadela v centru města je spojena s právě s jeho jménem). Soustředil se především na vnitřní konsolidaci říše a jeho vláda je obdobím relativního míru a rozkvětu.

Fath Alí Šáh

Převzato z Jan Rypka : Íránský poutník

Írán za dynastie Qádžárovců

V roce 1779 Karím Chán-e Zand zemřel a do čela země se po úporných bojích dostal další turkmenský kmen Qádžárovců v čele s Agha Mohammad Chánem (z. 1797). Roku 1787 se mu podařilo odrazit ruský útok a roku 1794 zlikvidoval moc posledního Zandovce v Šírázu. V této době bylo naposledy přeneseno centrum Persie – definitivně se jím stal Teherán. Na konci života se mu však podařilo tvrdou rukou překonat anarchii, která v zemi zavládla po smrti Karíma Chán-e Zanda.

Po jeho zavraždění se ujal vlády neméně tvrdou rukou jeho syn Fath Alí Šáh (1797–1834), který proslul bohatým potomstvem (měl okolo 2000 dětí a vnuků), dlouhým vousem a velkou krutostí (dal uvařit svého vezíra ve vařícím oleji).

Podařilo se mu upevnit neomezenou moc na královském trůnu (titul král králů – *šáhinšáh*), jinak ovšem Persie stále více zaostávala za technickým vývojem vyspělejších států, což se projevilo při několika pokusech o výbojnou zahraniční politiku. Fath Alí Šáh postupně prohrál války s Osmanskou říší (1821–23) i s Ruskem (1804–1813 a 1826–28). Střetnutí s carskou armádou skončila pro Persii kromě katastrofálních porážek, následnými územními

ztrátami a vnitřní anarchií. Golestánský (1813) a Turkmančajský mír (1828) mezi Ruskem a Persií ustanovil současnou hranici Íránu na Kavkaze.

V průběhu 19. století vzrostl zájem evropských koloniálních mocností o území Íránu. Historie kontaktů Persie a novověké Evropy se však datuje mnohem hlouběji do historie. Již v 16. století si Portugalci vystavěli pevnost a strategickém ostrově Hormoz, při vjezdu do Perského zálivu. Na počátku 17. století vyslal šáh Abbás I. poselstvo do Evropy, aby projednal možnosti společné obrany proti Osmanské říši. Jeho poslové zavítali i do Prahy na dvůr Rudolfa II. Evropa však byla v tuto dobu rozdělena náboženskými sváry a schylovalo se ke třicetileté válce, a tak sjednocení Evropy proti Turkům v tuto dobu nepřicházelo v úvahu.

O vliv na tomto území začaly v 19. století soupeřit 2 mocnosti – Velká Británie ve snaze zabezpečit přístup k Indii, a Rusko, které mezitím rozšířilo své území do Střední Asie a na Kavkaz. Mírové a obchodní smlouvy s oběma velmocemi zaručovaly výsady pro zahraniční obchod a odbyt britských, resp. ruských výrobků. Domácí řemeslníci nebyli schopni čelit takové konkurenci levných výrobků z Evropy a zaostávání země vedlo k permanentní ekonomické krizi.

Po smrti Fath Alí Šáha nastoupil slabý Mohammad Šáh (1834–48), který proslul pouze uškrcením svého vezíra a neúspěšným obléháním afghánského Herátu v letech 1837–38. Za jeho vlády také Persie uzavřela ze svého hlediska nevýhodnou obchodní smlouvu s Británií (1841).

Nový šáh Násero-d-dín (1848–96) se pokoušel v zemi zavést reformy, jejichž vedení se ujal schopný první ministr Mirzá Taqí Chán. Jeho snahy o reformy armády, státní správy, financí,

boj proti korupci, byrokracii a obrovským výdajům na dvůr mu nadělaly mnoho nepřátel, až došla trpělivost i samotnému šáhovi a v roce 1852 jej nechal zavraždit. Násero-d-dín se zapletl do druhé války o Herát, která přivedla Persii do další ekonomické krize, což donutilo šáha k podpisu nových koncesí především Británii a Rusku, kteří se stali největšími soupeři v regionu Persie, Afghánistánu a ve Střední Asii.

Právě díky britsko-ruskému soupeření se Persie nestala kolonií. Obě velmoci si v průběhu 2. poloviny 19. století vybudovaly silné pozice v různých odvětvích a obchodu a zasahovaly do vnitřní i zahraniční politiky a ekonomiky země.

Nástupce Násero-d-dína Mozaffaro-d-dín se navíc nemohl opřít o schopné vezíry jako jeho otec a musel se spolehnout na zahraniční „poradce“. Myšlenky ruské revoluce a následná rusko-japonská válka s vítězným koncem pro Japonce otevřely revoluční stavidla také v Íránu. Bezprostřední pohnutkou revoluce byla plánovaná finanční reforma, která omezovala moc dvora a obchodníků (a také duchovenstva, tradičně těsně spjatého s bazarem). Počátek revoluce byl úspěšný. Odpůrci šáha pocházely z řad „bazaru“ a šíitského duchovenstva ve spojení s liberálními silami (podobně nesourodá koalice se vytvořila i o 73 let později ve druhé íránské revoluci). Tyto síly prosadily zavedení ústavy a zřízení parlamentu (*Madžles*). Ústava z roku 1906 však byla kompromisem mezi liberálními demokraty a šíitským duchovenstvem. Proto bylo zaručeno, že v madžlesu bude zasedat 5 šíitských duchovních, kteří měli dohlížet na to, zda přijaté zákony nejsou v rozporu s šarií (islámským právem). Určitá část duchovenstva přešla do opozice, protože poukazovala na to, že rozhodnutí parlamentu nejsou v souladu s šarií. Šáh Mohammad Alí, který nastoupil na trůn v roce 1907, provedl za pomoci kozáckých vojsk státní převrat, zrušil všechny reformy a ústavu. V roce 1909 však vypuklo povstání proti šáhovi a revolucionáři prosadili obnovení parlamentu. Protože v něm však chyběly některé klíčové síly (šíitscí duchovní), nebylo možné zformovat účinnou obranu proti zákrokům velmocí. Ztroskotal i pokus o půjčku u Spojených států a roku 1911 byl s pomocí Ruska proveden státní převrat, madžles rozpuštěn a přívrženci revoluce pozatýkáni.

O rok později Velká Británie a carské Rusko žádaly perskou vládu o uznání anglo-ruské smlouvy, podepsané roku 1907, která rozdělovala Persii na ruskou a britskou sféru vlivu. Slabý regent Qádžárovské dynastie Azad al-Molk s touto smlouvou souhlasil.

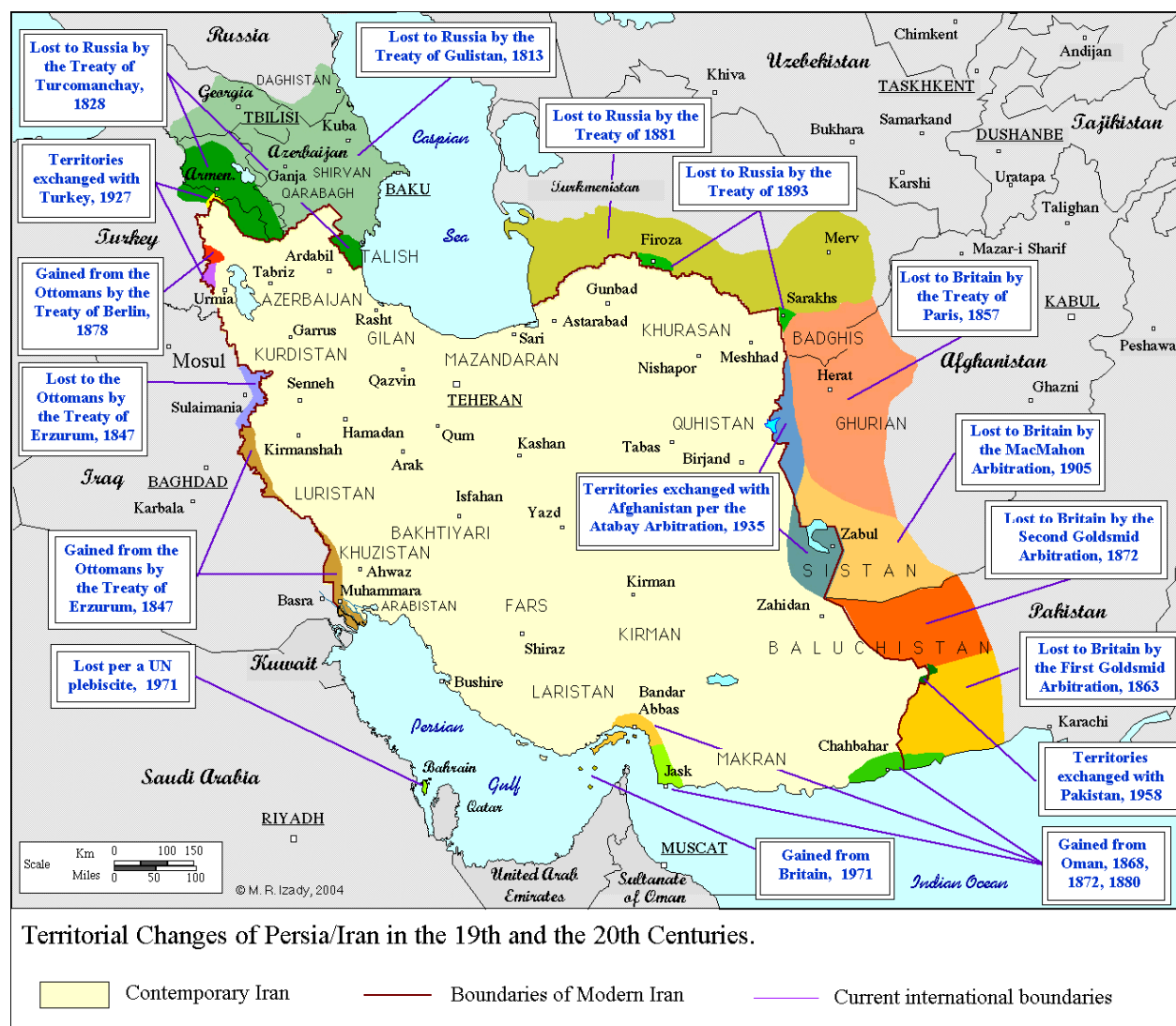
Již předtím, roku 1909, byla založena společnost Anglo-Persian Oil Company, kontrolovaná Velkou Británií, která velmi rychle soustředila v rukou „černé zlato“ – největší bohatství Íránu. Revoluce však znamenala příchod třetí velmoci na perský trh. Podobně jako o něco dříve v Osmanské říši, i v Persii se začalo prosazovat Vilémovské Německo.

První světová válka se Persii nevyhnula, ačkoliv šáh vyhlásil neutralitu. Nebyla však žádná velmoc, která by ji uznala a dodržovala. Persie se stala nárazníkovou zónou mezi Tureckem a Německem na jedné straně a Ruskem a Británií na straně druhé. Íránští nacionalisté vyjadřovali podporu Ústředním Mocnostem ve snaze zabránit ruské a britské rozpínavosti. Britská a ruská vojska obsadila „své“ zóny vlivu. Země byla prakticky v rozkladu, teheránská vláda neměla kromě Teheránu žádnou moc, v provinciích vládli fakticky nezávislí guvernéri. země trpěla přítomností vojsk a zoufalou hospodářskou situací podtrhl hladomor v roce 1918.

O rok později byla podepsána smlouva s Anglií, která uznala samostatnost Persie, ale fakticky pod britskou kontrolou. V zemi vládla anarchie a rozvrat a hrozilo, že se země stane kolonií. Na severu operovaly oddíly Mirzy Kúček Chána, podporovaného ruskými komunisty. Ruští soudruzi však ve svých požadavcích zacházeli příliš daleko (požadovali například ateistickou Persii), což Mirzá Kúček Chána nemohl přijmout a následně byl v roce 1921 zlikvidován. Sovětské Rusko nakonec v roce 1921 uznalo Írán a vzdalo se svých velmocenských ambicí. Ruská vojska se odsunula ze severu země.

Územní ztráty Perské říše a Íránu v 19. a 20. století

Írán za dynastie Pahlaví

Za této situace vnitřního rozkladu a anarchie se moci chopil důstojník íránské kozácké brigády Rezá Šáh podporovaný Brity a 4 letech upevňování moci svrhl definitivně Qádžárovskou dynastii, nechal se korunovat za šáha (1925) a přijal pro svou dynastii jméno Pahlaví, což mělo symbolizovat moc a slávu Sásánovské Persie.

Rezá Šáh zahájil reformy ve stylu Mustafy Kemala Atatürka v Turecku. Zemí proběhla vlna změn, šáh zakázal ženám nošení čadorů, diktoval evropský standart života, snažil se omezovat moc duchovenstva (zakázal například tradiční tryznu na počest emáma Hosejna). Přizval mnoho expertů ze zahraničí, udělil nové koncese na těžbu ropy, s pomocí zahraničních inženýrů vybudoval první železnici v Íránu (tak byla Persie přejmenována roku 1934) z ropných oblastí Perského zálivu do Ázerbajdžánu na pobřeží Kaspického moře. Tato trať za druhé světové války sehrála důležitou zásobovací roli při obraně SSSR. Ve 30. letech stoupal vliv fašistického Německa na záležitosti země. Většina šáhových poradců byla z Německa.

Když vypukla 2. světová válka, přidal se Írán na stranu svého německého spojence. Tím se chtěl Rezá Šáh, podobně jako v 1. světové válce, zbavit ruského a britského vlivu v oblasti.

Znovuobnovení sfér vlivu Velké Británie a SSSR však nezabránil a země byla opět obsazena. Sověti a Britové donutili roku 1941 Rezu Šáha k rezignaci a předání vlády svému dvaadvacetiletému synovi – Mohammad Rezá Chánovi.

Na Teheránské konferenci v roce 1943 sice představitelé velmocí podepsali dohodu o nezávislosti Íránu, to však nebránilo tomu, aby si Sovětský svaz nepodržel svá okupovaná teritoria v Ázerbajdžánu a Kurdistánu, na kterých byly ustanoveny prosovětské ázerbajdžánské, resp. kurdské republiky. Až v roce 1946 se podařilo přesvědčit Stalina, aby se vzdal svých zájmů v Íránu, sovětské vojenské jednotky byly odsunuty a Írán v čele s Mohammad Rezá Chánem se začal orientovat na Západ.

Začátkem 50. let se ujal vedení politiky ministerský předseda dr. Mosaddeq, který prosazoval větší nezávislost země na evropských mocnostech – zrušil například nevýhodnou koncesi s Velkou Británií na těžbu ropy a prosadil zestátnění tohoto klíčového průmyslu. Situace se vyhroutil a roku 1953 byl po pouličních nepokojích dr. Mosaddeq odstraněn. Přesto se podařilo se západními společnostmi vyjednat výhodnější smlouvy o využívání ropného bohatství země.

Írán byl podepsal pakt s Tureckem, Pákistánem a Velkou Británií (později i s Afghánistánem a Irákem) o společné obraně proti SSSR (pakt CENTO), což znamenalo faktické připoutání země k Západu.

V roce 1963 šáh vyhlásil program velkých sociálně–ekonomických reforem, které dostaly název bílá revoluce (*engheláb-e sefid*). Jednalo se především o pozemkovou reformu, privatizaci, volební reformy, emancipace žen, reformy ve zdravotnictví a agrární reformy.

Došlo však ke značné sociální polarizaci, čehož využily síly, které na těchto reformách ztrácely nejvíce – tj. konzervativní bazar a duchovenstvo. V nepokojích se poprvé objevilo v popředí jméno Chomejního.

Šáhova vláda byla represivní, avšak Írán se rychle modernizoval – alespoň v některých odvětvích a některých místech. Bylo sníženo procento ngramotnosti, zlepšena zdravotní péče a byl spuštěn hlavní program industrializace, avšak to vedlo k migraci do měst, další sociální diferenciaci a následně i sociální nespokojenosti obyvatel. Během 70. let postupně rostal nespokojenost různých vrstev obyvatelstva se šáhovým režimem. Odpovědí šáha však byly zvýšené represe a posílení bezpečnostního aparátu, včetně tajných služeb. Roku 1974 se šáh na nátlak USA nepřidal k ropné krizi, což mu vyneslo pohádkové bohatství v podobě petrodolarů. Tok peněz však většinou končil v kapsách několika vybraných, zatímco pádívá inflace pro velkou většinu země znamenala zhoršení jejich životních podmínek. Začaly se ve zvýšené míře objevovat hlasy proti stávajícímu režimu a kritika se soustředila na zjevnou rozmařilost šáhova dvora. Jakmile vedla šáhova politika ke zhoršení životních podmínek lidí, sílící opozice se prosazovala pomocí sabotáží a mohutných pouličních demonstrací, na které šáh odpovídal velice razantně.

Koncem 70. let šáhovy snahy o udržení režimu se stále více stávaly brutálnějšími a proti němu se radikalizovala větší část společnosti. V listopadu 1978 bylo vyhlášeno stanné právo a stovky demonstrantů byly zabity v pouličních bojích v Teheránu. 16. ledna 1979 (dnes národní svátek) odletěl šáh ze země, aby o rok později zemřel v Egyptě.

Islámská revoluce a Ajatolláh Chomejní

Ajatolláh Chomejní, vedoucí představitel šíitského kléru, byl uznán lídrem šáhových oponentů. Tato skupina stejně jako v předchozí revoluci sjednocovala prakticky všechny politické formy od fundamentálních Muslimů až po marxisticky orientované levicové síly.

„Za šáha jsme byli závislou zemí, protože naše záležitosti spravovali poradci. To, co se v této zemi za minulých 50 let uskutečnilo, bylo důsledkem vlivu západní civilizace.“ (Ajatolláh Chomejní)

Mnozí v něm viděli hlavní postavu, který by nahradila šáha a pokračovala v tradici království. Tito royalisté se však velmi mýlili. Charismatický vůdce vyžadoval absolutní loajalitu svých stoupenců a následovníků a neuznával západní demokracii. V exilu rozpracoval ideu obnovení islámského státu v jeho čisté podobě (Velájat-e Faqíh) a po návratu do vlasti tento program začal tvrdě uskutečňovat.

Ajatolláh Chomejní

Ajatolláh Hadží Sajjid Rúholláh Músaví Chomejní se narodil v září 1902 v malé vesnici Chomejn v centrálním Íránu. Pocházel z obchodnické rodiny, odešel ovšem studovat islámskou teologii pod vedením tehdy významného Ajatolláha Há'eri Jazdího, nejprve v Soltanábádu (dnes Arak) a od roku 1922 v Qomu. Proslulost si získal v roce 1963, kdy vystoupil otevřeně proti šáhově bílé revoluci. Jeho zadržení a odsouzení vyvolalo velké demonstrace organizované duchovenstvem, které mu také udělilo nejvyšší duchovní titul „velkého Ajatolláha“ (ajjatolláh-e ozmá). Tím byl zachráněn od trestu smrti. Po další vlně kritiky šáha musel v roce 1964 odejít do emigrace, nejprve do Turecka (Bursa) a od roku 1965 působil v iráckém Nadžafu, kde se věnoval především přednáškové činnosti. Zde také vznikla na základě jeho přednášek koncepce uspořádání islámského státu – Hokumát-e Eslámí. Velájat-e Faqíh (Islámský stát. Vláda soudců), kterou později začal uplatňovat v praxi. V 70. letech se vůdčí osobností radikální islámské opozice a vyzýval otevřeně k násilnému svržení šáha (džihád). Roku 1978 byl iráckými službami vypovězen do Francie, odkud se pašovaly do Íránu na audiokazetách jeho vystoupení, díky nimž jeho popularita silně vzrostla. Často se objevoval i v prestižních západních médiích.

Chomejní se za obrovských ovací vrátil 1. února 1979 do Íránu, oslavován a vítán milióny obyvatel. Jeho řešení revoluce s návratem k islámskému šíitskému universalismu (na druhé straně okořeněného íránským nacionalismem) mu vyneslo podporu velké části obyvatel země. Nahlas pojmenovával nepřátele Íránu a přitom vycházel z islámské tradice, hluboko zakořeněné v každém muslimovi – nepřítel pro něj znamenal euro–americký svět nevěřících, který v Íránu reprezentoval šáh a jeho režim, podporovaný právě západní Evropou a Spojenými státy. Jeho úmyslem bylo vytvoření islámské republiky pod vládou duchovenstva, první opravdový islámský stát od dob chalífů a šel za tímto cílem bez ohledu na překážky.

„V současnosti (1979) neexistuje ani jediná opravdová islámská země, kde by byla uplatňována idea sociální spravedlnosti. Naší úlohou je, abychom se poprvé v moderních dějinách pokusili přiblížit se tomuto ideálu, pokud je to vůbec možné“ (Chomejní)

Avšak skupin, které podporovali šáhovo svržení, bylo velké množství a jejich názory na další vývoj republiky se výrazně lišili. Chomejní začal tvrdě uplatňovat svou představu politického uspořádání podle své knihy *Hokumat-e Eslám. Velájat-e Faqíh* a, podobně jako jiní vůdci revolucí, se začal zbavovat nepřátel. V letech 1980–1982 se radikální šíitské duchovenstvo stalo prakticky jedinou silou, která spravovala zemi. Ve vztahu k zahraničí byly za hlavního nepřítele označeny Spojené státy (velký satan, *šejtán-e bozorg*) a spojenci – západní Evropu a v oblasti Blízkého Východu Izrael. Protiváhou tohoto bloku byl Sovětský svaz (malý satan, *šejtán-e kúček*).

„Všechny úchylky našeho mládí vznikly pod vlivem západní kultury“ (Chomejní)

Nesnažte se dívat na tuto propagandu evropskýma, ale íránskýma očima. „Bezbožná“ kultura Západu podporovala nenáviděného šáha, později Irák – svého nepřítele ve válce. Roku 1988 bylo dokonce sestřeleno osobní íránské letadlo nad Perským zálivem. Byla zde také vzpomínka na dobu, kdy Írán byl začleněn do sféry vlivu velkých mocností bez předchozí dohody s Íránci pomocí nevýhodných smluv. Všechny tyto argumenty, sahající často hluboko

do historie, byly nyní probuzeny a slity v jeden celek, a tímto prostředkem lze vzbudit silnou zaujatost vůči označenému protivníkovi. Z hlediska Íránců se potom nelze divit jejich radikálním protizápadním náladám. Podobná ideologická propaganda fungovala (a svým způsobem funguje i dnes) i v našich podmínkách – stačí si jen vzpomenout na hodiny občanské výchovy a propagandu „prohnilého“ kapitalistického světa.

V říjnu roku 1979 došlo k obsazení velvyslanectví USA tzv. „studenty“ a zadržení 52 rukojmích, kteří byli označení íránskými úřady za špióny) bylo drženo 444 dní. Pokus o jejich vysvobození vysláním zvláštního komanda nevyšel. Tato událost vyvolala krizi na americké politické scéně a prakticky zničila prezidenta Jimmyho Cartera.

Roku 1980 írácký prezident Saddám Husajn po sérii provokativních útoků napadl íránskou provincii Chúzestán, Husajn využil zmatku v zemi a s propagandistickým argumentem, že tato ropná provincie je obývána arabským obyvatelstvem a byla vždy nedílnou součástí Iráku. Využil také ne zcela uzavřeného pohraničního sporného určení hranice na řece Šatt al–Arab (řeka u Perského zálivu, vzniklá spojením Eufratu a Tigridu). Doufal, že snadno ovládne bohaté zásoby ropy a Írán, zmítaný revolucí, nebude mít dost sil na obranu. Ačkoliv byl menší Irák lépe vyzbrojen, síla Íránu tkvěla ve větším počtu obyvatel a nadšení lidí, ochotných položit život za revoluci.

Válka, která si vyžádala stovky tisíc životů, se však držela pouze díky Západu a Sovětskému svazu, kteří do obou zemí prodávaly zbraně. Írán se dostal do konfliktu i s USA, když Američané vyslali do Perského zálivu letadlové lodě a sestřelili civilní letadlo, Írán se naopak pokoušel zaminovávat vstup do Perského zálivu.

Rada Bezpečnosti OSN vyhlásila roku 1987 usnesení číslo 598, kterým vyzvala znepřátelené země k uzavření příměří. Obě země byly v tu dobu již velmi vyčerpané a vleklá hospodářská krize na obou stranách fronty donutila oba protivníky zasednout k jednacímu stolu. Příměří bylo konečně dohodnuto v polovině roku 1988, aniž by jedna nebo druhá strana dosáhla jakýchkoliv výsledků.

Jednou z událostí, která tehdy vzrušila svět v souvislosti s Íránem, byl incident v nejsvatějším městě islámu – Mekce – v roce 1987., kdy 25000 šíitských muslimů z Íránu zablokovalo posvátná místa a na místě zemřelo několik desítek lidí obou náboženských směrů islámu.

Írán po smrti Chomejního

3. června 1989 Ajatolláh Chomejní zemřel. Odkazoval nejisté dědictví zemi, které vládl po jednu dekádu. Po jeho smrti se rozdělila světská a náboženská moc, která byla postavena výše. Předseda Madžlesu (parlamentu) Rafsandžání byl zvolen prezidentem a post, který byl dříve spíše symbolický, se stal nástrojem mocenské politiky. Tento politik, který stál u zrodu Íránsko–írácké války patřil k méně konzervativním. Ve svém funkčním období se mu podařilo normalizovat vztahy se zahraničím a více otevřít zemi světu. Přesto zůstalo mnoho sporných bodů v jednání mezi Západem a Íránem. USA a Evropa obviňovaly Írán z porušování lidských práv a z podpory teroristických organizací v Libanonu. Po vypuknutí druhé války v Zálivu po okupaci Kuvajtu v roce 1991 Írán zachoval přísnou neutralitu. Touto politikou se země se poněkud rehabilitovala v očích západního světa.

Mezitím spokojenost lidí s režimem trvale klesala a přestože mnoho lidí stále věří islámské revoluci, jsou jejími výsledky v praxi zklamání. Přes silnou protizápadní propagandu velká část lidí vzhlíží k bohatství Západu (*gharb*) a touží po změnách. Navíc počátek 90. let byl poznamenán hospodářskou krizí a další vlnou inflace.

Rok 1997 znamenal významný posun v soudobé íránské politice. Poprvé v dějinách si lidé mohli zvolit svého vlastního prezidenta z více kandidátů v relativně svobodných volbách. Prezidentem byl s nečekaně velkou převahou zvolen liberální duchovní Sejjed Mohmmad Chátamí, politik, který je zastáncem větší otevřenosti vůči západnímu světu. Již v minulosti

zastával ve vládě funkci ministra kultury a islámského vedení (jeden z klíčových postů ve vládě), ze které byl právě pro své příliš liberální postoje odvolán. 4. srpna 1997 byl slavnostně inaugurován a byla schválena jeho vláda. Ve svých volebních slibech Chátamí přislíbil větší svobody obyvatelstvu a zahájil vnitřní reformy.

Sejjed Mohammad Chátamí

Narodil se v roce 1942 v Ardakánu (provincie Jazd) v rodině duchovního. Jeho otec, Ajatolláh Rúholláh Chátamí, dosáhl širokého uznání pro svou zbožnost a pokrokové názory.

Vystudoval náboženské vědy v Qomu, poté studoval filosofii na Esfahánské universitě a později na Teheránské universitě. V Qomu pokračoval ve studiu islámského práva a filosofie. Zde také vstoupil výrazněji do politiky.

V roce 1978 byl vybrán do čela Islámského institutu v Hamburgu. V roce 1982 byl odvolán do Íránu do funkce ministra kultury a islámského vedení. Od roku 1992 do svého zvolení prezidentem 23. května 1997 zastával funkci zástupce presidenta a zároveň byl jmenován do funkce Íránské národní knihovny.

Z bibliografie:

Mohammad Chátamí: Islám, dialog a občanská společnost, velvyslanectví Íránské islámské republiky Praha, 2001, překlad doc. PhDr. Eduard Gombár CSc. Výbor z jeho vystoupení a článků k tématu dialogu civilizací.

Z dalších publikací např. Bím-e mowdž (Strach z vlny, 1993), Az donjá-je šahr tá šahr-e donjá (Od městského světa ke světovému městu, 1994).

Za první funkční období se mu podařilo ve vnější politice zlepšit vztahy s mnoha zeměmi, uskutečnit historické schůzky ve Washingtonu a Vatikánu, kde se sešel s papežem, a vyhlásil program tzv. „dialogu civilizací“, avšak na domácí politické scéně je stále mezi dvěma mlýnskými kameny – konzervativním křídlem, které si nepřeje jakékoliv reformy, umírněným křídlem, požadujícím pokračování a prohloubení liberalizace politiky. Jeho neklesající podpora byla vyjádřena v parlamentních volbách na počátku roku 2000, kdy jeho stoupenci zvítězili s drtivou převahou, i ve druhých prezidentských volbách v květnu 2001. Druhé volební období Chátamího však bylo naplněno spíše zvětšující se frustrací z pomalých a často neuskutečnitelných reforem, které byly blokovány konzervativním křídlem parlamentu i politických elit. Společnost, zejména mladší generace požadovala stále více sekularizace života v zemi. Prezident Chatami se tak ocitl mezi mlýnskými kameny konzervativců a vlastních stoupenců. V zahraniční politice Írán podpořil americké akce v Afghánistánu, které ostatně odpovídaly dočasně jeho vlastním zájmům v zemi, a vyjádřil ochotu jednat i o svém jaderném programu v rámci nabídky k bilaterálnímu jednání s USA. Marnost zahraniční politiky prezidenta Chátamího se však projevila zařazením Íránu mezi státy tzv. „osy zla“. Přezíravý postoj Západu k možnostem diaogu s Íránem se potom projevil ambivalentním postojem Íránu k Západu. Írán se nedočkal ze svého pohledu respektu při jednáních se Západem, a tak se začal více starat sám o sebe.

Změna na prezidentském postu v roce 2005, kdy reformisté nebyli schopni prosadit kandidáta s podobně silným mandátem jako byl Chatami vedla ke konečnému souboji dvou kontroverzních osobností. Bývalý prezident Rafsandžání byl pro mnohé Íránce symbolem zkorumpovaného systému 90. let a příslušníkem bohaté klerikální vrstvy (sám byl značným průmyslníkem). Naproti tomu starosta Teheránu Mahmúd Ahmadínežád nebyl přímo duchovním, kladl důraz na populistické sliby pro chudší vrstvy.

Ve skutečnosti však z Ahmadínežádova populismu zbyla spíše ekonomická krize, neschopnost vypořádat se s distribucí základních surovin (zejména se připomíná zavedení přidělového systému na benzín v roce 2007). V roce 2008 klesající ceny ropy potom zavinily

značnou hospodářskou recesi. V zahraniční politice prvního období prezidenta Ahmadínežáda dominovaly kromě jeho kontroverzních výroků o holocaustu především otázky íránského jaderného programu. Na příkladu Severní Koreje se íránské elity mohly přesvědčit, že s nukleárními státy (a zejména nezpochybnitelné regionální velmoci jako je Írán) se musí zacházet jinak, z íránského hlediska „méně koloniálně“. Nehledě k tomu, že největší hrozba pro Írán přichází z neoficiálně jaderného Izraele.

Výrazným střetem potom byly prezidentské volby v roce 2009, kde kulminovala rostoucí propast mezi částí íránského populace a jejich politickými elitami. Krvavě potlačené demonstrace na podporu neúspěšného prezidentského kandidáta Musavího vytvořily v zemi atmosféru apatie k jakýmkoliv politickým událostem. Ukázalo se, že režim nepůjde změnit radikální (demonstrace), ani postupnou cestou (Chatami). Jeho budoucnost závisí.

POLITICKÝ SYSTÉM

Ústava, kterou schválilo referendum z 22.1.1979, je založena na principech Chomejního souboru přednášek *Hokumat-e eslámí. Velájat-e faqíh* (velmi hrubě lze přeložit Islámský stát. Vláda soudců). Doplnky a dodatky v ústavě byly schváleny po smrti Chomejního (referendem z 28. července 1989).

Základní tezí Chomejního koncepce je fakt, že po dobu nepřítomnosti posledního, dvanáctého, imáma Muhammada Abú-l-Qásima, který zmizel za záhadných okolností, jej budou ve vedení šíitské islámské obce zastupovat lidé k tomu nejpočetnější, tj. *faqíhové* (soudci) v čele se zástupcem imáma (*valí* – doslova místodržící), který je vyjádřen konkrétně osobou Zakladatele islámské revoluce (tento titul náležel pouze Chomejnímu) a po něm Vůdcem islámské revoluce (*rahbar-e mo'azzam-e engheláb*) – v současné době ajatolláh Sejjed Alí Chámeneí.

Privilegovanou roli v současném systému hraje duchovenstvo. Počet duchovních v zemi se odhaduje mezi 100–200 tisíc. K elitním vrstvám patří asi 200 představitelů nejvyšších náboženských funkcí (*ajatolláh*), z nichž se vyděluje ještě dalších asi 15 tzv. velkých ajatolláhů (*ajatolláh-e ozmá, ajatolláh-ol- ozmá*). Za nejvyšší duchovní autoritu je potom považován tzv. *mardža'-e taqlíd* (doslova autorita, vzor nebo pramen k napodobování). V 80. letech byl takovou osobností ajatolláh Chomejní. Protože však ajatolláh Chámeneí nepatří mezi velké ajatolláhy, nemá tuto funkci. V současné době jsou za *mardža'-e taqlíd* považováni všichni velcí ajatolláhové. Duchovního vůdce volí 86 členná tzv. Rada Expertů (*Madžles-e chobregán*), složená z 86 šíitských duchovních.

Světským představitelem státu a hlavou výkonné moci je prezident (od roku 1997 Sejjed Mohammad Chátamí, znovuzvolený v roce 2001) volený na 4 roky všeobecným hlasováním z několika kandidátů. Jestliže žádný kandidát nezíská 50% hlasů, postupují dva nejlepší do druhého kola, ve kterém o vítězi rozhodne větší počet hlasů. Prezident může být zvolen maximálně na 2 funkční období po sobě a plní zároveň funkci předsedy vlády.

Zákonodárnou moc má 270 členný Madžles (*madžles-e šúra-je eslámí*, doslova Islámská konzultativní rada), parlament, volený také na 4 roky. Všechny zákony musí být v souladu s islámským zákoníkem (*šaríou*) a islámskou ústavou – na to dohlíží tzv. Rada dohlížitelů (*šúra-je negáhbán*), složená ze 6 náboženských právníků jmenovaných Vůdcem islámské revoluce a 6 světských právníků, jmenovaných prezidentem. Parlament je volen všeobecnými volbami, ale jednotliví kandidáti musí být prověřeni a prokázat loajalitu islámskému státu.

Přestože Írán není z našeho hlediska demokratickou zemí, musím znovu uklidnit všechny turisty směřující do této země. Jako cizinci vám od stávajícího režimu nehrozí prakticky žádné nebezpečí a naopak se k vám budou často hlásit lidé, kteří vám budou chtít vysvětlit politickou situaci v zemi a při této příležitosti stále častěji podrobit kritice islámský režim ajatolláhů. Situace v zemi připomíná trochu východní blok před pádem železné opony. Jsou

lidé, kteří jsou naprosto oddáni revoluci (těch je však stále méně), většina lidí ví, že zdaleka není všechno v pořádku.

Sám prezident Chátamí je často označován za „íránského Gorbačova“, přičemž nebezpečí, že „íránská perestrojka“ může dopadnout podobně jako na přelomu 80. a 90. let v Sovětském svazu, není zažehnáno. Otázkou navíc zůstává, kdo přijde usedne do presidentského křesla v roce 2005. V zemi totiž nadále probíhá vnitropolitický zápas mezi reformistickými a konzervativními proudy, mezi kterými musí Chátamí neustále lavírovat.

(podrobněji o politickém systému Íránu a jeho vývoji v 80. a 90. letech viz Gombár, Eduard: Dramatický půlměsíc. Libye, Írán, Sýrie – režimy v transformaci, Karolinum, Praha, 2001, s. 122–140).

SEZNAM PROVINCIÍ A JEJICH HLAVNÍCH MĚST

Tento seznam může posloužit pro orientaci, kam se vydat jako první, pokud pojedete do odlehlejších provincií, případně jej můžete brát jako tip na výjezd, kam nejezdí vůbec žádní turisté. U některých trochu odlišných uvádím i jejich anglický přepis z perštiny.

Ardabíl – Ardabíl

Bachtarán – Bachtarán (také Kermánšáhán – Kermánšáh)

Bodžerahmad va Kohgiludžeh – Jásúdž (Yasuj)

Bušehr – Bušehr

Čahármahál va Bachtijári – Šahr-e Kord (Chaharmahal va Bakhteyari)

Esfahán – Esfahán

Fárs – Šíráz

Qazvín – Qazvín

Qom – Qom

Gílán – Rašt (Rasht)

Golestán – Gorgán

Hamadán – Hamadán

Hormozgán – Bandar-e Abbás

Chorásán – Mašhad

Chúzestán – Ahváz

Ilam – Ilam (Ilam)

Kermán – Kermán

Kordestán – Sanandadž

Lorestán – Choramábád

Markazí – Arak

Mázándarán – Sári

Semnán – Semnán

Sístán va Balúčestán – Záhedán

Teherán – Teherán

Východní Ázerbajdžán (Ázerbajdžán-e Šarqí) – Tabríz

Jazd – Jazd (Jazd)

Zandžán – Zandžán (Zanjan)

Západní Ázerbajdžán (Ázerbajdžán-e Gharbí) – Orumíje (Orumiyeh)

Převzato z Perry Castañeda Map Collection, University of Austin, Texas

<http://www.lib.utexas.edu/maps/iran.html>

HOSPODÁŘSTVÍ

Bílá revoluce za šáha a obrovské příjmy z ropného průmyslu pomohly rychlému rozvoji ekonomiky a pomohla vytvořit relativně moderní ekonomiku založenou na těžkém průmyslu, na druhé straně ovšem značně závislou na zahraničním kapitálu, technologiích a poradcích. Průmyslový růst byl navíc doprovázen poklesem v zemědělském sektoru, inflací a přílivem obyvatelstva do měst, spojeného se stále hlubšími ekonomickými a sociálními rozdíly.

Proto v důsledku odlivu zahraničního kapitálu po revolučních změnách v roce 1979 ekonomiku těžce postihl. Nová vláda se snažila o větší diverzifikaci ekonomiky a snahou o dosažení soběstačnosti v mnoha oborech. Z mnoha reforem lze považovat za úspěšnou pouze zlepšení zemědělství.

Inflace a nezaměstnanost zůstaly hlavními zdroji nespokojenosti lidí. Ekonomika je navíc postižena americkým embargem, které bylo zavedeno Kongresem v roce 1995 pro údajnou

podporu terorismu ze stany Íránu a Libye (tzv. Iran–Libya Sanctions Act – ILSA). Z hlediska hrubého domácího produktu je Írán řazen mezi rozvojové země.

Ropa a zemní plyn

Írán ovládá třetími největšími prozkoumanými zásobami ropy na světě. Hlavní naleziště se nacházejí u Perského zálivu, potenciální, ale dosud málo prozkouman, zdroje ropy se předpokládají v Kaspickém moři. Dále se v Íránu nechází asi 12,6% světových zásob zemního plynu. Írán je také členem mezinárodního kartelu Organizace zemí vyvážejících ropu (OPEC). Příjmy z exportu strategických surovin, které jsou klíčovou položkou exportu, však poklesly po zavedení amerického embarga.

Zemědělství, lesnictví a rybolov

Zemědělství tvoří asi 1/5 hrubého domácího produktu země. Největší obdělávané plochy jsou na severu a severozápadě země, méně na jihu. Až do Bílé revoluce, která ve svém důsledku znamenala pokles zemědělské výroby, byl Írán v základních potravinářských surovinách soběstačný. V 80. letech však vláda začala se silnou podporou zemědělství, včetně rozvoje tradičních metod (budování vodních tunelů – *qanáty*). Asi 40% zemědělské půdy je zavlažováno.

Nejvýznamější je pěstování obilovin – pšenice, ječmene (zejména v Ázerbajdžánu), rýže. Proslulé je pěstování pistáciových oříšků (provincie Kermán) dále tabák, čaj (zejména u Kaspického moře), slunečnicových semínek, cukrové třtiny nebo kukuřice. Významná je i produkce ovoce – citrusy u Kaspického moře, datle od Perského zálivu. V živočišné výrobě převládá chov ovcí, koz, skotu a drůbeže.

Díky poloze Íránu u dvou moří je také intenzivní rybolov včetně produkce kaviáru, jehož je Írán jedním z největších vývozců.

Průmysl

Zásoby ropy jsou důvodem vysokého podílu petrochemického průmyslu na ekonomice. Hlavní rafinérie jsou prakticky v každém větším městě a hlavní ropné terminály jsou v Chúzestánu u pobřeží Perského zálivu.

Na zemědělskou výrobu (chov ovcí) navazuje textilní průmysl (výroba koberců, zpracování vlny a bavlny z oblasti Esfahánu a hedvábí z Mázándaránu). Export koberců je po ropě druhým nejvýznamějším zdrojem příjmů.

Z dalších druhů průmyslu převládá strojírenství – výroba dopravních zařízení (automobilka Pejškán v Teheránu, závod na výrobu traktorů v Tabrízu) a ocelářský průmysl. Kromě ropy se těží barevné kovy a železná ruda.

Energie

Téměř 90% procent elektrické energie se získává v tepelných elektrárnách. Významné jsou i přehrady, především v pohoří Álbors a na jihozápadě země (známá je například přehrada Amíra Kabíra nedaleko Qaradže). Na jihu země v bušenu se staví jaderná elektrárna, která měla být dalším krokem k diverzifikaci energetického sektoru Íránu. Spojené státy však dosud považují tuto stavbu za další zdroj kritiky Íránu a podezřívají teherán z vojenského využití zařízení. Zařízení na výrobu nukleární bomby jsou však umístěny pravděpodobně okolo města Natanz v centrálním Íránu.

Zahraniční obchod

Děvet desetin íránského exportu tvoří ropa a ropné produkty, díky čemuž má Írán kladnou platební bilanci. Zbytek vývozu připadá na koberce, v menší míře i na potravinářské produkty. Dovoz tvoří především stroje, dopravní zařízení, textil, běžné spotřební zboží a také zbraně.

Největšími obchodními partnery Íránu jsou Japonsko, Spojené arabské emiráty, Německo, Belgie, Francie, Itálie, Velká Británie Nizozemí a Rusko.

Doprava

V zemi je postaveno 167157 km silnic, z nichž je 56% je s pevným povrchem. Odhaduje se, že po nich jezdí okolo 1,5 miliónů aut, z nichž přes 40% jezdí v Teheránu, což způsobuje značné znečištění ovzduší ve městě.

Železniční síť měří přibližně 5100 km a neustále je rozšiřována. K významným úsekům patří spojení Mašhadu a turkmenského Sarachu, čímž se dokončilo přímé železniční spojení z Číny na Blízký východ. Toto spojení je však již několik let nevyužíváno. Prioritou je v současnosti spojení Mašhadu a Perského zálivu a také propojení íránské a pákistánské železniční sítě (trať Bam – Záhedán).

Na pobřeží je několik významných obchodních přístavů – Bandar-e Anzálí a Bandar-e Torkaman u Kaspického moře a Ábádán, Choramšahr, Bandar-e Emám Chomejní a Bandar-e Abbás v Perském zálivu, doplněné o ropný terminál na ostrově Charag a zónou volného obchodu na ostrově Kiš.

Dopravní síť doplňuje 32 letišť, z nichž 9 je s mezinárodním provozem. Od roku 2007 jsou téměř všechny lety odbavovány z nového letiště Imáma Chomejního (<http://www.ikia.ir/>). Některé domácí lety jsou naopak vypravovány ze starého letiště v Mehrábádu.

Nosič šálku, Sakí, Esfahán, 17. století.

Převzato z Kubíčková, Věra :
Persian miniatures. Artia,
Praha 1960

v jiném směru, takže výsledkem je velmi krásný obraz, zejména pro Evropana, neznalého arabské abecedy.

Proslavená je také íránská **miniatura**, která zobrazuje především milenecké páry, lovecké scény nebo panovníky. Perská miniatura vyniká jemným provedením a složitostí. Centrem výroby miniatur je dodnes Esfahán. Za šáha Abbáse byl jejím hlavním představitelem Rezá-je Abbásí. Další vyhlášenou školou byla tabrízská škola, která dosáhla největšího rozkvětu na přelomu 15. a 16. století a je spojena se jménem Behzáda z Herátu (dnešní Afghánistán). Známé jsou také perské iluminace rukopisů (např. Šáhnáme Ferdousího, iluminovaná v Tabrízu)

UMĚNÍ

„Jestliže Írán pozbyl arabským vpádem velké umělecké minulosti, nabyt islámem budoucnosti nesrovnatelně větší. Ba zda se, že právě velikost íránské psyché byla teprve islámem probuzena a povznesena do pravé výše. Umění to dosvědčuje.“ (Jan Rypka, Íránský poutník, str. 374)

Výtvarné umění a užité umění

Důležité místo v umění zaujímá **kaligrafie** s nápisy a úryvky z Koránu, případně názvy Alláh nebo Muhammad. Vyskytují se na látkách, keramice, mozaikách, kachlích a je možné vidět je dodnes v mešitách i na bazarech. Mistři krásného písma byli v islámském světě velmi vážení a říká se, že osmanský sultán Bayazit II. si natolik vážil svého krasopisce, že si pokládal za čest držet mu kalamář. V Íránu se používá především kurzívního písma *nastaliq*. Na mešitách se lze nejčastěji setkat s velkým slavnostním druhem písma – tzv. kúfské písmo. Nápisy byly také často zdobeny různými květinovými, ornamentálními nebo zvířecími motivy nebo jeden nápis byl prokládán jiným,

Keramika je dalším proslaveným uměním. Nádherná ve své prostotě je tzv. Nišáburská keramika, obvykle bílá s nápisy v tmavé barvě.

Velkého rozkvětu dosáhla keramika za Seldžuků, zejména na severovýchodě země – v Chorásánu, Velký rozmach keramiky a mozaiky znamenala i vláda Safíjovců v 16. a 17. století. Esfahánské dlaždice z dob šáha Abbáse, mají typicky modrý podklad, na kterém se objevují složité vzory, zdánlivě nikde nekončící a nezačínající, geometrické obrazce, květinové a zvířecí motivy nebo kaligrafie.

Hrnčířství je známé již od 5 století př. n. l. – ze Šuš nebo Persepolis máme dochovány střepy z nádob, které dokladují již tehdy jedinečnou kvalitu hrnčířství. Byly většinou zdobeny geometrickými, květinovými, případně zvířecími motivy.

Po celém Íránu je možné najít množství **kovotepeckých dílen**, ale ty nejlepší jsou soustředěny opět v Esfahánu.

Opět to bylo zejména Safíjovské období, které dalo íránské kultuře další rozměr v textilní výrobě. Safíjovské hedvábné látky a brokáty byly většinou protkávané zlatem. Samostatnou kapitolou je potom výroba koberců (viz Nákupy – Koberce)

Literatura

Perská literatura, to je především poezie. Žádná próza není pro Íránce tak významná jako krásně znějící verše, které jsou dodnes živé. V tom je velký rozdíl mezi námi a Peršany, kteří své básníky velice ctí a k jejich hrobkám se vydávají lidé z celého Íránu. Navštivte alespoň ty nejvýznamnější a opět budete moci lépe porozumět íránské kultuře. Íránci jsou znalci své poezie a prakticky každý člověk zná dlouhé pasáže nejznámějších básníků zpaměti. U hrobu některého z nich často uvidíte Íránce, který se jen tak zlehka dotýká prsty hrobky a recituje si jen tak pro sebe verše. Rozhovor o literatuře s Peršanem je potom zážitkem sám pro sebe a na většině z nich je vidět velké procítění a hrdost nad svými básníky. Proto je dobré seznámit se alespoň s překlady některých děl perské literatury.

Počátky dochované perské literatury se datují do 6. století př. n. l. a je spojena s prvním zjevením náboženství Zoroastrismem. Jeho prorok – Zarathuštra – sepsal dílo Avesta, které je Biblí vyznavačů zoroastrismu (viz kapitola Jazd). Tato památka je však dochována pouze ve zlmcích.

Podobně málo známe i ze středoperské literatury, která zanikla pod vlivem rozšíření islámu do Persie, zničení Sásánovské říše a nahrazením středoperštiny – tzv. pahlavštiny – arabštinou.

Většina literátů psala poté v arabštině. Největší rozmach zaznamenala poezie. Z perských básníků uveďme alespoň Abú Nuwáse (narozen 756 nebo 762, zemřel 813–815), který se narodil v Ahvázu na jihozápadě Íránu a byl Peršan po matce. Svůj život se snažil prožít velice bouřlivě, pil víno, měl rád ženy, ale i muže a to vše se odráží i jeho tvorbě, která je především pijácká a milostná. Aby si naklonil některé hodnostáře u chalífova dvora v Bagdádu, psal také oslavné chvalozpěvy.

10. století je ve znamení opětovného rozmachu persky psané literatury. Vrchol tvorby je ve Ferdousího Šáhnáme (viz kapitola Tús) a velký rozkvět zažívá perská literatura od 12. století. Jedním z prvních básníků této řady je Omar Chajjám (viz kapitola Nišábur). Nizámí, přestože se narodil v dnešním Ázerbajdžánu, psal persky, ač celý život strávil ve svém rodném městě Gandže a jako „svého“ si jej přivlastňují i Ázerbajdžánci. Proslul zejména eposy, které se vyznačují nádherným jazykem a jemnou, precizní dikcí. Nejvýznamnější eposy jsou spojeny v tzv. Chamse (tj. souboru 5 eposů), z nichž nejvíce vyniká Lajlá ve Madžún (perská a arabská obdoba Romea a Julie) a Haft Pejkar (Sedm osob). S městem Šíráz jsou spojena jména dvou básníků, kteří jsou považováni za největší literární velikány celé perské literatury. Starší Sa'adí (zemřel 1291) i mladší Háfiz (zemřel 1389) jsou mistři klasické perské lyriky. Pokud se nebudete chtít topit v perské poezii hlouběji, přečtěte si alespoň některé z básní těchto dvou

autorů (Více viz kapitola Šíráz). Z pozdějších básníků tohoto „klasického“ období perské literatury je nejvýznamnější Džámí (1414–1492). Jeho stěžejním dílem je soubor vyprávění, povídek, anekdot a mnohých dalších literárních útvarů, která tvoří „veršiky přerývanou prózou s četnými rýmy a asonancemi, způsob to, v němž si libovali básníci Blízkého Východu, jestliže nepsali řečí vázanou“ (Jan Rypka, *Íránský poutník*, str. 366).

Z moderní literatury je nejznámější Sádeq Hedájat (1903–51), přeložený i do češtiny (výbor povídek *Tři kapky krve* a *Slepá sova*), který se zaměřuje na všechny sociální vrstvy, které se ocitají v krajních situacích. Z dalších autorů 20. století, kteří jsou přeloženi do češtiny:

Sádeq Čúbak (1916–) – *Spravedlnost*

Esfandiary, Ferejdun M. – *Občanský průkaz*

Mollá Nasreddín

Mollá Nasreddín (v Turecku Nasreddín Hodža, ve Střední Asii Nasreddín Efendi, v Tádžikistánu vystupuje také jako Mušfíkí, v arabském světě se podobná postavička nazývá Džuhá, mezi Ujgury chodí Salaj Čakkan, Turkmeny zesměšuje Kemine a mezi Krymskými Tatary se nazývá Ahmad Akaj) je legendární postavou orientálních humorných příběhů. Tento mužíček selského rozumu přiváděl často nenadálým řešením svých problémů a zejména ostrovtipem v posměch mnohé soudce, molly, ba i největší vládce islámského světa. Připisují se mu mnohé činy, které vyústily v jeho nesmrtelnost. V evropských podmínkách jim lze přirovnat snad pouze Enšpíglu a podobné postavy vtipných taškám.

Blíže v knize *Tucet tváří Nasreddínových*, Orientální ústav, AV ČR, Praha, 2004, překlad Miloš Mendel.

Vládce

Když výběrčí daní konečně rozebrali veškerý majetek Nasreddína Efendi a on ztratil svůj movitý i nemovitý majetek, sedl na svého osla a odjel k vládci Samarkandu. Přijel k bráně a zabušil na ní. Strážci se jej zeptali :

- Kdo jsi?

- Vládce

Stráž přišla k vládci města i ohlásili mu :

- Přijel vládce!

- Uved'te jej ke mně,- řekl vládce Samarkandu.

Když uviděl skromně oblečeného Nasreddína Efendiho, podivil se :

- Vy jste vládce?

- Už je to tak.

- Ale dovolte se mi zeptat, čeho jste vládce? Vidíte, já vládnu velkému a bohatému městu Samarkand. A vy?

- Osud mi nepřál,- odpověděl Efendi. - Byl jsem vládce knížectví Oranice, ale bylo mi odňato, vládl jsem Viničnému údělu a ztratil jsem jej. Měl jsem zámek Rodný Dům a nepřátelé mi jej sebrali. Vlastnil jsem berany a býky, ale vzali mi je. Zůstal jsem pouze vládcem osla.

Vládce Samarkandu se rozesmál :

- Vládci si musí vzdávat čest.

A poručil, aby se Nasreddína Efendiho starali jako o váženého hosta.

Největší lež

Timur se jednoho dne nudil a zatoužil se trochu zabavit. Svolal všechny své dvořany, přikázal přinést mísu zlatých peněz a vyhlásil :

- Kdo řekne největší lež, dostane toto zlato.

Ale tehdy se zvedl sám veliký muftí, hlava všech duchovních říše a řekl:

Veliký Timure, lež není bohulibé dílo. Kvůli lži usychá jazyk. Lháři jsou strašní hříšníci, kteří se protíví Alláhu. Tak například já jsem již dosáhl vysokého věku, ale má šedivá brada neslyšela, že by má ústa pronesla lež. Zruš tuto nestoudnou hru.

Ale Timur se pouze zasmál .

- Efendi promluv! Začneme u tebe!

- To je zbytečné - odpověděl Efendi - soutěž již skončila.

- Ale proč?

- Dej zlato velikému muftímu.

- Tohle vysvětlíš!

- Největší lež právě řekl sám vážený muftí. Nikdo se s ním již nemůže měřit.

Osel v medrese

Když byl v Samarkandu bazar, osel Nasreddína Efendi šel sám brouzdat po ulicích města a vešel do budovy medresy Tillókórí. Mollové spustili křik, začali jej bít a vyhánět jej.

Když si nakonec Efendi přišel pro svého osla, řekli mu:

- Tvůj osel udělal skandál na svatém místě, takže musíš zaplatit pokutu - deset tenge.

- Kvůli čemu - ohradil se Efendi, - měl jsem chytrého a dobře vychovaného osla. Ale stačilo, aby pobyl hodinu ve vaší učené společnosti a díky vašim modlitbám se proměnil v opravdového chuligána. Ne, vy jste špatní vychovatelé - vy sami mně musíte zaplatit.

Mohou umírat kotle?

Efendi jednoho si jednoho dne vypůjčil od souseda velký kotel a nechal si jej asi dva týdny. Poté jej vrátil i s druhým, menším kotlem.

Vlastník kotle se podívil:

- Odkud se vzal ten menší hrnec?

- Nedivte se, drahý sousede. Váš kotel porodil tento malý, odpověděl Efendi.

Za nějaký čas Efendi znovu poprosil souseda o zapůjčení kotle a ten mu jej velmi ochotně dal.

Efendi jej však dlouho nevracel a soused mu jeho dluh připomenul :

- Milý Efendi, zapomněl jste mi vrátit kotel... Ten malinký bez maminky pláče.

Efendi zkroušeně svěsil hlavu :

- Ale kdepak, nezapomněl jsem, ale musím vám oznámit, smutnou novinu - velký kotel již dávno není mezi živými.

- A co se stalo?

- Umřel, chudák.

- Umřel? Jak mohou kotle umírat, to je prostě směšné, Efendi!

Poslouchejte, sousede, když mohou kotle rodit, tak proč by nemohli umřít? odpověděl bystře Efendi.

Kinematografie

První film byl natočen ve 30. letech (*Dochtár-e Lór*, Lorská dívka) a v současné době produkce íránské kinematografie je velmi široká od bezduchých kriminálních filmů, se kterými se zřejmě setkáte při cestě nějakým autobusem, až po velice kvalitní filmy, které sbírají ceny na festivalech po celém světě, včetně těch nejslavnějších (Cannes, Berlín).

Na jaře 2000 uvedla Česká televize výběr 5 íránských filmů v češtině a čas od času uspořádá íránské velvyslanectví v Praze nebo Česko-íránská společnost (www.iran-euweb.cz) promítání současných filmů. Íránské filmy se také pravidelně objevují na filmové přehlídce Febiofest (www.febiofest.cz) nebo na Karlovarském filmovém festivalu (www.iffkv.cz). K neznámějším současným íránským režisérům patří např. Abbás Kijarostámí, Mohsen Machmalbaf, Dárjuš Mehrdžují, Babak Pajjámí

Některé z významných filmů:

Chut' třetí (*tam'-e gílás*), režie Abbás Kijarostámí. Film získal zlatou palmu v roce 1997 na festivalu v Cannes.

Gabbeh (*gabbeh*), režie Mohsen Machmalbaf. Příběh o staletém kaškajském koberci (*gabbeh*) a kočovné dívce stejného jména.

Cyklista (*bajsiklmen*), režie Mohsen Machmalbaf. Příběh afghánského uprchlíka, bývalého reprezentanta Afghánistánu, který uzavře sázku, že vydrží 5 dní jezdit na kole. Ukazuje na vztah mezi Íránci a Afghánci v současném Íránu, které jsou podobné jako např. náš vztah k Ukrajincům.

Pod olivovníkem (*zír-e deracht-e zejtún*), režie Abbás Kijarostámí. Příběh o filmovém štábu, který přijíždí do Gílánu natáčet film a o vztazích, které se vytvoří mezi vesničany a filmovým štábe z města. Ukazuje velmi dobře venkovskou populaci severního Íránu.

Všechny výše uvedené filmy byly promítány v České televizi.

Tabule (*tacht-e sijah*, **The Blackboard**), Samira Machmalbaf (dcera otce Mohsena Machmalbafa). Příběh venkovských učitelů, kteří se toulají z vesnice do vesnice v pohraničí Afghánistánu s černými tabulemi na zádech a snaží se učit tam, kde není žádný zájem ani ze strany rodičů, ani ze strany samotných dětí, které se často zabývají pašováním. Nakonec se přece jen najde jeden člověk, který se chce něco naučit.

Ještě jeden den (*jek rúz-e bištar*, *One more day*), režie Babak Pajjámí. Příběh dvou lidí, kteří se potkávají denně brzy ráno na autobusové zastávce. Oba se rozhodují řešit pocit své osamělosti. Film získal ocenění za režii na festivalu v Benátkách v září roce 2001.

Dárjuš Mehrdžují – Lejla (*Leila*)

Bahman Farmanara: Vůně jasmínu (*bú-je káfúr*)

Madžíd Madžídí: Děti nebes, Barva Boha (*rang-e chodá*)

Marjam Šaríjar: Dcera slunce (*dochtar-e šams*)

Pro informace o dalších filmech posledních let, režisérech, cenách, které íránské filmy v posledních letech obdržely je možné najít na stránce Farabi Film foundation <http://www.fcf-ir.com/>

ARCHITEKTURA

Nejstarší architektonické památky jsou asi 4500 let staré a představují kultury staré Mezopotámie. Jednou z nejvýznamnějších památek na toto období je unikátní zikkurat v Čogha Zanbíl, naleziště Ekbatana v Hamadánu).

Další významnější památky se dochovaly z Achajmenovské éry (558–330 př. n. l.). Nejdůležitějším místem tohoto období je bezesporu bývalé sídlo Achajmenovců Persepolis, dále naleziště v Šuš, Pasargád a Naqš-e Rostam a mnoho dalších míst po celém Íránu. Architektura tohoto období přejímala prvky z Egypta, Iónského Řecka a Mezopotámie. Toto období skončilo tažením Alexandra Makedonského, s nímž se šířila helénistická kultura. Památek v helénistickém stylu se však opět dochovalo pouze velmi málo – v Kangaváru (asi 100 km od Hamadánu) lze spatřit chrám bohyně Artemis.

Ze Sásánovského období známe některá místa, kde hořely posvátné ohně – jeden ze tří nejdůležitějších – Královský – se nachází na místě nazvaném Tacht-e Solejmán v západním Íránu. Zoroastrovci pohřbívali do tzv. Věží mlčení, nejznámější z nich se nacházejí v Jazdu.

Po dobytí Íránu Arabové se Íránci díky své kulturní převaze rychle dostali do vlivných úřadů v Bagdádu a ovlivňovali místní architekturu a kulturu. V Íránu nastala výstavba prvních mešit a jiných náboženských budov. Většina z nich však byla zničena za vpádu Mongolů. Nejstarší stojící mešita se nachází v Na'ínu mezi Esfahánem a Jazdem s vynikající štukovou výzdobou, která patří do tzv. období Bújovců, místních vládců, kteří ovládali Írán v 10. a 11. století. Na severovýchodě země zasahovala do íránské provincie Chorásán Sámánovská říše, jejímiž středisky byly kromě Samarkandu, Buchary v dnešním Uzbekistánu také Nišábur nebo Tús. Z mála dochovaných staveb je Gonbád-e Kávus v okolí Gorgánu, která byla mauzoleem a zejména politickou demonstrací jednoho z místních vládců, u kterého žil po jistou dobu i Avicenna (Abú Alí ibn Síná) a zde začal také své stěžejní dílo – Kánon lékařství. V samotném Nišáburu se dochovaly pouze některé reliéfy.

V 11. století se vlády v Íránu zmocnili Seldžukové tureckého původu a jejich mešity dostávají tvar, který se prakticky používá dodnes – ve středu mešity je dvůr s arkádami a ívány (velká klenutá síň s otevřeným obloukem do dvora). Hlavní prostor je zastřešen kopulí. Z dochovaných mešit je nejkrásnější učebnicí v tomto smyslu Masdžed-e Džame'e (Páteční mešita) v Esfahánu. Seldžukovská architektura se vyznačuje velkou dekorativností – štukové reliéfy, které vyplňují prakticky každý sloup v mešitách.

První polovina 13. století je ve znamení vpádu Mongolů, kteří si zvolili za své hlavní město Tabríz. Z jeho architektury se dochovala pouze zčásti Ali Šáhova mešita. Ílchánovská architektura prohlubuje seldžukovské umění a dospívá k větší vertikalitě. Z tohoto období se v architektuře dochovaly tzv. stalaktitové konstrukce (niky s bohatou plastickou dekorací ve tvaru krápníků). Z této doby také známe první dochovaná mauzolea světců – tzv. Emámzade. Další vpád zažil Írán o 150 let později – Tamerlán (Timur) dobyl ílchánovskou říši a v architektuře tím začíná období, které se nazývá timurovské. Přestože většina památek leží ve Střední Asii, najdeme jeho stopy i v Íránu – např. mešity v Jazdu nebo Kermánu.

Vrcholem dochované architektury v Íránu je zřejmě období safíjovské a pravým muzeem je hlavní město šáha Abbáse Velikého – Esfahán. Toto město je výsledkem ojedinělé plánovité výstavby, která má v islámském světě pouze málo analogií.

Mešita

Mešita je základní kultovní stavba islámu. Slouží však nejenom k modlitbám, ale i ke schůzkám, vyučování nebo rozjímání. Není tedy výjimkou potkat v mešitě například učícího se studenta.

Perský název masdžed je odvozen od arabského slova sadžada, který znamená rituální úklon při modlitbě (doslova místo, kde se padá na kolena před Bohem).

Uspořádání modlitby je odvozeno od Muhammadova domu v medině, který tvořilo nádvoří na jedné straně zastřešené. První místo, kam návštěvník mešity obvykle přijde je venkovní **dvůr** (*sahn*). Zde je většinou voda, určená k rituálnímu omytí rukou, nohou, obličeje, úst, nosu a hlavy. V íránských mešitách je většinou tento dvůr obklopen čtyřmi výklenky, *ívány*, z nichž jeden vede do hlavního zastřešeného prostoru. V menších mešitách nebo v severnějších oblastech tento dvůr často chybí (taková je i například mešita v Brně).

Vnitřní, modlitební, část mešity je v Íránu obvykle zakryta kopulí, většinou v modré nebo tyrkysové barvě s bohatým zdobením. **Interiér** je místo, kde se provádí modlitba, a proto musí zůstat v čistotě. Z tohoto důvodu je vnitřek mešity pokryt modlitebními koberci a nelze zde chodit v botách. Vnitřní prostor mešity je rozdělen na mužskou a ženskou část tak, aby se obě pohlaví navzájem nerušila při modlitbě. Ve větších mešitách existují dokonce pro muže a ženy oddělené vchody. Ženská část bývá obvykle buď zadní část mešity, v horním patře, výjimečně potom paralelně s mužskou částí, vždy je však oddělená stěnou nebo jinou přepážkou.

V centrálních mešitách, které byly navštěvovány významnými osobnostmi, byl pro ně vybudován zvláštní oddělený prostor – tzv. *maqsúra*.

Při modlitbě musí být každý muslim obrácen ve směru k Mekce. Tento směr se nazývá qibla a v příslušné stěně mešity ukazuje tento směr výklenek – mihráb. Po pravé *mihrábu* bývá vyvýšená kazatelna – tzv. minbar, odkud se v pátek pronáší sváteční promluva – *chutba*, kterou pronáší většinou kvalifikovaná osoba – náboženský činitel nebo imám mešity. Takový řečník se potom nazývá *chatíb*. Vzorem byl stolec, na kterém seděl a promlouval k věřícím Muhammad.

Aby byl dodržen správný rytmus při společné modlitbě, stojí před ostatními muslimy imám, který tuto společnou modlitbu řídí. Ve veškerých mešitách, kde by na imáma nebylo vidět, je postaveno vyvýšené místo, tzv. *dakka*. K dalšímu vybavení interiéru mešity patří zvláštní podložka pod Korán ve tvaru V nebo X – *kursí*.

K mešitě patří i **minaret**, místo odkud se vyzývá muezzin k modlitbě (tzv. *azzán*, viz kapitola islám). V Íránu vyrůstají často minarety párově z hlavního nebo vstupního ívánu. Dvojitý minaret je typický pro muslimský východ.

NÁBOŽENSTVÍ

Jen těžko lze jet do států Blízkého Východu a nevědět nic o islámu. Nejen proto, že je hlavním náboženstvím regionu. Přestože v některých oblastech (jedná se zejména o města) staré tradice padají, Mohamedův odkaz je stále tím, co hýbe celou společností. Není možné v krátkosti postihnout všechny aspekty této víry, proto je dobré před odjezdem seznámit se alespoň se základní literaturou o této problematice z pera českých orientalistů a islamistů (prof. Kropáček, Luboš, dr. Müller Zdeněk, doc. Mendel, Miloš).

Historie islámu:

Islám vznikl v první polovině 7. století podle evropského kalendáře. Založil jej prorok **Muhammad**, narozený okolo roku 570 v **Mekce**. Asi roku 610 se mu dostalo prvního zjevení. Svá vidění přednášel na shromážděních svých, zpočátku nepočetných, stoupenců. Jeho kázání se stala trnem v oku bohatému mekkánskému rodu Kurajšovců – byl proto označován za čaroděje, blázna a podvodníka. Roku 622 dostal nabídku od znesvářených kmenů ve městě Jathrib (dnešní Medína), aby nastolil v jejich městě pořádek. Muhammad jejich nabídku přijal za slib, že přijmou jeho učení. Toto přesídlení (*hidžra*) se také stalo začátkem pozdějšího arabského i současného íránského kalendáře. V Medíně se počet jeho stoupenců zvýšil natolik, že mohl otevřeně napadat mekkánské karavany a po několika letech bojů s Mekkánci a podrobení dalších arabských i židovských kmenů na Arabském poloostrově se s představiteli

v Mekce roku 628 dohodl, že mu zde umožněna tzv. malá pout' (‘umra) ke Ka’bě. Během této a další poutě o rok později se k nim přidalo mnoho mekkánských obyvatel a roku 630 Mekka definitivně kapitulovala. Muhammad zničil všechny modly v Ka’bě a posvátný okrsek kolem ní učinil středem islámu. Když roku 632 Muhammad umíral, měl v rukou prakticky celou Arábii.

Po jeho smrti začala vláda tzv. čtyř pravověrných chalífů, volených „náměstků“ Proroka. Prvním z nich byl **Abú Bakr**, který rychle rozšiřoval nové náboženství po Blízkém Východu. Roku 634 již ovládal celou Arábii, Egypt, Sýrii a Irák a jeho následovník Umar dovedl islám do dnešního Afghánistánu a Iránu. Byla obsazena také svatá místa křesťanů a Židů. Muslimové však na dobytých územích ponechali svobodu vyznání pro tzv. *ahl al-kitáb* (doslova „lidé knihy“), tedy dvou dalších velkých monoteistických náboženství.

Významným chalífou byl Uthmán (644–656), který provedl kanonickou redakci Koránu a ustanovil tak jeho dnešní podobu

V dalším období muslimové postupně dobyli, Blízký Východ Střední Asii, Severní Afriku, Španělsko a Sicílii (jejich postup v Evropě byl zastaven až roku 732 v bitvě u Poitiers ve střední Francii).

Největšího rozkvětu dosáhla islámská věda a kultura v 10–12. století, kdy bylo nové náboženství rozšířeno na ohromném území od severu Španělska, do západní Číny.

Islámské učení:

Islám je založen na viděních a kázáních **Proroka Muhammada**, které jsou zapsány v **Koránu**, základním právním a náboženském pramenu islámu. Je rozdělen do 114 zpěvů neboli **súr**. Při čtení lze poznat, že islám vychází z židovských i křesťanských tradic – muslimové uznávají všechny starozákonní proroky – od Adama a Abraháma (jeho syn Ismail je považován za praotce Arabů tak jako je Izák považován za praotce Židů) po Ježíše jako posledního proroka před Muhammadem. Muhammad čerpal ze Starého a Nového zákona, přestože je znal pouze mlhavě a z doslechu a sám neuměl údajně ani číst a psát.

Kromě Koránu jsou dalším zdrojem chování a jednání každého muslima tzv. **hadíthy** (nazývané též sunna – tradice, přičemž šíité a další sekty mají vlastní nebo upravené sbírky tradic), neboli sbírky činů a výroků Muhammada, které jsou zapsány v několika sbírkách, z nichž některé jsou považovány za tzv. kanonické a jsou dodnes uznávány po celém islámském světě a často používány v obecné mluvě nebo v novinách.

Na základě Koránu a sunny, pomocí analogií s těmito zdroji a na základě shody věhlasných islámských právních autorit vznikl soubor **islámského práva** (šaría), které postihuje vztah muslima k Bohu, k ostatním členům náboženské obce (‘ummy) a k nemuslimům. Islámské právo postihuje prakticky všechny aspekty života jednotlivce (rodinné, trestní, dědické aj.).

Ve vztahu k nemuslimům rozlišují nemuslimové tzv. lid Knihy (*ahl al-kitáb*), což jsou Židé a křesťané, kterým sice Bůh dal knihu (Židům 5 Mojžíšových knih a křesťanům 4 evangelia), ale pozdější vývoj je od správného náboženského života odtrhl, a příslušníky ostatních náboženství.

Pět sloupů islámu:

Basmala – *bismilláhi rahmáni rahím* („Ve jménu Boha milosrdného slitovného“)

Převzato ze stránky :
<http://www.islamicart.com/main/calligraphy/styles/naskh.html>

Alláhu akbar, Alláhu akbar, Alláhu akbar, Alláhu akbar
Ašhadu an, lá illáha illá 'lláh, ašhadu an, lá illáha illá 'lláh
Ašhadu anna Muhammadan rasúlu 'lláh, ašhadu anna Muhammadan rasúlu 'lláh
Hajjá 'ala as-salát, hajjá 'ala as-salát
Hajjá 'ala al-faláh, hajjá 'ala al-faláh
Alláhu akbar, alláhu akbar
Lá illáha illá 'lláh

Bůh je veliký
Vyznávám, že není boha kromě Boha
Vyznávám, že Muhammad je Posel Boží
Vzhůru k modlitbě!
Vzhůru k blahodárnému činu!
Bůh je veliký
Není boha kromě Boha.

(Citováno podle Kropáček, L.: *Duchovní cesty islámu*, Praha, 1993, s. 98)

Vyznání víry (šaháda): uznání jediného Boha a jeho Proroka Muhammada: „Není Boha kromě Alláha a Mohamed je jeho Prorok“ – („lá iláhu ilá alláh va muhamadun rasúlilláh“). Šiité dodávají „a Alí je Zástupce Boží“ („wa alíjun walíjulláh“).

Modlitba (salát): Pětkrát denně se ze všech minaretů ozývá volání *muezzinů* (*azzán*), které zvou věřící do mešity k modlitbám.

Poprvé se muslim modlí za úsvitu, podruhé v době, kdy je slunce v zenitu dne. Následuje odpolední modlitba, která se odehrává přesně mezi polední a večerní. Poslední dvě modlitby se odehrávají těsně po západu slunce, resp. asi dvě hodiny po setmění. Čas modlitby je přesně vypočítaný podle aktuální polohy slunce na příslušném místě. Rozpis časů modliteb v mnoha městech světa (vč. Prahy) je možné najít například na internetové stránce: <http://islamicity.com/PrayerTimes/>. Na stránkách www.guidedways.com si lze stáhnout zdarma základní verzi programu Prayer Times pro určení modlitebních časů, arabského kalendáře pro aktuální den pro většinu muslimských zemí (v Íránu lze nastavit Šíráz a Teherán).

Před každou modlitbou je třeba vykonat rituální omytí rukou, nohou a obličeje. V oblastech, kde je vody nedostatek, lze vodu nahradit pískem nebo suchou zemí. To symbolizuje připravenost člověka po očistě těla vykonat i očistu ducha. Zachování čistoty je také důvodem, proč je nutno si při každém vstupu do mešity sundat si boty.

Muslim se poté obrátí ve směru k Mekce (qibla). Směr mu určuje v každé mešitě modlitební výklenek mihráb.

Vlastní modlitba je výrazem harmonie tělesných a pohybů a duchovního obsahu. Každá modlitba je provázena přesně stanovenými pohyby a doprovázena přednesem některé súry Koránu, ve které nechybí tzv. Fátíha (1. súra Koránu, tzv. Otvíratelka). Každá modlitba se skládá s několika přesně stanovených úkonů, které musí podle doby modlitby věřící vykonat. Šíité používají navíc ještě tzv. *mohr*, malý kamínek (nejlépe z hlíny z Mekky), kterého se při modlitbě muslim dotýká.

V době modlitby je muslim ve stavu zasvěcení (*ihrám*) a pokud je z tohoto stavu vytržen nebo rozptýlen, je modlitba neplatná. Proto je velmi neslušné vyrušit někoho z modlitby (např. chozením těsně před nimi). Proto jsou také v mešitách oddělené sektory pro muže a ženy tak, aby modlitba nebyla rozptylována pohledem na opačné pohlaví.

Nejdůležitější je páteční modlitba, kdy by se měl muslim modlit v mešitě a vyslechnout kázání (*chutba*) od kazatele (*chatíb*).

Fátíha:

Bismillāhi r-raḥmāni r-raḥīm

Al ḥamdu lillāhi rabbi l-'ālamīn

Ar raḥmāni r-raḥīm

Māliki yawmi d-dīn

Ijjāka na'budu wa ijjāka nasta'in

Ihdinā ṣ-ṣirāṭ al-mustaqīm

Ṣirāṭ al-laḏīna an'amta 'alayhim ḡayril maḡḏūbi 'alayhim walāḏ ḏāllīn

–/1 Ve jménu Boha milosrdného slitovného.

1/2 Chvála Bohu, Pánu lidstva veškerého,

2/3 milosrdnému, slitovnému,

3/4 vládci dne soudného!

4/5 Tebe uctíváme a Tebe o pomoc žádáme,

5/6 veď nás stezkou přímou,

6/7 stezkou těch, jež zahrnuš milostí Svou,

7 ne těch, na něž jsi rozhněván, ani těch, kdo v bludu jsou!

(citováno podle Hrbek, I.: Korán. Praha, 1991, s. 107)

Almužna (vakát): Každý muslim je povinen, pokud na to má prostředky obětovat část svého ročního výdělku na chudé. Nejčastěji je taková almužna dávana v době náboženských svátků nebo při usmíření nějakého hříchu.

Post (sawm): Devátý měsíc islámského kalendáře je ramadán, měsíc, během něhož se muslim musí vzdát všech světských radovánek, včetně jídla, pití nebo kouření, od východu do západu slunce. V tomto měsíci byly také lidem prostřednictvím Proroka Muhammada seslány první súry Koránu.

Každý Ramadán je ukončen „svátkem ukončení půstu *Id al-Fitr*, který je jedním z nejdůležitějších svátků islámského kalendáře – slaví se obvykle 2–3 dny a lidé si navzájem dávají dárky.

„2:183 Vy, kteří věříte, předepsán vám jest půst, tak jako byl již předepsán těm, kdož před vámi byli – snad budete bohabojní!

2:184 Postěte se jen po určený počet dní! Ten z vás, kdo je nemocen anebo na cestách, nechť postí se stejný počet dní později. Ti, kdož mohou se postit, však nečiní tak, ti nechť se vykoupí nakrmením jednoho chudého. Kdo však učiní více dobrého, bude to přičteno k jeho dobru. A

půst je pro vás lepší– jste–li rozumní.“ (Korán, překlad a poznámky Ivan Hrbek, Praha, Odeon, 1972, súra Krávy, verše 183–184, str. 464).

Pout' (hadždž): Alespoň jednou za život by měl muslim podle Koránu vykonat pout' do Mekky, nejposvátnějšího místa islámu, kde je ve svatyni **Ka'aba** uložen posvátný kámen, zřejmě kousek meteoritu, který má svůj původ ještě v animistických vírách předislámského období. Saudskou Arábii tak navštíví ročně až 2 miliony poutníků. Tyto poutě se konají během měsíce **Zúl Hidždža**, posledního měsíce muslimského kalendáře.

Celá pout' je opět rozčleněna do jednotlivých dnů, ve kterých je nutno provést přesně stanovené úkony (kamenování d'ábla, stání – *wuk'úf* aj.)

Nejprve je nutno sedmkrát obejít svatyni Ka'abu, přičemž je snahou každého muslima se dotknout posvátného kamene, a vykonat sedmkrát běh mezi Velkou mešitou a studnou Zemzam, které má připomínat utrpení Hagar, která hledala v poušti vodu pro svého syna Izáka. Tyto atributy náleží k tzv. malé pouti (*'umry*), kterou je možné vykonat kdykoliv v průběhu roku.

7. dne měsíce *zúl hidždža* je obvykle kázání ve Velké mešitě. Další den se poutníci přesunují do údolí Miná, několik kilometrů od Mekky. 9. *zúl hidždža* poutníci provádějí fyzické náročný obřad tzv. stání (*wukúf*), kdy stojí po odpolední modlitbě do západu slunce na planině 'Arafát. Vrcholem je 10. den poutního měsíce, který se slaví jako největší svátek po celém islámském světě (*'id al–kabír*, *'id al–adhá*, *kurban bajram*). Toho dne ráno poutníci tzv. kamenují d'ábla v údolí Miná (házejí sedm kamenů na jednu ze tří připravených hromad) – obřad připomíná Abraháma, který kdysi kameny zahnal d'ábla. Ve stejný den muslimové po celém světě obětují ovci nebo jiné zvíře. V tento den je ozvlášť bohužel rozdat maso chudým a potřebným.

Člověk, který vykoná náboženskou pout' do Mekky má právo používat přídomek „*hadždží*“. Nemuslimům je však vstup do Mekky přísně zakázán, nad posvátným okrskem dokonce nesmí přelétat ani letadla.

„2:196 Konejte pečlivě pout' i malou pout' kvůli Bohu! Je–li vám v tom zabráněno, tedy se vykupte tím, co je pro vás snadné jako oběť!

2:197 Pout' budiž konána v měsících známých. Ten, kdo se zavázal vykonat v nich pout' nechť se zdržuje žen, prostopášností a hádek během pouti! Ať cokoliv dobrého učiníte, Bůh se o tom dozví;...“

(Korán, překlad a poznámky Ivan Hrbek, Praha, Odeon, 1972, súra Krávy, verše, s. 466)

Dalšími posvátnými místy pro muslimy jsou např. Kajrován (Kairouan) v Tunisku, Jeruzalém v Izraeli, Mulaj Idrís (Moulay Idris) v Maroku, případně hrobky emámů a příslušníků jejich rodin pro šíity (Mašhad, Qom v Iránu, Karbalá v Iráku a některá další místa zejména v Iráku a Iránu), nicméně podle ortodoxní víry není pout' na tato místa srovnatelná s poutí do Mekky a jejich místo je spíše v lidovém islámu.

Sekty:

Islám se po Mohamedově smrti začal postupně názorově lišit. Základním proudem islámu je **sunnitský**, který je vyznává většina muslimů.

Nejvýznamnější sektou je **ší'a** (šia), která je vyznávána zejména v Iránu, Iráku, Bahrajnu, Ázerbajdžánu a v některých dalších oblastech. Šíité uznávají jako nástupce Mohameda pouze chalífu Alího. Podrobněji o této sektě viz zvláštní kapitola.

Jiným proudem, který se uchoval pouze na některých místech je tzv. *cháridža*, která neuznala volbu chalífů z nástupců Prorokova rodu a prohlásila, že chalífou může být zvolen kterýkoliv člen obce (*cháridžovci* se udrželi zejména v dnešním Jemenu či Tunisku).

Dalšími sektami jsou např. v Libanonu a severním Izraeli Drúzové. v Turecku a v Sýrii Alavité, kteří přešli z křesťanství do islámu učením o Svaté Trojici a mnoho dalších. Každá sekta se navíc dělí na mnoho dalších odnoží a podsekt.

„*Abdullah b. Umar vypráví, že Prorok řekl: „Mému lidu se stane totéž, co Izraelským. Ti se rozdělili na sedmdesát dvě sekty a můj lid se rozdělí na sedmdesát tři. Všechny půjdou do pekla mimo jedinou.“ Druhé se zeptali: „Kterou Proroku?“ Právil: „Náboženství, jež vyznávám já a moji druzi.“* (hadíth, citováno podle Kropáček, L.: Duchovní cesty islámu. Praha, s. 177).

Kromě toho fungují tzv. mystické řády (taríqy), společenství, která často zdůrazňují hluboký prožitek při kontaktu s Bohem a dosahují jej askezí, tancem (např. mevlevíjové v Turecku s centrem v Konyi). A jinými prostředky.

Šía:

Írán je jednou z muslimských zemí, ve které převládá šíitský islám. Šíitský islám se oddělil již v raném islámském věku. Po smrti Muhammada se oddělila skupina přívrženců Alího, Muhammadova zetě a bratrance, kteří neuznali volbu Abú Bakra chalífou a tvrdili, že Alí je nejbližší mužský příbuzný Proroka (On sám nezanechal mužského potomka). Alí se však dočkal chalífského titulu až roku 656 a o 5 let později byl zavražděn. Po jeho smrti se vlády ujali jako sunnitští chalífové Ummájovci se sídlem v Damašku a příznivci Alího se postavili na odpor – za právoplatné nástupce Alího považovali jeho synové. Nejstarší syn Hasan se chalífátu zřekl a mladší Hosejn byl zabit, když vytáhl v čele vojsk proti Ummajovcům. V den jeho smrti u Karbalá (10. muharram) drží šíité tryznu. Šíité neuznali Ummajovce za právoplatné chalífy a vytvořili směr, kdy za jediného zástupce Proroka byl považován přímý potomek Alího. Šíité se nejprve nazývali *šía Alí* – tedy Strana Alího, později se vžil pojem pouze pojem Šía.

Postupně se od hlavního proudu oddělilo množství sekt. Nejvýznamnější je tzv. šía čtyř emámů (tzv. Zajdovci, *zajdíja*, odvozená od vnuka Hosejna), jejíž stoupenci se dnes vyskytují převážně v Jemenu (od 10. století do převratu v roce 1962 zde také vládla dynastie Zajdovců). Pro středověké dějiny Íránu je důležitá sekta sedmi imámů, tzv. *isma'ílíja*, která se odvozuje od syna šestého z imámů Dža'fara as-Sádíqa (viz kapitola Jazd) Isma'íla. Prosadila se nejprve ve východní Arábii (sekta *qarmatů*), později dosáhli isma'ílité velkého rozmachu jako celá vládnoucí dynastie v Egyptě 10.–12. století (Fátimovci) a v Íránu získala největší proslulost isma'ílitická sekta asasinů (*háššášíjún*). Dnes jsou isma'ílité rozšířeni především v Indii, Pákistánu, ve východní Africe nebo v tádžickém Pamíru. Blíže k asasinům viz kapitola Alamut.

Hlavním proudem, a od doby vlády Safíjovců (konec 15. století) také v Íránu oficiálním náboženstvím, byla tzv. šía dvanácti emámů (*ithná' ašaríja*), která uznává 12 emámů, z nichž poslední Muhammad Abú-l-Qásim záhadně zmizel a čeká se na jeho příchod. Jednoho dne se tento Emám vrátí jako al-Mahdí a zavede spravedlnost a mír na zemi. Dokud se nevrátí poslední Emám zpět na zem, je možné ustanovit jeho zástupce (*vakíl*), což byl jedním ze základů Chomejního učení – viz kapitolu Politický systém.

Poutě k hrobům Emámů a jejich rodinným příslušníkům se staly důležitým znakem lidového islámu. Dnes patří k nejvíce navštěvovaným hrob Emáma Rezy v Mašhadu a jeho dcery Fáteme v Qomu. Nejdůležitější svatá místa jsou však v Iráku – v Nadžafu je pohřben Alí a do Kerbelá směřují poutníci ke hrobce Hosejna. Významným poutním místem je také Samarrá v Iráku, město spojené s posledními dvěma imámy (Hasan al-Askarí a Muhammad Abú-l-Qásim, který zde za záhadných okolností zmizel).

Ostatní náboženství:

Kromě šíitského islámu je menšinově zastoupen také sunnitský islám. Funguje také křesťanská církev, nejčastěji arménská. Nejvýznamnější centra křesťanů v Íránu jsou v provincii Ázerbajdžán na západě země a v Teheránu. Dále existují menšiny ortodoxní církve, Židé, zoroastrovci, Asyřané a další

Zoroastrismus bylo oficiální náboženství Íránu až do příchodu Arabů a islámu. Dnes žije největší komunita vyznavačů zoroastrismu v indické Bombaji, kam odcházeli od 10. století před islámem. Blíže k zoroastrismu v kapitole Jazd.

VZDĚLÁNÍ

Povinná je základní školní docházka (6–12 let), která je bezplatná. Avšak stále je velké procento lidí negramotných. Další 4 roky je možné studovat střední školu a kdo chce na univerzitu, musí projít dalším přípravným kursem (3 roky).

Univerzity jsou v Teheránu a v mnoha dalších městech. Proslulé jsou například lékařské a právnické univerzity v Šírázu a Esfahánu. Vysoké školy najdeme v každém větším městě. Svůj význam mají náboženské školy – medresy. Největší prestiž v náboženské výchově má universita v Qomu.

Počet studentů, který každoročně žádá o vstup na universitu, vysoko převyšuje možnosti jednotlivých universit. Existují university státní a soukromé, přičemž na obou se platí školné.

PRAVIDLA CHOVÁNÍ

Jestliže se budete držet kodexu v oblékání a chování, nebudete mít žádné problémy s úřady, policií, ani s obyčejnými lidmi. Platí, že jak se jeden člověk chová k druhému, tak se i druhý chová k prvnímu. Budete-li respektovat jisté tradice a nehrát si na „bílé sáhiby“, budete mít srdce místních lidí otevřena.

Následující rady by měly vést k bezproblémovému pobytu v Íránu a jsou jakýmsi výtahem etikety cizince a rozpory, do kterých se může dostat:

Vždy buďte přesní, ale neočekávejte podobné chování od Íránců. V tomto ohledu jsou požadavky na chování cizinců rozdílné s tím, co je obvyklé a co je tolerováno u Íránců.

Nikdy nechodte přímo na věc, když jednáte s Íránci. Přijměte alespoň „tři šálky čaje“ před uskutečněním důležitých věcí, pro které jste vlastně přišli. Očekávejte nějaký „úvodní rozhovor“, který vždy předchází vlastnímu jednání. Bude se týkat rodiny, zdraví nebo jiných podobných věcí.

Jestliže jste muž, chovejte se velice decentně vůči ženám, pokud jsou sami, počkejte raději na souhlas od někoho z mužského pohlaví její rodiny – neznamená to však, že iránské ženy před vámi budou utíkat – někdy se docela rády pobaví s muži–cizinci.

Pokud cestujete s člověkem opačného pohlaví, je lepší říkat, že jste manželé (nebo novomanželé), v některých hotelích byste tak nemuseli dostat např. společný pokoj. Pro tento účel není špatné mít snubní prsteny.

Nikdy si nesedejte naproti nebo vedle opačného pohlaví, dokonce ani když již nikde není místo, aniž by došlo k pozvání z mužské strany (autobus apod.). Většinou se to řeší tím způsobem, že se udělají malé přesuny tak, aby vše vyhovovalo předpisům.

Vždy respektujte Íránský kodex v oblékání (viz dále)

Vždy sundejte boty, než vstoupíte do mešity nebo jestliže vstupujete do soukromého domu, pouze v případě, že vám hostitel sám neřekne, že si máte boty nechat.

Pokud vidíte někoho se modlit, snažte se, abyste neprocházeli před ním, protože muslimové jsou při modlení ve stavu zasvěcení (*ihrám*) a váš přechod kolem něj by jej mohl z tohoto stavu vyrušit a jeho modlitba by byla poté neplatná.

Íránci rádi používají různé polosliby a podmínky a jiná „ale“, než řeknou „ne“. Tato vlastnost je typická nejen pro Íránce. Na otázku jestli se na náměstí jde tudy, vždy vám odpoví „ano“, protože vám nechtějí přinést neštěstí.

Bud'te velmi opatrní při fyzickém kontaktu s opačným pohlavím. Nebud'te však překvapení, když na ulici potkáte dva muže nebo dvě ženy, kteří se budou držet za ruce (platí pro celý Blízký Východ), stejně tak nebud'te překvapení, když vám někdo stejného pohlaví bude chtít ukázat cestu a vezme vás za ruku. U opačného pohlaví je však takový kontakt nepřipustný s výjimkou partnerů (a to ještě pouze mimo konzervativní místa). Líbání nebo držení se za ruku jsou přijatelné maximálně mezi příslušníky stejného pohlaví a nejsou známkou homosexuality. Ženy by se měly zdržovat přímého pohledu do očí mužům – oči jsou v islámském světě jedním ze symbolů vyzývavosti a pohled do očí může být interpretován jako velice intimní a vyzývavá záležitost.

Konverzace s Íránci

Íránci, zvláště ti, kteří umí alespoň trochu anglicky, se s Vámi velice často budou chtít sami dát do řeči. Ocení vaši snahu naučit se alespoň několik slov persky, ale spíše si budou chtít procvičit svůj cizí jazyk. Jakmile si cizinec sedne na lavičku v parku, může počítat, že do chvíle si někdo k němu přisedne a bude s ním chtít zapříst hovor.

Nebojte se přijmout pozvání domů – nikdy nepochopíte Írán, jestliže nenajdete příležitost se setrtnout s Íránci u nich doma. Díky vrozené pohostinnosti a snaze o kontakt s cizincem není toto pozvání nesnadnou záležitostí. Pokud vám však někdo slíbí, že pro vás přijede zítra k hotelu nebo vás pozve až zítra, berte to poněkud s rezervou – často se může stát, že se již nesejdete nikdy a váš „hostitel“ může mít množství výmluv, které vaše setkání znemožní. Jedná se o tzv. *taarof*. Naštěstí to neplatí stoprocentně.

Při konverzaci je těžkou urážkou, jestliže kritizujete Proroka, jeho rodinu či šíitské emámy. V Íránu musíte být mnohem opatrnější na to, co říkáte o náboženství a politice a v jaké společnosti to říkáte – nesnažte se být misionáři evropského náboženství a myšlení a respektujte místní svět tak, jako Íránci většinou respektují váš. Co se týče ateismu, prostý Íránec (stejně jako většina muslimů) jen těžko chápe, že nejste věřící – v něco věřit přece musíte. Pokud si nejste jisti, že váš partner v konverzaci porozumí vašemu výkladu o tom, proč nevěříte, udělejte raději malou nevinnou lež a řekněte, že jste křesťané. Dnes již není doba, kdy křesťané byli považováni za „nevěřící psy“, avšak i v Íránu (jako ve Spojených státech, v Česku a jiných zemích) existují lidé extrémně nábožensky založení, ale je jich pouze zanedbatelná menšina. I když vás někdo začne přesvědčovat, že by pro vás islám byl lepším náboženstvím, není to zdaleka znak extremismu.

Peníze, politika, náboženství nebo sex jsou však oblíbená témata při osobní konverzaci s cizincem – místní bude zajímat váš názor na jejich revoluci, situaci v zemi nebo islám, protože alespoň tuší, jaký je ve světě vztah k Íránu. Není považováno za neslušné zeptat se na plat, životní úroveň nebo stav. Otázky jako „Jsi ženatý/vdaná?“ nebo „Kolik máš dětí?“ jsou obvyklé otázky, které během konverzace velmi brzy přijdou na řadu.

Vaše nové známé je dobré obdarovat alespoň něčím malým (ale nikoliv tak, aby to vypadalo jako když rozdáváte korálky divochům), nejlépe jsou vhodné suvenýry, které připomínají Čechy – pohlednice, mince. Hostitelka domu (pokud se nejedná o konzervativní rodinu) ráda uvítá květiny jako všechny ženy na světě.

Oblékání

„Proroku, řekni manželkám svým, dcerám svým i věřícím ženám, aby přitahovaly k sobě své závoje! A toto bude nejvhodnější k tomu, aby byly poznány a nebyly uráženy. A Bůh je

odpouštějící, slitovný“ (Korán 33:59). Tento verš způsobuje to, co je v současném evropském pojetí jedním z předmětů zjednodušování a kritiky islámu.

Návštěvníci Íránu jakéhokoliv pohlaví jsou oficiálně žádáni se decentně oblékat a zvláště ženy by měly brát na zřetel určité tradice. Oblékání Íránců se neřídí pouze příkázáními Koránu a společenskými zvyky, ale je také vynucováno zákonem, takže porušení těchto pravidel je více než špatný mrav. Možnost kontroly správného oblečení ze strany policie stále existuje. „*Skromně oblečená žena je jako perla ve skořápce*“, hlásá jedno z Chomejního hesel. Faktem ovšem zůstává, že moderně smýšlející ženy se snaží stále více „poodhalovat“ i na ulici – v Teheránu je stále více možno vidět šátky stažené velmi dozadu, takže jsou vidět částečně vlasy (před několika lety toto nebylo možné).

Není potřebné nosit čádor, dokonce ani pro muslimské ženy, ale je vyžadováno pokrytí celého těla „od vlasů k patě“. Přijatelným oblečením pro Evropanku je dlouhá sukně, košile nebo jiné oblečení s dlouhými rukávy a ponožky, které by zakrývaly zbytek nohou. Přes šaty se doporučuje nosit plášť (*manto*), který zakrývá celé tělo – od ramen až k patám. Na hlavě šátek od vlasů po krk tak, aby vlasy nebyly vidět. Make-up raději nechte doma, ačkoliv i místní děvčata se snaží používat decentní a nenápadné líčení, které by nebylo na první pohled vidět.

Na některých místech je čádor nutný (např. komplex Hrobky Emáma Rezy v Mašhadu nebo svaté město Qom), ale je možné si jej půjčit na místě.

Mužům není nařizováno oblečení, ale krátké kalhoty jsou zcela nevhodné za jakýchkoliv okolností a doporučené jsou spíše košile než trička bez límečku (mohou být i s krátkým rukávem). Íránci, podobně jako další muslimské národy se rádi dobře oblékají a jako turista v odrbaném triku ve městě nejste zrovna dobrými „vyslanci“ evropské „civilizace“. Jako cizinci budete i se svým oblečením centrem pozornosti (nikoliv však negativní), přesto je dobré zůstat svůj a nesnažit se křečovitě „být jako místní.“ Obvykle se vám to stejně nepodaří, pokud neumíte perfektně persky a neznáte dokonale místní zvyklosti, obvykle se stejně ukáže, že jste cizinci a jenom se zbytečně zesměšňujete.

Návštěva mešit

Nemuslimům většinou je přístup do mešity dovolen, ale pokud by se našel člověk, který by proti vaší návštěvě něco měl, raději jej poslechněte. Podobně není slušné, abyste jako turisté navštěvovali mešitu v době jedné z modliteb. Nemuslimští návštěvníci a turisté jsou žádáni, aby nevstupovali do Svaté hrobky Emáma Rezy v Mašhadu a k hrobce Fátemy v Qomu, neznámá to však, že vstup je zakázán – pokud to chcete zkusit, chovejte se velice decentně a nenápadně. **Nezapomeňte si před vstupem do každé mešity sundat boty!!**

PŘÍRODA A ZEMĚ

PŘÍRODNÍ POMĚRY

Islámská republika Írán (Džumhurí–je Eslámí–je Írán) hraničí na severu s Arménií, Ázerbajdžánem, Turkmenistánem s Kaspickým mořem, na východě s Afghánistánem a Pákistánem, na jihu ji omývá Ománské moře a Perský záliv a na západě a jihozápadě tvoří hranice s Irákem a Tureckem. Rozloha je asi 1 680 000 km², tj. asi poloviční velikost Indie, v Asii je Írán pátou největší zemí.

Reliéf země je především hornatý a největší část centrální Persie tvoří náhorní rovina, ohraničená ze tří stran horami – pohořím Álborz (Elborz) na severu, pohořím Zágros na jihu a západě a předhůřím Himalájského systému z Afghánistánu na východě. Většina řek, s výjimkou řek povodí Tigridu na jihozápadě, se vlévá do vnitrozemských jezer nebo vysychá v poušti. Kaspické moře na severu je největším jezerem na světě s rozlohou asi 370 000 km². Je to slané jezero se zhruba třetinovou salinitou oproti průměrně slanosti normálních moří. a leží 30 m pod jejich hladinou. Celý Írán je v zóně zemětřesení.

Střední Íránské plateau tvoří převážně poušť – písečná nebo kamenitá. Dvě velké Íránské pouště Dašt-e-Kevír a Dašt-e-Lút zaujímají větší část severovýchodu a východu centrální náhorní plošiny.

Nížiny jsou při pobřeží – nejúrodnější část Íránu – Mázándarán při Kaspickém moři. Tato oblast je také nazývána Íránská riviéra a je jedním z rekreačních zázemí obyvatel Teheránu. Velice úzký pás většinou vyprahlé nížiny potom tvoří pobřeží Perského zálivu.

VODOPIS

V centru plošiny nejsou prakticky žádné řeky, pouze vysychající koryta, která se zaplní pouze při jarních deštích.

Do Kaspického moře vede několik krátkých řek, pramenících na severních svazích Álborzu. Nejdelší řeky pramení na jihu pohoří Zágros a tečou do Perského zálivu, respektive do Tigridu – Kárún a Karče. Hranice s Irákem u Perského zálivu tvoří delta Šatt al-Arab, která vzniká soutokem Eufratu a Tigridu.

Na západě tvoří zdroj vody Orumíjské jezero a na východě je významné vysychající Sistánské jezero. Další vysychající slaná jezera jsou v centrální části země.

POPIS PAMÁTEK

TEHERÁN

Hlavní město Íránu je obrovským mumrajem, které přísluší jednomu z největších měst Asie. Odhaduje se, že zde žije okolo 18 miliónů lidí, což jsou ale pouze odhady. Přes svou obrovitost a rozptýlenost jsou zde památky, pro které se rozhodně stojí zde zastavit. Přinejmenším je nutno vychutnat si obrovský bazar, šáhovy paláce, dnes přeměněné na muzea, kterých je ostatně po celém Teheránu velké množství.

HISTORIE

Teherán byla malá vesnička pod svahy pohoří Álborz. Toto místo bylo obydleno od neolitu, ale rozvoj Teheránu byl velmi pomalý. Návštěvníci místa v mezi 10 a 13. stoletím jej popisují jako vesnici polokočovných kmenů, kteří si vydělávali na živobytí loupežnými přepady karavan. Roku 1197 Mongolové založili v blízkosti své centrum Rej a Teherán v jeho sousedství se stal středně prosperujícím obchodním centrem. V polovině 16. století si jej pro svou čistotu, dostatek lovišť a průzračnou vodu oblíbil Safíjovský král Tahmásp I. Ten nařídil výstavbu nových domů, karavanserajů a zahrad a dal město opevnit pevnou hradbou. V pozdním safíjovském období pokračoval rozvoj města, které se ale nikdy nestalo tak důležitým střediskem.

To se změnilo roku 1758, kdy sem přesídlil tehdejší vládce Karím Chán-e Zand z Šírázu a začal zde budovat královskou rezidenci. Po porážce svých nepřátel se však vrátil zpět do Šírázu. Jeho smrtí roku 1778 nastal v zemi chaos a občanská válka. Po likvidaci Zandovské dynastie a nástupu Aghá Muhammada Chána se roku 1789 centrum státu opět přesunulo do Teheránu. Na počátku 19. století mělo město kolem 50 000 obyvatel. Ve 20. letech 19. století bylo modernizováno a roku 1887 se již ve městě čítá na 250 000 obyvatel.

20. století přineslo rychlý vzestup města, zejména po ropném boomu v 50. letech. Roku 1956 mělo město 1,8 mil. lidí, o 10 let později 2,72 mil. a v polovině 70. let to bylo již 4,53 mil.. V současné době se odhaduje počet obyvatel na nějakých 15 miliónů. Jako všude ve východních zemích je velkým problémem přistěhovalectví z venkova – každého dne přicházejí další tisíce lidí, aby vystavěli domek na okraji města a pokusili se žít z mála, co jim město nabízí. Jestliže bude tento příliv pokračovat, počítá se, že Teherán se v budoucnu stane jedním z 5 největších měst na světě.

PAMÁTKY

Bazar

Od 18. století, kdy se Teherán stal centrem země, se bazar změnil v nejvýznamnější obchodní centrum Íránu, které dodnes hraje významnou roli nejen v ekonomice, ale i v politice. Tzv. *bázáří* patří obvykle k velmi zbožným a konzervativním vrstvám obyvatel a obvykle se hlásí a podporují radikálnější křídla duchovních.

V ekonomice teheránský bazar obvykle určoval ceny zboží a poptávku po něm. Ačkoliv jeho vliv na ekonomiku s přílivem peněz z ropy a rozvojem bankovního sektoru silně upadl, stále se k jeho hlasu přihlíží.

I dnes je bazar městem ve městě s vlastními mešitami, penziony, bankami a vlastní požární stanicí. Vyznat se ve spleti uliček, které jsou rozděleny podle jednotlivých řemesel, je pro cizince poměrně těžké a může se stát, že strávíte mnoho času pouze hledáním cesty ven.

Bazar je otevřený od soboty do středy přibližně od 8 do 20 h, ve čtvrtek odpoledne většina obchodů obvykle zavírá, stejně jako po celý pátek.

Nedaleko hlavního vchodu do bazaru je **mešita Emáma Chomejního**, jedna z nejkrásnějších v Teheránu. Byla postavena v 18. století a je integrální součástí bazaru, včetně ruchu a shonu okolo.

Teheránská universita (dánešgáh-e tehrán)

Jestliže chcete navázat kontakt se studenty, je k tomu nejlepší příležitost u areálu teheránské university, který se táhne podél ulice Engheláb (asi 250 m na východ od náměstí Engheláb). V jejím okolí se ale nacházejí mnohé obchody s knihami, i když převážně v perštině.

Teheránská muzea

Národní íránské muzeum (*muze-je mellí-je írán*. www.nationalmuseumofiran.com). Mejdún-e Bahárestán. Také nezývané Archeologické muzeum. Zde jsou vystaveny předměty nalezené v nejvýznamnějších archeologických lokalitách celého Íránu. Kromě jiného jsou zde k nalezení: kopie Chammurabiho stély nalezené v Šuš, reliéfy a nápisy z Persepolis a Naqš-e Rostam, především z doby Dárjuše I. (reliéf z audienční haly Dárjušovy pokladnice, slavný behistúnský nápis ve třech jazycích – jeho plné znění viz kapitola Okolí Hamadánu, Behistún. Otevřeno 9–18, kromě pondělí

Muzeum islámského období (*muze-je mowghe-je eslámí*). Mejdún-e Bahárestán, vedle Národního muzea. Obsahuje předměty nejvýznamnějších kapitol islámských dějin Íránu – kaligrafii, dřevořezbu, miniatury, koberce, nádherná vydání Koránů a mnoha dalších předmětů. Vstupné: platí stejná vstupenka jako do Národního muzea.

Muzeum koberců (*chejábún-e kárgár*), Park-e Lále. Muzeum, které určitě stojí za návštěvu – je zde vystavena bohatá kolekce koberců od 16. století do současnosti. Otevřeno 9–18, kromě pondělí. Vedle je zajímavé muzeum moderního íránskému umění

Národní muzeum šperků. *chejábún-e ferdousí*, za budovou centrální banky. Kdo se chce pokochat pohledem na poklady perských šáhů od Safíjovců až po Qádžárovce, je pro něj určeno toto muzeum. Ve sbírkách jsou kromě jiného i diamant *darjá-je núr* (moře světla, údajně největší nerozřezaný diamant na světě, vážící 182 karátů), *tacht-e távus* (slavný Paví trůn Fath Alí Šáha). Otevřeno Po, Út, So, Ne 14–16.

Šáhovy paláce

Po islámské revoluci se většina nejvýznamnějších paláců proměnila na muzea.

Palác Golestán

Na místě původní safíjovské pevnosti nechal Qádžárovský šáh Násero-d-dín (1848–96) postavit komplex paláců, který se měl vyrovnat sídlům evropských panovníků. Dnes se sestává z 7 paláců se zahradami a dalšími budovami. Veřejnosti je přístupná pouze část celého areálu.

První, co uvidíte těsně za hlavním vchodem, je velký audienční sál (*íván-e tacht-e marmar* – doslova Dvůr mramorového trůnu). Zde probíhaly všechny významné události posledních 100 let dějin šáhovského Íránu, vč. korunovace nových králů. V centru pozornosti je mramorový trůn Fath Alí Šáha z roku 1801.

V muzeu se dnes nachází průřez umění Qádžárovců (*negár cháne*), které bylo vystaveno podle evropského vzoru. Najdete zde portréty Qádžárovských šáhů (zvláště zajímavý je portrét klasický obraz Fath Alí Šáha s dlouhým vousem a vosím pasem). V dalších sálech najdete dary evropských vyslanců perskému trůnu (*haze cháne*). Nejvyšší budovou celého komplexu, která je vidět i z ulice Násar Chosrou, je palác *šams al-emárát* (slunce vlády).

Z dalších muzeí – muzeum historických fotografií, především z doby šáha Násero–d–dína, muzeum užitého umění a etnografické muzeum. Otevřeno 9–15 kromě Čt.

Další komplexy bývalých šáhovských paláců jsou k nalezení na severu Teheránu. Především je to **komplex Sa'd ábád**, bývalá letní rezidence šáhů. Nejimpozantnějším dojmem působí Bílý palác, relativně nová stavba, v jejímž interiéru je zřejmě nejzajímavější koberec, jehož rozloha 143 m². Ve většině dalších pokojů (celkem jich je v tomto paláci 54) je představen nábytek posledního íránského panovníka, částečně v evropském, částečně v „orientálním“ duchu. Podobnou expozici ukazuje i poněkud starší a architektonicky zajímavější Zelený palác (*Šáhvand*). V celém komplexu jsou rozloženy i další muzea. K těm zajímavějším určitě patří Behzád muzeum, věnované tomuto známému středověkému umělci, muzeum kaligrafie Mir Amad.

Dále na sever je další palác **Nijávarán**, ve kterém stojí za pozornost monumentální koberec z Kermánu s vyobrazením íránských králů od Achajmenovců. V okolí jsou další paláce – zvláště stojí za návštěvu tzv. **Sáhebkeráme** s výstavou kaligrafie, maleb a vybavení pokojů. V okolí je dále Muzeum pokladů a Muzeum královny (Gandžine).

Vstupenka se kupuje zvlášť do každého muzea.

Doprava: Sběrné taxi z náměstí Tadžríš. Je potřeba se doptat, které taxi jede ke správnému cíli. Sa'd ábád (muze–je Sa'd ábád) je asi 1,5 km na sever od náměstí podél ulice Šahíd Dža'farí – lze i pěšky. Nijávarán je dalších 6 km na východ, sběrné taxi jezdí podél chejábún–e Šahíd Báhonar.

Památník Ázádí

Na západní straně města nechal roku 1971, u příležitosti 2500 let Perské říše (529 př. n. l. ji ustanovil Kýros Veliký), Mohammad Rezá Šáh vystavět monumentální památník Šáhdžád (dnes památník Ázádí – Svobody), který je jednou z nejlepších ukázek moderní íránské architektury. Bude to první orientační bod, který spatříte, pokud přijedete na západní autobusový terminál nebo přiletíte na letiště v Mehrábád. Právě u tohoto památníku se v letech 1978–1979 scházeli zástupci lidí, aby dali najevo svou podporu Chomejnímu – zde vrcholila islámská revoluce. V budově je malé muzeum a výtahem je možné dostat se na vyhlídkovou plošinu, odkud je teoreticky výhled na větší části Teheránu, většinou ovšem budou vidět mraky hustého smogu.

Budova bývalého velvyslanectví USA

Naleznete jej na rohu ulic Tálegání a Šahíd Mofátteh. Dějiště významných událostí v době islámské revoluce. Zabraná budova poté dlouhou dobu sloužila jako výcvikové středisko islámských gard. Dodnes podél celé zdi jsou k nalezení hesla proti USA a proti „Okupantům Jeruzaléma“. Mějte na paměti, že fotografování nemusí být tolerováno, ačkoliv řada nápisů s jasným ideologickým podtětím k fotografování přímo vybízí.

Pozornost si zasluhují **teheránské parky**, které zpříjemňují pobyt v zakouřeném městě. V okolí třídy Valí–je Asr, která je, mimochodem, považována za nejdelší na světě, je např. park Sá'i, v centru parky Mellat a Šahr a mnoho dalších.

Další památky

Mešita Sepahsalar. *chejábún–e džumhurí–je eslámí*, naproti Národnímu muzeu. Budova postavená v letech 1878–1890 je jednou z nejlepších ukázek Qádžárovské architektury.

Katedrála Sarkis. Roh *chejábún–e Karím Chán–e Zand a chejábún–e nedžatolláh*, nedaleko *atbá’–e cháredží* (prodlužování víz). Moderní arménská katedrála postavená v 60. letech 20. století je zdaleka viditelnou neislámskou stavbou. Architektonicky není ničím vyjímečná, ale poskytuje Evropanovi alespoň pocit trochu něčeho blízkého. V okolních čtvrtích se soustřeďuje doposud poměrně silná arménská komunita.

OKOLÍ TEHERÁNU

Rej

Na jižním okraji města se nachází bývalé hlavní město perské říše. Zbytky významného sásánovského města a později významného obchodního centra zničili Mongolové ve 13. století. Dnes se zde nachází zbytky sásánovského města – Ghal–e Tabarak, z novějšího období dvacetimetrová věž z 11. století – Gonbád–e Toghoral.

Hlavní a nejvíce navštěvovanou zajímavostí je však nádherný komplex **Emamzáde–je Šáh–e Abdal Azim**, jednoho z potomků emáma Hosejna, převážně ze 14. století s typicky iránskou dlaždicovou výzdobou a zlatou kopulí. Kromě Šáha Abdal Azíma se zde nachází i hrobka bratra emáma Rezy (viz Mašhad) – emáma Hamzy **POZOR!** Toto místo se počítá mezi poutní místa a je, podobně jako celá čtvrť okolo, velmi konzervativní.

Nejlepší doprava je z centrálního Teheránu metrem (stanice *Šahr–e Rej*), odkud jezdí sběrné taxi nebo autobusy až k hrobce (*hazrat–e šáh Abdal Azim*). Hrobka samotná je potom přibližně 20 minut pěšky od stanice metra. Jinak se sem lze dostat i sběrným taxi z jižního nádraží (*terminál–e džonúb*).

Hrobka Emáma Chomejního a Behešt–e Zahrá

Podél dálnice Teherán – Qom se objeví velký areál hrobky Emáma Chomejního (*árámghá–e emám Chomejní*). Je to patrně nejslavnější stavba v zemi (stavba není dokončena) a vzpomínka na jeden z nejvelkolepějších pohřbů v dějinách lidstva – zúčastnilo se jej okolo 10 miliónů lidí. Tisíce lidí se sem přicházejí denně modlit a místo je v ustavičném ruchu, ačkoliv nedostavěný prostor uvnitř mešity připomíná spíše veletržní palác. V okolí je **Behešt–e Zahrá** – hlavní pohřebiště padlých v iránsko–irácké válce. Kam oko dohlédne, tam se tyčí němé pomníky, svědkové nesmírného utrpení národa. I zde bývá velmi často plno lidí, vzpomínajících na své padlé syny, muže nebo otce. V centru areálu je hrobka muslimů, kteří zahynuli při přestřelkách mezi šíity a sunnity během hadždže v Mekce v roce 1987.

Doprava: Od roku 2002 sem jezdí linka č. 1 metra (1 500 Rls) např. z mejdún–e Emám Chomejní (směr stanice *harám–e motahár*), pokud bude linka končit v Rejji, jezdí z této stanice množství autobusů a sběrných taxi (*harám–e mottahár, behešt–e zahrá*). Lze také vystoupit z autobusu jedoucího po dálnici z Qomu – nelze na cestě přehlédnout).

Smutek a naděje (pohřeb Chomejního)

Írán 3.6.1989

Vůdce iránské islámské revoluce ajatolláh Ruholláh Chomejní zemřel v Teheránu po operaci střev ve věku 89 let.

Po desetiletém účinkování na scéně islámské revoluce tak navždy odešel její charismatický vůdce. Úřady nařídily čtyřicetidenní smutek. Teheránský rozhlas upozorňoval obyvatelstvo na hrozbu státního převratu. Armáda stála v bojové pohotovosti, připravená i po smrti Chomejního bránit revoluci a hranice islámské republiky.

Pohřebních obřadů, které se uskutečnily 6. června, se zúčastnilo 4–5 miliónů truchlících. Úmorné vedro si v jejich průběhu vyžádalo několik obětí.

Reakce na Chomejního smrt nebyla ve světě stejná. Irák, válečný protivník Íránu, vyjadřoval upřímnou a nefalšovanou radost, jeho šíitská část obyvatelstva však upřímně truchlila. Americký prezident George Bush vyjádřil v jednom projevu naději, že Írán nyní opět sehraje zodpovědnější roli ve světové politice. Ihned po smrti duchovního vůdce revoluce zvolila církevní rada, sestávající z 83 církevních hodnostářů za Chomejního nástupce čtyřiceti devítiletého prezidenta republiky Alího Chameneího. V boji o nástupnictví mezi radikálními fundamentalisty a umírněnými byla tato nominace pokládána za dočasnou a pro všechny strany přijatelnou. Současně došlo i k rozdělení náboženského a světského vůdcovství, které Chomejní trýmal pevně v rukou. 28. července byl za nového prezidenta Íránu zvolen padesátipětiletý předseda parlamentu Alí Akbar Rafsandžání, který se stal současně i vrchním velitelem ozbrojených sil. Změnou ústavy byly posíleny prezidentovy pravomoci, takže prezident Rafsandžání vykonával i současně i funkci předsedy vlády. Tyto změny však nic nezměnily na skutečnosti, že Írán i nadále zůstal státem dirigovaným náboženskými vůdci. (Světová kronika, str. 1089, Fortuna Print, Bratislava, 1992)

Telekabin–e Točal

(www.tochal.org). Na severu Teheránu stoupá na svahy Álbordu jedna nejdelších lanovek na světě, která vás vyveze po 7,5 km a 35 minutách asi do výšky 3100 m pod vrchol Točal. Vrchol se nachází ve výšce 3933 m nad mořem a při dobré viditelnosti je z něho pěkný výhled na Teherán i Alborz. Jeho okolí a svahy jsou rekreačním zázemím Teheránu s možnostmi zimního lyžování či letních procházek. Zejména v pátek je zde plno lidí. Lanovka jezdí ve středu, čtvrtek a pátek přibližně od 8 do 12 h nahoru a odpoledne dolů, zpáteční jízdenka pro celý úsek stojí 120000 Rls). Na vrchol Točalu je to asi 2,5-3 h od horní stanice lanovky po dobré cestě. Na vrcholu jsou dva úkryty a noc nahoře patří k nezapomenutelným – nezapomeňte i v létě teplé oblečení!

Doprava: Z náměstí Tadžríš jezdí sběrné taxi přímo k dolní stanici lanovky (směr *Velendžak* nebo *telekabin–e točal*).

TEHERÁN – PRAKTICKÉ INFORMACE

Doprava v Teheránu:

Teherán je centrem veškeré dopravy v Íránu – do všech koutů země se rozjíždějí autobusové a vlakové spoje a odlétají letadla do všech letišť v zemi.

Vlak: Vlakové nádraží je asi 3 km jihozápadně od bazaru a nabízí vlakové spojení do všech koutů země, kam se jen dá po železnici dostat. Je vhodné kupovat jízdenky dopředu, zvláště, pokud cestujete od středečního večera do sobotního rána. Rezervační kancelář je v prvním patře vlakového nádraží. Jízdenky může pomoci zajistit i informační kancelář na nádraží. Funguje zde úschovna zavazadel (*anbár-e tuše*) a turistická informační kancelář.

Autobus: Jako většina velkých měst na Blízkém Východě, má i Teherán několik autobusových nádraží, většinou poměrně daleko od centra.

Na **západní** (*terminál–e gharb*) přijíždějí autobusy z Turecka, Sýrie, Arménie, Ázerbajdžánu a západního Íránu, včetně západní části Kaspického moře (Rašt, Ardabíl). V menší míře odtud odjíždějí i autobusy směrem na Esfahán, Šíráz a do jihozápadního Íránu. Od centra města je vzdáleno asi 5 km a leží blízko letiště Mehrábád. Pro dopravu do a z města je nejlepší použít

sběrné taxi (cca 0,3 USD z mejdún–e Emám Chomejní nebo jižního terminálu), ale dá se dostat i autobusem (dojed'te na mejdún–e Ferdousí a dejte se západním směrem – ulice vede přímo k pomníku Ázadí).

Jižní terminál (terminál–e džonúb) pro autobusy mířícími na východ do Jazdu, Kermánu, Záhedánu, Šírázu a Esfahánu, na jih do Ahvázu, Bušehru nebo Bandar–e Abbásu a na jihozápad např. do Kermánšáhu. Od jara 2002 leží nádraží na stanici linky č. 1 metra (*terminál–e džonúb*).

Východní terminál (*terminál–e šarq*) obsluhuje východní část Kaspického regionu – provincie Mázándarán, Golestán (Gorgán, Gonbád–e Kávus, Sárí, ale i Mašhad) a slouží k přístupu na Démávend (viz samostatná kapitola). Spojení na terminál je trolejbusem, autobusem nebo sběrným taxi z Mejdún–e Emám Hosejn (linka č. 2 metra).

Letadlo

Nové letiště emáma Chomejního (*forúdgáh-e emám chomejní*) bylo plně uvedeno do provozu v roce 2007 a dnes odbavuje prakticky všechny mezinárodní lety (s výjimkou některých zemí Perského zálivu). Doprava na/z letiště je v současnosti možná pouze osobním autem nebo taxíkem (cca 12-16 USD, 2009). O něco levněji vychází možnost dojet na nejbližší metro (hrobka emáma Chomejního, konečná stanice linky 1 – *Haram-e motahár*), odtud metrem do Teheránu. V obou případech cesta zabere hodinu a půl (v závislosti na intenzitě provozu).

Letiště Mehrábád se nachází asi 1,5 km od památníku Ázadí. Odlétá odsud řada domácích spojů Iran Air, Iran Asseman i Mahan Air. Nejlepší je dojet autobusem nebo sběrným taxi k Ázadí a dále pokračovat pěšky nebo taxíkem (směr jihozápad, když se postavíte zády k památníku směrem ven z Teheránu, tak je to první ulice doleva).

Doprava po Teheránu:

Vzhledem k velkým vzdálenostem mezi atraktivním severem města a centrem v okolí bazaru a vlakové ho nádraží, je nutno počítat s dopravou také v Teheránu. Možností je několik.

Metro: Po mnoha letech výstavby byly prozatím otevřeny tři linky metra :

Linka č. 1: Mírdamad – Šahíd Beheští – Šahíd Mofáteh – Haft–e Tír – Tálegání – Sáadí – Mejdún–e Emám Chomejní – Terminál–e Džonúb – Alí Abad – Šahr–e Rej – Harám–e Motahár (hrobka Emáma Chomejního a Behešt–e Zahrá). Plánuje se i napojení této linky na nově budované letiště Emáma Chomejního a na sever k náměstí Tadžríš.

Linka č. 2 (vybrané stanice): Dardašt – Mejdún–e Emám Hossejn (východisko k východnímu nádraží) – Mejdún–e Emám Chomejní – Madžles – Ázadí (pouze třída, nikoliv výstup ke stejnojmennému památníku) – Tarašt (výstup na západní terminál a přestup na další linku metra do Karadže).

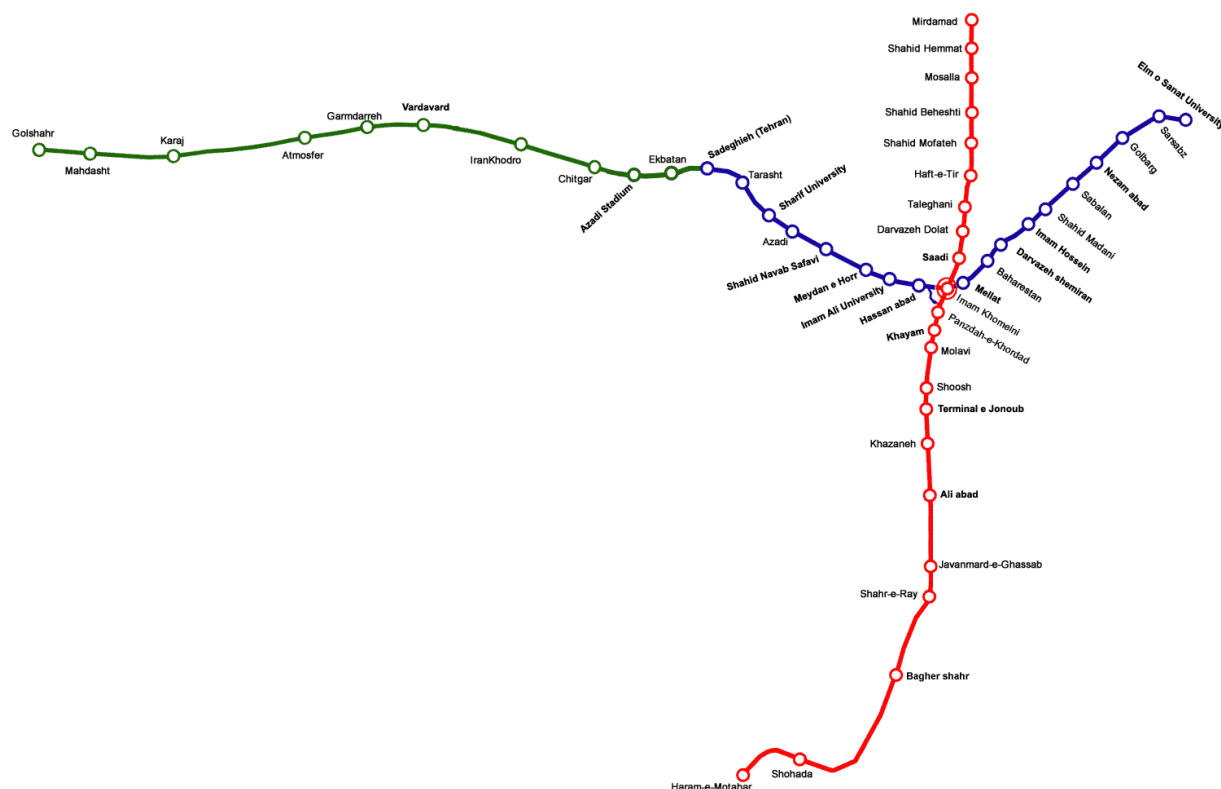
Linka č. 4: Prozatím otevřena pouze v úseku Darváz–e Šamírán (přestup na linku 2) – Darváz–e Dowlat (přestup na linku 1) – Ferdowsí

Metro jezdí cca po 4-6 minutách přes den (na lince do Karadže o něco méně) a ve spíčkách bývá poměrně obsazené.

Ceny vybraných jízdenek (2009)

Jízdenka	Perský název	Barva (persky)	Cena
1 jízda	<i>belít-e jek safar</i>	Modrá (<i>ábí</i>)	1 500 Rls
2 jízdy	<i>belít-e do safar</i>	Oranžová (<i>nárendží</i>)	2 750 Rls
10 jízď	<i>belít-e dah safar</i>	Růžová (<i>suratí</i>)	11 000 Rls
1 den	<i>belít-e jek rúze</i>		4 000 Rls
3 dny	<i>belít-e se rúze</i>		8 000 Rls
Týden	<i>belít-e haftegí</i>		15 000 Rls

Mapa metra

Mapa převzata z <http://www.tehranmetro.com>

Autobus: Nejlevnější možností je hustá síť autobusů křižujících celé město – jsou obvykle velmi levné – jízdenka stojí 100–200 Rls. Horší je to ovšem s orientací. Autobusy jsou obvykle značeny pouze v perštině, obvykle jsou také pomalé. Vždy je potřeba se hodně ptát. Mezi klíčovými orientačními místy vždy jezdí alespoň jedna linka. Trasy autobusových linek se čas od času mění a linky ne vždy jezdí stejným směrem tam a zpět. Pokud zabloudíte, doporučuji dojet spíše až na konečnou. Ztratíte sice více času, ale většinou se dostanete na nějaký uzel, odkud se můžete poptat na další směr.

Trolejbus: Z náměstí Emáma Hosejna (mejdún-e emám hosejn) na východní terminál (terminál-e šarq) jezdí nově vybudovaná trolejbusová linka provozovaná českými trolejbusy.

Sběrná taxi: Vzhledem k rozloze Teheránu, frekvenci provozu a relativně přijatelná cena představuje tento druh dopravy pro cizince zřejmě nejefektivnější variantu pro pohyb v ohromném mraveništi metropole, zvláště pokud jezdíte mezi hlavními centry: Vanaq, Emám Chomejní, Bazar, Valí-je Asr, Tadžríš, mejdún-e Aržantín, mejdún-e Ferdousí, Ráh Ahán – vlakové nádraží, Ázádí, mejdún-e Emám Hussejn, Terminál-e Džonúb, Terminál-e Šarq. Na těchto místech jsou obvykle zvlášť vyhrazená místa, které poznáte podle shromáždění aut, často shluku lidí a vykřikování destinací.

Ceny se pohybují mezi 3000-7000 Rls za 1 cestu. Celé město (*terminál–e šarq – Ázádí*) lze přejet asi za 20 000 Rls. Na takové dlouhé trasy je často rychlejší několik přestupů než hledat přímé auto.

Taxi: Při větším počtu lidí se vyplatí používat taxi. Od 3 lidí se cena za taxi přibližně vyrovná sběrným taxi. Tento způsob dopravy je vhodné využívat především pro přepravu na nepříliš frekventovaná nebo známá místa. Z centrálního Teheránu na velvyslanectví ČR v severní části města by se cena měla pohybovat okolo 50000 Rls.

Ubytování:

Ubytování v Teheránu je, jako v mnoha hlavních městech zhruba dvojnásobně dražší než jinde a sehnat laciné ubytování není zdaleka jednoduché. Většinou je nevýhoda, pokud jedete sami, protože většina levných mosáferchúne má minimálně 2 lůžkové pokoje.

V okolí ulice Násir Chosrou, mejdún–e Emám Chomejní (ve směru na ulici Amír Kabír) je několik *mosáferchúne* a *mehmanpazírů*, z nichž pouze některé jsou označeny anglicky, ale pátrejte po všem, co připomíná recepci hotelu.

Ve stejné oblasti se nachází několik čistých a příjemných hotelů v ceně okolo 10-20 USD za dvoulůžkový pokoj:

Saadí na ul. Lalehzár

Farvardín za začátku ul. Firdausí

Teherán Gol (Amír Kabír)

Gilanow (ul. Firdausí)

Náderí (ul. Džumhurí-je Eslámí)

Arman (+98 21 3112323, 3912564, 35, Saderat St., Ekbatan St., Sadi Ave.)

Vyšší kategorií je v této oblasti například hotel Firouzeh, který nabízí pohodlné dvoulůžkové pokoje za 30 USD (<http://www.firouzehhotel.com>),

Prodlužování víz

Police Department for Allien Affairs (*atbá'–e cháredží*) je v ulici Kalántarí u chejábún–e Ferdousí. Jeďte autobusem nebo sběrným taxi od začátku ulice Ferdousí před htl. Farvardín, pojedete přímo po této ulici a vystoupíte na 2. zastávce. Naproti této ulici je Bank–e Melli.

Prodloužení tranzitního víza je do druhého dne, obvykle o 5 dní. Bank–e Melli pro zaplacení je na Karím Chán–e Zand v blízkosti arménské katedrály Sarkis. Potřebujete potvrzení o zaplacení 1000 Rls, vyplněnou žádost, 2 foto a ofocenou zadní stranu pasu a víza (vč. vstupního razítka, kopírek je v okolí několik). Obvykle zde však panuje obrovský zmatek a pokud je to možné, doporučil bych prodlužovat mimo Teherán.

Pošta

Hlavní pošta je na chejábún–e Emám Chomejní, asi 150 m od stejnojmenného náměstí (po pravé straně z této strany).

Telefony

Hlavní telefonní a telegrafní úřad (*mocháberát*) je nepřehlédnutelnou dominantou mejdún–e Emám Chomejní s mnoha talíři antén. Vchod je však z ulice Násir Chosrou (telefony doleva od vchodu). Pro mezinárodní hovory se platí poměrně vysoká záloha (přibližně 15 USD), mějte proto při sobě více peněz..

Zastupitelský úřad ČR

Adresa: Chejábún-e doktor Lavásání, 199, P. O. Box. 11365–4457. telefon: +98 21 2288149, 2288051, 2287552, 2288153, fax: +98 21 2802079. e-mail: **teheran@embassy.mzv.cz.**

Jed'te na náměstí Tadžríš nebo ještě dále na náměstí Qods, odkud jezdí sběrná taxi ve směru Pásdarán. Ptejte se na ulici Lavásání, orientačním bodem je vysoká černá budova Kúh-e Núr, která leží na začátku této ulice. Odtud je to asi 10 minut pěšky a uvidíte zdaleka českou vlajku (vedle je velvyslanectví Norska). Taxi z centra by mělo vyjít na cca 5 USD.

Výměna peněz

Banky: zdaleka ne všechny banky vyměňují peníze – většinou se budete muset obrátit na centrální úřady bank (Bank-e Melli, Bank-e Tedžárat, Bank-e Sepah aj.), nejvíce je jich seřazeno okolo chejábún-e Ferdousí. Připravte se však, jako po celém Íránu na vyplnění několika papírů, případně seznámení s několika úředníky. Kursy bývají podobné jako na ulici.

Směnárny: nejlepší kursy nabízejí směnárny na ulici Ferdowsí okolo náměstí Ferdowsí. Otevřeno bývá denně kromě čtvrtka dopoledne a pátku.

Neoficiální výměna je možná nejlépe na bazaru, největší soustředění je okolo hlavního vchodu, nebo opět na ulici Ferdousí. Postávají zde hloučky mužů s bankovkami v ruce a oslovují kolemjdoucí „dolár, dolár“. Nicméně na obou místech je třeba být opatrný, zvláště pokud nejste příliš zkušený. Obvykle dostanete horší kurs než ve směnárně, po usmlouvání asi o 5% níže. Alternativně se můžete zeptat v některých obchodech na bazaru nebo ve vašem hotelu, kde vám většinou mohou v tomto směru pomoci.

Knihkupectví

Největší koncentrace knihkupců je **okolo Teheránské university** (*chejábún-e engheláb*), většina knih je ovšem v perštině, zato obvykle za velmi příznivou cenu. Na stejnojmenné ulici, okolo *Park-e dānešdžú* je i nakladatelství GITA SHENASI (www.gitashenasi.com), kde lze koupit všemožné **mapy Íránu**, íránských měst a jednotlivých provincií za vskutku lidové ceny (1-5 USD). V každém knihkupectví lze sehnat i krásné obrazové publikace o Íránu (cca od 70 000 Rls). Knihy v angličtině (tím méně v jiných jazycích) lze koupit i v některých muzeích (Národní nebo Sa'd Ábád), ovšem na íránské jsou knihy relativně drahé.

CENTRÁLNÍ ÍRÁN – SEVERNÍ ČÁST

DEMÁVEND

Demávend (5670 m) je nejvyšší horou pohoří Álborz, ale i celého Íránu a dokonce i Blízkého Východu. V Íránu tvoří výrazný klimatický přechod mezi pobřežím Kaspického moře v Gílánu a Mázándaránu a suchými polopouštními oblastmi centrálního Íránu.

Hora je vyhaslou sopkou, nicméně některé projevy vulkanické činnosti i nadále zůstávají – především jsou to sirné fumaroly okolo vrcholových partií.

Doprava: Výstup se obvykle zahajuje místa Gusfand Šara (jedná je o salaš cca 3200 m). Z teheránského východního terminálu (terminál–e šarq) jed'te autobusem do vesnice Polur (všechny autobusy na Ámol tudy projíždějí), alternativně můžete vystoupit na odbočce směrem na Rejne (cca 20 km). Z Poluru nebo z odbočky je možné odchytit terénní pick–upy do Rejne h nebo Áb–e Garm (Teplé prameny, známé lázně). Některé pick–upy z Poluru jedou přímo na Gusfand Šara (jinak si lze pronajmout auto). Ve větší skupině j možné si najmout auto přímo z Teheránu (nejlépe od východního terminálu). Stejně tak je možné svézt se pick–upem z Rejneh.

Výstup: Protože se jedná o sopku, není výstup klasickou cestou nijak náročný. Problémy však bude zcela jistě dělat výška (nutná aklimatizace), případně tufové kameny při výstupu.

Z Gusfand Šara pokračuje cesta k místu Barghah–e Sevvom (4150 m, asi 4 h), kde je horolezecký bivak, ovšem v létě bývá plno. Zde je pramen, v létě, při nedostatku sněhu, však může vyschnout. Pokud vyjedete z Teheránu ráno, je možné se sem dostat odpoledne. Je velmi vhodné zůstat na tomto místě i následující den kvůli aklimatizaci.

Výstup z bivaku zabere okolo 7 h (stan je možné nechat dole a jít nalehko), těsně pod vrcholem jsou sopečné fumaroly (vhodný je šátek), obvykle vane studený vítr a teploty se pohybují pod nulou i v létě (čepice a rukavice zabalte i v létě!!). Zpět do bivaku trvá cesta okolo 4–5 h.

Vstupné: Za vstup do národního parku se platí vstupné okolo 20 USD pro cizince. Místní to mají samozřejmě mnohem levnější.

QOM

Po Mašhadu je Qom druhým největším poutním místem v Íránu a centrem šíitské teologie v zemi. Hlavní atrakcí je **hrobka Fátemeh**, sestry Emáma Rezy, která zde zemřela v 9. století. Její kult obnovili Safíjovci po ztrátě iráckých šíitských center v Nadžafu a Karbalá, která připadla Osmanské říši. Šáh Abbás I. nechal počátkem 17. století vystavět nad hrobkou dnešní komplex mešit a medres. Fath Alí Šáh přidal o 200 let později zdaleka viditelnou zlatou kupoli nad samotnou hrobkou. V okolí hrobky se nachází největší islámské teologické učiliště v Íránu, soustřeďují se zde většinou špičky šíitského duchovenstva země.

Duch tohoto místa také předurčuje jeho silný konservativismus, proto je zde na místě obzvlášť citlivé chování, ke kterému patří především decentní oblečení. Návštěvníci jsou, podobně jako v Mašhadu, žádáni, aby do areálu samotné hrobky nevstupovali. Nicméně lze proniknout až k samotné hrobce. Pokud však někomu budete vadit, budete slušně upozorněni, že nelze do areálu vstupovat. Rozhodně není doporučeno cestovat do Qomu v době náboženských svátků a především v době trizny za Hosejna (10. muharram).

Doprava:

Návštěva Qomu je nejvýhodnější jako jednodenní výlet z Teheránu, který je vzdálen cca 2 hodiny jízdy autobusem nebo 1,5 h sběrným taxi. Z Teheránu vyjíždějí autobusy zhruba

každou 1 hodinu z jižního terminálu (*terminál–e džonúb*), sběrné taxi taktéž, jenom jezdí blíže k centru. V Qomu autobusy přijíždějí na terminál asi 6 km na sever od centra města (doprava nejlépe sběrnými taxi – směr *hazrat*). Některé autobusy však končí ve vyschlém korytu řeky, nedaleko od komplexu hrobky. Celodenní výlet z Teheránu je možné spojit s návštěvou hrobky Emáma Chomejního a hřbitova Behešt–e Zahrá.

Jestliže budete chtít jet směrem na Kášán (3 h), je třeba přemístit se na *terminál–e Kášán*, který je asi 2 km na jihovýchod od hrobky, při výjezdu z města. Doprava sběrnými taxi (z autobusového nádraží je většinou třeba přestupovat).

QAZVÍN

Qazvín je příjemné město asi 2 hodiny autobusem od Teheránu. Má však pověst centra homosexuálních mužů. Je vhodné jako základna pro výlety na Alamut nebo k památník Soltáníje. Centrem města je náměstí Ázádí a třída chejábún–e Ajatolláh Tálegcháni, táhnoucí se ze západu na východ, okolo kterých je několik málo hotelů a mosáferschúne ve městě.

Na jižní straně náměstí Ázádí je velmi zajímavé **Qazvínské muzeum**, které nemá ani tak bohaté sbírky jako spíše pozoruhodné umístění v bývalém paláci Safíjovců ze 16. století s přívětivou zahradou. Na západ od náměstí Ázádí je po levé straně **bazar** a Prorokova mešita (*masdžed–e pejghambar*) z Qádžárovského období.

Zajímavé památky se nacházejí okolo dalšího bulváru, který se táhne paralelně s chejábún–e Tálegcháni (asi 1,5 km na jih) – chejábún–e Qadímí–je Tehrán (Stará teheránská třída). Na východě této třídy je Stará Teheránská brána (**darváze–je Qadímí–je Tehrán**), dříve hlavní vstupní brána do města, z 19. století (Qádžárovské období). Dále na západ je v jedné z menších uliček pozoruhodná Páteční mešita (**masdžed–e Džame'e**), nejstarší budova ve městě, postavená ve 12. století a přestavěna v době šáha Abbáse. Uvnitř je nádherný *míhráb* a bohaté ornamentální zdobení – geometrické tvary a kaligrafie.

Na jih od chejábún–e Qadímí–je Tehrán je významné poutní místo – mauzoleum Hosejna (**emámzáde–je Hosejn**), který byl synem osmého Emáma Rezy. Mějte na paměti, že Qazvín je velmi konzervativní město z hlediska náboženství, proto je dobré vyhnout se této hrobce v době náboženských svátků nebo v pátek.

Doprava: Doprava do a z města je poněkud roztroušená. Centrem je autobusové nádraží u Teheránské brány, odkud vyjíždějí autobusy teoreticky do všech směrů. Teherán (cca každou 1–2 hodiny). Některé autobusy však odjíždějí z křižovatky ulic Džumhurí–je Eslámí a Asad Abádí (na jihozápadě města – autobusy Hamadán, Zandžán).

Minibusy na Alamut je nejlépe chytat na kruhovém objezdu před vjezdem do Qazvínu z Teheránu (značená odbočka Alamut v AJ).

Ubytování: Rozumný a celkem čistý je hotel Iran (ul. Pejghambarijeh, nedaleko nám. Azadí, tel. 0281-2228877), který může zajistit i výlet na Alamut.

ZANDŽÁN

Zandžán rozhodně stojí za návštěvu, přinejmenším jako východisko pro výlet na Tacht-e Solejmán a mauzoleum Soltáníje. Ve městě je však řada zajímavých památek, které rovněž stojí za zastávku.

Největší zajímavostí je patrně místní **bazar** rozdělený na horní část (*bázár–e bálá*) a dolní část (*bázár–e pájín*). Obě části byly dokončené počátkem 19. století a dělí se na několik dalších sekcí. V bazaru se ukrývá několik karavanserájů, z nichž stojí za návštěvu například *karavanseráj–e sangí*. Pozoruhodná je uzavřená konstrukce místní střechy, která udržovala na bazaru stálou teplotu s ohledem na výkyvy teplot ve městě. Z místního sortimentu jsou proslavené především zandžánské nože.

Mezi turistické atrakce se řadí rovněž poutní centrum u hrobky Ibrahíma ibn Músy ibn Džaffara (emámzáde-je sejjed ebrahím)

V centru města je tradičně Páteční mešita (*masdžed-e džáme'e*) a představuje půdorys zástavby z první poloviny 19. století (vláda Qádžárovce Fath Alí Šáha)

K nejzajímavějším dochovaným památkám patří **Rástchoj Cháne**, moderní budova z roku 1928, která sloužila jako prádelna. Zajímavé jsou důmyslné rozvody vody podle její funkce

Doprava: Z Teheránu (*terminál-e gharb*) jede autobus mnohokrát denně asi 4 hodiny, do Qazvínu jezdí často autobusy (cca 2 h). Zandžán leží na trati Teherán – Tabríz a představuje zajímavou alternativu pro jednodenní komfortní výlet (ranní vlak však odjíždí z Teheránu okolo 6.00, v první třídě je zahrnuta i snídaně). Ze Zandžánu lze taxíkem asi za 2-3 hodiny dojet na Tacht-e Solejmán (cena okolo 60-70 USD zpáteční)

Ubytování: K nejlevnějším hotelům patří hotel Háfez s jednoduchými pokoji (10 USD/sgl se záchodem), o něco komfortnější (a asi dvakrát dražší) je Park hotel na ulici Emáma Chomejního

TACHT-E SOLEJMÁN

Jedno z mála skrytých míst na mapě Íránu patří zároveň nejvýznamnějším historickým místům zoroastrovského období dějin Íránu. Tacht-e Solejmán (v překladu Šalamounův trůn) byl v sásánovské době významným sídelním hradem v dnešní provincii Ázerbájdžán, nicméně první zmínky o tomto místě se váží k nejstarší dynastii Achajmenovců. Leží ve výšce téměř 2200 m. n. m. Byl obklopen jezerem, v němž vyvěrá silný minerální pramen. Pro zoroastrovce se zde nacházelo jedno z nejposvátnějších míst tohoto náboženství. V chrámu zasvěcenému Ahura Mazdovi hořel tzv. Atúr Gušnap, tedy věčný oheň uctíváný válečníky a králi. V okolí se nacházejí minerální prameny. Dnes se z tohoto skvostu dochovaly pouze ruiny, zejména několik sloupů z doby krále Chosroua I: Parvíze (po r. 528 př. n. l.). Město bylo pobořeno byzantskými vojsky (v době obrazoborectví v 7. století), později zde nechali Sásánovci vybudovat chrám bohyně vody Anahity. Arabové po islamizaci regionu ponechali zoroastrovcům z tohoto místa svobodu, avšak většina z nich se v 9. století přestěhovala do Jazdu, včetně věčného ohně). Mongolská invaze v roce 1256 vytlačila poslední zbytky původních obyvatel a ílchánovský sultán Abaka zde vystavěl palác pro korunní prince a manželky. Po invazi Tamerlána koncem 14. století bylo místo vypáleno a zapomenuto.

Doprava: taxi ze Zandžánu (cca 2-3 hodiny), veřejnou dopravou do městečka Takáb (ze Zandžánu i z Hamadánu, odtud dále taxíkem asi 45 km nebo minibusem do vesničky Nostrábád, odkud je to k trůnu asi 3 km.

Ubytování: Nejbližší ubytování pod střešou je hotel Randží v Takábu (*mejdan-e Čamli*, *Chajábún-e Engheláb*, *ejdún-e šahrivár*, tel. +98 482 524650), který je však poněkud dražší (32 USD/dbl, včetně snídaně).

SOLTANÍJE

Pokud pojedete z Qazvínu do Zandžánu (asi 180 km), po levé straně uvidíte jednu z nejpozoruhodnějších staveb své doby. Mauzoleum (**Gonbád-e Soltaníje**) v bývalém centru Ílchánů (viz dějiny Íránu) patřilo ve své době k největším stavbám světa. Z celého města se zachovala pouze tato stavba, která zaujme svou rozlehlostí (48 m na výšku 25 m v průměru). Byla vybudována pro mongolského sultána Öldžejtü Chodábande, který sem měl v úmyslu přenést i ostatky Emáma Alího, ovšem s jeho konverzí k sunnitskému islámu jeho zájem o tento plán skončil. Zůstala pouze tato stavba, kde byl sultán pohřben v roce 1317. Město poté bylo zničeno v roce 1384 Tamerlánem (Timurem).

Uvnitř této stavby jsou nedávno restaurované cihlové ornamenty, kaligrafie pocházející až ze 14. století. Zvláště pozoruhodný je v tomto směru *mihráb*.

Doprava: Budova mauzolea je dobře vidět z dálnice Teherán – Tabríz i ze silnice I. třídy Qazvín – Zandžán, od které je vzdálená vzdušnou čarou asi 4 km (nenechte se zmást viditelností, ale lze dojít po silnici i pěšky). Jeďte autobusem nebo minibusem z Qazvínu/Teheránu na Zandžán a vystupte na odbočce Soltaniyeh (značeno anglicky), kde většinou čekají sběrné taxíky, které vás dovezou zbylých asi 6 km. Ze Zandžánu jezdí do vesničky Soltáníje minibus, ačkoliv jeho konečná je asi 1 km před mauzoleem.

ALAMUT

V Álborzu, nedaleko Qazvínu se nacházejí hrady středověké sekty asasínů. Tato sekta vznikla jako odnož šíitského hnutí isma'ílíja na konci 11. století, tedy v době, kdy šíité v Íránu zažívali díky příchodu sunnitských Seldžuků opět těžké časy spojené s pronásledováním. A právě nespokojenost se ztracenými pozicemi dala vzklíčit tomuto hnutí. Jeho ústřední postavou byl Hassan ibn as-Sabbáh, původně hodnostář na dvoře seldžuckého sultána Malikšáha (1072–1092). Podle pověsti, která jej předcházela, byl tento muž spolužákem významného vezíra na sultánově dvoře – Nizámo-l-molka – a významného perského učenice a básníka Omara Chajjáma. Již v mládí si všichni tři smluvili, že pokud se jeden z nich dostane do významné funkce, pomůže i ostatním. Podařilo se to Nizámo-l-molkovi a ten nabídl oběma přátelům výhodné pozice: Omar Chajjám dostal bohaté výnosy z daní v Chorásánu, které mohly pokrýt jeho vědecké ambice, a Hassan ibn as-Sabbáh měl dostat významné místo u dvora. Tu se v něm ale projevila lakota a začal požadovat místo vezíra, které mu samozřejmě Nizámo-l-molk nemohl poskytnout. A tak se Hassan prohlásil za nepřítele Seldžuků obecně a Nizámo-l-molka zvlášť. Vezír doopravdy zemřel rukou jednoho z jeho fanatických stoupenců v roce 1092, stejně jako o měsíc později sám sultán Malikšáh.

Ve skutečnosti je doloženo, že za dvorské intriky proti vezírovi byl Hassan vyhnán do Egypta, kde se spojil s některými vůdci tehdejší isma'ílitské sekty. Později se však do Íránu vrátil a svůj hlavní stan rozbil na dobyté pevnosti Alamut, v srdci Álborzských hor. Pro své sídlo hluboko v horách se Hassanu ibn as-Sabbáhovi dostalo přezdívky *šajch al-džabal*, tedy Šejch nebo Stařec z hory. Na svém panství vytvořil dokonalou iluzi ráje, jak jej slibuje Korán. Na nádvoří jeho hradu údajně zurčela rajska fontána, ze které tekla chladná voda, víno, med a mléko, v zahradách se procházely krásné dívky, hurisky, oblékané do nejlepších látek, které uměly nádherně tančit, zpívat a obveselovat. Do této rajske iluze údajně Hassan ibn as-Sabbáh nechal přenést některého ze svých přívrženců, který se potom doslova těšil na smrt, protože již spatřil ráj. Proto mu bylo zcela jedno, zda při vraždě zemře nebo ne. Hassan ibn as-Sabbáh pro dopravu svých lidí do těchto rajských zahrad údajně hojně používal hašiš, a tak se příslušníkům sekty začalo říkat *háššášún*, tedy požívači hašiše.

Jeho činnost nebyla nepodobná dnešním radikálním teroristickým organizacím. Jeho stoupenci (*fedá'íjové*, doslova „obětující se“), většinou lidé tvrdým výcvikem a představou ráje fanaticky oddaní svému vůdci, se zaměřovali na vraždy významných lidí okolo sultánova dvora. Vliv sekty sahal až do Egypta, Sýrie. Díky vraždám několika křižáckých vůdců se dostali i do evropských jazyků. Slovo haššášún se stalo pro evropské křižáky dalším z důkazů "barbarské civilizace" muslimů a synonymem pro vraždu. Proto se dnes objevuje v různých podobách slovo asasín v různých západoevropských kazycích.

Hassana as-Sabbáha přežilo hnutí o 150 let, během kterých jeho následovníci rozšiřovali hrůzu v kvetoucích kulturních a obchodních centrech Blízkého východu. Definitivně tuto sektu zlikvidoval až mamlúcký sultán Bajbars, kterému padl roku 1273 do rukou Alamut i s posledním panovníkem asasínů Kuršáhem, ale již předtím jej dobyli Mongolové na svém blízkovýchodním tažení.

Doprava: Hrad Alamut se dnes nachází nad vesnicí Gazor chán (název hradu je dnes oficiálně Qalá–je Gazor chán). Nejjednodušší je jet z Teheránu do Qazvínu (autobus každých cca 30 minut ze Západního nádraží. Pokud nepojedete přímo do Qazvínu vystupte na kruhovém objezdu s odbočkou na Alamut. Přímo do vesnice Gazor chán odjíždí minibus v okolo 14.00 z Qazvínu a zpět odjíždí asi v 6.00 ráno (cca 3 h, 7000 Rls). Pokud jej nestihnete, minibus do vesnice Mo'alleme Kaláje (Alamut) odjíždí ze stejného místa několikrát denně. Zde je možné pronajmout si vůz na Gazor chán (21 km).

Ubytování: Ve vesnici je velmi jednoduchý hotýlek (značeno anglicky), v létě je možné rozložit v okolních horách stan.

CENTRÁLNÍ ÍRÁN – JIŽNÍ ČÁST

Tato oblast Íránu patří bezesporu k turisticky nejatraktivnější. Není divu. Skvělé památky Esfahánu z nejslavnějšího období Safíjovského období, možnost rozjímání u hrobek dvou největších perských básníků v Šírázu, archeologické areály v Persepolis, Naqš-e Rostamu a Pasargádech, které dokumentují nejdůležitější období starověké Perské říše, nebo zoroastrovské památky Jazdu, to vše tvoří jedinečnou směs toho nejlepšího, co může Írán turistům nabídnout.

ŠÍRÁZ

Kterýsi básník praví: „*Qazvíňanky srdce kradou, rty jako cukr mají Tabrízanky, krásou slynou Isfaháňanky, já však se klaním Šírázu*“ (Neznámý autor, Rypka, Jan: Íránský poutník, str. 352)

Šírázské růže, ženy, údajně nejkrásnější perština, těžké víno a datle, to všechno jsou sice atributy velkého města, ale všechny ustupují do pozadí před velikostí dvou největších perských básníků. I když nemáte poezii příliš v lásce, zajděte si ke hrobům těchto dvou básníků a pochopíte, proč v roce 1934 uspořádal šáh velkolepé oslavy na oslavu Ferdousího narození, které se staly národním festivalem, pochopíte zaujetí Íránců pro poezii a možná pochopíte, proč může být poezie krásná.

Historie

Počátky historie města se datují do 7. století n. l. po dobytí Persie Araby a zničení jednoho z menších center Sásánovců v blízkosti Šírázu – Estachru.

Své slávy však město dosáhlo až za Mongolského a Timurovského období. Tehdy se Šíráz stal obchodním a kulturním centrem. Rozvíjela se zde kaligrafie, malířství, architektura a literatura. Svá poslední léta zde prožil již ve své době opěvovaný básník a místní rodák Sa'adí a 30 let po jeho smrti se zde narodil druhý velikán poezie – Háfez. Umělci šířili slávu Šírázu daleko za hranicemi Persie. Z jejich rukou vyšly nádherné památky v Samarkandu a Ostád Ísá, autor výzdoby Tádž Mahálu v Indii, pocházel také odtud. Když však šáh Abbás I. a Safíjovci přenesli své hlavní město do Esfahánu, sláva Šírázu začala pomalu upadat, přestože nadále těžila ze své polohy na cestě z centra Safíjovského Íránu k Perskému zálivu.

Ještě jednou se pokusil pozvednout slávu Šírázu Karím Chán, první panovník z dynastie Zandovců, který ustanovil Šíráz hlavním městem Persie roku 1750. Karím Chán chtěl z Šírázu udělat podobné centrum jako šáh Abbás v Esfahánu. Éra Zandovců na perském trůně byla však krátká a roku 1789 bylo sídlo nově nastupující dynastií Qádžárovců přeneseno do Teheránu a město se opět stalo „pouhou“ zastávkou na obchodní trase do Bušehru. Od 30. let začal Rezá Šáh Pahlaví budovat nové město, čímž ale často zničil staré paláce a *karavanseraje*.

Dnes je Šíráz střediskem poutí k hrobům Háfeze a Sa'adího a centrem vzdělanosti s jednou z nejlepších universit v Íránu.

Památky

Citadela (arg-e Karím Chán-e Zand)

Páteř města tvoří třída Karím Chán-e Zand. Uprostřed ní je **citadela**, která by se dala označit jako střed města. Pevnost byla centrem Zandovců. Naproti v malebném parku leží osmihranná budova Muze–je Párs. Byla využívána pro slavnostní příležitosti nebo přijímání královských hostů. Již zvenčí upoutá krásnými mozaikami a neméně zajímavé jsou i malby a kaligrafie uvnitř. Hlavním dekorativním prvkem je právě proslulá šírázská růže.

Bazar–e Vakíl a Bazar–e Nou

V Šírázu najdeme podle místních obyvatel nejkrásnější bazar v Íránu – Bazar–e Vakíl. Dal jej postavit Karím Chán–e Zand a dnes tvoří bludiště ulic a překrásných zákoutí, nádvoří, medres a zejména mešita Vakíl, postavená v roce 1773. Kromě dvou ívánů, zdobených květinovými motivy, je zajímavá modlitební místnost s 48 sloupy, každý z nich byl vybudován z jediného kusu kamene. Na straně *qibly* je 14 stupňový *míhráb* s mramorovým schodištěm.

U jižního vchodu bazaru je dvoupatrový prostor, který sloužil jako čajovna a zachoval si původní atmosféru.

Kromě starého bazaru ústí do ulice Karím Chán také Nový bazar (Bazar–e Nou).

Bogh'e–je Šáh–e Čerágh

Na jih od bazaru je poutním centrem Bogh'e–je Šáh–e Čerágh, hrobka bratra Emáma Rezy Sejjed Mír Ahmada, který roku 835 zemřel nebo byl zavražděn právě v Šírázu. Dnes patří mešita a hrobka k oblíbeným poutním místům v Íránu a také k oblíbeným místům setkání na velkém nádvoří. Hrobku je možné navštívit bez problémů a obdivovat oslnivou hru zrcadel a bohatou výzdobu interiérů. Přesto mějte na paměti, že se jedná o velmi konzervativní místo – ženy by měly mít čádor a muži by se měli oblékat velmi konzervativně.

Masdžed–e Džame'e

Nedaleko, uprostřed zbytků starého města, které se postupně mizí, je pozoruhodná stará Páteční mešita (Masdžed–e Džame'e), která je nejstarší ve městě. Její počátky spadají do konce 9. století, ale díky častým zemětřesením se z její původní struktury nedochovalo prakticky vůbec nic. Na hlavním nádvoří je hlavní zajímavostí tzv. Chodáchúne (Dům Boha) ze 14. století, čtvercová budova se čtyřmi nárožními věžemi. Připomíná svatyni Ka'abu v Mekce a sloužila na ukládání vzácných Koránů.

Mešita Násér al–Molk

Na třídě ajatolláh Dastgheib jihovýchodně od Bazar–e Vakíl leží ještě jeden skvost perské architektury 19. století – mešita Násér al–Molk s typickými perskými dlaždicemi s květinovými vzory.

Bágh–e Narandžestán

(Pomerančová zahrada)

Dále na východ od mešity Násér al–Molk se rozkládá jedna ze známých zahrad Šírázu. V zahradě stojí palác Narandžestán–e Ghavvam (dokončen 1886), který sloužil za Qádžárovců jako sídlo guvernéra, vč. audienční síně. Portál je ozdoben skvělými malbami a fasáda je zhotovena z vyřezávaných kamenných desek. Nad vchodem je zrcadlová mozaika a celek tvoří další ukázkou překrásné symbiózy přírody a umění. Na vnějších stěnách jsou reliéfy, zhotovené podle staroíránských vzorů z Persepole.

Bágh–e Eram

Údajně jedna z nejkrásnějších zahrad v celém Íránu, v překladu Zahrada zemského ráje. Známa svými cypřišovými stromy (*deracht–e sarv*). Uprostřed zahrady je pohádkový Qádžárovský palác Kach–e Eram z 19. století, bohužel nepřístupný.

Doprava: Sběrné taxi z chejábún–e Karím Chán–e Zand (směr universita – *dánešgáh*) nebo z chejábún–e Bágh za řekou Chošk. Pěšky asi 3 km na severozápad od bazaru.

Největším veřejným parkem je potom **Park Ázádí**, kde se v pátek schází polovina města na piknik a kde si snadno najdete přátele. Na druhé straně řeky Chošk, podél chejábún-e Bágh, asi 500 m na východ od Bágh-e Eram.

Křesťanské kostely

Kdo by zatoužil po klidu křesťanských kostelů, může v Šírázu zajít na ulici Nobahár, kde byl postaven **anglikánský kostel sv. Šimona Horlivce** (*kelísá-je moqaddas-e šam'un-e ghájúr*), jednoho z apoštolů, který údajně spolu s dalším apoštolem sv. Judou Tadeášem hlásali křesťanství v Persii, kde také zemřeli. Kostel však připomíná mešitu a pouze kříž na jeho vrcholu dává tušit, že se jedná o křesťanský kostel. Postavili jej Angličané během 18. století, kdy Šíráz, spolu s Bušehrem, patřil mezi místa s největší koncentrací obchodníků ze Spojeného Království.

Arménský kostel (*kelísá-je ermení*) – malý arménský kostel ze 17. století je ztracený v uličkách na západ od Bogh'e-je Šáh-e Čerágh.

Hrobka Háfez-e Šírází

(*árámgáh-e Háfez-e Šírází*)

Na Bolvár-e Golestán je architektonicky zajímavější hrobka Háfeze. V malém parku je vidět osmiúhlý pavilon, vztyčený v roce 1935. Pod jeho střechou leží vlastní malá hrobka. Na protějším památníku jsou Háfezovy verše. Hrobka je obklopena malou kolonádou, postavenou v 18. století Karím Chán-e Zandem, a zasazena do parku s nezbytnými bazénky a fontánami. Nejkrásnější je večer, kdy je celý areál nasvícen, nebo v zimě, pokud napadne sníh.

Doprava: sběrné taxi na sever od Bazar-e Nou, pěšky asi 1 km.

Háfez-e Šírází

(1325/26–1389/90)

Šírázský rodák se stal jedním z největších básníků perské historie. Získal klasické náboženské vzdělání – studoval teologii a arabskou literaturu. Patřil k těm, kteří znali Korán z paměti (odtud pochází i jeho jméno – Háfez, tj. ten, který zná z paměti korán). Napsal četné komentáře k náboženským otázkám.

Prosadil se však jako dvorní básník v Šírázu, který byl tehdy hlavním městem Persie. Dvakrát však upadl v nemilost, poprvé roku 1358, kdy se vládcem Persie stal Šáh Šudžá, zanícený nepřítel vína a šíitů – Háfez holdoval vínu a byl šíitský muslim. Později však byl omilostněn a mohl se opět vrátit ke dvoru.

V jeho poezii jsou zobrazeny soudobé události, život u dvora v Šírázu. Velký vliv na Háfeze měl i sufismus.

Největší část jeho poezie tvořily gazely, ve kterých dosáhl takové dokonalosti, že nikdo jiný jej v tomto umění nedostihl. Psal také oslavné qasídy (ódy) na šírázské dvořany, avšak tomuto oboru se věnoval málo a dával v nich větší prostor vlastním názorům.

e svých básních vyznává lásku k humanitě, opěvování krásy vína, lásky, každodenního života ve vztahu k sufismu. Pro svou jednoduchost, melodičnost, místy až lidový jazyk a populární náměty je jedním z nejoblíbenějších autorů perské poezie. Souhrnem jeho poezie je Díván Háfezův (*díwán-e Háfez*), který je k dostání v několika různých vydáních v každém knihkupectví.

بجالت هندی ویشم سمرقند و بخارا را	اگر آن ترک شیرازی بدست آوردن را	Hold vínu
کنار آب رخنه باد و گلگشت مصلا را	بره ساقی می باقی که در جنت خواهی یافت	Kdyby v dlaň Šírázský Turek
چنان بودند صبر از دل که ترکوان بخارا	فغان گلایان شیخ شیرین کار شهر آشوب	Vzal mé srdce, chtěl bych rád
باب رنگ و خال و خط و حاجت و بی با	ز عشق ناقص با جمال یا رستغری است	Za indickou jeho skvrnu
که عشق از پرده عصمت بدون آرد و لیلا	من از آن حسن و زلف و کون که یوسف داشتتم	Samarkand s Bucharou dát
جواب تیغ میزید لب لعل شکر خارا	اگر دشنام فرمانی و مکر نفرین و عاکویم	Vstaň, sákí, nalévej, den začíná,
جوانان سعادتمند پند سپردان را	ضمیمت کوش که جا که از جان و دست تراند	a pospěš, čas řítí se jak lavina;
که کس نکشود و بمشاید بکشت این معمارا	حدیث از مطرب می گوید و راز و بر مکر جرج	dřív než se proradný svět změní v trosky,
		ať je – díky růžovému vínu – i ze mne ruina!
		Třpytí se východ slunce v plné číši,
		ne, neužije slasti, kdo k ránu usíná.
		Jen s plným pohárem přijď ke mně na návštěvu,
		ctnost neznám, moje duše nechce být nevinná
		a z mého prachu kež by udělali džbán,
		abych už nikdy nebyl bez vína.
		Jeť pravá cesta zbožnosti: hold vínu,
		Háfezi, vzhůru, pobožnost začíná!

(Šamsuddín, Muhammad Háfez: Co zbude z růží, když je slavík zradí. Odeon, Praha, 1987, přel. Věra Kubíčková-Stivínová)

I.

Z KNIHY PĚVCE

Psa nad člověka dlužno ceniti,
jenž druhů srdce může raniti

Věř této zvěsti, stojí za to, věz,
by smysl její do srdce ti kles.

Když s druhy vesel ty ukájíš hlad,
pes na prahu se musí odříkat.

Ach, pes věrností předčí člověka,
jenž pouze nepřátelstvím přetéká.

II.

Kdo vkročil, věř mi každý, v ten zmatku plný svět,
čas přijde, že sestoupit v hrob musí naposled

Svět v onen život čelí, svět jest pouhý most,
nestálé obydlí jest, dům pustý, vnady prost,

Ó nevěř tomu mostu! tam hrůza číhá, děs,
zde stání neměj, k cestě se připravuj už dnes.

Ten kiosk jak dí moudří, dnů patnáct trvá jen,
bez podkladů je, prázdný a poušti je podoben.

Věř, moudří perlu pravdy v tom v pravdě vrtali,
když hospodou jen zvali svět tento nestálý

V hospodě usadit se to nelze, dále jdi!

Po penězích a slávě ó nesháněj se rád,
neb sláva to je studně a peníze – to had.

Jak Behramgur bys třeba byl, synu, vysoký,
na konci shltí tebe jak past' hluboký.

Slep nejsi-li, hled' na hrob, hled' upřeně, já děl;
bez práce neseď, ni žebrák, ni mladík ani kmet.

Jenž hrdý půjdeš kol mne „Alláhu sláva bud'!“
ó rci, splň přání, které Háfeze plní hrud'.

Z dívánu Háfeze (překlad dr. Jaroslav B. Košut, přebásnění Jaroslav Vrchlický), J. Oto, Praha, 1881, str. 105.

Mauzoleum Sa'adí

Dále od centra města se nachází druhé mauzoleum – hrobka Sa'adího. Přestože architektonicky není tak přitažlivá jako Háfezova hrobka (byla vystavena roku 1952), spí Sa'adí svůj věčný sen ve svém „Golestánu“ Růžové zahradě, která obklopuje jeho hrobku. Ani zde nechybí vytesané verše tohoto velkého básníka.

Doprava: autobusem č. 2 od hrobky Háfeze, taxi asi 5 km od centra na severovýchod.

Sa'adí

(1181–1291)

Plným jménem šejk Mušarriřuddín bin Muslihuddín Abdulláh Sa'adí Šírází získal teologické vzdělání, a to ovlivnilo jeho básnickou tvorbu k opěvování krás života, lásky, což mělo působit v kontrastu s tuhým životem v náboženských školách – medresách. Po studiích se zaměřil na sufismus.

Další vliv na jeho básně mělo cestování – procestoval téměř celý muslimský svět od Maroka po Indii. Ve svých sedmdesáti letech se usadil ve svém rodném Šírázu a zde na základě svých zkušeností napsal svá největší básnická díla – Golestán (Růžový sad), Bústán (Vonný sad) a velké množství další příležitostných básní, ódy, epigramy, čtyřverší.

V Golestánu, zřejmě nejslavnějším díle, se pokusil vyjádřit obraz společnosti na základě starých legend, vyprávěných povídek, z denních událostí, vlastních zkušeností a života kolem sebe.

Šejcha Muslihuddína Sa'adího ze Šírázu
Růžový Sad
hlava pátá
O LÁSCE A MLÁDÍ

Povídka 7

Vzácná setkání

Miláčka jsem měl a po dlouhou dobu jsem ho neviděl. Jednoho dne mě potkal. Privil jsem:
Kde jsi byl? Vždyť po tobě jsem toužil! Privil: Toužiti je lépe než nabažiti se.

Dvojverší:

Tys pozdě přišel, zjeve čarující!
Teď prchnout nesmíš ruce milující!
Líp, kdo svou milku vídá zřídka dosti,
než kdo jí vidí často do sytosti.

Miláček, jenž ve společnosti jiných přichází, pohoršení způsobit přišel, protože žárlivost a
nesvár s sebou přináší.

Verš:

Přijdeš-li s někým ke mně návštěvou,
ač šel jsi v míru, přinášíš jen spor.

Zlomek:

Když miláček se chvíli dvořil jiným,
jíž žárlivost mě mohla usmrtit.
Děl usměvavě: Všem jsem svící, Sa'adí!
Co jest po tom, mol-li snad se chyt?

(Sa'adí: Růžový Sad, hlava pátá, O lásce a mládí, překlad Jindřich Entlicher, B. Kočí, Praha, 1926)

ALEXANDR DOBYVATEL

Ptali se Alexandra: „Jak to, že jsi dobyl krajů Východu i Západu, vždyť dřívější králové měli
víc pokladů i vojska a žili déle, a přece se jim nepodařily takové výboje!“ „S přispěním Božím
– On jest veliký –“ odpověděl, „v žádné říši, již jsem podmanil, netýral jsem poddané a o
dřívějších vladařích jsem se jen v dobrém zmiňoval!“

Velkými nemohou být nazýváni,
kdož o svých bližních mluví s pomluvami!

*

Vždyť vše je marnost, všecko pomine,
Tvé štěstí, moc sláva tvá!
Cti jména velkých, kteří šli před tebou,
Tvé dobré jméno věčnost přetrvá!

(Sa'adí: Růžová zahrada. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1954,
překlad Věra Kubíčková)

Doprava

Do Šírázu je možné se dostat autobusem nebo letadlem, železniční spojení je v dlouhodobém
výhledu.

Autobus: autobusové nádraží je asi 2 km od centra (pevnosti) přes řeku. Přejděte most a jedte
jakýmkoliv autobusem směrem do centra po třídě Karím Chán-e Zand.

Ahváz 10 h, Esfahán 8h, Jazd 7 h, Bušehr 5 h, Bandar-e Abbás (nepojede-li žádný přímý
autobus, můžete přestoupit v Sirdžánu, 10 h), Teherán 16 h, Záhedán 17 h, Kermán 10 h.

Minibusy: směr Marvadašt (východisko pro Persepolis a Naqš-e Rostam) odjíždějí také od terminálu (30 minut)

Ubytování

Šíráz je město, kam směřuje většina turistů přijíždějících do Íránu, a tak výběr ubytování je široký. K nejlevnějším hotelům patří Naved hotel na Chejábún-e Ferdousí, asi 150 m od stejnojmenného náměstí po levé straně. Největší koncentrace hotelů okolo mejdún-e Šoháda, především podél ulice Pirúzí – např. htl. Arvan, Hášemí, Sa'adí nebo Darja. Hotel Zand (nedaleko pevnosti arg-e Karím Chán-e Zand, ul. Dehnai)

Pošta a telefony

Oba úřady se nacházejí těsně vedle sebe na Chejábún-e 22 Bahmán.

Knihkupectví

Malé, ale dobré knihkupectví s anglickými knihami o Íránu, Persepolis a hlavně pohledy je a tříde Karím Chán-e Zand u křižovatky s ulicí Anvarí naproti ulici Rúdakí.

Prodloužení víz

Police department for Allien Affairs (*atbá'-e cháredží*) je asi 5 km od mejdún-e Šoháda v blízkosti ulice Bolvár-e Abiverdi. Jeďte autobusem na západní konec bolvár-e Karím Chán-e Zand na Falak-e Džumhurí-je Eslámí, přejděte most a za mostem doleva. Asi po 500 m vede ulice doprava a po dalších 200 m je to budova po pravé straně.

PERSEPOLIS A NAQŠ-E ROSTAM

Persepolis (*Tacht-e Džamšíd*)

Historie

Bývalé hlavní město staroperské říše leží na velké plošině pod vysokým svahem, což z něj dělalo prakticky nedobytné místo. Je ohlasem na velké rozšíření Perské říše v polovině 6. století př. n. l. v době vlády prvního krále z Achajmenovské dynastie Kýra Velikého. O osudech tohoto krále jde pověst, že jeho děd Astyages, měl podle výkladu snu být připraven o moc svým vnukem. Proto, když se narodil jeho dceři Madnane a Peršanu Kambýsovi vnuk Kýros, nařídil svému poddanému Harpagovi, aby toto dítě zabil. Ten to však nechtěl a nechal královské dítě pastýři, kterému se zrovna narodil mrtvý syn. Když Astyages zjistil, že vnuk je naživu, dal zabít Harpagova syna a na jedné hostině předložil k jídlu jeho maso. To však chytrý Harpagos prohlédl a když Kýros dorostl, vyzval jej, aby médkého krále Astyaga svrhl. To se mu podařilo a stal se vládcem Perské říše. Postupně si podmanil velké staroorientální říše v Mezopotámii (dobył mj. Babylón, ale nechal jej stát). Jeho následovníci, zejména králové Dáreios a Xerxes, vystavěli obrovský palác – jeden z vrcholů tehdejší architektury. Kromě velkého sálu Sta sloupů zde byl na tehdejší dobu nevídaný podzemní přivaděč vody. Každého roku se do Persepolis sjížděli vládci všech podrobených území, aby perskému panovníkovi složili přísahu věrnosti. Rozlehlost a monumentalita paláce měla sloužit k tomu, aby těmto králům demonstrovala moc jednoho z největších panovníků starověku. Ve 30. letech 4. století př. n. l. však byla Persie dobyta vojsky Alexandra Makedonského, který vyhnal z Persepolis posledního panovníka Dáreia III. Říká se, že požár Alexandr založil sám, a to v opilosti, když zapíjel své vítězství nad Peršany. Přestože v následujících staletích byly kameny z Persepole používány obyvateli z okolí na stavby a své přidala i zemětřesení, trosky celého komplexu nebyly nikdy rozebrány zcela. Když byly v 18. století zahájeny archeologické práce, vědci stále žasli nad velikostí bývalého paláce. Dnes je celý komplex

restaurován a některé části dávají tušit velikost a slávu bývalého centra říše, jehož stavby měly vzbuzovat respekt u panovníků zemí pod kontrolou perského vládce.

Do paláce se vstupuje širokým vstupním schodištěm, které odděluje okolní rovinu od vlastního paláce. Panovníci podrobených území dále procházeli velkou vstupní branou Xerxa – tzv. **Bránou národů**, zdobenou sochami koní, což byl oblíbený námět ve starověké Persii. Odtud vedla cesta králů na severní schodiště k přijímací síni Apadana. Celý tento palác je obklopen tzv. **Průvodem provinciálů**, přinášejících dary, obrovským reliéfem z tisíců postav, zvířat a zboží jako další ukázka moci panovníka. Předvádí obyvatele celé říše v krojích, s typickými znaky jejich oděvu nebo rysů – čepice, zbraně, obuv. Každé poselstvo je složeno ze 3–9 lidí, doplněných ukázkami zvířecích darů – nejčastěji koní. Vrcholem tohoto umění je **severní schodiště** vedoucí k samotnému paláci **Apadana**. Ústředním motivem celého schodiště je symbol Ahuramazdy, zoroastrovského Boha, které z obou stran střeží 4 perští vojáci.

Za Apadánou se tyčí **Dáreiův a Xerxův palác**, které sloužily jako hodovní síň. Na jejich stěnách vystupují další reliéfy, většinou zdůrazňující hrdinské činy králů, zápasy se zvířaty nebo různými stvůrami, alegoriemi zla a nepřátelských sil.

Další velké reliéfy se nacházejí na vchodech k **Síni sta sloupů**, trůnní síni, jednoho z největších paláců starověkého světa. Zde jsou většinou zobrazeny zvířata ve vzájemném zápase, symboly dobra a zla. Síň sloužila také jako část královské pokladnice.

Královské dary byly shromažďovány v pokladnicích, z nichž největší byla v tzv. Síni 99 sloupů na jihovýchodním okraji areálu.

Na celý areál shlíží z výšky Artaxerxes II., který je pohřben nad dědictvím svých neslavnějších předků. Byl to děd Dáreia III., za jehož vlády Alexandr Makedonský rozvrátil mocnou Perskou říši. Dá se odtud přehlédnout velikost areálu, ale i široká alej, která sleduje starou cestu, po níž se ubírali králové při cestě k Persepoli.

Naqš-e Radžab

Mezi Persepolis a Naqš-e Rostam leží ve skalním masívu čtyři velké bas reliéfy s vyobrazením hrdinských činů prvních dvou sásánovských králů – Ardašira I. a Šáhpura Velikého (224–271). Reliéfy jsou schované od silnice skalním masívem nad odbočkou na Naqš-e Rostam.

Naqš-e Rostam

Asi 4 km od Persepole si největší vládcové Achajmenovské říše nechali zbudovat své monumentální hrobky. Již zdálky jsou viditelné velké plochy ve skále, které vytvářejí čtyři velmi podobné hrobky. Předpokládá se, že v těchto hrobkách jsou pohřbeni Artaxerxes I., Xerxes, Dáreios I. Veliký a Dáreios II. Spolehlivě se však ví pouze o Dáreiovi I., který je pohřben ve druhé hrobce zprava při pohledu od vchodu do areálu.

Pod hrobkami jsou vykresleny reliéfy, zobrazující historické momenty z dějin Perské říše nebo činy a moc pohřbených králů.

V hrobkách se dochovaly některé nápisy, podle jednoho z nich byla identifikována hrobka Dáreia I.

“Když Ahuramazda (nejvyšší Bůh zoroastrismu, ztělesňující dobro, pozn. aut.) uviděl tuto zemi v nepořádku, odevzdal mi ji. Udělal mne králem. Já jsem král. Milostí Ahuramazdovou jsem ji zasadil na její místo. Co jsem jim řekl, to učinili, jak bylo mou vůlí. Jestliže uvážíš to, jak bylo mnoho krajin, které král Dárajavauš (Dáreios I., pozn. aut.) držel, pohleď na obrazy postav, které nesou trůn. Tak to zviš, pak se ti rozjasní, že kopí perského muže daleko dospělo, pak se ti rozjasní, že perský muž i daleko od Persie bitvy vybojoval“

Klíma, Otakar, Sláva a pád starého Íránu, str. 82, Orbis, Praha, 1975)

V areálu se nachází také malý zoroastrovský chrám **Ka'abe-je Zardošt** (Kamenná věž), ve kterém hořel jeden z nespočetných posvátných ohňů, roztroušených po celé Persii. Podle pověsti zde měla být přechovávána Avesta, svatá kniha zoroastrovců.

Doprava

Nejlevnější možností, jak se dostat na Persepolis, je minibus do městečka Marvadašt a odtud sběrný taxi nebo taxi k Persepolis. Doprava k Naqš-e Rostam je komplikovanější. Nejlevnější je minibus nebo sběrné směrem na Pasargád a nechat se vyhodit na odbočce k Naqš-e Rostam.

Nejvýhodnější se jeví varianta jet nejprve k Persepolis, odtud se dá jít pěšky k Naqš-e Rostam (asi 4 km) a zpět vyjít zpět na hlavní silnici a stopovat autobusy, sběrné taxi nebo minibusy do Marvadaštu, případně do Šírázu. Persepolis i Naqš-e Rostam leží asi 1–2 km od hlavní silnice Šíráz – Esfahán (každé ovšem na opačné straně) a pro cestu tam nebo zpět lze stopovat autobusy nebo sběrné taxi do Šírázu nebo Marvadaštu. Taxikáři se snaží maximálně „natáhnout“ ceny pro cizince – téměř vždy je nutno tvrdě smlouvat.

PASARGAD

Asi 130 km od Šírázu si Kýros Veliký postavil své hlavní město. Jeho syn Dáreios I. zde postavil velký palác, ale své hlavní sídlo přenesl do Persepole.

Místo je dnes mnohem méně zachovalé, než Persepolis, ale přesto stojí za návštěvu, už pouze pro **hrobku Kýra Velikého**, zřejmě nejzachovalejší stavbu celého areálu. Asi 1 km odtud jsou zbytky tří paláců, kde jsou vidět zbytky sloupů. Kýros si po vzoru asyrských a babylónských panovníků nechal okolo paláce vybudovat velký park se stromy a zvířeti. Odtud vzniklo slovo paradise (ráj), které původně označovalo oboru, park a z perštiny se přes řečtinu (Řekové u Peršanů velmi obdivovali tyto parky) se dostal do evropských jazyků. Zbytky terasy

na severovýchod odtud se nazývají Trůnem matky Šalamouna (*tacht-e madár-e Solejmán*) a ještě o něco dále na severozápad jsou zbytky oltářů posvátného okrsku.

Doprava: Nejvýhodnější je vyrazit brzo ráno autobusem ze Šírázu na Esfahán nebo Jazd a vystoupit u odbočky k Pasargád (značeno anglicky). Odtud je to asi 8 km pěšky nebo je možné zkusit stopovat. Vesnice Pasargád je na jih od Kýrovy hrobky – asi 15 minut chůze.

ESFAHÁN

„Krása Esfahánu přepadne mysl bez varování..., než víte jak, vryje se vám Esfahán nesmazatelně do paměti a zasuje svůj obraz do oné galerie míst, kterou v sobě chová soukromě každý z nás“ (Robert Byron, anglický cestovatel, 1834)

Esfahán je jedno z nejkrásnějších měst v Íránu, které nemůže nikoho nechat lhostejným – můžete k němu zaujmout jakýkoliv postoj, ale nemůže vás neuchvátit krása náměstí Emáma Chomejního a jedné z nejkrásnějších mešit na celém světě. Ne nadarmo Peršané dodnes o Esfahánu říkají – *esfahán nesf-e džahán* (Esfahán je polovina světa).

Abbás I. si těžko mohl vybrat lepší místo pro své sídelní město. Ve výšce 1430 m, s příjemným podnebím i v létě, mírným západní větrem a nevysychající řekou Zájende, to vše tvoří velice zdravé klima a přísloví říká: „kdo přijede do Esfahánu, nemůže onemocnět a kdo přijede do Esfahánu nemocen, vyléčí se.“ Klima a památky dělají z Esfahánu právem nejnavštěvovanější město Íránu. Pokud máte čas pouze na jedno místo v Íránu, nechte to Esfahán.

Historie

Podle pověsti jsou nejstarší dějiny města spjaty s mytologickým šáhem Farídunem, jehož zmiňuje i Ferdousí ve své Šáhnáme. Podle jiné verze zde stávalo židovské město, které založil biblický král Nabuchonodosor (Nabukadnezar) a další legenda praví, že jej založil až perský král Jazdagird I. z rodu Sásánovců na přímělu své židovské manželky.

Faktem ovšem zůstává, že název města najdeme již v Ptolemaiových podkladech k mapě tehdejšího světa ve 2. st. n. l.

Po dobytí Araby v 7. století se přes město převalily všechny vlny nájezdů tehdejší doby a Esfahán stále zůstával ve stínu slavnějších měst. Nejkrutější scény se zřejmě odehrály koncem 14. století po dobytí města Timurem, který zde nechal navršit pyramidu ze 70 000 lebek zabitých obyvatel.

Nejvýznamnější období města je však nerozlučně spjato s působením šáha Abbáse I. Velikého, který přestěhoval hlavní město právě do Esfahánu. Nechal si zde vystavět plánovitě zcela nové město, které mělo být klenotem říše a takovým zůstává i dnes. Jeho stavitelem byl šejch Baháuddín Muhammad Ámilí, který je přirovnáván ke geniálnímu duchu Leonarda da Vinci. Kromě architektury byl také teologem filosofem, právníkem, astronomem, učitelem, básníkem a především inženýrem a stavitelem.

Na Abbásově dvoře se střídali velvyslanci všech evropských mocností a působili zde významní evropští činitelé – mj. francouzský cestovatel a klenotník Jean-Baptiste Tavernier nebo osobní vyslanec šáha Angličan Sir Robert Sherley, který byl také mj. členem poselstva do Prahy roku 1600.

Po smrti Abbáse v roce 1629 však nastal postupný úpadek. „Když Abbás Veliký zemřel, přestala Persie prosperovat“, napsal Francouz Jean Baptist Chardin v 17. století. Dílo zkázy dovršili roku 1722 Afghánci, kteří město dobyli, a nechali většinu obyvatel zavraždit včetně posledního krále Safíjovců – Hosejna. Od té doby až podnes se již Íránu nikdy nepodařilo vrátit se na výsluní. Svědkem této poslední slavné éry Persie zůstal právě Esfahán.

Památky a zajímavosti

Hlavní třídu Esfahánu tvoří **chejábún–e Čahár Bágh** (Třída čtyř zahrad), 5 km dlouhá a 50 m široká ulice, která protíná město od severu k jihu. Říká se, že její průběh nakreslil sám šáh Abbás. V 17. století tekl uprostřed kanál s mnoha nádržkami a celá ulice byla dlážděná. Kolem ní se soustřeďují parky a některé nádherné architektonické stavby.

Medresa Čahár Bágh

Jednou mnoha perel v esfahánském náhrdelníku je Medresa Čahár Bágh. Byla založena roku 1710 na přání matky poslední Safíjovského šáha Hosejna, proto se jí také někdy Mádar–e Šáh (Šáhova matka). Ta dala také postavit vedlejší karavanseraj, z jehož výnosů byla škola financována, dnes je z něj luxusní Abbási hotel. Dominantou je modrá kupole se zlatými ornamenty, po stranách lemovaná dvěma minarety. Nádvoří medresy je skvělý příklad harmonie stavitelství, zeleně a vody. Jsou zde platanové stromy s vodní nádrží – vše zařízeno pro dokonalý klid a soustředění pro meditující studenty.

Hašt Behešt

Dále na sever je park s pavilónem Hašt Behešt, což v překladu znamená Osm rájů. Stavba z roku 1669 je ukázkou pavilónu podobnému paláci Čehel Sotún. V jeho interiéru nejdeme skvělé řezbářské práce (především stropy), a je obklopena dalším rozlehlým parkem s fontánami.

Palác Čehel Sotún

Jeden z několika šáhovských paláců v Esfahánu se nachází na ulici Chejábún–e Sepah, ústící do hlavního náměstí mejdún–e Emám Chomejní. Palác Čehel Sotún neboli Palác 40 sloupů je jednou z drobnějších, ale skvělých staveb. Číslo 40 má magickou moc, který v Orientu symbolizuje číslo neurčité – proto je Alí Baba a 40 loupežníků, putování po 40 dnů a nocí a i zde je Palác 40 sloupů, z nichž polovina je postavena a druhá polovina se zrcadlí v bazénu. Nejkrásnější pohled je ráno, kdy zde není mnoho lidí a slunce svítí přes bazén přímo na palác. Pozoruhodná je hra skleněných hranolů a zrcadel u vchodu, pod níž stával trůn. Palác sloužil šáhovi jako místo pro přijímání vyslanců a ministrů. Ve velkém sále je malé muzeum různých předmětů denní potřeby od keramiky, mincí, šatů až po Korány, z nichž jeden byl údajně napsán druhým imámem. Na stěnách dominují velké výjevy ze slavných bitev a šáhových hostin – na některých se jistě podíleli evropští umělci, kteří hledali obživu právě u perského dvora. Malby měly zdůrazňovat velikost, velkorysost a moc perských šáhů.

Popisuje se obřadné přijetí franského vyslance u šáhova dvora

... Nejprudší spor vznikl v otázce šatů; předně mu (anglickému vyslanci pozn. aut.) bylo oznámeno, že on i jeho průvodci dostanou náležitě šaty, které je zakryjí a zahalí vhodněji než jejich vlastní, aby mohli předstoupit před šáha jak se sluší a patří; tento návrh s posměchem odmítl. Prohlásil, že se objeví před perským šáhem ve stejném oděvu jako před svým vlastním panovníkem. Protože však ještě ani jeden Peršan nebyl u dvora některého franského krále, nikdo nedovedl říci, jak takový oblek vypadá; ilčí (vyslanec pozn. aut.) by si klidně mohl obléci župan a noční čepici a my bychom nic nepoznali. To byla nesnáz zdánlivě nepřekonatelná. Ale když jsem o té věci přemýšlel, vzpomněl jsem si najednou, že mezi

kresbami v esfahánském paláci Čtyřiceti sloupů jsou podobizny Evropanů, kteří za doby velikého šáha Abbáse přicházeli v houfech k jeho dvoru a dokonce se usazovali v městě. Obzvláště živě jsem se pamatoval na obraz znázorňujícího šáha Abbáse a nějakého Evropana, jehož úbor byl bezpochyby jediný možný v přítomnosti korunované hlavy. Neprodleně jsem svůj nápad sdělil mirzovi, který se o něm zmínil velkovezírovi, a ten nakázal, aby nejlepší esfahánský umělec pořídil ihned věrnou napodobeninu toho obrazu a dal ji poslat do Teheránu.

Jakmile došla, byla řádně předána anglickému ilčímu s poznámkou, že šáh se spokojí, když před něho předstoupí v obleku, který nosí před svým panovníkem a že zároveň předkládáme vzor, jehož se on a jeho družina, jak pevně doufáme, přesně přidrží.

Nevěrci se podívali na obraz a vyslechli zprávu, která jej doprovázela; výbuchy smíchu, které pak následovaly, se ani nedají popsat. Zeptali se pokládáme-li je za opice, že se za ně na naše přání mají přestrojit; trvali tvrdohlavě na tom, že se obléknou podle vlastního dobrozdání, a nakonec nezbyvalo než jim povolit.

James Morier: *Hadži Baba z Esfahánu*, Odeon, Praha, 1975, s. 340–341

Mejdún–e Emám Chomejní

V centru města nechal šáh Abbás roku 1612 postavit asi 500 m dlouhé a 160 m široké náměstí – mejdún–e Emám Chomejní, dříve mejdún–e Šáh. Jeho velikost je ohromující při pohledu od hlavní brány bazaru na mešitu Emáma Chomejního vzdálenou 0,5 km, která se ve velikosti náměstí prakticky ztrácí. Náměstí sloužilo jako hřiště pro polo. Tento sport vznikl právě v Persii, když se vyvinul z původních mongolských her. Odtud se šířil do Arábie, Indie a Číny a poté jej Britové přivezli na západ. Dnes se zde již tento sport provozovat nedá, protože na jižní straně náměstí je bazén. Široké náměstí lákalo i k vojenským přehlídkám, které mohl šáh pozorovat z terasy paláce Alí Qapu.

Za bílého dne je náměstí téměř prázdné, zato večer se tady schází davy místních lidí na pikniky nebo jen tak na posezení. Navečer jsou zde také nejlepší světelné podmínky na fotografování.

Masdžed–e Emám Chomejní

Dominantou náměstí je Masdžed–e Emám Chomejní – dříve opět Šáhova mešita. Byla vystavena za neuvěřitelně krátkou dobu – v letech 1611–1638. Šáh Abbás si přál vidět toto dílo ještě před svou smrtí, ale toto přání se mu již nesplnilo (zemřel 1629). Aby se rychlost stavby urychlila, nepoužilo se klasické mozaiky, v té době obvyklé, ale byly použity větší sedmibarevné dlaždice (tzv. *haft–rengí*), předem vyzdobené. Nejen pro tento účel byly v Esfahánu zřízeny dílny na výrobu těchto dlaždic, z nichž několik zůstalo v okolí bazaru dodnes. Díky snaze o urychlení stavby se však někteří kritici domnívali, že práce nebyly provedeny s opravdovou řemeslnou dokonalostí a použité dlaždice září méně dokonalými barvami. Přesto je možné mešitu přirovnat ke gejíru modře, který je v každé denní době jiný a neopakovatelný. Svým uspořádáním připomíná slavnou mešitu Bibi Chánúm v Samarkandu, postavenou téměř o 250 let dříve.

Na náměstí ústí 30 m vysoký otvor ívánu, hrající oslnivou modří a z oblouku vyrůstají tzv. makáme neboli stalaktity (výstupky, visící ze stropu a připomínají jeskynní krápníky). Samotný portál vytváří jakousi jeskyni zářící modrou barvou. Hlavními dveřmi, které byly zasazeny ve stříbře, vchází návštěvníci do dalšího velkého prostoru jednoho ze čtyř ívánů, které lemují nádvoří. Stavba se zde lomí a celá mešita je otočena v úhlu proti náměstí tak, aby byl zachován směr modlitby k Mekce (tzv. *qibla*). Centrem je nádvoří čtvercového tvaru, se čtyřmi ívány v čele každé strany. Všechny ívány jsou vstupem do dalších prostor, zaklenutých kopulemi. Naproti vchodu je hlavní íván s mramorovým mihrábem, výklenkem, který ukazuje

směr k Mekce. Nad celým prostorem se klene hlavní kupole se zlatým medailonem s motivem slunce a slunečních paprsků. Zvenku kupole oslní dalším jasem modré barvy dlaždic. Tento prostor doplňují dva minarety, které zvýrazňují prostor hlavní kupole

Po stranách hlavní modlitebny jsou vchody do dvou dalších, menších prostor, které slouží jako medresa a jsou pravou oázou klidu se stínem stromů a nezbytnou vodou.

Masdžed–e Šejch Lotfolláh

Na východní straně náměstí je menší, ale neméně atraktivní mešita šejcha Lotfolláha, pojmenovaná podle Abbásova tchána, libanonského světce a kazatele. Sloužila k osobním modlitbám šáha Abbáse, a tak postrádá některé prvky „klasické“ mešity s nádvořím a čtyřmi ívány. Ze stejného důvodu zde chybí i minarety, protože šáh sám věděl, kdy má jít na modlitbu a nepotřeboval hlas muezzina. Nízká kupole však zaujme již zvenčí svou sytě krémově žlutou barvou, kterou se proplétají bílé a modré ornamenty.

Údajně nejkrásnější dlaždicové obložení Safíjovského období v celém Íránu jsou na portálu mešity. Dveře portálu vedou do malé kruhové vstupní haly, ve které světlo ze vstupního portálu vytváří na modrých dlaždicích nádhernou hru barev. Další oslnění modrožlutou barvou s doplňky kaligrafie přichází v hlavním modlitebním sále.

Uvnitř mešity stojí za vidění především bohatě zdobený mihráb (modlitební výklenek) s mozaikami, stalaktity

Nejkrásnější je však vlastní modlitební sál, který je opět hrou modrých barev připomínajících právě Mešitu Emáma Chomejního.

Palác Alí Qapu

Naproti Lotfolláhově mešitě je palác Alí–Qapu (v překladu Vysoká Porta), sídelní palác šáha Abbáse. „Vypíná se nad mejdúnem jako vzdušná mýdlová bublina. Jeho sloupové ve vzduchu jest pták, který se nemohl udržet na zemi a musil se vznést do výšky“, píše prof. Jan Rypka ve svém Íránském poutníkově.

Palác samotný nevypadá na příliš velký a kdo by hledal v Alí Qapu íránské Versailles, bude velice zklamán. Oč stavba ztrácí na velikosti, o to více je vzdušná se sedmi patry a výhledem na celé centrum Esfahánu z horního patra.

Nejcennější zůstávají interiéry paláce, přestože značně utrpěly zubem času, válečnými a revolučními dramaty. Přesto se však ještě dnes můžeme obdivovat štukám a arabeskám na stěnách nebo výzdob oken z alabastru, nebo slonoviny. Středem interiéru je tzv. Trůnní sál, který sloužil pro audience šáha.

Přední část – portiko – sloužila jako tribuna pro šáha, který tak měl dokonalý přehled o dění na náměstí a mohl z pohodlí paláce sledovat polo, koňské dostihy, vojenské přehlídky, průvody nebo všední život na náměstí.

Bazar

Na severní straně mejdún–e Emám Chomejní se otevírá brána do bazaru, který tvoří změt' ulic, mešit, karavanserajů, lázní, ale hlavně obchodů a dílen. Umělci a kupci se sem sjížděli z celé Persie, zde bylo centrum vzkvétající říše. Abbás podporoval obchod i řemesla, zejména výroby koberců, tkanin nebo kovového zboží. Výsledky práce esfahánských mistrů lze vidět ještě dnes – na bazaru se stále ozývají dunivé zvuky kladiv nebo klepot jemných nástrojů kovotepců.

Masdžed–e Džame'e

Hlavní ulice bazaru dovede návštěvníka a k dalšímu skvostu architektury – *masdžed-e Džame'e* (Páteční mešitě), která je průřezem dějin islámské architektury od 11. do 16. století. K té nejstarší části z 11. století náleží domy za severním a jižním ívánem. Právě severní íván byl postaven za vlády Seldžukovců a ozdoben nápisy ve vysokém kufickém písmu. Jižní íván se dvěma minarety s geometrickými vzory pochází z mongolské éry (13. století). O něco mladší je západní íván, který se otevře před návštěvníkem při vchodu do mešity a který byl přestavěn v 16. století za vlády Safíjovců. Napravo od tohoto ívánu je tzv. Pokoj sultána Öldžejtü z doby vlády tohoto mongolského panovníka (viz Soltáníje, 14. století). Zde je pozoruhodný bohatě zdobený mihráb. Za touto západní částí je zajímavý tzv. Zimní dům (bajt al-šata) z poloviny 15. století. Na nádvoří mešity zaujme zařízení pro rituální očistu, které svou stavbou připomíná Ka'abu v Mekce.

Mosty přes řeku Zájende

Za procházku stojí nábreží řeky Zájende s významnými mosty. Dva konce třídy Čahár Bágh spojuje **Sí vo Sé Pol** (Most 33 sloupů) z roku 1602. Měří 300 m na délku a 14 m na šířku. Ještě před 30 lety tudy jezdila běžná doprava i těžké nákladní vozy. Půjdete-li dále, narazíte na menší Pol-e Ferdousí (Ferdousí), opět z Abbásovského období. Nejslavnější a nejzajímavější z trojice mostů ze 17. století je bezesporu **Pol-e Chádžú** se dvěma terasami, malou čajcháne a blízkým parkem. Byl dokončen roku 1650. Dodnes slouží jako místo schůzek a okolní park je většinou plný lidí.

Nejstarší most je nejdál od centra města (asi 3 km proti proudu od Pol-e Chádžú) – Pol-e Šáhrestán ze 12. století, pravděpodobně však na základech starého mostu z období Sásánovců. Jeho zvláštností je mírné zakřivení na nestejně velkých obloucích. Vzhledem k poloze mimo centrum města je procházka k tomuto mostu velmi příjemná. Skupiny topolů doplňují klidnou atmosféru, která je nejromantičtější při západu slunce.

Žále Bádí – Píseň o Praze

... Kdo jednou jedinkrát
šel časně ráno po Karlově mostě
pomalou procházkou
a viděl vlny sluncem rozkvétat,
bude ten obraz navždy milovat.

Krátká vzpomínka
na jiný most mě vede:
jarní ráno v rodném Esfahánu,
most Chádžú, všude zeleň,
vůně, třpytná řeka –
vzpomínka na domov, ach jak jsi sladká.

(překlad Věra Kubíčková, In: Bústán, 1/1999, s. 1–3)

Žále Bádí (*1946) je íránská básnířka z Esfahánu, která žije v současné době v Londýně. Tato ukázka je součástí širší básně, kterou napsala za svého pobytu v Praze.

Džolfa

Na jižní straně města se rozkládá arménská čtvrť Džolfa. Nazývá se podle města v severozápadním Íránu (dnes hraniční město s Ázerbajdžánem). Křesťanská komunita zde byla dominujícím faktorem, žily tady většinou rodiny obchodníků, které sem přilákal šáh Abbás.

Zachovalo se 14 kostelů, které je však ve spleti uliček často obtížné najít. Většinou mají formu mešity a pouze křesťanský kříž na kupoli označuje kostel. Nejdůležitější kostel je **katedrála Vank**, postavená v roce 1664. Je centrem arménské církve v Íránu, ačkoliv na toto právo si dělají nárok také další kostely. Bohaté interiéry jsou vyzdobeny náboženskými malbami s příměsemi evropského, perského a arménského malířství. V areálu se nachází malé arménské muzeum, ukazující historii Arménů v Íránu, ale i jejich krutý osud v Turecku v průběhu 1. světové války.

Manár–e Džonbán

Asi 7 km na západ od centra města jsou proslavené chvějící se minarety Manár–e Džonbán (výsl. Manár–e Džombán). Mešita není ani tak zajímavá architektonicky jako spíše svými minarety, které každý pohyb uvádí do určitého chvění. Doposud není spolehlivě objasněno, proč k tomuto jevu dochází. V minulosti to bylo přisuzováno svatému knězi, který je zde pohřben. Na jeho náhrobku je arabský nápis: „*To jest hrob šejcha–askety, výborného a zbožného a šťastného a bojícího se Boha, ujce Abdulláha syna Mohammada syna Mahmúda Saqla – nechť smilování Alláhovo spočívá na nich! Došel věčného světla dne 27. zillhidže 726.*“ (Rypka, Jan, Íránský poutník, str. 231). Sem přicházejí ještě dnes lidé a pokládají sem uzlíky z hader, na než píší svá přání.

Áteškáde

V blízkosti Manár–e Džonbán (1 km dále od centra) je vidět malý pahorek Áteškádé se zbytky zoroastrovského chrámu posvátného ohně ze Sásánovské éry. Z vrcholku je pěkný rozhled na město, ale i na tzv. bádžíry, tedy větrné věže, které se zde u některých domů ještě dochovaly.

Doprava: Pro dopravu k Manár–e Džonbán a Áteškáde je nejvýhodnější autobus 236 od začátku chejábún–e Táleqání (od hotelu Šád)

Turistické informace

Zřejmě nejužitečnější mapa města, kterou můžete v celém Íránu najít, s anglickými popisky a stručnou charakteristikou nejzajímavějších míst, je k dostání na „turistickém“ bazaru, přehledně označena v angličtině. Personál je již zvyklý na turisty z celého světa a je schopen poměrně kvalifikovaně poradit se všemi dotazy o Esfahánu a okolí.

Doprava

Autobus: autobusové nádraží (*Terminál–e Káve*) je asi 7 km na sever od řeky a mostu *Sí vo sé pol*, jeďte jakýmkoliv autobusem odtud, možná budete přestupovat na mejdún–e Šoháda (POZOR! některé autobusy z mejdún–e Šoháda jezdí do okolních městeček a vesnic a staví pouze u autobusového nádraží – jestliže zapomenete vystoupit, jako se to stalo mně, prohráli jste a můžete jet mnoho kilometrů za město).

Na jižním okraji města funguje nový *Terminál–e Soffe*, který obsluhuje autobusy na jih od Esfahánu). Sběrné taxi jezdí na tento terminál od jižní strany *Si vo Se Pol*. Rozvoj cestovního ruchu v Esfahánu s sebou přinesl i případy, kdy jsou ve sběrných taxi po cizincích vyžadovány vyšší částky. Pozorně proto sledujte, kolik kdo platí. Šíráz 8 h, Jazd 5 h, Teherán 7 h, Tabríz 16 h, Kermán 12 h, Záhedán 21 h, Bandar–e Abbás 18 h, Kášán 3 h, Qom 5 h, Ahváz 14 h.

Vlak: Přímé spojení do Teheránu, Bandar–e Abusu, Mašhadu. Nádraží samo je poměrně daleko od města – autobus odjíždí zhruba 1,5 hodiny před odjezdem vlaku ze zastávky naproti hotelu Kowsar (vedle *Sí vo sé pol*). Jízdenky lze zařídit v kanceláři íránských železnic na *mejdún–e engheláb–e eslámí*, nedaleko *Sí vo sé pol* (pokud se díváte od mostu, tak jděte po pravé straně na začátek třídy Čahár Bágh a kancelář se symbolem vlaku se nedá přehlédnout).

Ubytování

Do hostelu **Amir Kabir** míří většina turistů, kteří se v Esfahánu zastavují. Leží na hlavní třídě Čahár Bágh u stadiónu u křižovatky Tachtí. Pojedete-li autobusem ve směru od Širázu na *terminál–e káve*, požádejte řidiče o zastavení na místě. Přímo před hotelem je autobusová zastávka a na mejdún–e Emám Chomejní je to asi 15 minut chůze. Hotel bývá často plný turistů, a to v každém období. Můžete zde získat mnoho informací, pokud jedete na východ, do Turecka i jenom po Íránu. Jsou schopni vám zajistit například i jízdenky na autobus.

Nedaleko je hotel **Persia hotel** (nedalekok křižovatky s ulicí Takhtí, označeno anglicky, tel. +98 311 222 3274) s čistými pokoji.

Další hotely jsou v okolí mostu Si vo Se Pol na jeho severní straně, směrem k mejdún–e Emám Chomejní. Většinou jsou značené anglicky. Je předpoklad, že s dalším rostoucím počtem zahraničních turistů se bude zvyšovat kvantita, kvalita, ale i cena hotelových pokojů (zvláště označených v angličtině).

K dražším, ale kvalitním hotelům patří **Dibai House** (Kúče–je masdžed–e alí 1, Harúníje, Isfahán, + 98 311 2209787), 80 EUR/dbl. <http://www.dibaihouse.com>.

Prodloužení víz

Chejábún–e Hezár Džaríb asi 2,5 km jižně od Sí vo sé Pol. Pokud pojedete autobusem od tohoto mostu vystupte na druhé zastávce od velké křižovatky s Chejábún–e Nazár – zastávka Universita. Úřadovna je asi 100 m od zastávky po levé straně, přehledně označena „Police Department for Allien Affairs“. Patří k těm, které mají nejlepší pověst z celého Íránu při prodlužování víz.

KÁŠÁN

Městečko přibližně na polovině cesty mezi Qomem a Esfahánem je malým klenotem architektury. Především kvůli skvěle dochovaným domům bohatých měšťanů, které svou zdobností občas připomínají pohádky Tisíce a jedné noci. Svým menším ruchem může být příjemným odpočinkem po Teheránu nebo Esfahánu. Vzhledem k tomu, že se jedná fakticky o oázu v poušti, má město příznačné rysy této polohy s několika dochovaným větrnými věžemi (*bádžíry*) a neustávajícím větrem, který se prohání po trochu ospalých ulicích.

Město bylo podle pověsti založeno královnou Zubejdou, manželkou legendárního chalífy Hárúna ar–Rašída, svůj největší rozkvět však zažilo za Seldžukovců v 10.–11. století, kdy se stalo centrem obchodu a jedním z mnoha významných center výroby koberců (kášánský koberec byl pojmem i na evropských dvorech raného novověku). Ve velké oblibě měl město i šáh Abbás I., který si také přál zde být pohřben. Přesto však později zůstalo ve stínu „sousedního“ Esfahánu.

Památky

Staré město

Na obdélníku na jih od vlakového nádraží až po mejdún–e emám Hosejn a mejdún–e Qazí Asado–l–lláh je labyrint uliček starého města s mnoha historickými domy, malými mešitami, tichými zákoutími a náměstími, větrnými věžemi. Není snad ani třeba znát historii každého domu, ale stačí se jenom toulat okolo.

Celé staré město je plné zásobáren vody ze sněhu, které jsou obvykle hluboko pod zemí. V zimě se do těchto „cisteren“ naveze sníh a v létě se tyto zásoby používají pro vodu. Stačí si pouze všimnout tunelu se schody kamsi hluboko dolů do tmy (pokud s někým nejedete, vezměte si baterku). Přestože jsou postupně některé čtvrti bourány, změt' uliček starého města je stále v mnohém kompaktní a lze na ní vidět chaotickou městskou zástavbu íránských měst.

Historické domy (chánhá–je táríchí)

V jižní části města okolo chejábún–e Alaví se zachovaly domy dnes znovuoobnovených historických domů. Další podobné, i když ne vždy restaurované domy jsou k nalezení po celém městě. Všechny domy ukazují klasické rozdělení tehdejších bohatých domů. V každém z nich lze vysledovat tři základní části – venkovní dvůr (*íván, selám*), která byla po hosty a návštěvníky zvenčí. Zde se také většinou konaly slavnosti, obchodní jednání. Ke „standardnímu“ vybavení iránských domů patří bazén (*howz*) a několik stromů. Zadní část domů byla potom tvořena soukromou částí (*andarúne, harám*, tj. zakázaný – pro cizí oko – neplést s harémem) majitele. Zde také byly soukromé pokladnice, a pokoje, které sloužily většinou pro odpočinek. Vedlejší části domu potom sloužily pro služebnictvo (*chádeme*) a dodnes se v domech zachovala například kuchyně a jiná hospodářská zařízení.

Všechny domy jsou v jedné oblasti, ačkoliv jejich vchody jsou označeny pouze v perštině, a to ještě velmi nenápadně.

Cháne–e Táatabábí: největší z dosud restaurovaných domů (přes 4500 m²) byl postaven v první polovině 19. století Sejjedem Dža'farem Táatabábím, jehož rod přináležel po dlouhou dobu k nejbohatším obchodnickým vrstvám v tehdejší Persii. Hlavní pozornost upoutají především nádherné reliéfy na stěnách do dvora (*ívánu*) a vitrážemi u oken vedoucích do dvora. Vchod je poněkud ukryt na konci malé uličky za hrobkou Mír Ahmada (*emámzáde–je Mír Ahmad*, poznáte podle vchodu zdobeného zrcadlovou výzdobou).

Chán–e Borúdzerdí: Pochází z podobné doby jako chán–e Táatabábí, byl postaven pro rod Borúdzerdí, obchodníky s uměleckými předměty. Jeho hlavní zajímavostí je vnořený vnitřní dvůr, za kterým se rozkládá skvěle zdobený soukromý dům, na průčelí bohatě zdobený reliéfy. Proslulé u tohoto domu jsou jeho větrné věže – tzv. *bádgíry*.

Chán–e Abbásín: I zde zaujme rozlehlý dvoupatrový dvůr, obklopený galerií se sloupy bohatými na drobné reliéfy. V soukromé části jsou nádherné vitráže a zrcadlové stalaktity.

Hradby: V okolí těchto historických domů jsou dochované zbytky hradeb, částečně rekonstruované.

Zijárát–e Habíb ebn–e Músá

Původně mešita, stavěná jako mauzoleum šáha Abbáse I., který zde byl po své smrti také pohřben. Jméno však mešita získala po svěci Habíbovi ebn–e Músá, jehož parádní hrobka se tyčí uprostřed modlitebního sálu. Pouze velmi skromný sarkofág vedle je místem posledního odpočinku velkého šáha. Z mejdún–e Emám Chomejní se vydáte na sever po chejábún–e Emám Chomejní a zahnete druhou uličkou doleva.

Masdžed va medrese–je Ághá Bozorg

Největší kášánské náboženské učiliště, které si svou velikostí a monumentalitou nezádá se svými „kolegy“ v náboženských centrech. Dnes však je z tohoto učiliště muzeum, kde je možné obdivovat především typické modré dlaždice, stalaktitovou výzdobu a zdobený *mihráb* (modlitební výklenek). Medresa je viditelná z chejábún–e Názal–e Naráqí na jih od mejdún–e Kemálo–l–Molk (první ulice doleva ve směru z náměstí).

Masdžed va medrese–je Soltaníje

Další z místních medres z období Fath Alí Šáha (počátek 19. století) s příjemnou zahradou. Škola zde funguje dodnes, proto není vyloučeno, že vám bude přístup odmítnut (zvláště v době vyučování). V letních měsících však bývá volno. Medresa je skryta v uličkách na severovýchod od náměstí Kemálo–l–Molka, lze ji poznat poměrně snadno podle modrých dlaždic u vchodu.

Masdžed-e Džáme'e

Teoreticky hlavní mešita ve městě pochází původně z 11. století (z tohoto období zbyl pouze mihráb), později byla několikrát upravována. Její minaret je viditelný z chejábún-e Bábá Afzal..

Doprava:

Kášán je přibližně na poloviční cestě mezi Teheránem a Esfahánem (do obou zhruba 4–5 hodin), kam odjíždí několik autobusů denně. Nový autobusový terminál je několik km na severozápad od centra města (doprava sběrnými taxi např. z mejdún-e 15 chordád, které je vůbec hlavním dopravním uzlem v centru). Autobusy z/do Qomu zastavují na mejdún-e Šahíd Mohammad Montazerí asi 1,5 km na západ od mejdún-e 15 chordád.

Ubytování:

V Kášánu jsou v podstatě pouze 3 levné hotýlky, které jsou ochotny přijímat cizince. Obě leží v těsném sousedství na náměstí mejdún-e Motahhárí (asi 300 m na východ od mejdún-e 15 chordád). Mosáferchúne-je Golestán a protější mosáferchúne-je Gočariján a poněkud dražší otel-e Sajjah (ten je i s malou restaurací o něco dále po chejábún-e Ábazár).

OKOLÍ KÁŠÁNU

Bágh-e Fin

Asi 7 km na jih od města si u pramene nechal Šáh Abbás vystavět skvělý pavilón a zahradu s vodotrysky a bazény. I čtyřicetistupňové vedro se zde ve stínu stromů stává přijatelné. Uprostřed areálu stojí dvoupatrový pavilón šáha Abbáse, který nechvalně proslul roku 1851 vraždou reformátora Mirzá Taqí Chána (viz oddíl historie). Po krajích zahrady jsou hospodářské budovy, z nichž v jedné se rozkládá malé muzeum archeologických vykopávek z Tappe-je Sijalk.

Doprava: Z Kášánu jezdí přibližně každou půlhodinu z autobusové zastávky z jižního konce mejdún-e 15 chordád (začátek ulice Šahíd Mohammad Alí-je Radžájí).

Tappe-je Sijalk

Když jedete do Bágh-e Fin, přibližně v polovině cesty se po pravé straně vynoří zvláštní pahorek, kde přibližně ve 4. tisíciletí př. n. l. stávalo město. Dnes se z něj nezachovalo téměř nic. Místo je však stále velmi málo probádané, dodnes lze zde nalézt stěpy keramiky, ačkoliv všechny vzácné exponáty byly odvezeny do muzeí v Íránu nebo v zahraničí (část nálezů je v Národním íránském muzeu v Teheránu, část je vystavována v Bágh-e Fin).

Ábijáneh

Vesnice asi 70 km Kášánu, která reprezentuje tradiční stepní až pouštní vesnické osídlení. Domy jsou z červené pouštní hlíny a jsou vybudované na svazích hory tak, že střecha jednoho domu zároveň představuje ulici vyššího patra. Uličky jsou malebně úzké a jsou často ukryté ve stínu stromů. Ve vesnici zůstala část zoroastrovců, kteří zde mají k dispozici svůj chrám. Část starších obyvatel hovoří starobylým partským jazykem a fotogenické jsou především pestrobarevné ženské kroje (nutno být opatrný při fotografování). Zajímavostí je mešita Porzaleh z období ílchánovců. Centrální mešita (*masdžed-e džáme'e*) byla původně vybudována v 11. století za Seldžukovců. Na kraji vesnice je starý karavanseráj. V okolí lze uskutečnit několikadenní trek po hřebeni Karkas (Zágros). Cestou do Ábijáneh je možná zastávka na velkolepém hradu Handžár.

Doprava: z Kášánu či vzdálenějšího Isfahánu sem jezdí v pátek minibusy, jinak je nutno dojet do městečka Natanz a poté minibusem do Ábijáneh (jezdí však pouze 1-2x denně). Lze využít i taxi z Natanzu (cca 15 USD)

Ubytování: jednoduchý hotel Abijáneh, lze požádat o ubytování i v rodině.

JAZD

Jedno z měst ležících na tranzitní cestě z Turecka do Pákistánu. Přestože leží obklopeno dvěma největšími pouštěmi Íránu Dašt-e Kavír a Dašt-e Lút, nemá tak vražedné teploty v létě („jenom“ něco málo přes 40°C), a to díky své výšce 1230 m. n. m.

Město samotné je zajímavé jako bývalé centrum náboženství staré Persie – Zoroastrismu, které zde přežilo 1400 let nadvlády islámu a dnes je zde soustředěno přes 10 000 stoupenců tohoto náboženství, které bylo Sásánovské říši státním náboženstvím.

Jako jeden z prvních Evropanů jej popsal Marco Polo, když tudy krácel po Hedvábné stezce. Dodnes je ve městě tradice výroby koberců a brokátů, které se v dobách největší slávy exportovaly do mnoha zemí na hedvábné stezce.

Přestože jej ve 13. století dobyli Mongolové pod vedením Čingischána a Tamerlána, město zažilo ve 14. a 15. století největší rozkvět, avšak nikdy nedosáhlo na pozici významného politického centra. Po skončení vlády Safíjovské dynastie se stalo pouze malým provinčním městečkem až do stavby železnice, která prořala město roku 1938.

Dnes je z turistického hlediska nádherné svým velkým bazarem, jedním z nejlépe dochovaných starých měst v Íránu s typickými větrnými věžemi (*bádgír*), které v letním horku ochlazují vnitřky domů.

Památky

Áteškáde:

Zoroastrovský chrám, kde je uschováván posvátný oheň, který hoří od roku 470 n. l. a byl sem přenesen z v roce 1940. Zajímavá je budova Áteškáde s pozoruhodným reliéfem nad vchodem,, symbolizujícím Zarathuštru – ptačí muž s prstenem v jedné ruce jako symbolem věrnosti. Samotný oheň je vidět za skleněnou vitrínou ze vstupní haly, kde lze najít portrét Zarathuštry a některé citáty z Avesty.

Vstupné je zdarma, ale vítány jsou jakékoliv dobrovolné příspěvky.

Zoroastrismus

Zoroastrismus byl státním náboženstvím v období Sásánovské říše. V některých obdobích dosahoval jeho vliv až ke Středomoří, kde bylo vytlačováno křesťanstvím, stejně jako buddhismem na východě, do té doby, než islám vytlačil všechna tři náboženství. Dnes najdeme menší komunity v Jazdu, Šírázu, Kermánu, Teheránu a Esfahánu a v některých městech Pákistánu a Indie (např. v Bombaji v jedné části žijí tzv. Pársí, což jsou vyznavači zoroastrismu, potomci těch, kteří uprchli v 10. století před islámem z Íránu). Celkový počet stoupenců tohoto náboženství se odhaduje na 150–160 000, z toho necelých 30 000 v samotném Jazdu a okolí.

Zoroastrovci jsou následovníci Zarathuštry, který se narodil údajně okolo roku 550 př. n. l. (někteří badatelé se domnívají, že žil v období mezi 1400–1200 př. n. l.) v Mazár-e Šarifu v

dnešním Afghánistánem, ačkoliv některá města v dnešním Íránu si přisvojují podobné právo. Hlavním náboženským dílem byla Avesta, předávaná nejprve ústně a sebrána a zapsána až za období Sásánovců.

Zarathuštra postavil svět na protikladech a věčném konfliktu – za nejvyššího boha dobra ustanovil Ahura–Mazdu, proti kterému němu stál jeho protivník Ahriman. Celý svět se podle zoroastrismu vyvíjí jako konflikt protikladů – dobra a zla, pravdy a lži, kdy nakonec zvítězí dobro. Bylo to jedno z prvních náboženství, které hlásalo víru v jediného všemohoucího a neviditelného Boha.

Pro náboženské obřady byli uznáváni tzv. mágové, původně příslušníci jednoho kmene v severozápadním Íránu. Z mágů pocházeli údajně i tři králové, kteří se vydali do Betléma, aby spatřili narození Ježíše.

Jsou uctívány tři živly voda, půda a oheň, který je nejdůležitější. Posvátné ohně hořely po celé Persii a tři nejdůležitější oheň kněží (Atur Farnbog), oheň pastevců (Atur Barzén Mihr) a Královský oheň (Atur Gušnap) v Tacht-e Solejmán na severozápadě země. Oheň je také symbolem Ahura Mazdy a nesmí být proto znečištěn. Na oheň se smí přikládat jen vzácné, čisté a suché dřevo a kněží, kteří jej udržují, nosí přes obličej roušky, aby oheň neznečistili ani svým dechem.

Proto se mrtví nesměli ani spalovat (znečištění ohně a vzduchu), ani pohřbívat do země. K pohřbům sloužily tzv. Věže mlčení (v perštině *dachme-je zártoštrí* – doslova zoroastrovské mohyly), kam se nahé tělo mrtvých lidí položilo – maso bylo přenecháno supům a duše odcházela po slunečních paprscích nahoru.

Dnes se upouští od některých zásad – v Íránu bylo v 50. letech zakázáno pohřbívání ve věžích mlčení a mrtví se začali zakopávat do země. Funkční věže mlčení dodnes existují v již zmíněné Bombaji, avšak pro běžného turistu jsou nepřístupné.

Zendún–é Eskandar

Vězení, které nechal údajně postavit Alexandr Makedonský je skryto v síti uliček kolem mešity Džame'e. Ve středověku se stalo velmi proslulým svými tvrdými podmínkami (dokonce i ve své době). Cesta k němu je označena v angličtině.

Maghbare–je Davázdah Emám

Vedle Zandán–é Eskandar se nachází hrobka 12 emámů v dobře zachované budově z počátku 11. století. Tyto hrobky vznikaly i na místech, kde pochopitelně žádný Emám není pohřben. V jeho okolí se dnes nachází teologické učiliště. Uvnitř je málo světla a je dobré si vzít baterku.

Bágh–e Doulat Ábád

Bývalé sídlo Karíma Chán–e Zánda, vybudované v polovině 18. století. Centrem je dobře zachovaný palác s malovanými okny a pozoruhodnou větrnou věží (*bádgír*). Okolí paláce vyplňuje malebná zahrada.

Masdžed–e Džame'e

Na místě původního zoroastrovského chrámu ohně vyrostla ve 12. století stavba, sloužící již k účelům islámu a později ve 14. století přestavena z rozkazu manželky guvernéra Jazdu Bibi Fátome Chátún. Nad vchodem se tyčí neobvykle vysoký íván (vchodový portál), lemovaný dvěma minarety a zdobený kaligrafickými nápisy. z 15. století. Na kopuli a na mirhábů najdeme nádherné mozaiky. Důmyslná ventilace a osvětlení dodávají mešitě vzdušnost a lehkost.

Khán–e Lárí

Jeden z pozoruhodných qádžárovských domů bohatého obchodníka. Aškoliv je zde dnes Institut Architektury, lze proniknout na nádvoří a obdivovat bohaté zdobení ceého paláce s arkádami, malovanými okny a altány. Označeno pouze v perštině a na cestu je tak třeba se doptat.

Hrobka potomka Dža'fara as–Sadíqa a ismailitě

Emámzáde–je Sajjid Dža'far (potomek imáma) a zároveň mešita stejného jména. Pozoruhodná je mnoha tisíci moderními zrcadly, které osvětlují vnitřní prostor mešity.

Dža'far as–Sadíq a isma'ílíja

Dža'far as–Sadíq žil v 8. století a byl šestým z emámů. Po jeho smrti se šíité rozdělili na tzv. dvanáctníky, kteří uznávají za nástupce Dža'fara as–Sadíqa jeho designovaného mladšího syna Músu. Tuto volbu však neuznala část přívrženců jeho staršího syna Isma'íla a odstěpila se od hlavního proudu šie jako tzv. *isma'ílíja*, která byla vždy značně radikální. Dokladem isma'ílitského radikalismu v Íránu byla osoba Hassana ibn as–Sabbáha (z. 1124), zvaného „Stařec z hory“, který na přelomu 11. a 12. století ohrožoval centrální Írán. V nepřístupných horách centrálního Íránu (okolí Qazvínu) si vystavěl řadu pevností s centrem na hradu Alamut. Jeho stoupenci byli nazýváni hašášijún, protože Hassan ibn as–Sabbáh čas od času některého ze svých stoupenců omámil hašíšem a přenesl na svůj hrad, kde byly zahrady podobné ráji. Tím si zajišťoval naprostou oddanost svých přívrženců. Tito lidé potom podnikali úkladné vraždy proti muslimům i křesťanům. Křižáci zkomolili název sekty na asasínové (úkladný vrah) a toto slovo je součástí evropských jazyků.

Politický vrchol isma'ílíje je spojen s vládou Fátimovců v Egyptě v 10.–12. století, kteří mj. založili jednu z nejdůležitějších islámských institucí – islámskou universitu al–Azhar v Káhiře, která je dodnes jedním z center islámského myšlení.

Dne žijí skupinky isma'ílitů v Indii, Tádžikistánu, Sýrii, Libanonu nebo ve východní Africe.

„Jednoho dne údajně žák Dža'fara as–Sadíqa mu vyčítal, že si libuje ve skvostném oblékání a podotkl, že jeho předci nosili oděv zcela prostý. Emám mu prý tehdy odpověděl, že jeho předci žili v dobách nuzných a poněvadž jemu je přáno žít v čase hojnosti, je zcela přirozené, že se strojí tak, jak se na jeho dobu sluší“

(Lewis, Bernard: Dějiny Blízkého Východu, LN Praha, 1997, str. 182)

Komplex Amír Čakmak

Jedna z architektonicky nepozoruhodnějších staveb nejen v Jazdu, ale i v celém Íránu. Jedná se o mohutný třípatrový portál se zajímavými arkádami, který skrývá vchod do poměrně malého bazaru. Byl postaven místním guvernérem Amírem Čakmakem. Celá stavba je zakončena dvěma minarety. Lze vystoupat na vrchol celého portálu a obdivovat pohled na celý Jazd.

Ábambár–e Šiš Bádžíri

Vodní nádrž, kterou je možno nazvat „Vodní nádrž se šesti větrnými věžemi“, zásobovala v čase sucha město a okolí.

Muzeum Ghasr–é A'iné

Vedle turistické kanceláře se nachází pozoruhodné muzeum se sbírkami různých potřeb denního života.

Doprava

Autobus: Autobusové nádraží je nedaleko vlakového a autobusy odjíždějí do všech směrů, alespoň jednou denně.

Vlak: denně několik vlaků do Teheránu i do Bandar-e Abásu. Autobusové a vlakové nádraží je asi 3 km od centra města – dobré spojení sběrnými taxi nebo autobusem 27 z mejdún-e Beheští.

Ubytování

Hotel Aria na chejábún-e 10 Farvardin (označen v angličtině), nedaleko náměstí Beheští (mejdún-e beheští)

levnější je hotel Beheští (Hostel Beheshti), k dispozici je i internet. V okolí je několik dalších mosáferchúne, ne všechny však berou cizince.

Luxusnější je hotel Silk Road (ul. Masdžed-e džáme'e, ulička Táleh Chákestáří, č. 5, www.silkroadhotel.ir (dvoulůžkový pokoj 30 EUR, vč. snídaně).

Prodlužování víz

Příslušný úřad se nachází naproti autobusovému nádraží. Prodlužování víz bez problémů.

Okolí Jazdu

Na severo-severo-západ, asi 50 km od Jazdu, je **Čak-Čak**, místo konání každoroční červnové poutě tisíců vyznavačů zoroastrismu. Dnes je zde skvěle zachovaný chrám ohně. K místu neexistuje žádná veřejná doprava, je nutno použít taxi z Jazdu. Do cesty lze zařadit i návštěvu vesnice **Charanak**, která tvoří oázu v poušti se skvěle dochovanými karavanserájem Šáhzáde, třesoucím se minaretem. Za vesnicí je zajímavý a dosud funkční akvadukt, který přivádí vody pro zemědělské účely. Ve vesnici je i malý, ale útulný hotel. Doprava taxíkem (cca 15 USD).

Zajímavé, vzdušné místo v horách je **Taft**, známé svými sady granátových jablek. Vesnice je rozložena v hornaté oblasti a je dobrým výletním místem z letního žáru v Jazdu. Doprava minibusem z terminálu v Jazdu.

KERMÁN

Hlavní město stejnojmenné provincie, která je proslavena pěstováním pistácií (zejm. v okolí města Rafsandžánu), je často opomíjeno pro méně významnou historii a malé množství památek ve srovnání s tradičními centry Íránu – Esfahánem, Šírázem nebo Jazdem. Zcela jistě však neprávem. Pro svou nadmořskou výšku asi 1750 m má poměrně přijatelné klimatické podmínky i v létě, přestože je obklopeno pouští. Kermán může přinejmenším posloužit jako základna pro návštěvu památek v jeho okolí – Bam, Máhán.

Přestože bylo založeno již v Sásánovském období (3. století n. l.), po velkou část období bylo pouze malou zastávkou na trase z Indie do hlavních center Persie. Do dějin města se nesmazatelně zapsal v první polovině 17. století jeho vládce Gandž Alí Chán, s jehož jménem je ve městě spojena především část bazaru, stavba páteční mešity (*masdžed-e džeme'e*)

Bylo však největším městem v okolí a to z něj udělalo centrum jedné z nejhudších a nejpustějších provincií v Íránu, téměř dvakrát větší jak Česká republika.

Památky

Bazar-e Vakíl

Centrem města je bazar, dnes jedna hlavní třída, na kterou navazuje několik menších uliček, tvořících kolorit starého města. Samotný bazar je rozdělený na několik částí s různou historií.

Nejstarší částí ze 14. století je **bázár–e mosaffarí** ve východní části, který ústí do mejdún–e Šoháda. Nejzajímavější je však západní část bazaru, která ústí do tzv. **Bázár–e Gandž Alí**. Ten pochází ze Safíjovského období a jeho centrum tvoří malebné nádvoří s bazénem (howz). V severovýchodní části nádvoří začíná **bázár–e zargarán** (zlatnický bazar). Právě zde se nacházejí tradiční lázně **Hammum–e Ibrahím Chán**. Je však pouze pro muže (půjďte z nádvoří Gandž Alí na zlatnický bazar, první uličkou doleva a vchod je z malého krytého nádvoří – schůdky dolů).

Jestliže nebudete chtít se podívat do tradičních lázní, lze navštívit jejich muzeum (**muze–je mardomšenásí–je Gandž Alí Chán**) na hlavní třídě bazaru (označen v angličtině). Kromě ukázky dobových lázní, návštěvníka fascinují i voskové figuríny v tradičních lázeňských i všedních kostýmech.

mejdún–e Šoháda

V blízkosti Mejdún–e Šoháda je Páteční mešita (**masdžed–e džame’e**) ze 14. století s klasickými 4 ívány a modrými kachlemi ze Safíjovské přestavby. S hodinami na vstupním portálu vypadá trochu jako exotické nádraží.

Na druhé straně náměstí svítí modrobílá kupole hrobky jednoho z významných súfijů **Moštáq Alí Chána**, původně z mongolského období, později upravovaná za Safíjovců.

Masdžed–e Emám Chomejní

Původně seldžukovská mešita, upravovaná v 17. a 19. století. Původní zůstal pouze minaret a mihráb. Leží na chejábún–e Emám Chomejní na jih od bazaru (ulička naproti nádvoří Gandž Alí Chána vede téměř přímo k této mešitě).

Kostel sv. Ondřeje

Nedaleko náměstí Valí–e Asr stojí anglikánský kostel sv. Ondřeje, v malé uličce, rozeznatelný pouze podle kříže na vrcholu. Na jeho místě stával původní kostel vystavěný Angličany v 19. století, ale ten vzal za své během zemětřesení. Nový byl vystaven v polovině 80 let a dodnes v něm malá komunita věřících koná pravidelné nedělní bohoslužby. Jestliže jste křesťané, rádi vás mezi sebe uvítají, ačkoliv mše se koná v perštině.

Doprava:

Autobus: autobusové nádraží je asi 3 km od centra (bazar), dostupné taxíkem nebo sběrným taxi z mejdún–e Ázádí nebo mejdún–e Šoháda.

Teherán 18 h, Jazd 6 h, Mašhad 15 h, Bam 3 h, Záhedán 7 h, Bandar–e Abbás 10 h

Vlak: Denně rychlíky do Teheránu a obden i do Mašhadu, denně ráno osobní vlak do Bamu. Nádraží je asi 8 km na západ od centra –sběrná taxi odjíždějí z mejdún–e Ázádí (směr Ráh Ahán).

Prodloužení víz:

Atba’–e cháredží se nachází na chejábún–e Felestín nedaleko hlavního bazaru. Prodloužení víza bez problémů, otevřeno So–Čt 8–13.

Ubytování:

Levnější ubytování v centru je k nalezení okolo mejdún–e Qarání (asi 1 km na jih od mejdún–e Ázádí). Na chejábún–e Šahíd Qarání je hotel Omid Inn, jehož majitel je plný entusiasmu, i když neumí jinak než persky. Za rohem asi 100 m od mejdún–e Qarání jsou další dvě možnosti – mosáferchúne–je Ázádí nebo hned vedle Hotel–e Valí–je Asr – oba za podobné ceny.

MÁHÁN

Asi 35 km na jihovýchod od Kermánu na cestě do Bamu a Záhedánu leží malé městečko Máhán (v hovorové perštině Máhún). Oáza v poušti přitahuje množství poutníků **hrobkou Nematolláha Valího**, básníka, mudrce, člena súfijského řádu, jehož život je datován do přelomu 14. a 15. století. V současné době je Máhán považován za významné centrum dervišů. Mešita utopená v zeleni září tyrkysovou modří s pozadím nafialovělých hor s klidnou atmosférou je jao stvořená k odpočinku nebo meditaci. Minarety jsou považovány za jedny z nejkrásnějších v Íránu – čtyři minarety s krytou lucernou (ochozem) s osmi pilíři, zcela pokrytými modrými dlaždicemi.

Asi 5 km odtud přes vesnici Máhán jsou Princovy zahrady – Bágh-e Šáhzáde, které byly sídlem jednoho z posledních Qádžárovských princů – Abdulhamída Mirzy.

Doprava: Okolo Máhánu prochází hlavní silnice směr Bam a Záhedán – stačí jet jakýmkoliv autobusem v tomto směru a nechat se vysadit na odbočce do městečka. Mezi Kermánem a Máhánem také pendulují minibusy od autobusového nádraží.

BAM

Pokud hledáte typickou oázu s datlovými palmami a klidnou atmosférou, je pro vás Bam zřejmě to pravé. Bohužel město výrazně utrpělo ničivým zemětřesením na konci roku 2003, avšak značná část budov v centru je již opravena. Může to být poslední nebo první zastávka před/po hranicemi s Pákistánem a možnost trochu si oddechnout, ačkoliv není možné zde prodloužit víza. Město je proslulé svými datlovými palmami a pokud přijedete koncem srpna nebo v září, můžete si dopřát potěšení ze sladkých datlů natrhaných přímo ze stromů.

Arg-e Bam

Největším turistickým lákadlem Bamu je však 2000 let stará Arg-e Bam – mohutná pevnost se zbytky starého města, které bylo založeno v parthském období. Nicméně základy pevnosti byly stavěny Sásánovci. Město bylo významnou zastávkou na trase z Indie do Evropy a v dobách největší slávy – od 12. do 15. století – v něm žilo více jak 10 000 obyvatel. Úpadek nastal na počátku období Qádžarovců, kdy byl guvernér Bamu posazen Ághá Muhammadem Chánem do vězení a město se do poloviny 19. století vylidnilo. Ještě do 30. let 20. století zde sídlily vojenské jednotky, poté se rozpadající se hliněné domky a pevnost staly „městem duchů“. V současné době se provádí rekonstrukce celého komplexu. Celý objekt bohužel silně zničilo nedávné zemětřesení, které opět převrátilo jedinečnou památku v ruiny. Jeho rekonstrukce probíhá pomalým tempem podle dobových technik.

Do celého areálu se vstupuje **hlavní branou** na jižní straně, která tvoří systém několika ohybů, typických pro pevnostní architekturu islámského středověku. Návštěvník města dále přišel na **bazar**, který zaujímal plochu více jak 1 ha. Dnes se zachovaly nebo se postupně obnovují oblouky jednotlivých obchodů. Dále doprava je možné dojít k **hlavní mešitě**, která byla postavena na základech zoroastrovského chrámu a mnohokrát přestavována. Naproti mešitě je bývalá **medresa Mirzá Naim**, dnes využívaná pro výzkumný tým. Ještě dále na východ se zachovala budova bývalého **karavanseraje**.

Od mešity na sever vede cesta do nejvyšší částí celého areálu – do pevnosti. Ještě předtím však cesta vede okolo rekonstruované ukázky jednoho z domů bohatých obchodníků s mnoha dochovanými místnostmi – především příjímácím pokojem. Za pozornost stojí zvláštní šachty v místnostech, které sloužily za letních veder jako klimatizace a zřejmě vypadaly jako klasické *bádgíry* tak, jak je známe z jiných pouštních měst – Kášánu nebo Jazdu.

Odtud už se otevírá pohled na pevnostní opevnění, které je probito jedinou předsunutou bránou. Brána ústí do dlouhé chodby, za kterou teprve začíná vlastní pevnost. V jejím srdci se

nachází nejprve **velitelská rezidence**. Do samotného města vystupuje jedno křídlo, které sloužilo jako **stáje**. Hlavní cesta vede na malé nádvoří s ubytovny vojenské posádky. Nejvyšší část zaujímá rezidence zvaná **Čahár fasl** (Čtyři roční období). Její název pochází od 4 místností, které byly používány s závislostí na ročním období. Jiná legenda praví, že čtyři místnosti znamenají čtyři světové strany, do kterých lze z každé místnosti vidět a ze kterých bylo možné střílet na nepřátele. Z vrcholu nejvyšší věže je výhled na celou oázu.

Okolí Bamu láká ke krátkému výletu do pouště, která začíná doslova za posledními domky oázy. Je třeba si pouze zapamatovat směr a vzít si dostatek vody.

Doprava:

Autobusy jezdí několikrát denně do Kermánu 3 h, Záhedánu 5 h a několik až do Jazdu nebo Teheránu. Nový terminál je na jižním okraji města u odbočky z hlavní silnice asi 2,5 km od centrálního náměstí Emáma Chomejního (doprava sběrnými taxi – z mejdún–e Emám Chomejní). Železnice dorazila do Bamu teprve nedávno a osobní doprava je reprezentována jedním párem osobních vlaků z Kermánu.

Ubytování:

Ve městě je jeden z mála hostelů pro zahraniční turisty v Íránu a schází se zde mnoho turistů přijíždějících z Pákistánu – tzn. možnost načerpat aktuální informace od někoho ze Záhedánu nebo si zalistovat v místní návštěvní knize. V příjemném prostředí v Alí Amiri Hostel můžete pookrát a případně si objednat večeři z domácích zdrojů. Podobně funguje i druhý hostel, který je o něco dále od centra města – Akbar Tourist Guest House. Ceny jsou velmi podobné.

ZÁPADNÍ ÍRÁN

Západní Írán a jeho ázerbajdžánské provincie jsou vstupní bránou pro většinu turistů, kteří směřují do Íránu nebo jím alespoň projíždějí. Právě v této oblasti u hranic s Tureckem, Arménií a Ázerbajdžánem žije významná ázerbajdžánská populace, největší menšina v Íránu. Jižněji jsou místa tradičního osídlení kurdské populace (provincie Kordestán) s divokými horami, prakticky nedotčenými cestovním ruchem. Dále na jih směrem k Perskému zálivu jsou soustředěni iránské Arabové. Ve starověku zde byla vysavěna kvetoucí města, jejichž základy lze obdivovat dodnes – Šuš, Ekbatana (Hamadán) nebo Čogha Zanbíl.

TABRÍZ

Tabríz je prvním větším městem za hranicemi Turecka, kam se dá dojet od hranic zhruba za 6 hodin. Zajímavé město plné arménských kostelů a starým bazarem z 15. století, který může být poslední ránu pro vaši peněženku před odjezdem z Íránu. Rozhodně se vyplatí zde alespoň na den zůstat.

Historie

Město se vždy rozkládalo na rozhraní tureckého a perského vlivu, když ve válkách mezi těmito dvěma mocnostmi přecházelo z jedné ruky do druhé, podobně jako Alsasko a Lotrinsko přecházelo z Německa k Francii a opačně. Město vždy leželo na jedné z hlavních obchodních tras. Bylo pravděpodobně založeno v Parthské době, na přelomu našeho letopočtu. V průběhu staletí se zde střídaly místní dynastie se Sásánovci, Později jej Mongolové učinili hlavním městem ílchánů. Roku 1524 však safíjovský šáh Tahmásp přenesl centrum své říše do Qazvínu, které leželo více na východ, aby tak nevystavoval své sídlo osmanskému nebezpečí. Ještě později šáh Abbás přesídlil do Esfahánu a učinil z něj perlu islámské architektury.

Tabríz se poté stal pouze menším městem na neklidném pomezí osmanské a perské říše. Na počátku 19. století bylo nejprve město sídlem Qádžárovského prince a později opět nabylo významu jako místo tranzitního obchodu z Persie k Černému moři a do Istanbulu. V průběhu 20. století byl Tabríz několikrát okupován ruskou armádou. Do budoucna je možné počítat s dalším růstem významu města vzhledem k očekávanému stoupajícímu obchodu se Zakavkazskem a Tureckem. Svůj význam by mohl Tabríz nabýt i jako železniční křižovatka – právě zde se stýkají dvě železnice z východního Turecka a z Ázerbajdžánu.

Památky

Zatímco krásy Esfahánu lze obdivovat ještě dnes, z architektonického hlediska dalšího bývalého centra Persie známe pouze málo.

Srdcem starého města je **bazar**, jehož labyrint pochází z 15. století a připomínán je ještě o půltisíciletí dříve. Tabríz je především známým centrem výroby koberců a výrobky zdejších dílen nemohou samozřejmě na místním bazaru chybět. Dalšími tradičními výrobky je koření a měděné výrobky. Dnes jsou samozřejmě v centru zájmu oblečení, drogerie a další každodenní potřeby.

Z bazaru na ulici Emáma Chomejního je příjemná pěší zóna (chejábún–e Tarbeját), která ústí v blízkosti jednoho z centrálních náměstí – mejdún–e Šahrdárí (Městské náměstí) se zajímavou budovou místní správy (*šahrdárí*) a hodinovou věží, časté místo schůzek.

V blízkosti bazaru, podél ulice Šariátí–je Šomálí a Šariátí–je Džonúbí se nachází několik křesťanských kostelů, převážně arménské církve. Prvním ve směru od bazaru je arménský **kostel sv. Marie** (Kelísá–je Marjam–e Moghaddas), který je patrně nejzajímavější. Okolo hlavní ulice Šariátí, která vede k autobusovému nádraží, jsou další tři kostely – po levé straně

od bazaru evangelický kostel (**Kelísá–je Andžílí**), téměř naproti arménská katedrála sv. Sarkise a za ním kostel Adventistů.

V blízkosti na hlavní třídy Emám Chomejní je citadela (**Arg-e Tabríz**), významný orientační bod, vybudovaná v letech 1315–1323. Představuje zbytek Alí–šáhovy mešity, přestavěné za Mongolů – jediná památka, která zde z této doby zbyla. I podle tohoto zbytku si lze představit ohromné rozměry celé stavby, která se zřítila na konci 15. století. V minulosti se z této věže shazovali zločinci.

Na východ od citadely se nachází hlavní pamětihodnost Tabrízu - **Modrá mešita** (*masdžed-e kábud*), vybudovaná roku 1465. Probíhající rekonstrukce postupně ukazuje bývalou krásu modrých dlaždic na stěnách se zlatým zdobením, připomínající mešity v Esfahánu. V mešitě je pohřben jeden z panovníků dynastie Karakojunlu (Černí berani) Džahán Šáh (1438–1467).

Několik kilometrů od centra ve směru na Teherán je příjemný **Park Elgolí** (dříve Šáhgolí), oblíbené místo procházek obyvatel města s možnostmi potkat zajímavé lidi na konverzaci. Uprostřed parku jezero s umělým ostrovem – dříve šáhovský pavilón, dnes restaurace. Jezdí sem autobusy, minibusy nebo sběrné taxi z náměstí Šahrdáří nebo z jiné populární pěší zóny okolo křižovatky Ázadí (čaharráh-e Ázadí).

Doprava:

Vlak: 2 noční vlaky denně do Teheránu, a jednou týdně tudy projíždí vlak do Istanbulu a Damašku. Denně jezdí vlak do pohraniční Džolfy. Vlakové nádraží je asi 4 km na západ od centra města – možnost dopravy autobusem, sběrným taxi nebo taxi podél hlavní třídy chejábún-e 22 Bahmán.

Autobus: Autobusové nádraží je v jižní části města, sběrné taxi a autobusy jezdí od křižovatky chejábún-e Emám Chomejní a Ferdousí. Autobusy odjíždějí do všech větších měst po celém Íránu a denně alespoň jeden autobus do Istanbulu nebo Ankaru.

Teherán 10 h, Esfahán 16 h, Rašt 8 h, Mašhad 25 h, Hamadán 12 h, Maku 5 h.

Ubytování:

Největší koncentrace hotelů a mosáferchúne je v centru okolo chejábún-e Emám Chomejní.

OKOLÍ TABRÍZU

Kandován

Asi 50 km na jih od Tabrízu je vesnice Kandován (Čandován), které se říká íránská Kappadokie. Vesnice je rozložena na svahu hory a v měkkých sopečných horninách síly přírody s malou pomocí člověka založily sídlo v jeskyních – velmi příjemné zvláště v letním horku. Kandovánem protéká říčka, o které se říká, že má léčivé účinky. Zajímavá je i sopečná krajina v okolí vesnice.

Doprava: V rohu Parku Golestán na ulici Felestín je nádraží minibusů, odkud odjíždějí minibusy do Osku (2000 Rls), odkud musíte jet dalším minibusem nebo častěji jezdícím pick-upem do vesnice Kandován (2000 Rls). Doprava je mnohem čtenější v pátek.

Džolfa

Pokud jedete do/z Íránu z/do kavkazských zemí – Arménie nebo Ázerbajdžánu, Džolfa (Jolfa) bude prvním nebo posledním větším městem na cestě. Je zde několik mosáferchúne (20–30 000 Rls za 1 osobu) a může to být pro Vás výchozí místo pro návštěvu pozoruhodného arménského **kostela sv. Štěpána**. (kelísá–je dar–e šám). Tento kostel je asi 10 km od Džolfy. Podle pověsti byl kostel založen v polovině 1. století sv. Bartolomějem. Nejstarší část

současné stavby však pochází ze 14. století. Pozoruhodné jsou jeho reliéfy na stěnách kostela a především okolní divoká krajina.

Doprava: Do Džolfy jezdí několikrát denně autobus (3 h), denně vlak (3 h). Ke kostelu sv. Štěpána je nutné pronajmout si taxi nebo ještě lépe pik-up. Pokud nejedete přímým autobusem z Teheránu do Jerevanu, dostanete se na hranice (Núrdúz) s Arménií pouze taxíkem nebo stopem.

Maku

Prvním větším městem po příhraničním Bázárgánu je městečko Maku, které je ideální základnou pro výlety do okolí.

Qare Kelísá (*kelísá-je tádí-je moqaddes*, kostel sv. Tadeáše) – jeden z nejlepších příkladů arménské architektury v Íránu. Leží na vyvýšeném místě v hornaté krajině. Na místě dnešního kostela byla roku 371 založena kaple, v 1319 se po zemětřesení začalo s obnovou kostela černým kamenem. Bílé kameny, které jsou dnes na západní straně kostela, ukazují na přestavbu v 19. století. Vždy 19. června, na den sv. Tadeáše, se zde koná velké shromáždění poutníků. Jinak je kostel otevřen pro turisty. Nejlepší doprava je sběrné taxi Bázárgán–Maku, na cestě je ukazatel (i v AJ) na Qare Ghelisa. Zde je většinou možné vzít si taxi.

Sandžar – urartská pevnost asi 10 km od Maku směrem na Bázárgán (značená odbočka na hlavní silnici z/na hranic/e).

Saráj-e Bače Džuq – Qádžárovská pevnost asi 6 km od Maku, také nedaleko od silnice na Bázárgán.

ARDABÍL

Ardabíl je příjemné město obklopené horami, většinou s moderními ulicemi a náměstími. Přestože nemá příliš mnoho turistických atrakтивit, kvůli té jediné se sem určitě vyplatí přijet. V centru města na mejdún-e Alí Qapu se tyčí restaurovaná **hrobka šejcha Safí od-Dína**, zakladatele Safíjovského rodu, spojeného s významnou kapitolou perských dějin (1502 – 1722). Hrobka je obklopena klasickou perskou zahradou. Stěny mauzolea i nádvoří jsou zdobeny dlaždicemi, které jsou považovány za jedny z nejbohatších a nejkrásnějších v celém Íránu. Samotná hrobka šejcha je dřevěný sarkofág s bohatou řezbou. V areálu stojí dále za shlédnutí **chán-e činí** – kdysi zvláštní budova pro šáhovu sbírku porcelánu, dnes je zde muzeum keramiky.

Kromě hrobky stojí za návštěvu i bazar s prodejem známých ardabílských koberců s typickými ázerbajdžánskými vzory.

Na cestě do Tabrízu se můžete vykoupat v teplých **sirovodíkových lázních v Sara'jenu** (doprava minibusem z Ardabílu nebo vystoupíte na odbočce ze silnice Ardabíl – Tabríz, kde obvykle čekají sběrné taxi).

Ubytování

Několik mosáferchúne je okolo hrobky, ty však, podobně jako třeba v Mašhadu nepřijímají cizince. Několik dalších levných hotýlků je na mejdún-e Emám Chomejní. Celkově lze říci, že výběr hotelů pro cizince je poměrně omezený a většinou jsou zahraniční turisté posíláni do dvou drahých hotelů. Alternativou je celodenní výlet do Ardabílu z Tabrízu nebo Raštu.

Doprava

První autobus odjíždí okolo 7 hodiny z autobusového nádraží z Tabrízu, což bohatě stačí na celodenní výlet. Tato cesta je také velmi atraktivní z hlediska scenérie. Jinou alternativou je výlet z Raštu.

Autobusové nádraží je poměrně daleko od centra, z každého ze tří hlavních náměstí v centru města však jezdí sběrná taxi.

HAMADÁN

Hamadán stojí za návštěvu již pro svou polohu – je obklopeno horami (dominantou je Kúh-e Álvánd, 3580 m) a nadmořská výška 1750 m zaručuje relativně příjemné klima i v létě. Zima je naopak velmi drsná se studenými větry. Město Avicenny však není možné vynechat.

Historie

Původní město Ekbatana a bylo podle legendy založeno králem Džamšídem. Faktem však zůstává, že je doloženo již ve 2. tisíciletí př. n. l. a největšího rozkvětu dosáhlo za vlády Achajmenovců, kteří zde měli své letní sídlo, zatímco na zimu se přesunovali do klimaticky příznivějších Šuš. Hamadán ležel na důležité obchodní stezce z východu na západ. Po založení Bagdádu tudy vedla nová cesta do centra chalífátu. Seldžukové jej ve 12. století učinili na krátkou dobu svým hlavním městem. Bylo zničeno Mongoly počátkem 13. století a Tamerlánem o více jak 160 let později. Od té doby město zůstává provinčním centrem a zastávkou obchodních tras. Nikdy však již nedosáhlo bývalého věhlasu jako za Achajmenovců.

Středem města je mejdún-e Emám Chomejní, ze kterého se paprskovitě rozbíhají všechny hlavní ulice. V okolí náměstí je také několik centrum hotelů a bazar.

Mauzoleum Avicenny (Árámgáh-e Ibn Sína)

Portrét Avicenny

Převzato z knihy
Bogdanov, Ivan :
Avicenna,
Avicennum, Praha,
1978

Hlavními atrakcemi současné doby je několik hrobek, které jsou zajímavé nejen osobnostmi, které zde našly své poslední místo odpočinku, ale i nevšední architekturou. Snad nejslavnějším mužem, kterého pochovala hamadánská půda je **Alí Abú Husajn ibn Abdulláh ibn Hassan ibn Alí ibn Sína al-Buchárí** (980–1037), v Evropě známý pod jménem Avicenna. Byl to všestranný vědec, který ovládal veškeré dostupné a známé obory. Narodil se ve vesničce blízko uzbecké Buchary, kde také prožil své mládí a kde vyrostl v jednu z největších postav na poli arabské vědy. Posléze prchal před šáhem Mahmúdem z Ghazny (dnešní Afghánistán) do Chórezmu na jih od Aralského moře a později musel znovu uprchnout přes poušť s karavanou do Gondabádu (dnešní Gorgán) na východ od Kaspického moře. Vrchol svého života, lékařské, filosofické a umělecké dráhy strávil v Hamadánu, kde však byl nakonec kvůli intrikám uvězněn, podařilo se mu však uprchnout a zbytek svého života strávil v Esfahánu na dvoře místního vládce Alá'uddaula Kakavajha. Nakonec se mohl vrátit do Hamadánu, kde také v roce 1037 zemřel.

Ze všech odvětví vědy jej nejvíce zaujalo lékařství a filosofie. Měl možnost se seznámit s překlady antických klasických filosofů – Platónem, Aristotelem, a předními řeckými lékaři – Galénem.

Sepsal velké množství spisů, z nichž nejznámější je Kánon lékařství (al-Qánún fí at-tibb), přeložený ve 13. století Gerardem z Cremony do latiny a po dlouhá staletí sloužil jako základní dílo evropské medicíny. Zájemcům o bližší seznámení se životem a dílem Avicenny, je k dispozici kniha **Bogdanov, Ivan: Avicenna, Avicennum, Praha, 1978**.

Současný památník pochází ze 20. století a připomíná Gonbád-e Kávus ve severním Íránu v blízkosti Gorgánu. Na náměstí před areálem je socha Ibn Síny.

Mazoleum Bába Táhera (Árámgáh–e Bába Táher)

Avicennovým současníkem, který je také pohřben v Hamadánu je perský filosof a básník Bába Táher. Jeho čtyřverší nejsou sice tak populární jako Omara Chajjáma (viz kapitola Nišábúr), ale byly dostatečně známé po celém islámském Orientu a staly se klasikou perské literatury. O jeho životě se ví velmi málo. Narodil se snad koncem 10. století v Hamadánu a zemřel snad v 50. letech 11. století. Žil životem chudého potulného súfíje (odtud také jeho přezdívka „arján“ – Nahý). Na druhé straně jméno bába (otec) svědčí o úctě k němu. Usídlil se údajně na hoře Álvánd nad Hamadámem, kam za ním podle pověstí přicházeli lidé pro radu. Psal především milostnou lyriku.

Věž jeho mauzolea je zdaleka viditelná a připomíná trochu velkého kamenného pavouka. Je však obklopena klidným parkem, který je vynikajícím místem k rozjímání (kromě pátku).

Odešlas a srdce mé jde za Tebou,
V duši žár, ale popelu není,
Zaklínám se: horuji a chci jen Tebe!
Ne vše Bohu řeknu, ale toto ano.

(Roba'iját-e Bába Táher, Hamadán, 1998; s přihlédnutím k ruskému překladu – Bába Táher: I nebu i zemle, Moskva, 1977)

Hrobka Estera a Mordokaje

Hamadán byl v minulosti také jedním z duchovních center židovského obyvatelstva v Íránu. Díky údajné hrobce Estera a Mordokaje se město stalo významným poutním místem. Mauzoleum je asi 200 m jihozápadně od mejdún–e Emám Chomejní na chejábún–e Šaríjati (označeno anglicky – The Shrine of Ester and Mordecai).

Ester a Mordokaj

Podle Starého Zákona žil na královském hradě Šuštánu (Šuš) Žid Mordokaj a měl krásnou chovanku, kterou přijal za dceru – Ester. Jednoho dne král Achašveroš (pravděpodobně Xerxes, 485–465 př. n. l.) zapudil svou manželku a dal přivést všechny dívky v království. Svou nevšední krásou zaujala krále a ten ji ustanovil královnou. Mordokaj pomohl králi odstranit spiknutí proti jeho osobě. Po tomto pokusu však byl do nejvyššího úřadu jmenován Haman a všichni příchozí se klaněli kromě krále také Hamanovi. Jediný Mordokaj se neklaněl. Když se Haman dověděl, z jakého národa je Mordokaj, chtěl vyvraždit celý židovský národ v zemi. Požádal tedy krále o vydání dekretu k tomuto pogromu.

Když se to dověděl Mordokaj, dostavil se do královského hradu a prosil Ester, aby se u krále přimluvila. Ester vešla nepozvána ke králi, což se tehdy trestalo smrtí. Protože však měla královu přízeň a pozvala jej i Hamana na oběd. Totéž se stalo i druhý den.

Haman se cítil velice poctěn, že pouze on a král jsou pozváni k Ester. Ale nelíbil se mu Mordokaj, který stále seděl u brány. Na radu svých přátel dal připravit pro Mordokaje kůl, aby jej na něm dal pověsit. Když však vyšlo najevo, že Haman chtěl dát pověsit člověka, který odhalil spiknutí proti jeho osobě, a Ester je také židovka, král se rozzlobil a dal pověsit Hamana na tom kůlu, který připravil pro Mordokaje.

Mordokaj zasedl do nejvyššího úřadu a král udělil všem Židům milost. Nastalo nebyvalé vyvražďování všech nepřátel Židů – v celé říši padlo za oběť 75000 lidí, včetně 10 Hamanových synů. Stalo se tak třináctého dne měsíce adaru a o den později nastaly u všech Židů velké oslavy – od té doby se slaví vždy v tento den svátek purí.

„Mordokaj pak tyto události sepsal a poslal dopisy všem Židům, blízkým i dalekým, ve všech krajinách krále Achašveróše. Uložil jim, aby každým rokem slavili čtrnáctého a patnáctého dne měsíce adaru památku na ty, v nichž si Židé odpočinuli od svých nepřátel, a na měsíc, který jim přinesl zvrát, místo starosti radost, místo smutku den pohod; aby je slavili jako dny radostného hodování a aby posílal jeden druhému dárky a chudým dary. A Židé přijali za obyčej, co začali dělat a co jim Mordokaj napsal...

... nazvali ty dny púrím podle slova púr (los)

(Est 9, 20–23, 26)

Gonbád–e Alavíján

Patrně nejstarší zachovalou hrobkou je Gonbád–e Alavíján. Alaví byla jednou z nejváženějších obchodnických rodin za doby Seldžuků (11. století). Za mongolského období zde byla mešita. Dnes udivuje svou bohatou ornamentální výzdobou s květinovými motivy.

Tappe–je Hekmatané

Hamadán však nejsou pouze hrobky, ale také zříceniny starého města Ekbatany – Tappe–je Hekmatané. Z vykopávek se zachoval centrální palác (pod plechovou střechou), zbytky mohutných zdí a hlavní schodiště ke královskému paláci, které dávají tušit o významu města.

Sang–e Šír

Asi 2 km na jihozápad od centra města v malém parku (mejdún–e Sang–e Šír) je Sang–e Šír. Socha lva, která se jako jediná zachovala ze starého města v Ekbatanech, zejména díky své poloze mimo střed starého města. Původně střežila vchod do města a pravděpodobně byla vytesána na příkaz Alexandra Makedonského ve 4. století. Dnes je obklopena příjemným parčíkem.

Na cestě k Sang–e Šír můžete jít mimo hlavní ulice okolo zajímavého mauzolea **Bordž–e Qorbán** (bordž = věž) ze 13. století.

Doprava: Doprava do Hamadánu stojí za to, ať jedete z jakéhokoliv směru – vždy totiž projíždíte dramatické horské scenérie. Teherán 5 h, Tabríz 12 h, Qom 4 h, Kermánšáh 3,5 h, Esfahán 7 h. Autobusové nádraží je asi 2 km na sever od centrálního náměstí. Minibusy odjíždějí z terminálu asi 200 m na východ od autobusového nádraží.

Ubytování: Několik relativně levných mosáferchúne (některé značeny i v angličtině) je v okolí centrálního náměstí (zejména na chejábún–e Šoháda). Většina cizinců však zůstává v Hamadán Guesthouse nabízí asi 200 m od centrálního náměstí mejdún–e Emám Chomejní na ulici chejábún–e Ekbatana (směrem k vykopávkám Ekbatan).

OKOLÍ HAMADÁNU

Gandžnáme

Na jihozápad od Hamadánu u města Asad Ábád leží Gandžnáme, slavné skalní reliéfy Dáreia I. a jeho syna Xerxa. Nápis ve staroperštině, elamštině a akkadštině zaznamenává plná jména králů a rozlohu jejich říše. Okolí tohoto místa je populárním centrem letních pikniků (zejména v pátek) a zimních radovánek.

Doprava: nejlepší je najmout si taxi z centra s čekáním

Jeskyňe Alí Sadr

(persky *ghár-e Alí Sadr*). Velmi populární místo odpočinku pro obyvatele Hamadánu – íránský Moravský kras. Asi 100 km na sever od Hamadánu byl v 60. letech objeven systém jeskyň, z nichž největší je 40 m vysoká a prochází jí říčka s čistou vodou, po které jezdí loďky s exkurzemi a výkladem v perštině. Jeskyní procházejí stezky s dobrými možnostmi orientací. Baterka přesto není k zahození.

Doprava: Z minibusového nádraží jezdí minibus do vesnice Alí Sadr (ptejte se na „*minibus be qár*“).

Kermánšáh a Bisotún

Pokud pojedete z Hamadánu na západ směrem na Kermánšáh, asi po 160 km (necelé 3 hodiny jízdy autobusem) je na cestě vesnice Bisotún (Behistún), nedaleko které jsou slavné bas-reliéfy parthských králů a především nápis Dária I. o svém nástupu na trůn.

Doprava: autobus Hamadán – Kermánšáh (3 h, 189 km), s výstupem ve vesnici Bisotún (asi 30 km od Kermánšáhu).

Ubytování Kermánšáh: hotel Meradž, nám. Ázádí (čistý hotel, společné sociální zařízení)

Dáreiův nápis na behistúnské skále

Kambudžija jménem, syn Kurův, z našeho rodu, ten zde byl králem. Toho Kambudžiji bratr Bardija jménem byl ze stejné matky a ze stejného otce jako Kambudžija. Pak Kambudžija toho Bardiju zabil. Když Kambudžija Bardiju zabil, nebylo známo lidu, že Bardija byl zabit. Pak Kambudžija odtáhl do Egypta. Když Kambudžija odtáhl do Egypta, lid se stal nepřátelským. Potom se rozmnožila lež v zemi, i v Persii i v Médii i v jiných krajinách. Král Dárajavauš praví: Potom byl jeden muž, mág Gaumáta jménem, ten se pozvedl z Pišijáuvády – tam je hora jménem Arakadriš – odtamtud, čtrnáct dní měsíce vijachna přešlo, když se pozdvihl. On takto lhal lidu: „Já jsem Bardija, syn Kurův, bratr Kambudžijův.“

Potom všechen lid odpadl od Kambudžiji, odešel k němu, i Persie i Médie i jiné krajiny. Říši on uchvátil, devět dní měsíce garmapada přešlo, tak uchvátil říši. Potom Kambudžija zemřel svou vlastní smrtí. Král Dárajavauš praví: Ta říše, o níž ten mág Gaumáta oloupil Kambudžiju, ta říše byla odedávna v našem rodě. Pak ten mág Gaumáta o ni oloupl Kambudžiju. A Persii a Médii a jiné krajiny on si získal, svým vlastním majetkem on je učinil, on se stal králem. Král Dárajavauš praví „Nebylo muže, ani Peršana ani Méda v našem rodě nikoho, kdo by ho, toho mága Gaumátu, připravil o vládu. Lid se ho náramně bál, mnoho lidí dal zahubit, kteří dříve znali Bardiju. Proto dával pobíjet lidi, „aby mne nepoznali, že já nejsem Bardija, Kurův syn.“ Nikdo se neopovážil říci něco o tom mágovi Gaumátovi, až jsem přišel já. Pak jsem vzýval Auramazdu, Auramazdá mně přinesl pomc. Uplynulo deset dní z měsíce bágajádi, tak jsem s několika málo muži toho mága Gaumátu zabil a ty muže, kteří mu byli nejpřednějšími průvodci. Sikajauvatiš jménem je pevnost, Nisája jménem je kraj v Médii, tam jsem ho zabil.

Oloupil jsem ho o vládu. Milostí Auramazdovou jsem se stal já králem, Auramazdá mně přinesl říši.

Citováno podle Klíma, Otakar: Sláva a pád starého Íránu. Praha, 1975, s. 55–56)

AHVÁZ

Toto město se může stát výchozím k návštěvě mnoha historických míst v provincii Chúzestán, která je jenom o něco menší než Česká republika. Příliš mnoho zajímavých historických památek tady není k vidění, avšak zůstanete-li přes noc, nenechte si ujít procházku podél břehů řeky Kárún s nádherně osvětleným mostem (*pol-e Mo'alleg*).

Doprava: Ahváz je centrum Chúzestánu a rozjíždějí se z něj autobusy do všech větších měst země a několikrát denně odjíždí i noční vlak do Teheránu přes Qom.

Autobusové nádraží je na konci chejábún-e Engheláb (asi 3 km na severozápad od vlakového nádraží) s frekventovanou dopravou do centra (mejdún-e Šoháda) pomocí autobusů nebo sběrných taxi.

Teherán 14 h, Bušehr 7 h, Šíráz 10 h, Esfahán 14 h, Hamadán 8 h, Šuš 1,5 h, jezdí z minibusového terminálu naproti autobusovému nádraží).

Ubytování: Levné mosáferchúne jsou podél ulice Emám Chomejní, málokteré jsou však označeny v angličtině. V lepší kvalitě je hotel Iran (čahárráh-e Emam Chomejní, křižovatka, tel. +98 611 217200-8)

ŠUŠ

Šuš patří k největším turistickým zajímavostem Íránu, avšak poměrně opomíjeným. Je to jedno z nejstarších měst na světě. Postupně zde bylo postaveno 13 měst v různých časových obdobích a hovořilo se 15 jazyky. Doklady o jeho osídlení svědčí, že již počátkem 4. tisíciletí př. n. l. Postupně se zde vystřídali Elamité, kteří vedli válku s Mezopotámií a sumerskými státy. Kolem roku 2350 př. n. l. jej ovládl legendární akkadský král Sargón Veliký. Po pádu Sargónovy říše se obnovila moc Elamitů. V průběhu 1. tisíciletí prošly přes Šuš znovu dějiny Předního Východu. A tak město ovládali Babylóňané, Asyřané s králem Ašurbanipalem, který město roku 645 př. n. l. vypálil. Kýros Veliký, první achajmenovský král si v Šuš vystavěl své sídelní město. Héródotos, řecký historik a zakladatel dějepisu, vypráví, že Kýros si vozil s sebou na všechny své cesty pouze vodu s čistou vodou Choaspu, nad kterou Šuš ležely. Jeho nástupce, král Dáreios I., vystavěl v Šuš nádherný palác. Jedna z hlíněných tabulek o tom vypráví takto:

„Postavil jsem tento palác... A půda, jež byla vykopána ... a cihly, jež byly vyrobeny – to lid Babylónu udělal tyto práce. Dřevo zvané cedr bylo přineseno z hory jménem Libanon. Do Babylónu je přinesl asyrský lid a z Babylónu do země Súsovců lid z Karkhy (Anatolie) a Iónska (Řecka)“

(Westwoodová, Jennifer: Atlas záhadných míst, Knižní klub Praha 1994, str. 180).

Počátek úpadku přinesla až doba Alexandra Velikého, kdy se město stalo pouhým provinčním městem a definitivní tečku za jeho slávou udělali až Mongolové ve 13. století.

Pro svět bylo místo objeveno roku 1852 britskými vědci, a později podrobně prozkoumáno francouzskými archeology, kteří si zde vystavěli pevnost na obranu proti nezávislým arabským kmenům, které se k práci Francouzů nestavěli příliš přátelsky..

Dnes jsou vidět 4 pahorky, na kterých bylo město vystavěno. Jsou to Akropole, Apadány, královské město a řemeslnické město.

Nejstarší částí byla **Akropole**, kde výzkumy prokázaly vývoj až do 4. století př. n. l. Dnes se zde rozkládá pevnost, která vytváří nepřehlédnutelnou dominantu celého areálu. Sídila zde mise francouzských archeologů, která fungovala až do revoluce v roce 1979.

Naproti Akropoli je pahorek **Apadána**, kde byl postaven již zmíněný Dáreiův palác, který nebyl nepodobný královskému paláci v Persepolis, jak to dokumentují zbytky 72 sloupů, které je možné dnes vidět.

Největším pahorkem je **Královské město**, bývalá sídla Dvořanů a úředníků. Dnes zde zbyla pozoruhodná směs různých stavebních slohů – od Elamitů až po Araby. Pro neodborníka je ovšem poměrně obtížné, co k čemu patří.

Na posledním pahorku se rozkládalo město drobných obchodníků a řemeslníků.

Na západ od vchodu do areálu je **hrobka Proroka Daniela** (Árámgáh-e Dánjál). Jeho bílá střecha zvláštního tvaru je cílem mnoha poutníků. Ženy musí mít čádor, který je možno vypůjčit na místě.

Doprava: Autobus: Prakticky jedinou možností, jak se dostat do Šuš, je po silnici. Asi 3 km daleko od areálu je zastávka vlaku, ale všechny vlaky z Teheránu tudy pouze projíždějí – vystupte v Andimešku (asi 40 km od Šuš), odtud jezdí minibus do Šuš. V **Andimešku** se můžete ubytovat blíže historickým místům. Mosáferchúne–je Rostam (vedle drahého hotelu na Chejábún–e Emám Chomejní).

Pokud pojedete autobusem z Teheránu do Ahvázu, můžete vystoupit v Šuš – hlavní silnice prochází okolo vjezdu do města (anglicky značeno Shush) necelé 2 km od vchodu do archeologického areálu.

Autobusy a minibusy do Ahvázu odjíždějí z *Garáž–e Ahváz*. Poslední autobusy odjíždějí okolo 17 h.

ČOGHA ZANBÍL

Nejkrásnější ukázka architektury Elamitů je bezesporu zikkurat v Čogha Zanbíl. Do této oblasti se vyplatí jet již pouze kvůli této památce. Původně měl 5 pater, dnes sice zůstaly pouze tři, ale nic to tomuto dílu neubírá na kráse. Význam tohoto místa zanikl ještě dříve než Šuš – v 7. století př. n. l. Byl objeven až roku 1935 při výzkumech Anglo–Íránské ropné společnosti.

Zikkurat byl středem města a náboženského střediska Dur Untaš, založeném ve 13. století př. n. l. králem Untaš Galem. Vrcholu dosáhlo město o 100 let později, kdy se stalo náboženskou protiváhou politického a obchodního centra v Šuš. Okolo roku 640 jej spolu se Šuš vypálil asyrský král Ašurbanipal.

Chrám byl zasvěcen nejvyššímu bohovi Elamitů – Inšušinakovi a tyčil se nad mnoha dalšími chrámy. Jeho neuvěřitelné rozměry 105 x 105 m, tedy čtvercový tvar, z něj dělají jedinečnou památku, která předčí všechny známé stavby svého druhu. Sám král Untaš Gal měl hrobku na vrcholu celého zikkuratu, na místě, přístupném pouze nejvyšším kněžím ve městě. Na vrchol hrobky vede schodiště od hlavní brány. Na západ od zikkuratu jsou hrobky králů a pod západní stěnou je také záhadná stopa dítěte, která se zachovala netknutá z doby přibližného založení města.

Ze zbytků města se mnoho nedochovalo, jsou vidět pouze zbytky dalších chrámů a jiných náboženských staveb, které obklopovaly hlavní chrám Čogha Zanbíl.

Doprava: Pokud pojedete z Ahvázu, jeďte autobusem do Šuš, nechte se vysadit u odbočky Čogha Zanbíl a stopujte každé auto, kterých jezdí poměrně málo. Do areálu nevede žádná veřejná doprava. Asi 5 km od areálu vede silnice ve směru Dezful, po které jezdí příležitostně minibusy nebo sběrné taxi. Další možností je dojet ze Šuš do Haft Tappe a odtud si vzít taxi.

POBŘEŽÍ PERSKÉHO ZÁLIVU

Horké podnebí po většinu roku a vlhko jsou charakteristickými prvky této části Íránu. Kždé město na pobřeží je však svérázným přístavem, který vyjadřuje současný nebo minulý význam. V severozápadní části zálivu jsou klíčové iránské ropné terminály ve městech Ábadán a Bandar-e Emám Chomejní. Dále na jihovýchod je Bušehr, dřívější významný přístav s osobitou přístavní atmosférou. Živým přístavem je dnes Bandar-e Abbás, založený nejslavnějším safíjovským šáhem. Nedaleko jsou dva turisty hojně navštěvované ostrovy – Džazír-e Kiš a Džazír-e Hormoz. Směrem k pákistánským hranicím leží přístav Čábahár s jeho bazarem, kde se prodává pašované zboží, a specifickým balúčským obyvatelstvem.

BUŠEHR

Jedno z nejzajímavějších měst na pobřeží Perského zálivu. Nevýhodou je horké a vlhké podnebí po celý rok. Díky menšímu turistickému ruchu jsou levnější ceny.

Historie

Poloostrov, na kterém je dnešní staré město rozloženo, je jedním z nejstarších přístavů na pobřeží Perského zálivu. Původní osada Rišáhr, asi 12 km od města byla založena ve 3. století n. l. za prvního krále Sásánovské dynastie – Ardašira I. Do 16. století to byl kvetoucí přístav a důležité obchodní středisko v Perském zálivu. První úpadek nastal po založení Bandar-e Abbásu v 17. století. Ještě jednou se však ocitlo v centru iránských dějin, když si Nadir Šáh vybral roku 1746 Bušehr za hlavní námořní bod své říše. Později se stal základnou Britské Východoindické společnosti, která záhy získala rozhodující moc v této oblasti. O moc ve městě se v této době dělili se Zandovci, kteří si za své sídlo zvolili nedaleký Šíráz a Bušehr se stal jejich nejdůležitějším přístavem.

V 1. polovině 19. století byl na čas pod kontrolou arabských šejků ze druhé strany Perského zálivu, kteří obchodovali s Maskatem (dnešní Omán) a dokonce s Indií. Od poloviny 19. století přechází do rukou Persie a zároveň se stává hlavním sídlem Britů, kteří jej okupovali letech 1856–57 během povstání sipáhijů v Indii a za 1. světové války. Po dostavbě Transiránské dráhy ve 30. letech 20. století, která zviditelnila přístavy na severu Perského zálivu v blízkosti hranic s Irákem, upadl Bušehr opět do zapomnění. Symbolickou tečku za obdobím prosperity udělalo zrušení britského konzulátu po znárodnění Anglo–Íránské naftové společnosti v roce 1951.

Památky

Staré město je jedinečným příkladem tradiční **architektury** bandarí – tj. přístavní. Bylo ušetřeno destrukční činnosti, která probíhala v jiných přístavech. Přestože je vidět všude zchátralost, dodnes je možné obdivovat vysoké fasády a arkády na průčelích domů.

Domy jsou postaveny většinou z cihel z nepálené hlíny s tenkou vrstvou pískové omítky, často silně otlučenou. Fasády jsou vysoké, zamřížovaná okna bez skel, obloukovité balkony, silné dřevěné dveře vyřezávanými rámy, vyčnívající stropní trámy, ploché střechy, kde rodina v létě, kdy je horko největší, spí.

Kelísá–je Aramané: bývalý anglikánský kostel téměř na konci hlavní ulice starého města chejábún–e Engheláb. Malá typicky anglická budova ukrytá před zraky z ulice vysokou zdí, byla postavena roku 1819. V současné době je v držení arménské církve s několika stoupenci. Dnes je velmi těžko k nalezení.

Povolení k pobytu

Aby vás ubytovali v levných hotelích a mohli jste se pohybovat po celé provincii, musíte mít většinou povolení k pobytu od policie. Policejní okrsek je na Jeruzalémském náměstí (*mejdún-e Qods*), asi 1,5 km na jih po chejábún-e Mo' allem.

Ubytování

Většina mosáferchúne a hotelů je v okolí bazaru a autobusového nádraží (*mejdún-e Engheláb*).

Doprava

Do Bušehru dostanete autobusem, který jezdí do většiny velkých měst v „okolí“. Ahváz 7 h, Bandar-e Abbás 16 h, Šíráz 5 h.

BANDAR-E ABBÁS

Přestože Bandar-e Abbás je pro někoho pouze největší přístav v Íránu a není v něm údajně nic k vidění, zcela jistě stojí za návštěvu. Místo bylo malou vesnicí až do roku 1622, kdy se šáh Abbás I. rozhodl vybudovat nový přístav, který nazval po sobě (*bandar* = přístav). Po skončení vlády Safíjovců nad Persií prožil Bandar-e Abbás úpadek – většina obchodníků se přestěhovala do nově zřízeného přístavu v Bušehru. Jednu dobu byl přístav pod kontrolou Ománského sultána, ale v roce 1868 se vrátil do rukou Persie. Význam přístavu však začal stoupat po objevení a využívání ropy. Přesto byl Bandar-e Abbás ve stínu nových ropných terminálů Bandar-e Šáhpur (dnes Bandar-e Emám Chomejní) a Choramšahr. Velký rozvoj nastal až v průběhu iránsko-irácké války, kdy tyto terminály byly frontovou linií a prakticky jediným velkým přístavem zůstal pro Írán Bandar-e Abbás.

V centru města kromě bazarů zaujme **hinduistický chrám** s typickou kuželovitou střechou, který je na muslimských ulicích jako pěst na oko (na rohu hlavní ulice chejábún-e Emám Chomejní a chejábún-e Beheští). Postavili jej přistěhovalci z Indie, kteří sem byli pozváni šáhem Abbásem a udrželi se zde po dlouhá staletí. Zvláštní atmosféru města doplňují ženy, které si zde často nadále zakrývají obličej maskou – raději je nefoťte bez dovození.

Doprava

Autobus: Bandar-e Abbás má dobré spojení s většinou měst v Íránu. Autobusové nádraží je asi 3 km na východ od centra (sběrné taxi podél chejábún-e Emám Chomejní, většinou je nutno přestupovat). Šíráz 10 h, Esfahán 18 h, Kermán 8 h, Bušehr 16 h.

Vlak: Od roku 1993 je důležitý přístav spojen se světem i po stříbrných nitkách. Jezdí odtud přímé vlaky do Teheránu, Mašhadu a Isfahánu.. Jízdenky lze koupit v kanceláři iránských železnic na chejábún-e Emám Chomejní (*daftar-e ráh ahán*, nalevo od cestovní kanceláře Bálá Parváz, vystoupáte do patra, cestovní kancelář Bálá Parváz rovněž prodává jízdenky na vlak,). Nádraží samotné se nachází daleko na sever od města v „centru ničeho“. Od vlaku odjíždějí autobusy k *eskelé* a bazaru, ze stejného místa potom odjíždějí asi hodinu před odjezdem vlaku.

Lod: Od dlouhého mola (*eskelé*) na pláži odjíždějí „trajekty“ a motorové čluny na ostrovy. Několikrát denně se odjíždí na nejbližší Hormoz a Qešm.

Ubytování

Několik málo levných hotýlků je v okolí bazaru (okolo *chejábún-e Tálegání*) nebo na sever od bazaru na *chejábún-e Asad Abadí*.

HORMOZ

Necelých 20 km lodí od Bandar-e Abbásu je malý, ale strategicky důležitý ostrůvek Hormoz. Jeho jméno bylo až do 14. století známo jako *džazír-e Džárún* a své jméno dostal patrně po mongolském vládcu Amíru Hormozovi, který zde nechal vystavět město. Ostrůvek se brzy stal velkým obchodním střediskem položeným na důležitém místě při vjezdu do Perského zálivu. Tato poloha zlákala roku 1507 portugalského admirála Alfonsa de Albuquerque k jeho obléhání. Když ostrov padl do portugalských rukou, nechal zde Alfonso Velký, jak je někdy tento portugalský admirál nazýván, postavit pevnost a učinil z ostrova hlavní obchodní centrum v Perském zálivu. Ale vláda Portugalců nad světovým obchodem netrvala dlouho a brzy vzbudila nespokojenost Persie, Osmanské říše i evropských mocností, zejména Anglie. Již roku 1550 byl ostrov marně obléhán osmanskými vojsky. Úspěšnější byl o 72 let šáh Abbás, který dobyl ostrov s pomocí Angličanů a v jeho blízkosti založil nový přístav – dnešní Bandar-e Abbás. Hormoz se stal zapomenutým ostrůvkem s pomalu se rozpadající portugalskou pevností.

Z tohoto stavu se nevzpamatoval dodnes a vzpomínku na zašlou slávu ostrova vyvolává již pouze portugalská pevnost (*qale-je portogháljád*), která tvoří dominantu severní části ostrova. Pevnost je zcela prázdná, až na vyjímečného zbloudilého turistu. Hlavní vchod je ze severní strany od moře, ale lze vstoupit i po rozpadajících se hradbách. Centrem pevnosti je nádvoří do něhož ústí dveře do zbrojnice (nalevo od vchodu) a kostel do poloviny zapuštěný do země s dochovanou křížovou klenbou. Z hradebních zdí je skvělý pohled na městečko a na hory ve vnitrozemí ostrova. Na jihozápadní straně (směrem k městečku a na straně přístavu se vypíná velitelská věž a za dřevěnými dveřmi se nachází bývalá studna.

Město samotné je změtí několika malých uliček s malou sunnitskou mešitou a číťskou mešitou, několika úřady (vč. policejní stanice) a malou pláží na východ. Romantiky a samotáře může potěšit malá procházka v centru ostrova nebo mnžství opuštěných pláží za městečkem. Pod celým ostrovem prochází síť jeskyní, kterou před několika lety zkoumaly i české expedice (blíže viz stránka expedicí ÍRÁN 1997 a 1998 a NAMAK 1999, 2000 www.natur.cuni/~namak).

Horko a vlhko, které zde panují po celý rok, však bere chuť na jakoukoliv aktivitu. Jestliže v Bandar-e Abbásu se zdá podnebí neúnosné, potom Hormoz je ještě o něco horší. Paradoxně možná právě proto se zde vyplatí se vykoupat – voda je i díky větší otevřenosti k oceánu o něco příjemnější, je třeba ale dávat pozor na medúzy.

Doprava:

Lodí z Bandar-e Abbásu – přístaviště na plážovém molu, malé lodě asi pro 10 pasažérů odjíždějí několikrát za den.

VÝCHODNÍ ÍRÁN

Ve východním Íránu většinou končí turistický tranzit z Turecka do Pákistánu a tato část je většinou poněkud opomíjená. Pro skutečné znalce Íránu jsou však i zde určená zajímavá místa, ať již výstup na sopku Kúh-e Taftan nebo tajemný Zabol na afghánských hranicích okolo jezera darjáce–je Hamún.

Metropolí severovýchodního Íránu je potom druhé největší město země Mašhad, kam přijíždějí milióny poutníků, aby vykonali pouť k hrobce osmého šiitského emáma Rézy. Provincie Chorásán, jejímž centrem je dnes Mašhad, patřila v minulosti k významným oblastem Perské říše a nezřídka vystupovala i jako polonezávislý státní celek. Narodili se zde nebo zemřeli velikáni perské vědy a poezie jako Omar Chajjám (Nišábur) nebo Ferdousí (Tús).

ZÁHEDÁN

Pro většinu lidí je Záhedán pouze přestupní stanicí před nebo po překročení hranic s Pákistánem. Prakticky žádné historické památky se nezachovaly, proto je možná nejlepší odjet o pár hodin dále na západ do Bamu. Pokud odjedete z Bamu ráno, je vcelku reálné, že večer budete sedět v autobusu do Kvéty na pákistánské straně.

Doprava

Autobus: autobusové nádraží je na západním okraji města. Teherán 22 h, Bam 5 h, Esfahán 21 h, Jazd 14 h, Kermán 7 h, Mašhad 16 h.

Vlak: vlak Záhedán – Kvéta odjíždí vždy ve čtvrtek a pátek v 8.30, v ostatní dny tento vlak končí v Mirdžave. Z Kvéty odjíždí vlak v pátek v 11.00. Doba jízdy se různí. Podle jízdního řádu je asi 26 hodin, ale reálně počítejte se zpožděním od 2 do 10 a více hodin.

Ubytování:

V okolí autobusového nádraží je několik hotelů a mosáferchúne, bohužel neoznačených v angličtině.

HRANICE S PÁKISTÁNEM

Hraniční přechod do Pákistánu je u městečka Mirdžave, asi 100 km od Záhedánu.

Doprava:

Autobusy a minibusy mezi Záhedánem a Mirdžave odjíždějí několikrát denně z autobusového nádraží. Pokud nepojede autobus, budete muset spoléhat na taxíky, které obvykle odjíždějí z mejdún-e Forudgáh v blízkosti vlakového nádraží (taxi z autobusového nádraží).

Celní prohlídka

Hranice je otevřena přes den, obvykle s přestávkou od 14 do 16 h (na otevřené hranice většinou navazují autobusy do/z pákistánské Kvéty. Pokud přijedete o odpolední pauze, nezoufejte – můžete přemluvit strážce na íránské straně, přelézt plot a dostat se do příjemně klimatizované haly pro výstup a vstup. Celní prohlídka je obvykle mnohem přísnější na vstupu do Íránu než na výstupu z něj.

Výměna peněz

Na obou stranách hranice jsou překupníci, kteří v běžném kursu vyměňují íránské rijály, pákistánské rupie a dolary.

MAŠHAD

Pro íránské šíity je Mašhad nejvýznamnějším poutním místem v Íránu a řadí se hned za svatá místa v Kerbelá a Nadžafu na území Iráku. Díky hrobce Emáma Rezy patří také k nejvíce konzervativním místům v zemi. Proto zde více než kde jinde je doporučeno dodržovat islámský kodex v oblékání i v chování.

Historie

Historie města je však oproti bývalým dvěma centrům Chorásánu – Nišáburu a Túsu – poměrně mladá. Na tomto místě byl kdysi údajně otráven Alí ibn Músá, manžel dcery chalífy al–Mamúna. Tímto sňatkem se stal nástupcem chalífy a přijal jméno Rezá. Byl však roku 818 svými odpůrci u vesnice Senábád (dnešní Mašhad) údajně otráven a pohřben v blízkosti hrobky otce al–Mamúna Hárúna ar–Rašída, který je znám jako král z pohádek Tisíce a jedné noci. Vesnička a dvě hrobky v ní byly zapomenuty vedle Túsu a Nišáburu.

Na počátku 12. století byl tento hrob objeven nemocným seldžuckým sultánem Muhammadem, který tady lovil gazelu. Byl údajně zavolán samotným imámem Rezou, zázračně se uzdravil a roku 1118 byla svatyně restaurována. Pověst o zázračném uzdravení se rychle roznesla a postupně se z malé vesničky stalo kvetoucí město. Po zničení Túsu Mongoly se většina obchodníků přestěhovala právě do Mašhadu. Město se rychle stalo obchodním a poutnickým centrem. Do Mašhadu putovaly nejen zástupy poutníků, ale i mrtvá těla lidí, kteří chtěli nechat spočinout své tělo u hrobu zázračného Emáma. To však platilo pouze do počátku 20. století, kdy místo z kapacitních důvodů přestalo stačit.

Dnes je Mašhad rušným městem plným poutníků, druhým největším v zemi s 1,6 milióny obyvatel a moderní metropolí severovýchodní části země a největší íránské provincie – Chorásánu.

„Ale nejen živí, též mrtví spěchali do stínu svatého Emáma. Cestopisy zpravidla líčí zcela primitivní dopravu mrtvol, že z pouhých řádků přímo cítíte hnilobný zápach, který se šířil na kilometry v parnu a hodiny v něm nepohnutě zůstával. Mašhad už nemá tohoto zdroje příjmů. Různé předpisy zdrazily manipulace s tím spojené do té míry, že asi jen boháči si mohou dopřát luxus imámovy sousedství po smrti. Rád bych byl potkal, přiznávám se, takovou karavanu mrtvých, rád bych byl viděl alespoň člověka obtíženého podobným nákladem. Kráčivali prý tak blaze a klidně, jako kdyby byli nesli ranec vonných šírázských růží. Ale zdá se, že i tu již příliš proniklo světlo ze Západu.“

Rypka, Jan: Íránský poutník, Družstevní Práce, Praha, 1947, str. 52

Památky

Ústředním místem Mašhadu je samozřejmě Hrobka Emáma Rezy, od které paprskovitě vybíhají všechny hlavní ulice v Mašhadu. Na jih vede třída Emáma Rezy, která končí u autobusového terminálu, na severozápad vede ulice na náměstí mejdún–e Šoháda a dále směrem na Tús.

Hrobka Emáma Rezy (Ástán–e Qods–e Rezaví)

Střed města tvoří jeden z nejkrásnějších komplexů islámské architektury – místo posledního odpočinku osmého Emáma Alí Rezy. Současná podoba hrobky se začala stavět ve 12. století, byla rozšiřována v pozdějších stoletích, nejvíce zřejmě za vlády šáha Abbáse a později za Nadira Šáha ve 2. polovině 18. století, který přidal pozlacenou kopuli, minarety a Zlatý íván při vchodu do hrobky. Koncem 19. století Násero–d–dín založil několik náboženských škol – medres.

Komplex je přístupný i pro cizince, ale oblékněte se velice střízlivě – krátký rukáv u mužů je dnes již možný, ale ženy musí mít čador, který lze půjčit na místě. Co se týče vstupu do

samotné hrobky, lze sice proniknout dovnitř, ale nemuslimští návštěvníci jsou žádáni, aby respektovali posvátnost místa. Neničte pro své vlastní potěšení a uspokojení krásu pouti, která je vyhrazena pouze muslimům. Před příchodem do areálu si musíte všechny věci odložit v šatně, každý návštěvník prochází osobní prohlídkou a uvnitř je zakázáno fotografovat.

I tak toho zůstává mnoho na obdivování. Kromě architektury se můžete obdivovat společným modlitbám v mešitě Gohár Šád, zpěvům, které zní spolu s opěvováním činů a smrti Emáma Rezy a voláním „Já Rezá“ před poutí větší skupiny lidí, zejména večer. Tady si můžete alespoň vzdáleně představit, jak vypadá (v daleko větším měřítku) pout' k největším muslimským svatyním v Mekce a Medíně.

Celý komplex uchvátí nádherou Zlaté kopule nad hrobkou Emáma Rezy, ale i leskem ostatní výzdoby. Nekonečné hodiny se dají obdivovat ornamenty a kaligrafie na mozaikách budov na všech nádvořích.

Kromě vlastní hrobky je další dominantou tyrkysové modrá kopule Masdžed-e Azim-e Gohár Šád, před kterou se konají pravidelné modlitby, jichž se účastní několik stovek poutníků. Gohár Šád je jméno manželky šáha Rucha – nejstaršího syna Timura (Tamerlána), velké patronky umění a jedné z nejpozoruhodnějších ženských postav v dějinách islámu, které většinou příliš na povrch nevystupují. Počátek stavby se datuje do počátku 15. století.

Jestliže vejdete vchodem napravo od chejábún-e Emám Rezá, dostanete se na nádvoří Emáma Chomejního. Po pravé straně jedno z muzeí ukazuje některé prvky komplexu, které byly dříve „vyměněny“ – jsou zde např. bývalé dveře hrobky ze 16. století.

Další památky:

Vedle komplexu Hrobky Emáma Rezy veškeré další památky blednou. Na velké náměstí před Hrobkou ústí zbytek bývalého bazaru (**Bazar-e Bozorg**), který byl v 70. letech částečně zbourán. Od Hrobky je také vidět zbytky **mešity Haftád-o do Šáhíd** (72 mučedníků), ze které zbyla pouze přední fasáda. Hlavní dominantou chejábún-e Šáhíd Doktor Báhonár je **mešita Gonbád-e Sabz**. Kromě Svaté Hrobky je to zřejmě nejzachovalejší a nejkrásnější památka v Mašhadu. Postavena v Safíjovském období.

U křižovatky chejábún-e Ázádí a chejábún-e Ajatolláh Šírází je hrobka Nádíra Šáha, jednoho z nejsilnějších vládců Persie po vládě Safíjovců.

Doprava

Autobus: autobusové nádraží leží asi 2 km od hrobky Emáma Rezy a je snadno dostupný autobusy (prakticky každý autobus, ale raději se zeptejte) nebo sběrné taxi, Teherán 14 h, Tabríz 25 h, Esfahán 22 h, Jazd 21 h, Kermán 15 h, Nišábur 2 h, Záhedán 16 h, Sárí 12 h, Ašghabatu (12 h, nepravidelná doprava)

Minibusy směr Tús odjíždějí z mejdún-e Šoháda (zhruba každou hodinu)

Vlak : vlakové nádraží je asi 1 km od Hrobky právě na opačnou stranu od autobusového. Z náměstí mejdún-e Šoháda jezdí minibus. Mnoho vlaků denně spojuje Mašhad s Teheránem a dalšími městy Íránu. Existují také koleje mezi Mašhadem a Ašghabatem v Turkmenistánu, ale od prozatím po nich jezdí pouze nákladní vlaky. Dva páry osobních vlaků odjíždějí z Mašhadu do pohraničního městečka Sarachs na íránské straně.

Ubytování

Okolo hrobky existuje několik malých mehmanpazírů a mosáferchúne. Majitelé hotelů však nejsou vždy ochotni přijímat cizince, ale vzhledem k počtu ubytovacích možností není ubytování zase tak velký problém s výjimkou období okolí íránského Nového roku (Nou rúz, 22.března), kdy Mšhad zažívá největší nápor poutníků. Mohu doporučit např. Mehmanpazír Mehrán (mejdún–e hafdah–e šahrivár), na druhém konci Bázár–e Rezá asi 800 od hrobky – tiché a příjemné prostředí, ale jako obvykle bez sprchy.

Prodloužení víz

Mašhad je spíše problematické místo k prodloužení víza, neboť zde o prodloužení žádá mnoho Afghánců. Police Department for Allien Affairs je na chejábún Rahnamájí, v blízkosti stejnojmenného náměstí (*mejdún–e Ráhnámájí*). Dáte-li se touto třídou dolů, je to první ulička (kúče) vpravo. Asi 5 km od centra, jeďte autobusem do začátku třídy Chejábún–e Ajatolláh Šírází a vystupte za náměstím Towhíd (druhé kruhové náměstí). Přestupte na další autobus na chejábún Ajatolláh Motahharí. Ptejte se, zda autobus jede na mejdún–e Rahnamájí, pokud ne přestupte na prvním kruhovém náměstí doleva. Nejlepší je však taxi.

TÚS

Tús, dříve nazývaný Táberán, byl středem rozsáhlé oblasti Chorásánu. Přežilo jednu pohromu na počátku 10. století a jeho definitivní zánik přišel roku 1389, kdy vojska mongolského vojevůdce Timura (Tamerlána) město dobyla a popravila jeho 10 000 obyvatel, z jejichž lebek nechal „Vládců světa“ postavit věže nad branami. Po smrti tohoto velkého dobyvatele se jeho syn šáh Ruch sice snažil město obnovit, avšak to již nezískalo předešlou slávu a vedoucí místo v regionu převzal Mašhad. Město zrodilo dva velké umělce a vědce středověké Persie – básníka Ferdousího a teologa a filosofa Muhammada al–Ghazzálího.

Árámgáh–e Ferdousí

Největší současnou památkou, kvůli které jezdí turisté do Túsu, je hrobka Hákima Abú–l–Qásema Ferdousího. První mauzoleum bylo postaveno ve 2. polovině 19. století z příkazu šáha Nasiruddína, později zničena a dobrovolníky obnovována od roku 1926 a slavnostně odhalena roku 1934 během oslav milénia narození tohoto geniálního básníka, které skvěle vylíčil Jan Rypka ve svém Íránském poutníkově.

Další památky

Ze starého Mašhadu se zachovalo pouze velmi málo. V okolí města jsou dochovány zbytky hradeb, které chránily město. Síla hradeb byla až 6 m. V hradbách bylo 9 bran a 106 věží. Asi 300 m jižně od hrobky Ferdousího leží zbytky Arg–e Tús, kde stály nejvýznamnější paláce města.

Asi 100 m od dochovaných hradeb leží místo označené jako hrobka al–Ghazzálího, ale dosud není jisté, zda slavný teolog je skutečně pohřben zde.

Ještě dále na jih od Ferdousího hrobky je mauzoleum **Gonbád–e Hárúníje** ze 14. století. Místo je nazváno podle legendárního chalífy Hárúna ar–Rašída; ale pověst o tom, že pohřben zde, se zcela jistě nezakládá na pravdě.

Doprava : minibus z Mašhadu z mejdún–e Šoháda (400 Rls).

Ferdousí

(934?–1020)

Tato veliká postava perské poezie spojila svůj život nerozlučně Túsem, kde se Ferdousí narodil a kde také zemřel. O životě Abú Al-Qásem Mansúra, jak se Ferdousí vlastním jménem jmenoval, víme fakticky velmi málo. Snad byl synem hospodáře se značnými příjmy od šáhů.

Jeho první verše se nedochovaly, ale předpokládá se, že na svém stěžejním díle – Šáhnáme – začal pracovat, když mu bylo okolo 35 let. Prosadil se u dvora šáha Mahmúda z Ghazzny (dnešní Afghánistán), který jej v jeho práci podporoval.

U dvora šáha Mahmúda se však jeho génius neměl projevit. Dvorské intriky a různí příživníci svými pomluvami snížili postavení Ferdousího u šáha Mahmúda. Poslední ránu Ferdousímu zasadila odměna šáha, který mu místo slíbených 50 000 dirhamů vyplatil pouhých 20 000 dirhamů. Básník napsal ostrou satiru

proti šáhu Mahmúdovi, kterou zařadil před Šáhnáme. Tím si zneprátelil šáha a musel jeho dvůr opustit. Toulal se po světě a během svých cest napsal své další významné dílo Júsuf a Zulejchá o rozsahu 6000 dvouverší. Je však daleko méně známé – jeho existenci odhalila až moderní orientalistika z dochovaných zlomků. Nakonec se vrátil do rodného Tusu. Na konci jeho života se na něj šáh Mahmúd rozpomenul a nechal vypravit velkou karavanu, která vezla ohromné poklady. Ferdousí se ovšem odměny nedočkal. Vypráví se, že v momentě, kdy karavana vcházela do bran Tusu, z brány na druhém konci města vycházel průvod s Ferdousího rakví.

Hlavním dílem Ferdousího je však Kniha Králů. Popisuje báje staré Persie až k jednomu z posledních sásánovských králů Chosrouvi II. (591–628 n. l.). Inspirací mu bylo dílo Daqíqího, který sepsal 1000 veršů o nejstarší historii Persie. Vlastní kniha se skládá z neuvěřitelných 60 000 dvojverší.

Šáhnáme

Počátek knihy

Ve jménu Boha milosrdného, slitovníka!

Ve jménu Pána rozumu a duše,
 ježž nepřestihne myšlenka v své tuše!
 On pánem všeho jména, pánem místa,
 chléb denní skýtá, pravou cestu chystá.
 Pán Kejvánaje, kroužících i sfér,
 vžeh slunce, Náhíd, měsíc nad ethér.
 Nad jméno, domněnku, znak vyšší jest
 a drahokamy vyryl vzešlých hvězd.
 Že Stvořitele nezříš očima,
 nechť na oči hněv tebe nejímá!
 Nenajde k Němu myšlenka tvá cest,
 neb povznesen nad jméno, místo jest,
 a byť i slovo postihlo až hvězdy,

On nad rozum a duši výš je hvězdy,
 Když po jménech se věcí rozum pídí,
 jen pro to slova vyvolí, co vidí.
 Však jakým On jest, chválit nelze dosti,
 jen zbývá upnouti pás služebnosti.
 On odvažuje rozum, duši váží,
 Jej pojmout darmo myšlenka se snaží.
 Jak vůbec možno prostředky Jej těmi,
 tím zorem, duší duchem, vzývat všemi?
 Je spokojit se vírou v Jeho bytí,
 a od jalových slov se odvrátiti.
 Jej v úctě chovej, k Němu cestu hledej
 a od příkazů jeho svěst se nedej!
 Ten jesti mocným, kdo je vědoucí,
 zmlád poznáním duch starce vadnoucí.
 Té opony však nelze slovům sníti,
 ní proniknouti myšlence k dnu bytí.
 (Kniha králů, překlad Jaromír Borecký, Praha, 1910)

Po osm dnů trval dupot a dus,
 až pod kopci dojeli k městu Tús.

V základech západní chvěla se brána,
 když lomožíc vpadla tam karavana.

roh zavřísk, buben zaduněl,
 triumfem zpěv se rozzvučel.

Modlitba třeská „Lá iláh ilallá“
 velbloudářům z hrdel ze drala.

A zrovna, když hýřil ten křik a klus,
 na druhém konci města Tús

zvolna kráčel z východních bran
 průvod, jímž básník byl pohřbíván.

NIŠÁBUR

Kromě Túsu další město, které již má svou slávu dávno za sebou. Pryč jsou doby, kdy tudy proudily karavany po Hedvábné stezce a město zrodilo jednoho z největších básníků a vědců své doby – **Omara Chajjáma**. Sláva města upadla spolu se soumrakem Hedvábné stezky koncem 15. století a nástupem Mašhadu jako centra oblasti.

Hlavním magnetem při návštěvě Nišáburu je hrobka Omara Chajjáma, která leží asi 3 km od centra města v nádherné zahradě. Nad jeho hrobem se tyčí moderní stavba, jakási oktagonála. Jako v Šírázu nebo v Túsu, i zde uvidíte Íránce, kteří se chodí poklonit Omaru Chajjámovi jako vědci i jako básníkovi. Kromě básnickovy hrobky se v zahradě nachází hrobka Mohammeda Mahrúgha (Emámzáde–je Mohammed Mahrúgh) ze 16. století (vstup 25000 Rls).

Ve městě samotném stojí za návštěvu obnovený **karavanseraj** na hlavní třídě, vedoucí k hrobce Omara Chajjáma. Dnes jsou zde především obchůdky se suvenýry a malé etnografické muzeum.

Doprava: autobus z Mašhadu odjíždí každou hodinu, ráno ještě častěji (3200 Rls). Lze použít i jakéhokoliv autobusu ve směru na Teherán nebo Semnán a vystoupit v Nišáburu.

Omar Chajjám

(zemřel 1123)

Tento muž byl považován za „enfant terrible“ perské poezie. Nezabýval se pouze psaním veršů, ale proslul jako astronom, matematik a filosof. Všechny tyto vědní obory měly také vliv na jeho poezii. Z astronomie si vzal malost a pomíjivost člověka a na druhé straně filosofie mu dala možnost vidět člověka z vnitřní stránky, jeho osobnost, touhu po poznání.

Nevěřil v posmrtný život nebo převtělování a často nahlížel velmi ostře na společnost, kritizoval fanatismus, sektářství a extrém.

Jeho existence člověka se omezovala na současný život, doporučoval vychutnávat si pozemský život, žít přirozeně, střídme, ale vychutnávat všech krás života. Mj. i proto chválí víno jako jednu z pozemských radostí.

O jeho slávu v Evropě se zasloužil v 19. století nesmrtelným překladem Edward Fitzgerald a jeho Čtyřverší bylo nejznámější dílo perské poezie.

„Tu číš, jež sama zve k napití,
ani Opilec nemá práva rozbítí.
Z lásky ke komu mohl tolik krásy stvořiti,
z hněvu na koho mohl to vše zničiti?“

„Lidé, co dají jen na rozum a logiku,
jsou blázni, kteří dojí mléko od býků.
Ať navlečou se do maškarních hadříků!
Za rozum koupíš dneska leda papriku.“

„V jedné ruce Korán, pohár v druhé dlani,
tu dbáme zákona, tu porušujem příkázání.
Pod tyrkysové modrou bání
nejsme pohani ani dobří musulmani“

(Omar Chajjám – Čtyřverší, překlad Vilém Závada, Československý spisovatel, Praha, 1974)

POBŘEŽÍ KASPICKÉHO MOŘE (MÁZÁNDARÁN, GÍLÁN A GOLESTÁN)

Pokud jedete z Teheránu k pobřeží moře, přejedete hory a budete mít pocit, že jste se ocitli ve Středomoří, případně všude jinde, jenom ne v Íránu. Tento dojem je umocněn zejména, pokud cestujete po zemi v létě, kdy žár spálí prakticky celou zemi.

Zelené, hluboké lesy, údolí, řeky a vlhko, avšak velmi rozdílné od Perského zálivu, políčka a háje s různými plodinami a zejména moře, to je charakteristika 3 provincií u Kaspického moře, které odděluje od zbytku země pohoří Álbors.

Největší města na pobřeží jsou Rašt, Sári a Gorgán, hlavní města provincií. Zajímavým městem je Gonbád-e Kávus, spojené s Avicennou. Právě zde totiž velký lékař začal své největší dílo Kánon lékařství.

Nejsou zde sice významné památky jako v jiných částech země, ale vychutnejte si atmosféru přístavu v Bandar-e Torkaman na východní části pobřeží (turkmenské trhy), toulejte po vesničkách na svazích hor a u moře – např. v Masúle, navštivte pobřežní města (Ramsar, Čálus). Noušahr a Čálus jsou dobrými východisky pro trekkingové trasy na severních svazích Álborsu – lanovka na Namak Abrúd, dolina Keladašt, národní park Sísangán.

Doprava

nejlepší spojení autobusy je z Teheránu a Tabrízu do Raštu nebo na východní pobřeží do Sári z Mašhadu. Vlaky spojují denně Teherán a Sári.

Ubytování

Hotelů a mosáferchúne není zdaleka tolik jako ve velkých městech a často vás budou posílat do dražších hotelů, které tady zbyly po lepších časech turismu. Dá se však celkem bez problémů mimo větší města spát pod širákem, ale stan bych doporučoval, vzhledem k častým dešťům i v létě!

RAŠT

Město s málo historickými památkami je spíše základnou pro výlety do okolí – do vesnice Masúle v horách Álborsu, na lagunu 'Anzáli a k pobřeží Kaspického moře. Město prošlo v historii pohnutou historií. Ve 14. století se stalo centrem provincie u Kaspického moře. V roce 1668 se stalo terčem útoků vojsk Stěpana Razina, který celý rok plenil jižní pobřeží Kaspického moře, získal ohromnou kořist po vydrancování šáhovského paláce ve Ferábádu a několikrát úspěšně odrážel útoky šáhova vojska. V červnu 1669 svou lehkou flotilou zlikvidoval loďstvo šáha Sulejmána. Z tohoto Kaspického pochodu se Razin vrátil v srpnu na sever s velkými ztrátami, ale také s velkým bohatstvím.

Z přítomnosti ruských vojsk se Rašt a jeho okolí mohl „těšit“ ještě dvakrát ve 20. století. Poprvé to bylo v roce 1920–1921, kdy na sever od Álborsu byl vyhlášen boj proti britským vojskům. Povstání vedl **Mirzá Kúček Chán**, který souhlasil s „pomocí“ komunistického Ruska. „Rudí“ tehdy přiměli Mirzu Kúček Chána k vyhlášení sovětské republiky v Kaspickém regionu, což proběhlo právě v Raštu. Ve vedení této republiky se ocitli extrémní komunisté (tzv. raštská skupina neboli raštský revoluční výbor), kteří měli v úmyslu zavést v oblasti tvrdou komunistickou vládu, včetně likvidace islámu. S tímto programem se Mirzá Kúček Chán nemohl ztotožnit. Pod tlakem sice vstoupil do nově založeného tzv. Perského revolučního výboru. V září 1921 však rozepře mezi Mirzou Kúček Chánem a raštskou skupinou přerostly v ozbrojené střety, Mirzá Kúček Chán byl nucen odstoupit do hor a posléze byl dopaden a jeho hlava poslána do Teheránu. Na straně Mirzá Kúček chána tehdy pracoval i

český cestovatel a inženýr Jan Kolář, který o svém putování vydal cestopis. (Kolář, Jan: Na vlnách revoluce v zemi věčných ohňů. Praha, 1936)

Dnes se ve městě nezachovalo mnoho památek, zajímavý je **velký bazar**, okolo jehož severovýchodního okraje (mejdún–e Šoháda a mejdún–e Šáhrdárí) se rozkládá centrum města se stanovišti sběrných taxi a několika levnými mosáferchúne.

Doprava: Autobusové a minibusové nádraží je na druhém konci Chejábún–e Emám Chomejní s dopravou sběrnými taxi, minibusy nebo autobusy. Teherán 6 h, Sárí 7 h, Gorgán 9 h, Tabríz 8 h

MASÚLE

Jedna z typických vesnic na severních úbočích Álborku, která je tvořena několika „patry“ ulic spojených vzájemně schodišti nebo serpentínami.

Doprava: z Raštu je třeba jet sběrným taxi z mejdún–e Sabz do vesnice Fumán a odtud dalším sběrným taxi do Masúle. Alternativou je pronájem taxi na celou cestu.

Ubytování: Přestože ve vesnici existují hotely (hotel Monfared), není žádný problém sehnat ubytování u místních lidí nebo ulehout pod širák (vzhledem k vlhkému podnebí je vhodné počítat i se stanem) v okolí vesnice.

GONBÁD–E KÁVUS

Příjemné městečko přibližně na polovině cesty mezi Kaspickým mořem a Mašhadem. Dnes je centrem téměř 5 miliónové turkmenské menšiny v Íránu.

Mil–e Gonbád: nesmrtelný pomník jednoho krále z místní dynastie Vášmgír je zdaleka viditelnou dominantou města (říká se, že za příhodných podmínek je možné vidět tuto památku ze vzdálenosti 30 km), která je také jeho největší zajímavostí. Tato hrobka je jednou z nejlépe dochovaných památek raně islámské architektury s ladným, štíhlým tvarem. Na přelomu 10. a 11. století vládl v této oblasti místní vládce Ghábus ebn–e Vášmgír, který se rozhodl postavit si tento pomník. Stavba byla dokončena v roce 1006, 6 let před smrtí z rukou asasínů (viz Alamut). Výška válce je 55 m a v průměru má okolo 10 m. Celá stavba je velmi strohá s výjimkou dvou pásů nápisů. Původně zde byla skleněná rakev Ghábúse, dnes je však interiér zcela prázdný. Okolo památníku se nachází centrální městský park.

Doprava: Vzhledem ke vzdálené poloze od velkých měst (Mašhad, Teherán), jezdí autobusy většinou v ranních a večerních hodinách (Teherán i Mašhad 8 h jízdy). Minibusy do Gorgánu odjíždějí každou 1–2 hodiny přes den (1,5 h). Autobusové nádraží je asi 1 km od Mil–e Gonbád.

Okolí Gonbád–e Kávus

Asi 20 km na sever od města začínal dříve tzv. **Alexandruv val** (Sadd–e Eskandar), který bránil území Persie před vpády kočovných turkmenských kmenů. Byl postaven přibližně v 6. století n. l. a dnes z něj zbyly pouze základy, nicméně viditelné v ploché krajině. Doprava – pouze taxi (2 hodinový výlet).

KM VZDÁLENOST MEZI HLAVNÍMI CENTRY

	Ahváz	Ardabíl	Bandar-e Abbás	Bušehr	Esfahán	Gorgán	Hamadán	Kermán	Kermánšahr	Chorramábád	Mašhad	Orumíje	Qazvín	Rašt	Šíráz	Tabríz	Teherán	Jazd	Záhedán	Zandžán
Ahváz	X																			
Ardabíl	1310	X																		
B.-e Abbás	1280	1930	X																	
Bušehr	490	1610	930	X																
Esfahán	750	1030	960	580	X															
Gorgán	1270	770	1730	1630	840	X														
Hamadán	640	670	1420	1050	470	730	X													
Kermán	1230	1630	490	880	660	1440	1130	X												
Kermánšahr	490	790	1770	970	650	920	190	1290	X											
Chorramábád	380	930	1330	860	370	900	260	1030	320	X										
Mašhad	1770	1330	1380	1650	1220	570	1230	890	1420	1390	X									
Orumíje	1060	530	2030	1550	1070	1300	610	1740	580	870	1800	X								
Qazvín	880	480	1650	1360	560	530	230	1220	420	490	1080	770	X							
Rašt	1040	270	1660	1520	760	500	400	1360	590	670	1070	800	170	X						
Šíráz	660	1520	620	300	490	1320	950	570	1110	860	1380	1320	1050	1250	X					
Tabríz	1080	220	1930	1560	1040	1000	610	1640	590	880	1500	310	480	490	1530	X				
Teherán	870	590	1330	1230	440	400	340	1040	530	500	890	910	150	330	930	600	X			
Jazd	1080	1270	660	730	300	1080	730	360	950	670	920	1380	830	1000	450	1280	680	X		
Záhedán	1760	2160	740	1400	1190	1520	1660	530	1820	1560	950	2270	1760	1900	1100	2170	1570	890	X	
Zandžán	970	380	1650	1340	760	720	330	1360	420	590	1210	590	180	350	1240	280	320	1000	1890	X

SLOVNÍK POJMŮ

V této části jsou některé perské, případně arabské výrazy, používané v textu a jejich vysvětlení. Další slovíčka najdete v kapitolách Jazyk a Stravování.

Ághá – Pán, při oslovení (ághá–je Muhammad – pan Muhammad nebo pane Muhammad)

Ahválporsí – dosl. první otázka, otázka, se kterou Íránci obvykle začínají rozhovor (nejčastěji je to jedna z variant Jak se máš/máte?, blíže viz kapitola jazyk)

Ajatolláh – nejvyšší duchovní titul v šíitském islámu

Alláhu akbar – Bůh je veliký

Apadána – slavnostní schodiště k velkým palácům ve starověkém Íránu

Árámgáh – hrobka, mauzoleum

Arg – pevnost

Ašúrá – svátky 10. muharramu, tryzna za úmrtí emáma Hosejna (viz kapitola Islám)

Atbá’-e cháredží – cizinecké oddělení policie, zde je možno prodlužovat víza

Áteškáde – místo věčného ohně zoroastrovců

Ázádí – svoboda

Azzán – volání k modlitbě

Bádگیر – doslova „chytač větru“, čtverhranné větrné věže (zejména v pouštních oblastech (Jazd, Kášán), které sloužily v minulosti jako ochlazovač vnitřků domů

Bágh – zahrada

Bandar – přístav

Bast – nádvoří, svatyně

Bástán – starověký

Bástání – archeologie (pozor neplést si s Bastaní = zmrzlina)

Bázarí – výraz pro člověka z Bazaru, velmi vlivnou a konzervativní skupinu s významnou rolí v politice a ekonomice země

Behešt – ráj

Bejábán – jedno z označení pro poušť

Berendž – rýže

Bolvár – bulvár

Boq’e – mauzoleum, možné synonymum slova Árámgáh

Bordž – věž (Bordž–e Ázádí – památník svobod v Teheránu)

Borqa – zvláštní masky ženy, která pokrývá celý obličej, v Íránu je možné ji vidět zejména na pobřeží Perského zálivu (Bandar–e ‘Abbás)

Bozorg – velký

Bústán – zahrada, sad, jedno ze dvou nejvýznamnějších děl Sa’dí

Čádor – černé ženské oblečení, které zakrývá celé tělo, kromě obličeje, rukou a nohou od kotníků

Čájchúne – čajovna

Čárráh (také Čahárráh) křižovatka (4 ulice), také seráh – křížení 3 ulic

Čekí – Čech, český, čeština

Dachme–je zártoštrí – zoroastrovské věže mlčení

Darjá – moře

Darjáče – doslova „malé moře“ = jezero

Dárváze – brána (dár – dveře)

Dašt – pláň, planina, jedno z označení pro poušť (přesněji spíše polopoušť)

Deh – vesnice

Dízí – nádoba na Ábgúšt, případně označení i pro Ábgúšt (viz stravování)

Dúgh – populární íránský nápoj z mléka s různou příchutí

Džade – cesta

Džazíre – ostrov

Ejván – viz íván

Emám (také Emám) – v šíitském islámu označení následníka Alího, po islámské revoluci se tento titul dával i Chomejnímu (Emám Chomejní)

Emámzáde – 1. syn emáma, 2. hrobka emáma nebo někoho z jeho příbuzných

Engheláb – revoluce

Fárs (Párs) – starý název pro Írán, dnes provincie v centrálním Íránu s hlavním městem Šíráz

Fársí – perský, Íránec, perština

Fárš – koberec

Golestán – růžová zahrada, jedno ze dvou nejvýznamnějších děl básníka Sa‘dí

Gonbád – věžová hrobka (např. Hamadán, Gonbád-e Kávus), píše se Gonbád, vyslovuje se však Gombád

Hadždž – tzv. velká pouť do Mekky (viz kapitola pět pilířů islámu)

Hadždží – člověk, který vykonal velkou pouť do Mekky (hadždž)

Hafté – týden

Halál – to, co je dovoleno islámem

Hamdulilláh – Chvála Bohu

Hammum – lázně

Harám – to, co je islámem zakázáno

Harém/hárem – v islámské architektuře soukromá část domu, kam mají přístup pouze rodinní příslušníci, v evropském chápání výraz pro soukromé komnaty paláců sultána

Hazrat – arabský a perský výraz pro svatého, obvykle se používá se jménem Muhammada

Hedžáb – ženská pokrývka hlavy (většinou černý šátek)

Hodžatolleslám – jeden z vyšších titulů šíitských duchovních

Howz – bazén, v mnoha bohatších palácích a domech je obvykle na nádvoří

Chalídž – zátoka, záliv (Chalídž-e Fárs – Perský záliv, Džang-e Chalídž – Válka v zálivu)

Chán – označení pro místní feudály, dnes při oslovení znamená velmi zdvořilé uctění (používá se velmi málo)

Cháredží – cizinec

chejábún – ulice, třída

Chúne – dům

Íst – zastav, stůj (nápis na křižovatkách)

Ístgáh – nádraží (obvykle vlakové), zastávka autobusu

ITTO – Iran Travel and Tourism Organization, státní organizace, která má na starosti propagaci turistiky

Íván – velká klenutá síň s otevřeným obloukem do dvora, většinou se vyskytuje u mešit íránského typu, často však bývá i v domech

Kabír – velký

Karavanseráj – karavanní stanice, spojená většinou s překladištěm zboží, stájí pro velbloudy a hostinskými místnostmi

Kavír – solná poušť

Kelísá – kostel (kelísá–je ermení – arménský kostel)

Komité – místní výbor Islámských revolučních gard a náboženské policie

Koneš (Kaníse) – synagoga

Konsulgáří – konzulát

Ku – menší ulice

Kúče – ulička

Kúfické písmo – typ ozdobného arabského písma, často používaného pro nápisy v mešitách. Vyznačuje se vysokými písmeny s ostrými hranami.

Kúh – hora

Kúhestán – horstvo, pohoří

Madrise – viz medresa

Madžles – dosl. shromáždění, v Íránu a dalších zemích (Turecko, Ázerbajdžán, Střední Asie) označení pro Parlament

Maghbare – mauzoleum, hrobka

Manár – minaret

Manbar (vysl. mambar, minbar) – kazatelna v mešitě (obvykle napravo od **mihrábu**) se strmým schodištěm, často velmi bohatě zdobeným dřevorezbu.

Manto – většinou ženský plášť, který zakrývá ženský oděv na veřejnosti

Mardža‘-e taqlíd – doslova autorita/pramen/vzor k napodobování, nejvyšší duchovní autorita v šíitském islámu

Markaz – centrum

Masdžed – mešita

Masdžed-e džáme‘e – dosl. Páteční mešita, obvykle označení pro centrální mešitu ve městě

Mašalláh – Chvála Bohu

Mašhadí – titul člověka, který vykonal pout’ k hrobce osmému emámu Rezy v Mašhadu

Mašín – automobil

Mašrúb (mašrubát) – alkohol, alkoholové nápoje

Medresa – náboženská škola (učiliště)

Mehmún – host,

Mehmúnpazír, mehmúnycháne, mehmúnsaráj – různá označení pro hotely (viz kapitola ubytování)

Mejdún – náměstí

Mihráb – modlitební výklenek v mešitě, který ukazuje směrem k Mekce

Minbar – viz manbar

Mollá – muslimský duchovní

Muezzin – člověk, který vyvolává azzán (vyzvu k modlitbě)

Nou rúz – Nový rok (21.3.)

Ostán – administrativní jednotka Íránu (odpovídá našemu kraji)

Ostándarí – oblastní správa (odpovídá našemu krajskému úřadu)

Otágh – pokoj

Parandža – ženská pokrývka, která skrývá celou hlavu i s obličejem (dnes se již v Íránu téměř nepoužívá)

Pásáz – obchodní centrum

Pír – starý (starý člověk)

Plov – vařená rýže

Pol – most

Qadímí – starý (ve smyslu geografickém, nikoliv starý muž)

Qale – pevnost, hrad

Qali/Qaliče – koberec

Qaliján – vodní dýmka

Qanát – podzemní vodní kanál

Qár – jeskyně

Qasr – arabský název pro hrad

Ráh – cesta, silnice

Ráh ahán – železnice, v určitém smyslu také nádraží (plně ístgáh–e ráh ahán), Ráh ahán–e Írání – Íránské železnice

Rahbar – vůdce, označení pro Chomejního (Alláhu Akbar, Chomejní rahbar – Alláh je veliký, Chomejní je vůdce, jedno z častých hesel islámské revoluce)

Rahbar–e mo‘azzem–e engheláb – duchovní vůdce revoluce (označení pro Chámeneího)

Rája – označení íránských železnic

Ramazán – svatý muslimský měsíc, měsíc postu

Rijál – měnová jednotka Íránu (1 Rijál = 0,1 tománů)

Rúdcháne – řeka

Rúsáří – ženský šátek

Rúz – den

Sahrá – poušť (většinou písčiná a pustá)

Sáváří – auto, také označení pro sběrné taxi (viz doprava v zemi)

Sefárát – velvyslanectví

Stalaktit – ozdobný prvek na mešitách nebo v bohatých tradičních domech (viz Kášán), většinou na stropěch ívánů nebo na mihrábech. Členité zdobené připomíná

Šáh – označení perských králů

Šahíd (mn. ž. Šoháda) – mučedník, označení člověka, který padl v irácko–íránské válce v letech 1980–88

Šahr – město

Šahrdáří – městská správa (odpovídá našemu městskému úřadu)

Šejtán – ďábel, satan

Šejtán–e Bozorg – Velký Satan, v řeči konzervativních kruhů a v některých projevech označení pro USA (Šejtán–e Kúček – dříve označení pro Sovětský svaz)

Šoháda – mučedníci, množné číslo od Šahíd

Šuraví – sovět, sovětský svaz (Ettehád–e Šuraví – Sovětský svaz)

Ta‘ávon – označení pro autobusovou společnost

Tacht – trůn, deska (tacht–e cháb – postel)

Tappe – kopec

Tehrání – obyvatel Teheránu (podobně Esfahání, Šírází atd.)

Teppe – viz Tappe

Terminál – autobusové, případně minibusové nádraží

Tomán/Tumán – stará měnová jednotka, která se nadále používá pro označení cen (1 tomán = 10 rijálů)

Zabún – jazyk

Zendún (spisovně zendán) – vězení

REJSTŘÍK

- , Alí Akbar 78
 Abbás I. 46, 47, 58, 83, 84,
 88, 97, 99, 100, 103,
 104, 105, 123
 Abbásovci 44
 Áb-e Gar 83
 Abijáneh 105
 Abú Alí ibn Siná 116
 Abu Nuwás 59
 Adrašír I. 44
 Afghánistán 11
 Afšárovci 45
 Agha Mohammad Chán 47
 Ahváz **120**
 Achajmenovci.. 43, 63, 94,
 116
 Alamut **86**, 108
 Álborz 73
 Alexandr Makedonský 43,
 94, 107
 Alfonso de Albuquerque
 124
 al-Ghazzálí 128
 Alp Arslan 45
 Andimešk 121
 Ardabíl **115**
 architektura 63
 Árijci 43
 Arménie 11
 Arménská komunita a
 církev.... 70, 77, 90, 101,
 113, 114, 115
 Artaxerxes I. 96
 Asad Ábád 118
 asasínové 45, 86
atbá'-e cháredží 9
 autobusová doprava 17
 autostop 25
 Avicenna. viz Abú Alí ibn
 Siná
 Ázerbajdžán 10
 Bábá Táher 117
 Bádí, Žále **101**
 Bágh-e Fin
 Kášán 105
 Bam **111**
 Bandar-e Abbás **123**
 Behešt-e Zahrá 77
 Behzád 58
 Bezpečnost 16
 Bisotún 119
 Bújovci 44
 Bušehr **122**
 Celní předpisy 9
 Cestopisy 2
 cestovní doklady 6
 Čak-Čak 109
 Čaldirán 45
 Čas 16
 Čoqa Zانبíl **121**
 Daniel, Prorok 121
 Dáreios I. 43, 94, 96, 118,
 119, 120
 Dáreios II. 96
 Dáreios III. 43, 94
 Dějiny Íránu 43
 Demánvend **83**
 Děti 16
 Doprava do země 12
 autobus 13
 letecky 12
 pozemní doprava 12
 vlak 13
 Doprava v zemi 17
 Dža'far as-Sadíq **108**
 Džámí 60
 Džamšíd 116
 Džolfa **114**
 Ekbatana 43, 116, 118
 Elamité 43, 120, 121
 elektřina 25
 Emám Rezá 126
 Esfahán 63, 97
 Ester 117
 etiketa 70
 Etiketa
 oblékání 71
 Farabi Film foundation. 62
 Fátme 83
 Fath Alí Šáh 47
 Ferdousí 59, 97, **129**
 fotografování 25
 Gandž Alí Chán 109
 Gandžnáme 118
 Gazor chán 87
 Ghaznovci 44
 Gohar Šád 127
 Gonbád-e Kávus **133**
 Gonbád-e Soltaníje 85
 Gorgán 116
 Gusfand šara 83
 Háfez-e Širází 59, **90**
 Hamadán **116**
 Hárún ar-Rašíd.. **103**, 126,
 128
 Hassan ibn as-Sabbáh . 45,
 86, 108
 Hedájat, Sádeq 60
 Hérodotos 120
 Hormoz **124**
 hromadné sdělovací
 prostředky 25
 Hülegü chán 45
 Chajjám, Omar... viz Omar
 Chajjám
 Chammurabi 43
 Chátamí, Sejjed
 Mohammad **53**
 Chomejní, Ajatolláh.... 50,
51, 52, 77, 138
 pohřeb 77
 Chomejní, Emám, hrobka
 77
 Chosrou I. 44
 Chosrou II. 44
 Ílchánové 45
 internetové stránky 5
 islám 64
 historie 64
 pět sloupů islámu 66
 sekty 68
 šía 69
 Ismaíl I. 45
 itineráře 26
 ITTO 26
 Jazd 44, 53, **106**, 135
 Jazdagird I. 97
 Jazdgird III. 44

jazyk	27	Mordochaj	117	rozpočet	36
kalendář	32	Mosaddek	50	Ruch, šáh	127
arabský	33	Mozaffaro-d-dín	48	Sa'adí	59, 92
evropský	33	Muhammad Alí Šáh	48	Saddám Husajn	52
perský	32	náboženství	64	Safí od-Dína	45
Kambýses	43	Náder Šáh	46	Safíjovci	45, 46
Kandován	114	nákupy	34	Sajjíd Mir Ahmad	89
Kara Kelísá	viz Qare Kelísá	Naqš-e Rostam	96	Sandžar	115
Karím Chán-e Zand	46, 47, 88, 89	Násero-d-dín	47, 48, 75, 76, 126	Sandžar, Sultán	45
Kášán	103	Nematolláh Valí	111	Sarachs	127
Kermán	41, 44, 109	Nišábur	130	Saráj-e Bače Džuq	115
Kermanšáh	119	Nizám ol-Molk	45	Sargón	120
Kijarostámi, Abbás	62	Nizámí	59	Seldžukové	45
kinematografie	62	nou rúz	38	Seleukovci	44
klima	14	noviny	26	Soltaníje	85
koberce	35	očkování	41	Stěpan Razin	132
křesťané	70	Öldžejtü	45	stop	25
kuchyně	38	Omar Chajjám	59, 86, 117, 130, 131	stravování	38
Kýros Veliký	43, 94, 96, 120	otevírací hodiny	35	suvenýry	34
letecká doprava	18	Pahlaví	49	svátky	37
Literatura	1, 59	Pajjámí, Babak	62	náboženské	37
Cestopisy	2	Pákistán	10, 125	národní a světské	37
české překlady	3	Parthové	44	šáh Ruch	127
lodní doprava	25	pas, cestovní	6	Šáhpur	44, 45
Mahán	111	Pasargád	96	šia	69
Mahmúd z Ghazny	129	peníze	36	Šíráz	88, 90
Mahmúd z Ghazzny	116	Persepolis	94	Šuš	116, 120
Machmalbaf, Mohsen	62	perština	27	Tabríz	63, 113
Machmalbaf, Samira	62	Politický systém	54	okolí	114
Maku	115	Polur	83	Taft	109
Malazgirt	45	Portugalci	124	Tahmásp	45
Málik Šáh	45	pošta	36	Tacht-e Džamšíd	viz Persepolis
Marco Polo	106	Praha	46	Tacht-e Solejmán	63, 84, 85, 107
Marvadašt	96	pravidla chování	70	Takáb	85
Masúle	133	Průvodci a mapy	5	Tamerlán	viz Timur
Mašhad	68, 126	přírodní poměry	73	taxi	18
média	25	Qádžárovci	47	Teherán	26, 74
Médové	43	Qare Kelísá	115	doprava	78
Mehrdžují, Darjuš	62	Qazvín	84	doprava po městě	79
minibusy	18	Qom	83	historie	74
Mirdžave	125	Rafsandžání, Alí Akbar	52	památky	74
míry a váhy	34	Rašt	132	pošta	81
Mirzá Kúček Chán	48, 132	Rej	77	prodlužování víz	81
Mirza Táqi Chán	47	Reyneh	83	Rej	77
Mo'allem-e Kaláje	87	Rezá Šáh	49	telefon	81
Mohammad Rezá Chán	50	Rezá-je Abbásí	58	ubytování	81
		rozhlas	26	výměna peněz	82

zastupitelské úřady 82	výtvarné 58	Xerxes 43, 94, 96, 117,
telefon.....40	Vášmgír..... 133	118
televize 25	víza 6	Zahedán..... 125
Timur.....45, 63, 106, 116,	Víza 9	Zandovci 45, 122
127, 128	víza do dalších zemí..... 10	Zandžán..... 84
Točal.....78	vlak..... 19	Zarathuštra 44, 59, 106
turistické informace.....26	voda.....42	zastupitelské úřady.... 6, 7,
Tús 128	vodopis 73	82
ubytování 40	vstupné 41	zdraví a zdravotní
umění 58	vybavení na cestu 41	příprava..... 41
kinematografie 62	výměna peněz.....36	zoroastrismus 43, 96, 102,
literatura 59	vzdělávací systém 70	106
užité.....58		železniční doprava 19

SEZNAM RÁMEČKŮ

Írán na první pohled	1
Územní ztráty Perské říše a Íránu v 19. a 20. století	49
Ajatolláh Chomejní	51
Sejjed Mohammad Chátamí	53
Mollá Nasreddín	60
Smutek a naděje (pohřeb Chomejního)	77
Háfez–e Šírází	90
Sa'adí	92
Popisuje se obřadné přijetí franského vyslance u šáhova dvora	98
Žále Bádí – Píseň o Praze	101
Zoroastrismus	106
Dža'far as–Sadíq a ismaílíja	108
Ester a Mordokaj	117
Dáreiův nápis na behistúnské skále	119
Ferdousí	129
Omar Chajjám	131

